

Forráskutatás a világhálón

Tóvári Judit

MÉDIAINFORMATIKAI KIADVÁNYOK

Forráskutatás a világhálón

Tóvári Judit

Eger, 2013

Korszerű információtechnológiai szakok magyarországi adaptációja

TÁMOP-4.1.2-A/1-11/1-2011-0021

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujsechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Lektorálta:

Nyugat-magyarországi Egyetem Regionális Pedagógiai Szolgáltató és
Kutató Központ

A 4–6. fejezetet írta Lengyelne Molnár Tünde

Felelős kiadó: dr. Kis-Tóth Lajos

Készült: az Eszterházy Károly Főiskola nyomdájában, Egerben

Vezető: Kérészy László

Műszaki szerkesztő: Nagy Sándorné

Tartalom

1. Bevezetés	11
1.1. Célkitűzések, kompetenciák, a tantárgy teljesítésének feltételei...11	
1.1.1 Célkitűzés.....	11
1.1.2 Kompetenciák.....	11
1.1.3 A tantárgy teljesítésének feltételei	12
2. Az információs társadalom és a kulturális örökség az EU szakpolitikai között.....	13
2.1 Célkitűzések és kompetenciák	13
2.2 A téma áttekintése.....	13
2.2.1 Az információs társadalom az EU szakpolitikai között	14
2.2.2 A kultúra és a kulturális örökség az EU szakpolitikai között.....	18
2.3 Összefoglalás, kérdések.....	21
2.3.1 Összefoglalás	21
2.3.2 Önellenőrző kérdések.....	22
3. A tájékozódás forrásai: elektronikus könyvtárak, szöveg-, kép- és hangtárak, elektronikus katalógusok elérhetősége.....	25
3.1. Célkitűzések és kompetenciák	25
3.2. A téma áttekintése.....	26
3.2.1. Könyvtár és adatbázis.....	26
3.2.2. Elektronikus – digitális – virtuális könyvtár.....	27
3.2.3. A gyűjteményi szintű kulturális örökségi nyilvántartás, a Michael	30
3.2.4. A részdokumentum (cikk) szintű információkeresés.....	32
3.2.5. Internetes forráskalauzok.....	38
3.3. Összefoglalás, kérdések	39
3.3.1. Összefoglalás	39
3.3.2. Önellenőrző kérdések.....	41
4. Online információkeresés.....	43
4.1. Célkitűzések és kompetenciák	43
4.2. Tananyag	43
4.2.1. Boole-operátorok	44
4.2.2. Operátorok jellemzői.....	48

4.2.3. Feladatok az operátorok gyakorlására	51
4.2.4. Helyzeti operátorok.....	51
4.2.5. Az online keresés lépései	53
4.2.6. Keresőfelület-választás	54
4.2.7. A keresőkérdés összeállítása	57
4.2.8. Az eredmények javítása	58
4.2.9. Utómunkálatok.....	59
4.3. Összefoglalás, kérdések	60
4.3.1. Összefoglalás	60
4.3.2. Önellenőrző kérdések	60
5. A pedagógiai és neveléstudományi szakirodalom hazai információforrásai	61
5.1. Célkitűzések és kompetenciák.....	61
5.2. Tananyag.....	61
5.2.1. Pedagógiai Adatbázis	61
5.2.2. A Magyar Tudományos Művek Tára	63
5.2.3. Magyar Pedagógusok Háza Portál.....	64
5.2.4. Magyar Elektronikus Taneszköz Adatbázis	64
5.2.5. Mestertanár videóportál.....	64
5.2.6. Metakeresők	65
5.3. Összefoglalás, kérdések	66
5.3.1. Összefoglalás	66
5.3.2. Önellenőrző kérdések	66
6. Nemzetközi pedagógiai adatbázisok	67
6.1. Célkitűzések és kompetenciák.....	67
6.2. Tananyag.....	67
6.2.1. A DIALOG-szolgáltató története.....	68
6.2.2. Az ERIC adatbázis	69
6.2.3. A DIALOG ON DISC ERIC adatbázis menürendszere	70
6.2.4. A DIALOG ON DISC ERIC adatbázis parancsvezérelt keresője	74
6.2.5. Az EBSCO	81
6.2.6. Journal Storage (JSTOR)	83
6.2.7. Egyéb adatbázisok.....	84
6.2.8. Az Elektronikus információszolgáltatás rendszere.....	85
6.2.9. A Science Direct.....	87
6.2.10. A SpringerLink	93

6.2.11. Az Akadémiai Kiadó Folyóirat-gyűjteménye.....	96
6.2.11. A PsycINFO.....	98
6.2.12. A Web of Science (WoS).....	102
6.3. Összefoglalás, kérdések.....	103
6.3.1. Összefoglalás.....	103
6.3.2. Önellenőrző kérdések.....	104
7. <i>A Library of Congress (USA) digitális gyűjteményei és szolgáltatásai a tanári munka támogatására.....</i>	105
7.1. Célkitűzések és kompetenciák.....	105
7.2. A téma áttekintése.....	105
7.2.1. A National Digital Library Program.....	106
7.2.2. A digitális könyvtár tíz kihívása.....	107
7.2.3. Az American Memory.....	107
7.2.4. A <i>Teachers</i> , kapu az oktatástámogató digitális gyűjteményekhez és szolgáltatásokhoz.....	109
7.3. Összefoglalás, kérdések.....	113
7.3.1. Összefoglalás.....	113
7.3.2. Önellenőrző kérdések.....	113
8. <i>Az Európai Unió digitális könyvtári kezdeményezése, az Europeana.....</i>	115
8.1. Célkitűzések és kompetenciák.....	115
8.2. A téma áttekintése.....	115
8.2.1. Előzmények.....	116
8.2.2. Európa digitális könyvtára az eEuropa cselekvési tervekben.....	117
8.2.3. Az európai digitális könyvtár, az Europeana megvalósulása.....	119
8.3. Összefoglalás, kérdések.....	126
8.3.1. Összefoglalás.....	126
8.3.2. Önellenőrző kérdések.....	128
9. <i>Jelentősebb hazai és nemzetközi audiovizuális archívumok.....</i>	129
9.1. Célkitűzések és kompetenciák.....	129
9.2. A téma áttekintése.....	130
8.2.1. Az OSA (Open Society Archivum) Archívum.....	130

9.2.2. A Nemzeti Audiovizuális Archívum, a NAVA	138
9.2.3. A Magyar Nemzeti Filmarchívum (Filmintézet).....	154
9.2.4. A Virtuális Diamúzeum	154
9.2.5. A World Digital Library	155
9.2.6. Kitekintés.....	157
9.3. Összefoglalás, kérdések	157
9.3.1. Összefoglalás	157
9.3.2. Önellenőrző kérdések	159
10. A Magyar Elektronikus Könyvtár projekt	161
10.1. Célkitűzések és kompetenciák	161
10.2. A téma áttekintése	161
10.2.1. Áttekintés	162
10.2.2. A szöveges források archívuma.....	162
10.2.3. A folytatódó források digitális könyvtára, az EPA	165
1.1.4 Képek digitális könyvtára, a Digitális Képarchívum.....	177
Összefoglalás, kérdések.....	180
1.1.5 Összefoglalás	180
1.1.6 Önellenőrző kérdések.....	180
11. Önálló digitális képkönyvtárak a pedagógiai kutatás szolgáltatában	181
11.1. Célkitűzések és kompetenciák	181
11.2. A téma áttekintése	181
11.2.1. Magyarország képes történelmi kronológiája, a Képidő.....	182
11.2.2. Képzőművészet Magyarországon.....	183
11.2.3. Magyar Digitális Képkönyvtár	183
11.2.4. Web Művészeti Galéria	186
11.2.5. Példa a digitális könyvtárak anyagának felhasználására a pedagógiai munkában.	189
11.3. Összefoglalás, kérdések	189
11.3.1. Összefoglalás	189
11.3.2. Önellenőrző kérdések	190
12. Egy pedagógiai szempontból releváns internetes forrás, portál, weblap bemutatása, értékelése	191
12.1. Célkitűzések és kompetenciák	191

12.2. A téma áttekintése	191
12.2.1. E-Tanárikar	192
12.2. Összefoglalás, kérdések	196
12.3.1. Összefoglalás	196
12.3.2. Önellenőrző kérdések.....	196
13. Szerzői jogok digitális környezetben.....	197
13.1. Célkitűzések és kompetenciák	197
13.2. A téma áttekintése	197
13.2.1. A szerzői jogvédelem tárgya.....	198
13.2.2. A szerzői jogi szabályozás szereplői.....	200
13.2.3. A szerző személyhez fűződő jogai	200
13.2.4. A szerző vagyoni jogai	202
13.2.5. A mű felhasználása	203
13.2.6. A jogtisztta felhasználást licenclő mozgalom, a Creative Commons.....	215
13.2.7. A szerzői jogvédelem időtartamának kérdése	216
13.2.8. A digitális környezet speciális vonatkozásai	218
13.3. Összefoglalás, kérdések	224
13.3.1. Összefoglalás	224
13.3.2. Önellenőrző kérdések.....	225
14. Összefoglalás.....	227
14.1. Tartalmi összefoglalás	227
15. Kiegészítések	241
15.1. Irodalomjegyzék.....	241

1. BEVEZETÉS

1.1. Célkitűzések, kompetenciák, a tantárgy teljesítésének feltételei

1.1.1 Célkitűzés

A tantárgy az információs társadalom információközpontú és technológiai-gazdasági megközelítése szempontjából vizsgálja a digitális kor hatásait a pedagógus munkájára, a digitálisan létező források és keresőeszközök megjelenésének hatását a kutatómunka szükségszerű változásaira, a szerzői jogi kérdésekre és a könyvtárak, levéltárak, múzeumok szerepvállalására a digitálisan elérhető források kereshetőségének és felhasználhatóságának biztosításában. Célja, hogy gyakorlati segítséget is nyújtson a pedagógiai munka digitalizált, vagy eleve csak digitálisan létező forrásanyagának összegyűjtéséhez és ezek etikus felhasználásához.

1.1.2 Kompetenciák

- a) tudás
 - Ismeretekkel rendelkezik az információs társadalom és a pedagógusmesterség összefüggésrendszeréről,
 - képes a digitálisan létező források és keresőeszközök alkalmazására szakmai célfeladatai ellátása során,
 - rendelkezik az ehhez szükséges információ-visszakeresési és selektálási, forráskritikai ismeretekkel,
 - releváns ismeretekkel rendelkezik az elektronikus könyvtárak pedagógiai és egyéb forráskutatást segítőszolgáltatásairól.
- b) attitűdök/nézetek
 - Az információs társadalom oktatási alapproblémái ismeretében, a kihívások tudatában képes konstruktív, innovatív személyes és szervezeti stratégiákat, cselekvési programokat kialakítani és megvalósítani,
 - a tananyag elsajátítása révén képes az infokommunikációs eszközök által nyújtott lehetőségek kihasználására, ismereteit képes szakszerűen alkalmazni és továbbadni,
- c) képességek
 - Képes az oktatásban felhasználható digitális források felkutatására, a tartalom adekvát illusztrált megjelenítésére, az IKT eszközök osztálytermi használtára és az önálló tanulás ösztönzésére,

- képes a digitálisan létező források értékelésére és etikus felhasználására eLearning tananyagok fejlesztése során.

1.1.3 A tantárgy teljesítésének feltételei

A hallgató kutatási tervet készít, amiben leírja, hogy miként kutatná, hogyan használná fel pedagógiai munkájához, kutatási témájához a különféle digitális könyvtári forrásokat, online adatbázisokat. Az alábbi témakörökre kell kitérni:

- a kutatási kérdés megfogalmazása,
- az anyaggyűjtés elméleti és gyakorlati módszere,
- hogyan és honnan gyűjtene adatokat,
- hogyan építené be dolgozatába a forrásokat, különös tekintettel az audiovizuális és képi forrásokra,
- figyelembe venné-e és hogyan az egyes forrásokhoz kapcsolódó blogokat és
- hogyan hivatkozna a felhasznált forrásokra.

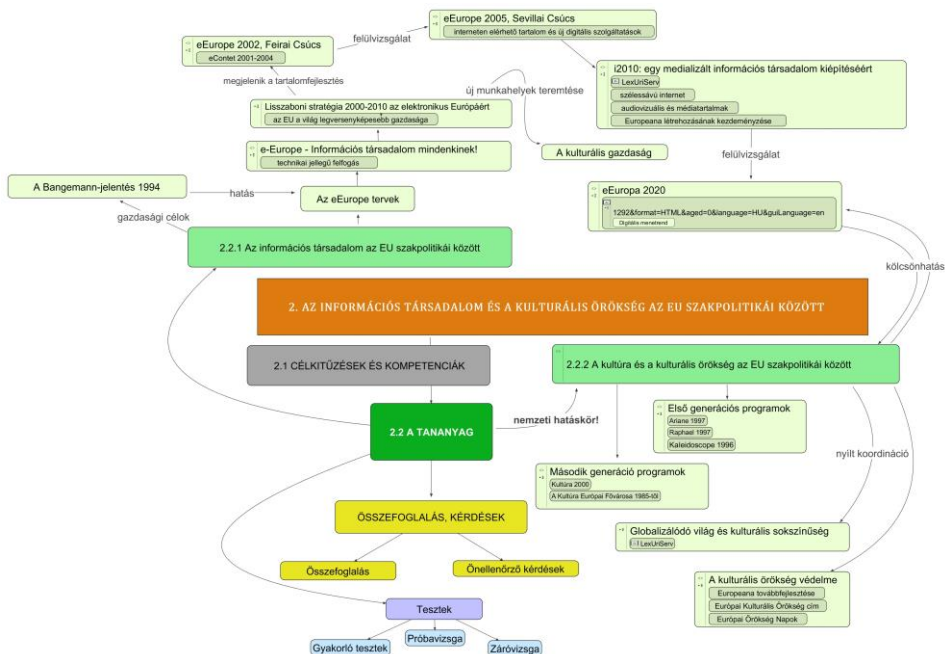
A kutatási tervet írásban kell leadni, majd egy „minikonferencia” keretében bemutatni. A bemutatás része egy ppt prezentáció.

2. AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM ÉS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG AZ EU SZAKPOLITIKÁI KÖZÖTT

2.1 Célkitűzések és kompetenciák

A lecke áttekintést ad az információs társadalom fogalmának kialakulásáról az Egyesült Államokban és Európában. Vázolja az e-Europe tervek célkitűzéseit és megvalósulásuk mikéntjét, hatását a gazdaságra és a társadalomra. Az információs társadalom kihívásainak ismeretében a hallgató képes saját munkaterületén innovatív cselekvési programok kialakítására.

2.2 A téma áttekintése

1. ábra: Fogalomtérkép

2.2.1 Az információs társadalom az EU szakpolitikái között

A Bangemann-jelentés

Az információs társadalom kérdései Európában az 1990-es évek közepéig leginkább technológiai problémák megoldásaiként vetődtek fel, a világ legfejlettebb részének rangjáért az Egyesült Államokkal és Japánnal szemben folytatott versengés vetületeként. Nagyobb figyelmet akkor kapott, amikor 1993-ban az Egyesült Államok alelnöke bejelentette az információs szupersztráda program sikerét és a tagállamokat összekötő országutak rendszerét az Információs Infrastruktúra Program során kiépített információs utakkal állította párhuzamba:

„Igen hatásos dolog, ha a Nemzeti Információs Infrastruktúrára úgy gondolunk, mint a tagállamokat összekötő utak rendszerére, kiépítésük kezdetén. Ezek az országutak azonban információkat hordoznak, nem embe-
reket, vagy árukat. Én nem pusztán egy nyolcsávos térítésköteles autópályáról beszélek. A tagállamokat összekötő országutak és a hozzájuk csatlakozó mellékutak tömegéről beszélek, melyek azonos módon épültek. Úgy, ahogy az utak épülhetnek betonból vagy makadámból, vagy akár kavicsból is. Bizonyos utak épülhetnek száloptikából. Mások koaxiális kábelből, vagy vezeték felhasználása nélkül. De – és ez a lényeg – ezeknek kétirányú utaknak kell lenniük”¹.

Európának olyan új gazdaságpolitikára volt szüksége, ami a gazdasági fejlődést az információs fejlesztésekre építi úgy, hogy a korábban önállóan, elszigetelten kezelt információs infrastruktúra-fejlesztéseket kiterjeszti a társadalom minden területére. Az új stratégia kidolgozására az Európai Unió Tanácsa (Miniszterek Tanácsa) 1993-ban felkért egy szakértői bizottságot, hogy adjon egy helyzetértékelést és fogalmazzon meg javaslatokat az információs fejlődés előmozdítása érdekében. A dokumentum² – amit röviden csak Bangemann-jelentésnek neveznek – 1994-re készült el és kizárólag gazdasági természetű célokat fogalmazott meg. Az Európai Bizottság erre alapozva dolgozta ki az *Európa útja az információs társadalom felé: Akcióterv* című dokumentumot, ami

¹ H. Kubicek és W. Dutton szerzőket idézi Molnár László: Az információs társadalom felé. URL: <http://www.inco.hu/inco6/global/cikk0h.htm>

² Európa és a globális információs társadalom : Az Európai Unió Tanácsának készült Bangemann-jelentés. A CORDIS Focus 1994. július 15-i melléklete alapján az összeállítás az OMF B gondozásában készült. URL: <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/muszaki/szamtech/wan/hatasok/bangemmn.hun>

az információs társadalomhoz a gazdaság és a jog felől közelített. Azt sugallta, hogy a társadalom fejlődését az IKT technikák határozzák meg.

Az Európai Bizottság és a Tanács az elektronikus Európáért – az eEurope tervek és a Lisszaboni Stratégia

eEurope – információs társadalom mindenkinek!

A kizárólag gazdasági természetű célokat megfogalmazó Bangemann-jelentéshez képest – bár még mindig a technikai jellegű felfogás az uralkodó –, már egy szélesebb körű információs világkép rajzolódik ki az Európai Bizottság 1999-ben elfogadott programjából, aminek alapvető célja, hogy a társadalom minden rétege hozzáférhessen az új információs és kommunikációs technikákhoz és ezeket képes is legyen használni akár az oktatás, a képzés, a kormányzat, az egészségügyi szolgáltatás, a kultúra, a szórakozás, akár a pénzügyi szolgáltatások területén.

Ehhez olyan kulcsfeladatok végrehajtását irányozta elő, mint

- az európai ifjúság átvezetése a digitális korszakba és hálózatba,
- olcsóbb internet hozzáférés,
- gyors internet-hozzáférés a kutatók és a diákok számára,
- az e-kereskedelem felgyorsítása,
- intelligens kártyák használata a biztonságos elektronikus hozzáférés érdekében,
- kockázati tőke a high-tech kis- és közepes vállalkozások számára,
- e-részvétel a hátránnyal élők számára,
- online egészségügyi szolgáltatások,
- intelligens közlekedés/szállítás,
- online kormányzat.

A Lisszaboni Stratégia 2000-2010

Az *eEurope – információs társadalom mindenkinek!* dokumentumot alapul véve az Unió állam- és kormányfői a 2000. évi lisszaboni csúcstalálkozójukon határozták meg a 2010-ig szóló stratégiai feladatokat. A grandiózus terv célja, hogy 2010-re Európai Unió a világ legdinamikusabban fejlődő és legversenyképesebb gazdaságát tudhassa magáénak. Az alapvető szemlélet most sem változott, viszont a program bővült a *tudás alapú gazdaság és társadalom* témakörével.

eEurope 2002, Feirai Csúcs

A Lisszaboni Stratégia megvalósítása érdekében fogadta el a Tanács feirai ülésén az *eEurope 2002* akciótervet, ami megfogalmazta a tagállamok számára a legfontosabb teendőket:

- olcsóbb, gyorsabb és biztonságosabb internet,
- befektetés a humán erőforrások fejlesztésébe és az ismeretekbe,
- az internet használatának ösztönzése.

Négy kiemelt témát jelöltek meg a tudásalapú társadalom megteremtésének érdekében:

1. az európai digitális tartalom fejlesztésének ösztönzése,
2. az európai digitális tartalom fejlesztése, az eContent program (2001-2004),
3. a kis- és középvállalkozások digitális átállásának elősegítése,
4. az e-gazdaság hatása az európai vállalkozásokra.

eEurope 2005, Sevillai Csúcs

A *szélessávú internethasználat mindenkinek* akcióterv központi gondolata már nem az infrastruktúra és a hálózatok kiépítése, hanem az interneten elérhető tartalom és az új digitális szolgáltatások

- az e-közigazgatás,
- az elektronikus oktatási- és az egészségügyi szolgáltatások,
- az e-kereskedelem és
- az online közszolgáltatások létrehozása, szélesítése területén.

Az akcióterv felhívja a figyelmet az infokommunikációs eszközök használatában mutatkozó különbségek lehetséges okaira, amelyek között a tudás- és attitűdbeli okokat is figyelembe kell venni. A digitális megosztottság növeli a társadalmi egyenlőtlenségeket, ezért ennek megszüntetése érdekében mielőbb cselekedni kell. A kérdés elválaszthatatlan része más uniós programoknak is, így az EU Foglalkoztatási programjának (Employment Strategy), a Szociális dimenzió stratégiájának (Social Inclusion Strategy) és természetesen az eEurope programoknak és az egész Lisszaboni Stratégiának.

Az i2010 stratégia egy „medializált információs társadalom” kiépítéséért

A Lisszaboni Stratégia célkitűzéseinek megvalósulását időről-időre felülvizsgálta a Bizottság, így már 2004-ben megkérdőjeleződött az eredetileg kitűzött cél realitása (hogy az Európai Unió a világ legfejlettebb térsége legyen),

ezért azok közül a gazdasági növekedéssel és a foglalkoztatással kapcsolatos célok elérésére kell koncentrálni. Ezeken a területeken erősíteni kell az IKT technológiák alkalmazását, a tartalomszolgáltatási és az infrastrukturális ágazatok fejlesztését. Az Egyesült Államokhoz képest lemaradás tapasztalható a webkettős szolgáltatások területén.

Mivel az elektronikai ipar, az elektronikus kommunikáció, valamint a digitális tartalmak és szolgáltatások konvergenciája várható volt, reális célnak látszott egy gazdag és változatos tartalmat és digitális szolgáltatásokat kínáló egységes európai információs tér létrehozása, amiben az új gazdaság digitális szolgáltatásokra épül, aminek viszont elengedhetetlen feltétele a szélesávú internetelérés, az audiovizuális és multimédia tartalmak könnyű elérhetőségének megteremtése. Az IKT technológiák használatához megfelelő műveltséggel rendelkező társadalom szükséges. A tömeges internethasználat felveti a bizalom és megbízhatóság kérdését is, amit megfelelő internet-törvény megalkotásával elő kell segíteni. Ennek a koncepciónak a megvalósíthatósága érdekében elsőbbséget élvező tevékenységeket javasolt az Uniónak a Bizottság:

1. a befogadó információs társadalom program a digitális írástudással nem rendelkező és az idősödő lakosság előtt álló kihívások leküzdésére adjon megoldásokat. Az *e-inclusion politika* programjainak a kisközösségek szintjén kell megjeleníteniük és arra koncentrálniuk, hogy a meglévő fizikai infrastruktúra nem elég, annak használatát meg kell tanítani, a készségeket ki kell alakítani,

2. IKT kutatásokba való befektetés, különösen tekintettel az energiatakarékoságra és az IKT alapú biztonsági rendszerek kiépítésére,

3. Európa közös felületről elérhető online digitális könyvtárának, az Europeanának a kiépítése. A Bizottság 2005-ben az *i2010: Digitális könyvtárak* című közleményében kezdeményezte Európa információs forrásai elérésének könnyebbé tételét online környezetben³.

Az Európa 2020 stratégia

Miután a Lisszaboni Stratégia célkitűzései nem valósultak meg, az Európa 2020 újabb **kiemelt célokat tűzött ki** az EU egészére vonatkozóan

- a foglalkoztatás,
- a K+F innováció,

³ A téma részletes kifejtését lásd az Európai Unió digitális könyvtári kezdeményezése, az Europeana című fejezetben

- az éghajlatváltozás/energia,
- az oktatás,
- a szegénység/társadalmi kirekesztés ellen.

A közös célokhoz minden tagállam **nemzeti célokat határozott meg**, figyelembe véve az egyes országok különböző helyzetét és a helyi viszonyokat.

A Digitális Menetrend

Az Európai Digitális Menetrend az „Európa 2020” stratégia” része, intézkedési javaslat, aminek keretében meghatározták

- az élénk egységes digitális piac létrehozásának,
- az interoperabilitás, az információbiztonság, a nagysebességű internet-hozzáférés, a digitális jártasság javítása érdekében szükséges intézkedéseket, valamint
- a kutatás és innováció finanszírozásának módját.

Az intézkedési javaslatok között hangsúlyos szerepet kapott

- a szerzői jogok tisztázása,
- az egységes eurófizetési térség (SEPA) létrehozása,
- az e-aláírásról szóló irányelv felülvizsgálata,
- az adatvédelmi szabályozás felülvizsgálata.

2.2.2 A kultúra és a kulturális örökség az EU szakpolitikai között

Az Uniónak nincs közös kultúrpolitikája, de van kulturális tevékenysége, aminek a célja az európai polgári azonosságtudat kialakítása, a közös európai kulturális örökség hangsúlyozása.

Ahhoz, hogy az Unió a tagállamok kulturális tevékenységének ösztönzése érdekében fellépéseket tehessen, jogalapra van szüksége, amit a Maastrichti Szerződés és az azt módosító Nizzai Szerződés 151. cikke teremtett meg, az Alapjogi Charta 13. cikke és a Lisszaboni Szerződés is megerősített.

A Maastrichti Szerződés hatálybalépése, 1993. november 1-je előtt a kulturális terület kisösszegű támogatásokat kapott a Közösségtől elsősorban a kulturális örökség megőrzésére, a művészek, a műfordítások és kulturális események támogatására.

A kultúra területén a szubszidiaritás és a kiegészítő tevékenység elve érvényesül, nincs jogharmonizáció. Ahhoz viszont, hogy az EU ezen a kulturális területen intézkedéseket kezdeményezhessen, az Európai Parlament és a Tanács együttes döntésére van szükség

A kulturális programok első generációja

A kulturális programok első generációja a Maastrichti Szerződés hatálybalépését követően három fő program köré szerveződött:

- a *Kaleidoscope* program (1996) a művészi alkotásokat és az európai népek kultúrájának terjesztését támogatta,
- az *Ariane* program (1997) három tevékenységet támogatott:
 1. a tagállamok közötti együttműködés fokozása az olvasás ösztönzése terén,
 2. az európai népek irodalmi műveinek és történelmének szélesebb körben való megismertetése érdekében a fordítás támogatása,
 3. szakképzési programok támogatása,
- a *Raphael* program (1997) a tagállamok közötti együttműködést ösztönözte az európai jelentőségű kulturális örökség területén.

A kulturális programok második generációja

Az EU kultúrát támogató első keretprogramja a *Kultúra 2000*, aminek a célja az európai népek történelmének és kultúrájának kölcsönös megismerése, a kulturális tevékenységek határokon átívelő terjesztése, tapasztalatcserék támogatása, új önkifejezési formák kialakítása. A programot eredetileg a 2000–2004-es időszakra hirdették meg, majd többször meghosszabbították, legutóbb 2013-ig.

Második generációs programok a közösségi szintű rendezvények, mint például a különböző témák köré szerveződő *európai évek*.

A *Kultúra Európai Fővárosa* kezdeményezés 1985-ben indult Athén kiválasztásával, ami azt hivatott hangsúlyozni, hogy a kulturális beruházások és a területfejlesztés egymás segítői.

Globalizálódó világ és kulturális sokszínűség

Az Európai Bizottság 2007 májusában fogadta el az *„Európai kulturális program a globalizálódó világban”*⁴ című közleményét, ami új módszerekkel

⁴ COM (2007) 242

megvalósítandó új stratégiai célokat fogalmazott meg az Unió kulturális tevékenységei számára. A kulturális sokszínűség megőrzése és a kultúrák közötti párbeszéd előmozdítása érdekében javasolja a Bizottság, hogy az Unió nemzetközi kapcsolatainak kialakításának lényeges elemeként jelenjék meg a kultúra támogatása. Ezt a „nyílt koordinációs módszer” segítségével alakítsák ki, amellyel közös célokat határoznak meg és ültetnek át a nemzeti politikákba. A módszer tulajdonképpen az ún. „jó gyakorlat” módszere, ami mögött az a megfontolás áll, hogy ha a tagállamok megosztják egymással tapasztalataikat, a közös érdeklődésre számot tartó területeken összehasonlítják teljesítményüket, könnyebben tudnak jó eredményeket elérni.

A kulturális gazdaság

A Lisszaboni Stratégia egyik célja az európai versenyképesség fejlesztése, amiben fontos szerepet játszanak a kulturális iparágak, például a mozi, az audiovizuális média, a kiadók, a kézművesipar vagy a zeneipar, mert a munkahelyteremtésen keresztül hozzájárulnak a gazdasági jóléthez.

A kulturális örökség védelme

A nemzeti kulturális örökség védelme a tagállamok hatáskörébe tartozik, a közös európai jogi szabályozás⁵ csak az Unió külső határain kívülre irányuló műtárgyforgalomra vonatkozik, miszerint a kulturális javak exportja kiviteli engedélyhez kötött és amelyet a külső határokon ellenőriznek.

Európa kulturális sokszínűségének, kulturális örökégének védelmét szolgálta az Európai Bizottság 2005. szeptemberében útjára indított kezdeményezése az Europeana létrehozásáról. (Részletesebben lásd az 5. fejezetben).

A Parlament többek között az európai kulturális örökség védelmére irányuló egyedi programok, továbbá megfelelő intézkedések bevezetését kéri a művészek szerzői jogainak – különösen a digitális területen történő – megóvása és érvényesítése érdekében.

1991-ben az Európai Tanács francia kezdeményezésre útjára indította a nagyközönség előtt egyébként zárva tartó műemléképületek bemutatását célzó *Európai Örökség Napokat*, aminek népszerűségét mutatja, hogy ma már nemcsak az Európai Unióban ünneplik ezt a napot.

A rendezvény a csatlakozott országok, az Európa Tanács, valamint az Európai Unió képviselőinek részvételével minden év szeptemberének elején nem-

⁵ A Tanács 1992. december 9-i 92/3911/EGK rendelete a kulturális javak kiviteléről, valamint a Tanács 1993. március 15-i 93/7/EGK irányelve a tagállamok területéről jogellenesen kiszállított kulturális tárgyak visszaszolgáltatásáról

zetközi megnyitó ünnepséggel kezdődik. A megnyitónak minden évben más ország ad otthont, majd az egyes országok – így Magyarország is – saját megnyitó ünnepségeket szerveznek.

Szintén francia kezdeményezésre alapították 2006-ban az *Európai Kulturális Örökség* címet, amit műemlékek, természeti vagy urbanisztikai helyszínek, kultúrtájak, egy adott helyhez kötődő szellemi örökség, emlékhelyek, kulturális javak és tárgyak kaphatnak. A díj 2011-ben emelkedett uniós szintre, előtte kormányközi együttműködés keretében létezett. A díjat Magyarországról eddig az esztergomi királyi palota, a szigetvári vár, a Debreceni Református Kollégium és Nagytemplom, valamint a visegrádi királyi palota nyerte el még uniós szintre emelkedése előtt. Ezért, ha azt meg akarják tartani, újból meg kell pályázniuk.

A témáról részletesebben olvashat itt: Molnár László: Az információs társadalom felé. URL: <http://www.inco.hu/inco6/global/cikk0h.htm>

2.3 Összefoglalás, kérdések

2.3.1 Összefoglalás

Az 1990-es évek elejére Európának olyan új gazdaságpolitikára volt szüksége, ami a gazdasági fejlődést az információs fejlesztésekre építi úgy, hogy a korábban önállóan, elszigetelten kezelt információs infrastruktúra-fejlesztéseket kiterjeszti a társadalom minden területére. 1994-re dolgozta ki az Európai Bizottság az *Európa útja az információs társadalom felé: Akcióterv* című dokumentumot, ami az információs társadalomhoz a gazdaság és a jog felől közelített.

Az Európai Bizottság 1999-ben elfogadott *eEurope – információs társadalom mindenkinek!* programjából már egy szélesebb körű információs világkép rajzolódik ki, aminek alapvető célja, hogy a társadalom minden rétege hozzáférhessen az új információs és kommunikációs technikákhoz és ezeket képes is legyen használni. Ennek végrehajtása érdekében kulcsfeladatokat határozott meg.

Az Unió állam- és kormányfői a 2000. évi lisszaboni csúcstalálkozójukon határozták meg a 2010-ig szóló stratégiai feladatokat. A Lisszaboni Stratégia nevet viselő grandiózus terv azt irányozta elő, hogy 2010-re Európai Unió a világ legdinamikusabban fejlődő és legversenyképesebb gazdaságát tudhassa magáénak. A Lisszaboni Stratégia keretében fogalmazták meg időről időre az eEurope terveket, amelyek két-három évre határozták meg a legsürgősebben végrehajtandó feladatokat.

Miután a Lisszaboni Stratégia célkitűzései nem valósultak meg, az *Európa 2020* újabb **kiemelt célokat tűzött ki** az EU egészére vonatkozóan, amihez minden tagállam **nemzeti célokat határozott meg**, figyelembe véve az egyes országok különböző helyzetét és a helyi viszonyokat.

Az Uniónak nincs közös kultúrpolitikája, de van kulturális tevékenysége, amire a Maastrichti Szerződés hatálybalépése, 1993. november 1-je előtt a kulturális terület kisösszegű támogatása volt jellemző. A kultúra területén a szubszidiaritás és a kiegészítő tevékenység elve érvényesül, nincs jogharmonizáció.

A Maastrichti Szerződés hatálybalépését követően három fő program köré szerveződött a kultúra támogatása: a *Kaleidoscope*, az *Ariane* és a *Raphael* program (1997). Mindhárom a tagállamok közötti együttműködést ösztönözte az európai jelentőségű kulturális örökség területén.

Az EU kultúrát támogató első keretprogramja a *Kultúra 2000*, aminek a célja az európai népek történelmének és kultúrájának kölcsönös megismerése, a kulturális tevékenységek határokon átívelő terjesztése, tapasztalatcserék támogatása, új önkifejezési formák kialakítása. Második generációs programok a közösségi szintű rendezvények. A *Kultúra Európai Fővárosa* kezdeményezés a kulturális beruházások és a területfejlesztés egymást segítő hatását bizonyítja.

A kultúrák közötti párbeszéd előmozdítása érdekében a tagállamok 2007-től a „nyílt koordinációs módszer” segítségével alakítják a kultúra támogatását. A módszer az ún. „jó gyakorlat” módszere, amivel a tagállamok megosztják egymással tapasztalataikat, a közös érdeklődésre számot tartó területeken összehasonlítják teljesítményüket.

Az európai versenyképesség fejlesztésében fontos szerepet játszanak a kulturális iparágak, mert a munkahelyteremtésen keresztül hozzájárulnak a gazdasági jóléthez.

A kulturális sokszínűség, a kulturális örökség védelmét szolgálta Európa digitális könyvtárának, az Europeanának a létrehozása 2008-ban.

2.3.2 Önellenőrző kérdések

1. Mi a Lisszaboni Stratégia?
2. Milyen célokat tűzött ki az eEurope 2000?
3. Milyen célokat tűzött ki az eEurope 2002?
4. Milyen célokat tűzött ki az eEurope 2005?
5. Milyen célokat tűzött ki az eEurope 2020?
6. Mi a Digitális Menetrend?

7. Mi a célja a Kultúra 2000 programnak?
8. Mi a célja az Európa Kulturális Fővárosa programnak?
9. Mi az Europeana?
10. Mi volt a Kaleidoscope program?
11. Mi volt az Ariane program?
12. Mi volt a Raphael program?

3. A TÁJÉKOZÓDÁS FORRÁSAI: ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁRAK, SZÖVEG-, KÉP- ÉS HANGTÁRAK, ELEKTRONIKUS KATALÓGUSOK ELÉRHETŐSÉGE

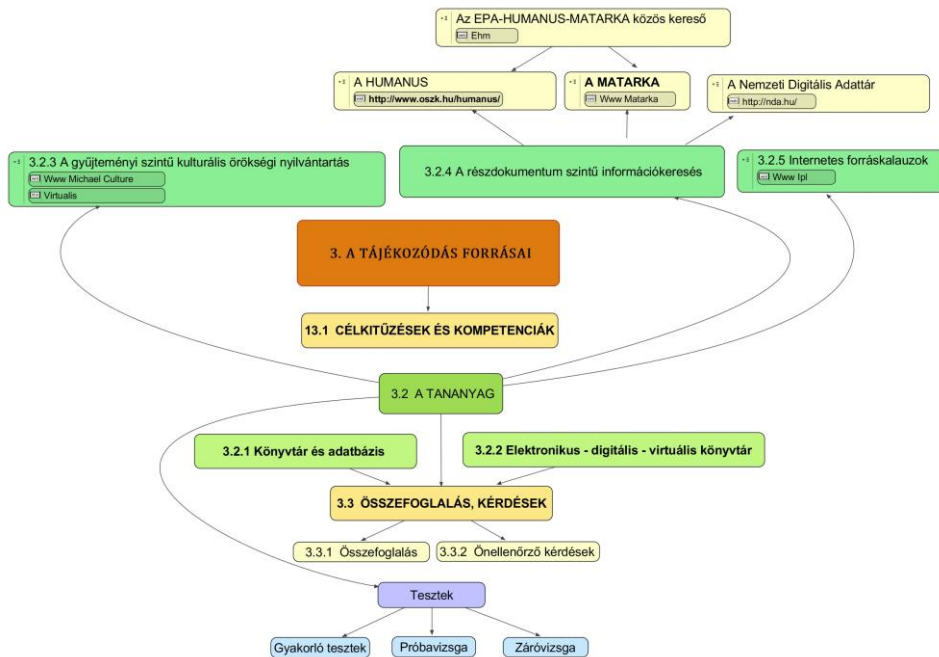
3.1. Célkitűzések és kompetenciák

Kulturális, tudományos örökségünk egyre növekvő hányada található elektronikus formátumban vagy azért, mert eleve így születtek, vagy azért, mert az eredeti dokumentum megőrzésének és könnyebb hozzáférhetőségének soha nem látott távlatait nyitotta meg a hálózaton történő közzététel. A digitális forma számos technikai kihívást rejt, de a hozzáférésnek nem elhanyagolható szervezeti és jogi dimenziói is vannak. Mindezek mellett egyetlen téma kutatása során sem hagyhatók figyelmen kívül, hiszen forrásaink jelentős hányada a virtuális térben kínálja az információt helytől, időtől függetlenül.

A lecke célja, hogy eligazítson a kissé kaotikusnak tűnő fogalmakban, hogy megkönnyítse a tájékozódást a kutatómunka lehetséges forrásainak elérhetőségéről.

A hallgató a tananyag elsajátítása révén képes az oktatásban felhasználható digitális források felkutatására, a tartalom adekvát illusztrált megjelenítésére, az IKT eszközök osztálytermi használtára és az önálló tanulás ösztönzésére

3.2. A téma áttekintése

2. ábra: Fogalomtérkép

3.2.1. Könyvtár és adatbázis

A közgyűjtemények tevékenységének minden korban központi kérdése volt a nemzeti emlékezet megőrzése, függetlenül attól, milyen technikával rögzítették annak forrásait. A gyűjtemények sajátos szervezeti keretet kaptak aszerint, hogy a tartalom milyen kifejezési formát öltött. Eszerint szerveződtek könyvtárrá, múzeummá, levéltárrá, bár gyűjtőkörük tekintetében teljesen tisztán soha nem tudták ezt az elvet érvényesíteni, hiszen a múzeumnak és a levéltárnak is volt (van) könyvtára, adott esetben hangtára is, a könyvtárak legféltettebb kincsei, állományrészei pedig a kéziratok. E források fizikai megőrzésének módja mindig az adott kor technikai színvonalának volt a függvénye. Addig, amíg ez a megőrzés „csupán” a hőmérséklet, a páratartalom, a fényviszonyok és egyéb tárolási körülmények kérdésére szorítkozott, ez technikai feladat volt. A 20. század második fele magával hozta a másolási technikák fejlődését, így a mikrofilmzés lett a nyomtatott anyagok konzerválásának nagy reményekkel kecsegtető megőrzési lehetősége. Az ehhez szükséges berendezések meglehetősen költségesek voltak, ezért csak leginkább a nemzeti feladatokat is ellátó gyűjtemények alkalmazták nagy igénybevételnek kitett, vagy sérülékeny álló-

mányrészeik mikrofilmre másolására. Az igazán nagy áttörést a számítástechnika alkalmazása, majd a világháló megnyílása hozta az 1990-es évek legelején. Ez utóbbi anyagtalanná tette a szellemi tartalmat hordozó dokumentumot, lebontotta az intézményi falakat, túllépett az egyes országok és kontinensek határain és soha nem látott sebességgel tette elérhetővé – kis túlzással mindenki számára – az addig falak közé zárt információt.

Felvetődik a kérdés, hogy mi a különbség könyvtár – különösen, ha állománya elektronikus úton érhető el – és adatbázis között? Ahhoz, hogy egy gyűjteményt könyvtárnak lehessen nevezni, az állományon kívül szükség van annak formai és tartalmi rendszerezésére, a dokumentumokban található információk visszakereshetőségének biztosítására is, amit ezek a gyűjtemények katalógusai-kon keresztül tudnak biztosítani. Emellett szolgáltatások széles körével biztosítják a személyre szabott használatot.

Az adatbázis adatok összessége, amelynek működéséhez egy tárolására, lekérdezésére és szerkesztésére alkalmas szoftvereszköz is szükséges. A teljes szövegű adatbázis a dokumentumok szövegét is tárolja, ha pedig bibliográfiai adatbázis, akkor csak a metaadatait. Adatbázis például a Magyar Társadalomtudományok Digitális Archívuma⁶.

A távoli elérésű bibliográfiai források számának növekedésével már az egykor tisztán bibliográfiai adatbázisok is törekszenek arra, hogy az interneten megtalálható szövegeket is elérhetővé tegyék, ne csak azok metaadatait.

Egy digitális könyvtár az állományára építve különféle szolgáltatásokat is nyújt, például virtuális kiállításokat rendez, tájékoztató szolgálatot tart fenn, módszertani segédanyagokat készít a felhasználók különböző rétegei számára stb.

3.2.2. Elektronikus – digitális – virtuális könyvtár

Mind az angolszász országok, mind az Európai Unió a hagyományos könyvtári felfogásnál szélesebben értelmezi a digitális könyvtár fogalmát. Az értelmezés kiinduló gondolata maga a kulturális örökség, aminek a dokumentumait eredetileg a hagyományos könyvtár, múzeum és levéltár őrzi. A digitális és hálózati technológia lehetővé tette a különböző gyűjtemények digitalizált anyagainak egy közös keresőfelületen való megjelenítését, így származzék az a forrás bármelyik örökségi gyűjteményből, magát a digitális gyűjteményt digitális könyvtárnak nevezik, amiben nyomtatott anyag éppúgy található, mint múzeumi tárgy, levéltári irat, vagy éppen kép, hang, film elektronikus változata. A köznyelv váltakozva használja a digitális könyvtár, archívum, elektronikus

⁶ URL: <http://mtda.hu/>

könyvtár, virtuális könyvtár kifejezéseket ugyanarra a fogalomra, holott nem teljesen egymás szinonímái.

Az elektronikus könyvtár

Az elektronikus könyvtár a hagyományos könyvtár elektronikus hasonmása, ahol mindazok a funkciók megtalálhatók, amelyek egy könyvtárat jellemeznek, csak ezeket az elektronizáció eszköztárával valósítja meg. Ebben az amerikai könyvtárak sokkal előbbre tartanak, mint például a magyar. Az elektronikus könyvtár felületén éppúgy megvalósul az interakció felhasználó és könyvtáros között, mint a hagyományos könyvtár esetében, virtuális közösségek megteremtésére nyílik lehetőség. A felhasználók kommenteket fűzhetnek az egyes művekhez, sőt elektronikus formában kölcsönözhetnek is. Ahogyan a hagyományos könyvtár esetében, belelapozhatnak a könyvekbe, amit a szerzői jog szigorú betartásával vagy csak bemutató oldalak közzétételével, vagy – ha már a mű közkinccsé vált – teljes szövegű elektronikus eléréssel kínálnak a felhasználóknak. Van katalógusa, tájékoztató szolgálata, vannak rendezvényei, mint például virtuális kiállítás. Mindezeknek a szolgáltatásoknak a hagyományos könyvtár saját honlapja ad keretet. Az elektronikus könyvtár szép példája az amerikai Darien Library⁷.

A digitális könyvtár

Mint ahogyan a hagyományos könyvtár sem azonos csupán a katalógusán keresztül elérhető, polcokon tárolt dokumentumaival, a digitális könyvtár sem pusztán egy kereshető adatbázis. Ahogyan a könyvtárba látogató olvashatja kedvenc folyóiratainak számait, kereshet bibliográfiákban, böngészhet a polcokon, úgy a digitális gyűjteményeket használó pedagógus például gyorsan találhat az órai munkához felhasználható prezentációkat, vagy akár óraterveket is. A felhasználó számára a digitális könyvtár egy olyan lehetőség, ami hagyományos könyvtári eszközökkel nem valósítható meg: egy személyre szabott könyvtár, egy osztályterem, egy kiterjesztett tanári asztal, aminél tanár, diák, kutató egyaránt helyet foglalhat és akiket ebben a digitális birodalomban a tudás forrásaihoz vezető aktív linkek kapcsolnak egybe.

Digitális könyvtár többféle szervezeti formában is megvalósulhat. Gyakori formája a digitalizált anyagok különgyűjteménye, amit a hagyományos könyvtár, múzeum, levéltár saját szervezeti keretein belül hoz létre és tesz közzé akár dedikált hálózaton keresztül, akár a teljes nyilvánosság számára. Jellemzője, hogy a digitalizált anyagok metaadatait is közzéteszi és megadja az eredeti for-

⁷ Elérhetősége: www.daryenlibrary.org

rás elérhetőségét. Egyes könyvtárak itt is lehetővé teszik, hogy a felhasználók például történeteket fűzzenek egy-egy képhez, vagy elmondják véleményüket.

Digitális könyvtár önálló szerveződésként is létrejöhet, amikor nincs mögötte a maga fizikai valóságában létező könyvtár, hanem eleve csak digitálisan létező forrásokat gyűjt. Erre példa a Magyar Elektronikus Könyvtár. A MEK létrejöttékor még viszonylag kevés könyvtár üzemeltetett interaktív honlapot, ezért kevésbé volt differenciált az elektronikusan elérhető források gyűjtőhelyének a megnevezése. Kevésbé köztudott, hogy a MEK három, önálló URL-címmel elérhető gyűjteményrészből áll:

- a) az eredetileg vagy csak digitálisan létező és a nyomtatott könyvek digitalizálásával létrehozott szövegek (www.mek.oszk.hu),
- b) az időszaki kiadványok, az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis, az EPA (www.epa.oszk.hu) és
- c) a képek gyűjteménye, a Digitális Képtár (keptar.oszk.hu).

Az önálló digitális könyvtárak nem egy meglévő hagyományos könyvtár saját állományrészének a digitalizálásából jönnek létre, hanem a gyűjtőköri szabályzatukban meghatározott témákban gyűjtik be az anyagot akár digitalizálással, akár úgy, hogy eleve csak digitális formában létező forrásokat szereznek be. Az egyes művek beszerzésének és közzétételének – még ha bele is tartoznának azok a könyvtár gyűjtőkörébe – a szerzői jogi korlátozások szabnak határt. A digitális könyvtárnak van saját katalógusa, de ez csak a gyűjteményből teljes terjedelemben elérhető forrásokról tájékoztat, szemben egy hagyományos könyvtár elektronikus másával, ahol a katalógusból történő keresés eredményeképpen a szerzői jogi védelemben részesülő műveknek vagy csak metaadatairól kapunk tájékoztatást, vagy bemutató oldalakat is közzétesznek, a közkinccsé vált művek viszont teljes szöveggel olvashatók. A hálózati technológia és a törvényhozói akarat igen gyorsan lehetővé tette, hogy több digitális könyvtár állománya egy közös keresőfelületen jelenjék meg.

Míg a valóságos könyvtárban a mű, a szellemi tartalom a kor által determinált hordozóanyagokon van jelen, a digitális könyvtár a művet különböző fájlformátumokban tárolja, a visszakereshetőséget pedig metaadatok biztosítják.

Az új technika új problémákat is felszínre hozott, amelyek egy része technikai jellegű, más része viszont felveti a képlékeny, gyorsan változtatható elektronikusan létező forrás eredetiségének, hitelességének kérdését és számos, eddig nem létező (vagy nem érzékelhető) szerzői jogi problémát, a forrásra való hivatkozás módját. Az elektronikus bibliográfiai forrás képlékeny, változtatható, linkekkel összekapcsolható, fizikai, de nem szerzői jogi értelemben korlátlanul másolható.

A virtuális könyvtár

A virtuális könyvtár gyűjtőfogalom, beletartozik mind az elektronikus, mind a digitális könyvtár, a lényege, hogy megvannak mindazok a szolgáltatásai, amelyek egy könyvtárat jellemeznek, de anyagai csak virtuálisan, nem a maguk fizikai valóságában használhatók.

3.2.3. A gyűjteményi szintű kulturális örökségi nyilvántartás, a Michael

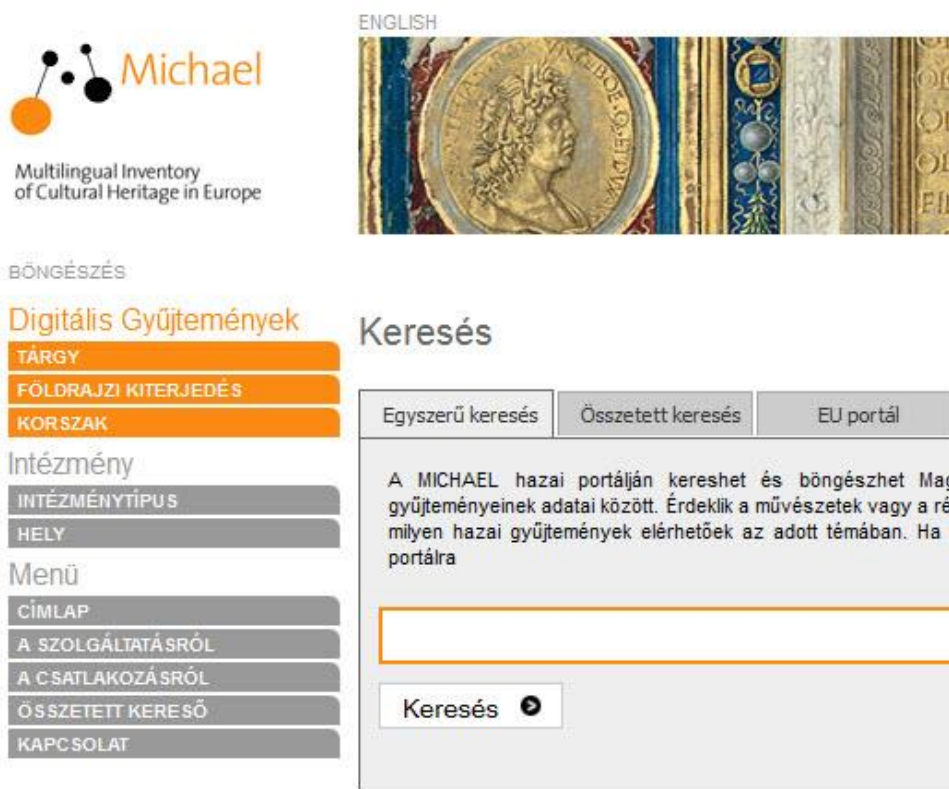

3. ábra: A Michael Culture uniós portálja⁸

A MICHAEL (Multilingual Inventory of Cultural Heritage in Europe) célja az európai digitalizált kulturális gyűjtemények (múzeumok, könyvtárak, levéltárak) nyilvántartása. A résztvevő országok elkészítik saját kulturális gyűjteményi nyilvántartásukat, országonként saját honlapot működtetnek, ahol együtt láthatók és kereshetők az illető ország digitalizált gyűjteményei.

A Michael tehát az örökségvédelem intézményi szintű nyilvántartása, ami az intézmények metaadatainak szolgáltatásán keresztül kereshetővé teszi az adott ország digitalizált gyűjteményeit témakör, korszak és intézménytípus szerint. A magyar oldalon még inaktív a földrajzi kiterjedés és a hely szerinti keresés lehetősége.

⁸ URL: <http://www.michael-culture.eu>

ENGLISH

Michael
Multilingual Inventory
of Cultural Heritage in Europe

BÖNGÉSZÉS

Digitális Gyűjtemények

TÁRGY
FÖLDRAJZI KITERJEDÉS
KORSZAK

Intézmény

INTÉZMÉNYTÍPUS
HELY

Menü

CÍMLAP
A SZOLGÁLTATÁSRÓL
A CSATLAKOZÁSRÓL
ÖSSZETETT KERESŐ
KAPCSOLAT

Keresés

Egyszerű keresés Összetett keresés EU portál

A MICHAEL hazai portálján kereshet és böngészhet Magyar gyűjteményeinek adatai között. Érdeklék a művészetek vagy a rémilyen hazai gyűjtemények elérhetőek az adott témában. Ha portálra

Keresés ➔

4. ábra: A magyar Michel portál⁹

Michael
Multilingual Inventory
of Cultural Heritage in Europe

BÖNGÉSZÉS

Digitális Gyűjtemények

TÁRGY
FÖLDRAJZI KITERJEDÉS
KORSZAK

Intézmény

INTÉZMÉNYTÍPUS
HELY

Menü

CÍMLAP
A SZOLGÁLTATÁSRÓL
A CSATLAKOZÁSRÓL
ÖSSZETETT KERESŐ
KAPCSOLAT

Michael : HU
A hazai kulturális gyűjtemények portálja

Címlap > Intézmények böngészése > Intézménytípus szerint > Archivumok, levéltárak

Intézmények

Az 1956-os Magyar Forradalom történetének dokumentációs és Kutató Intézete (1956-os Intézet)

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

Magyar Országos Levéltár (MOL)

MTA Zenetudományi Intézet (MTA ZTI)

Pannonhalmi Bencés Főapátság

Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM)

5. ábra: A Michael intézményi szintű metaadat-szolgáltatása

⁹ URL: <http://michael-culture.hu>

A „Világkönyvtár” kereső

A Magyar Elektronikus Könyvtár szolgáltatása az a tematikus linkgyűjtemény, ami más elektronikus könyvtárakhoz, könyvkiadókhöz, könyves portálokhoz, az internet keresőrendszereihez nyit „kaput”. Elérhetők innen e-könyvek, e-folyóiratok, tankönyvek, szótárak, a régi könyvek archívuma pedig a könyvtörténeti kutatásokat segíti. Ma már szinte minden könyvtárnak van elektronikus katalógusa és egyre népszerűbb a több könyvtár összefogásával épülő közös katalógusok hálózata. Ezek közül a jelentősebbek, mint például a MOKKA felé is kapcsolódási lehetőséget kínál a Világkönyvtár kereső¹⁰.

3.2.4. A részdokumentum (cikk) szintű információkeresés

A részdokumentum szintű információkeresés eredménye kétféle lehet:

a) a dokumentumnak csak a bibliográfiai adatai (metaadatai) jelennek meg a találati listában,

b) a metaadatokon kívül a teljes szöveghez, képhez, hanghoz, audiovizuális dokumentumhoz, stb. is hozzáférést enged a rendszer.

A MATARKA

A Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa¹¹ (MATARKA) 2002 óta dolgozza fel a magyar kiadású szakfolyóiratok tartalomjegyzékeit könyvtári konzorcium keretében. A szolgáltatást a Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum működteti.

A cikkek szerző, cím, címrészlet és kulcsszavak alapján kereshetők. Az egyszerű keresésben is megadhat ezek közül egyszerre több szempontot. A találatok szűkítésére az évek megadásával van lehetőség, illetve választható szakterület, vagy konkrét folyóirat, aminek a cikkeit keresni szeretné.

¹⁰ URL: <http://mek.oszk.hu/html/virtualis.html>

¹¹ URL: <http://www.matarka.hu>

The screenshot shows the MATARKA search interface. At the top, there are navigation tabs: 'Egyszerű keresés' (selected), 'Haladó keresés', 'Böngészés', 'Folyóiratok', 'Kosár tartalma', 'Regisztráció', and 'Belepés'. Below the tabs is a search bar with the text 'Tájékozódó keresés (párhuzamosan kereshet címben, szerzőben)'. The search bar contains the text 'Tóvá*' and has a 'Keresés' button and a 'Súgó' link. Below the search bar is a section titled 'Keresés (több mezőt is kitölthet egyszerre; csonkolás % jellel vagy *-gal)'. This section contains four input fields: 'Szerző:' with 'Tóvá*', 'További szerző:', 'Szerző - kulcsszavak:', and 'Cikk címe - kulcsszavak:'. Each field has a 'Súgó' link. Below these fields are two buttons: 'Keresés' and 'Mégsem'. Below the search section is a section titled 'Találatok szűkítése'. It includes a date range selector from '1800' to '2012' and a dropdown menu for 'Válasszon szakterületet!'. There are two checkboxes: 'Csak teljes szöveggel elérhető cikkek' and 'Csak az EPA-ban archivált cikkek'. To the right of these checkboxes is a list of journals: 'Válasszon folyóiratot!', '2000 : irodalmi és társadalmi ...', '4D : tájépzészeti és kertművé...', 'Abstracta botanica', 'Across languages and cultures', and 'Acta : A Csiki Székely Múzeum ...'. A note above the journal list says 'Több folyóiratot is kiválaszthat Ctrl+folyóírra kattintva.'

6. ábra: Egyszerű keresés csonkolással a MATARKA-ban

A tájékozódó keresés mezőbe egyszerre írhat személynév- és cím-töredéket. Csupán tájékozódásra alkalmas, a találatokat tovább kell válogatni.

Megadhatja, hogy csak teljes szöveggel elérhető találatok érdeklík-e, vagy a bibliográfiai adatsor is elegendő-e. Ebben az esetben a kereső űrlap bal alsó sarkában levő négyzetben kell érvényesíteni a kérést.

A találati listában megjelennek a cikkek metaadatai: a szerző(k) neve, a cikk címe és az időszaki kiadvány részegységének azonosító adatai. A periodikum címe egyúttal ugrópont a részegység tartalomjegyzékéhez, ahol újabb link jelzi a teljes szöveg elérhetőségét. Ez utóbbi akkor lehetséges, ha az valahol megtalálható az interneten. Ez vagy a kiadó szervere, vagy az Elektronikus Periodika Adatbázis archivált gyűjteményrésze.

A találati listában a periodikum címe alatt plusz információ található abban az esetben, ha az EPA archiválja ugyan azt az időszaki kiadványt, de az a részegység, amiben a keresett cikk megjelent, mégsem került archiválásra. Ebben az esetben a teljes szövegről tájékoztató információ az EPA kiadványlapjára mutat. A folyóiratszám tartalomjegyzéke akkor is megjelenik, ha a keresett cikk nem olvasható teljes szöveggel. A találati listából közvetlenül is el lehet jutni a szöveghez a cikk címe alatt olvasható „teljes szöveg” linkre kattintva.

Találati oldal:

1. Szerzők: *Lengyelné Molnár Tünde - Tamásné Fekete Adrienn - Tóvári Judit*
Tanulmány a *Könyv és Nevelés* folyóiratról
[\[Teljes szöveg \(HTML\)\]](#)

Könyv és nevelés, 2008. (10. évf.) 4. sz.
Teljes szöveg: [Elektronikus Periodika Archivum](#) - 1999/1. számtól

7. ábra: A teljes szöveghez vezető link a cikk címe alatt

Ha a keresett részegység teljes szöveggel nem található az adatbázisban, 2007 óta lehetőség van cikkmásolat kérésére, aminek a szolgáltatását a Miskolci Egyetem könyvtára az OSZK-val közösen végzi.

Egyszerű keresés Haladó keresés Böngészés Folyóiratok Kosár tartalma Regisztráció Belépés

73 találat Tóvári* kifejezésre
3100 találat Miskolc kifejezésre
1 találat együtt

Mindent kiválaszt Törli a kiválasztásokat

Kosárba rakom A kosarat listázásra, fájlba mentésre és cikkmásolat megrendelésre használhatja.

Találati oldal:

1. Szerzők: *M. Tóvári Judit*
A miskolci társadalom gazdasági vezető csoportjainak áttekintése, 1872-1917

Századok, 1980. (114. évf.) 5. sz. 781-817. old.
Teljes szöveg (előfizetés ellenében): nfo.arcanum.hu/szazadok

8. ábra: Az egyszerű keresés eredménye, a teljes szöveg csak előfizetéssel érhető el

A Humántudományi tanulmányok és cikkek adatbázisa, a HUMANUS

Az Országos Széchényi Könyvtár konzorciumi partnerek bevonásával 2008-ban indult szolgáltatása¹² a humán tudományok szakterületen nyomtatott vagy elektronikus formában megjelenő időszaki kiadványok cikkeit, tanulmány- és konferencia-kötetek tanulmányait, könyv- és más dokumentum-ismertetéseket tartalmazza. Azokat a dokumentumokat, amelyek az interneten elérhetőek, teljes szöveggel szolgáltatja, más esetben bibliográfiai adatbázisként működik.

Minden folyóiratnak, évkönyvnek, tanulmánykötetnek van feldolgozó intézménye, amelyik felelős a rekordok továbbításáért és karbantartásáért. Az adatbázisba közvetlenül kerülő anyagok mellett a HUMANUS szolgáltatja a konzorciumi partnerek korábban már létezett és folyamatosan épített cikk-adatbázisait is, amelyek külön-külön és együttesen is kereshetőek, így az adatbázis a humántudományi cikkek és tanulmányok közös katalógusaként is működik. A HUMANUS felületéről az alábbi cikk-adatbázisok is elérhetőek:

¹² URL: <http://www.oszk.hu/humanus/>

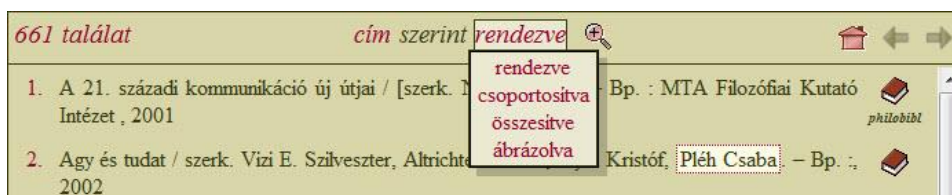
- az IKER sajtórepertórium,
- a Hungarika Információ, a HUNI,
- a könyvtártudományi tematikájú MANCI,
- a háromszéki „Háziipar-egylet” és a „sepsiszentgyörgyi önkéntes tűzoltóegylet” 1871 és 1888 között Brassóban és Sepsiszentgyörgyön megjelent hivatalos közlönyének, a *Nemere*-nek a cikk-repertórium a 1877-1879. évekből,
- az Országos Idegennyelvű Könyvtár nemzetiségi cikk-katalógusa,
- a Romániai magyar társadalomtudományi irodalom nevű bibliográfiai adatbázis, ami az 1990 és 2003 között Romániában magyar nyelvű kiadványokban megjelent tanulmányokat és cikkeket tartalmazza,
- a Szegedi Tudományegyetem *Egyetemi Bibliográfia* nevű publikációs adatbázisa,
- a Szegedi Tudományegyetem *Egyetemi Cikk* nevű adatbázisa,
- a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár Társadalomelméleti Gyűjteménye és a Filozófia tanszék *Magyar nyelvű filozófiai irodalom* nevű adatbázisa.

Azzal, hogy a HUMANUS a kereséskor lehetővé teszi az OSZK katalógusában történő egyidejű keresést, azt is eredményezi, hogy a találatok között nemcsak cikkek és tanulmányok fognak megjelenni, hanem más dokumentumtípus is.

A HUMANUS-ban az irodalom-, nyelv-, történelem-, had-, politika-, könyvtár-, nevelés-, néprajz-, kisebbségtudomány, könyvtörténet, filozófia, vallás, művészetek tudományterületek cikkei, tanulmányai kereshetők.

A találati lista alapértelmezésben rendezetlenül jeleníti meg a találatokat, de lehetővé teszi azok változatos szempontok szerinti csoportosítását is. Rendezheti a találatokat

- szerző vagy cím szerint rendezve,
- csoportosítva
 - a cikket vagy tanulmányt befoglaló forrásdokumentum főcíme szerint, vagy
 - a keresett szerző műveit tartalmazó adatbázisok neve szerint,
- statisztikai kimutatás kérhető a művek előfordulási számáról a különböző adatbázisokban, vagy
- a fenti szempontok grafikonos ábrázolásával.

9. ábra: Találatok rendezési szempontjának kiválasztása

A HUMANUS navigációs lehetőségeinek részletes leírását lásd a <http://humanus.bibl.u-szeged.hu/human/cikk-mokka> oldalról elérhető súgóból.

Az EPA – HUMANUS – MATARKA közös kereső

10. ábra: A közös kereső

A magyar vonatkozású folyóiratok tartalomjegyzék-szolgáltatása, a humán-tudományi cikkek adatbázisa és a magyar vonatkozású periodikumok archívuma közös keresőfelületén egyszerre több adatbázisban is lehet keresni. A cikkek és tanulmányok teljes szövegű megjelenítésekor mind a HUMANUS, mind a MATARKA használja az Elektronikus Periodika Adatbázis archivált gyűjteményét, ezért természetes módon adódott a három szolgáltatás összekapcsolása¹³.

A Webkat.hu és a Nemzeti Digitális Adattár (NDA)

A Neumann-ház 1998 és 2006 között WebKat.hu néven gyűjtötte és kereshetővé tette a magyar kulturális örökség körébe tartozó internetes forrásokat. Feladatainak megváltozásával a gyűjtés és karbantartás 2006-ban leállt, az ada-

¹³ URL: <http://ehm.ek.szte.hu/ehm>

tok átkerültek a hasonló céllal 2003-ban létrehozott Nemzeti Digitális Adattárba¹⁴, az NDA pedig a Neumann-ház kereteibe. Az NDA támogatja a szemantikus keresést, azaz a weblapok tartalmát is visszakereshetővé teszi, de nem magában a digitális objektumban keres, hanem a szakemberek által készített metaadat-leírásokban. Az Open Archive Initiative (OAI) elven szolgáltatásgazdaként működik. A kulturális tartalommal rendelkező adatgazdák gondoskodnak a digitális forma előállításáról, azok őrzéséről és az objektumok metaadatokkal történő ellátásáról, az NDA pedig a Dublin Core elemkészlet használatával biztosítja az adatgazda archívumok adataihoz való hozzáférést a dokumentumok metaadatain keresztül.

The screenshot shows the homepage of the National Digital Archive (NDA). At the top, there is a navigation bar with the 'NEUMANN' logo and tabs for 'NDA', 'NAVA', and 'KÖZADAT'. A search bar is located on the right side of the navigation bar. Below the navigation bar, there are links for 'NDA', 'CSATLAKOZÁS', 'ESZKÖZÖK', and 'BLOG'. A search input field is followed by a 'KERESÉS' button and options for 'ÖSSZETETT KERESÉS' and 'JÖHET BÁRMI'. There are also checkboxes for 'KÖZÖSSÉG' and 'PARTNEREK'. The main content area has three large buttons: 'metázz', 'böngéssz', and 'csatlakozz'. Below these, there are four featured content blocks, each with a small image and a title: 'LEGNÉPSZERŰBB TARTALMAK', 'NEMZETI GALÉRIA', 'FILMTÖRTÉNET', and 'MEK'. Each block contains a list of items and a brief description.

11. ábra: Az NDA nyitólapja

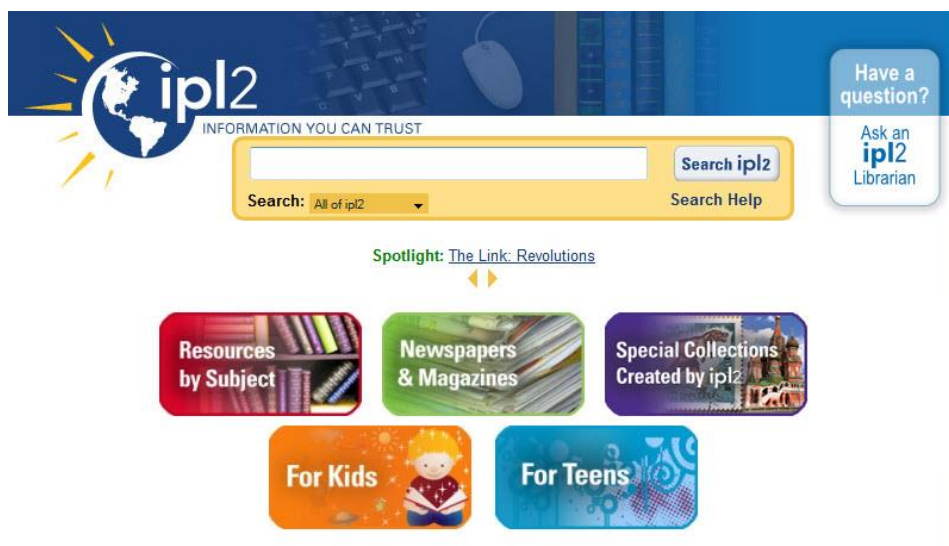
¹⁴ URL: <http://nda.hu/>

3.2.5. Internetes forráskalauzok

Amerikai könyvtárosok hozták létre az ipl2¹⁵ nevű internetes forráskalauzt az Internet Public Library és a Librarians' Internet Index összevonásával. Határozott célja, hogy az értékesnek minősített weblapokból álló anyagát tematikus gyűjteményekbe szervezve segítséget nyújtson különböző korosztályoknak eligazodni az interneten elérhető tartalomban. A kitűnően szerkesztett tanítási/tanulási környezet útmutatást ad felsőoktatásban tanulóknak a források felkutatásához, a diplomamunka megírásához. Elsősorban az amerikai vonatkozásokat tartja szem előtt, de bármelyik kutató haszonnal kereshet az amerikai választási rendszerrel, elnökök életrajzaival, kutatás-módszertani kérdésekkel foglalkozó weblapok anyagaiban. Irodalomkritikai különgyűjteménye világirodalmi gyűjtőkörű, de magyar anyag sajnos nem található benne.

Különös gondot fordít a gyerekeknek és a tinédzsereknek javasolt weblapok válogatására, ezeket külön gyűjteménycsoportokba rendezi.

A napilapokból és magazinokból álló gyűjteményben földrészek szerint, azon belül országonként lehet keresni. Ebben a gyűjteményben magyar elektronikus időszaki kiadványok is vannak.

12. ábra: Az ipl2 gyűjteménycsoportjai

¹⁵ Elérhető: <http://www.ipl.org>

3.3. Összefoglalás, kérdések

3.3.1. Összefoglalás

Kulturális, tudományos örökségünk egyre növekvő hányada található elektronikus formátumban vagy azért, mert eleve így születtek, vagy azért, mert az eredeti dokumentum megőrzésének és könnyebb hozzáférhetőségének soha nem látott távlatait nyitotta meg a hálózaton történő közzététel. A digitális forma számos technikai kihívást rejt, de a hozzáférésnek nem elhanyagolható szervezeti és jogi dimenziói is vannak. Mindezek mellett egyetlen téma kutatása során sem hagyhatók figyelmen kívül, hiszen forrásaink jelentős hányada a virtuális térben kínálja az információt helytől, időtől függetlenül.

Mind az angolszász országok, mind az Európai Unió a hagyományos könyvtári felfogásnál szélesebben értelmezi a digitális könyvtár fogalmát. Az értelmezés kiinduló gondolata maga a kulturális örökség, aminek a dokumentumait eredetileg a hagyományos könyvtár, múzeum és levéltár őrzi. A digitális és hálózati technológia lehetővé tette a különböző gyűjtemények digitalizált anyagainak egy közös keresőfelületen való megjelenítését, így származzék az a forrás bármelyik örökségi gyűjteményből, magát a digitális gyűjteményt digitális könyvtárnak nevezik, amiben nyomtatott anyag éppúgy található, mint múzeumi tárgy, levéltári irat, vagy éppen kép, hang, film elektronikus változata. Egy digitális könyvtár az állományára építve különféle szolgáltatásokat is nyújt, például virtuális kiállításokat rendez, tájékoztató szolgálatot tart fenn, módszertani segédanyagokat készít a felhasználók különböző rétegei számára, stb. Mint ahogyan a hagyományos könyvtár sem azonos csupán a katalógusán keresztül elérhető, polcokon tárolt dokumentumaival, a digitális könyvtár sem pusztán egy kereshető adatbázis. Ahogyan a könyvtárba látogató olvashatja kedvenc folyóiratainak számait, keresgélhet bibliográfiákban, böngészhet a polcokon, úgy a digitális gyűjteményeket használó pedagógus például gyorsan találhat az órai munkához felhasználható prezentációkat, vagy akár óraterveket is. A felhasználó számára a digitális könyvtár egy olyan lehetőség, ami hagyományos könyvtári eszközökkel nem valósítható meg: egy személyre szabott könyvtár, egy osztályterem, egy kiterjesztett tanári asztal, aminél tanár, diák, kutató egyaránt helyet foglalhat és akiket ebben a digitális birodalomban a tudás forrásaihoz vezető aktív linkek kapcsolnak egybe.

A köznyelv váltakozva használja a digitális könyvtár, archívum, elektronikus könyvtár, virtuális könyvtár kifejezéseket ugyanarra a fogalomra, holott nem teljesen egymás szinonimái.

A virtuális könyvtár gyűjtőfogalom, beletartozik mind az elektronikus, mind a digitális könyvtár, a lényege, hogy megvannak mindazok a szolgáltatásai, ame-

lyek egy könyvtárat jellemeznek, de anyagai csak virtuálisan, nem a maguk fizikai valóságában használhatók.

A **gyűjteményi szintű kulturális örökségi nyilvántartás**, a *MICHAEL* (Multilingual Inventory of Cultural Heritage in Europe) célja az európai digitalizált kulturális gyűjtemények (múzeumok, könyvtárak, levéltárak) nyilvántartása.

A Magyar Elektronikus Könyvtár szolgáltatása a „Világkönyvtár”, az a tematikus linkgyűjtemény, ami más elektronikus könyvtárakhoz, könyvkiadókhöz, könyves portálokhoz, az internet keresőrendszereihez nyit „kaput”.

A **dokumentum szintű információkeresés** eredménye kétféle lehet:

a) a dokumentumnak csak a bibliográfiai adatai (metaadatai) jelennek meg a találati listában,

b) a dokumentum metaadatain kívül a teljes szöveghez, képhez, hanghoz, audiovizuális dokumentumhoz, stb. is hozzáférést enged a rendszer.

A Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa, a MATARKA 2002 óta dolgozza fel a magyar kiadású szakfolyóiratok tartalomjegyzékeit könyvtári konzorcium keretében.

Az Országos Széchényi Könyvtár konzorciumi partnerek bevonásával 2008-ban indult szolgáltatása, a HUMANUS a humán tudományok szakterületen nyomtatott vagy elektronikus formában megjelenő időszaki kiadványok cikkeit, tanulmány- és konferencia-kötetek tanulmányait, könyv- és más dokumentumismertetőket tartalmazza. Azokat a dokumentumokat, amelyek az interneten elérhetők, teljes szöveggel szolgáltatja, más esetben bibliográfiai adatbázisként működik.

A magyar vonatkozású folyóiratok tartalomjegyzék-szolgáltatása, a MATARKA, a humántudományi cikkek adatbázisa, a HUMANUS és a magyar vonatkozású periodikumok archívuma, az EPA közös keresőfelületén egyszerre több adatbázisban is lehet keresni. A cikkek és tanulmányok teljes szövegű megjelenítésekor mind a HUMANUS, mind a MATARKA használja az Elektronikus Periodika Adatbázis archivált gyűjteményét, ezért természetes módon adódott a három szolgáltatás összekapcsolása.

A Nemzeti Digitális Adattár (NDA) a digitálisan létező kulturális tartalmak és közadatok visszakeresésére létrehozott szolgáltatás, ami a weblapok tartalmának visszakeresésére is képes. A Dublin Core elemkészlet használatával a dokumentumok metaadatain keresztül biztosítja az adatgazda archívumok anyagaihoz való hozzáférést.

3.3.2. Önellenőrző kérdések

1. Mi az elektronikus könyvtár fogalma?
2. Mi a digitális könyvtár fogalma?
3. Mi a virtuális könyvtár fogalma?
4. Mit érdemes keresni a MICHAEL-ben?
5. Milyen információk keresésére alkalmas a HUMANUS?
6. Milyen információk keresésére alkalmas a MATARKA?

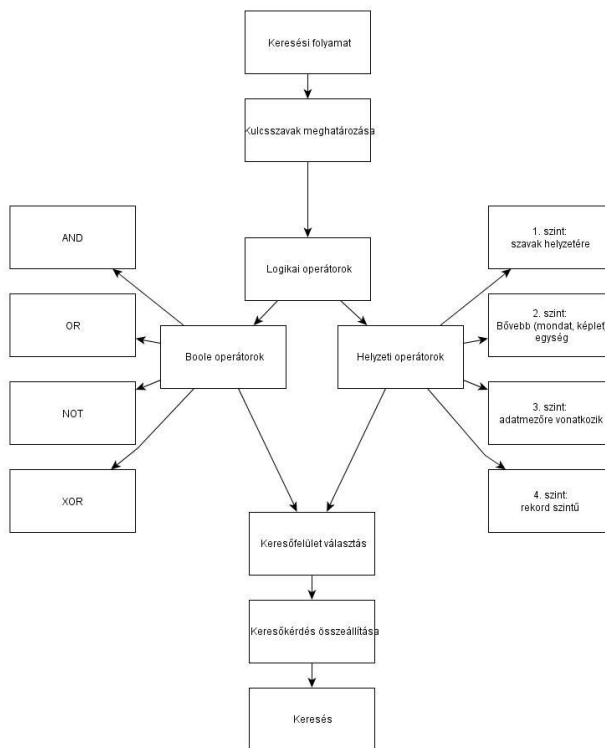
4. ONLINE INFORMÁCIÓKERESÉS

4.1. Célkitűzések és kompetenciák

A tananyag bemutatja a leggyakrabban használt Boole-operátorokat és jellemzőiket, illetve számos gyakorlati példával segíti elő azok megértését. A fejezet második része a helyzeti operátorokat ismerteti, rávilágít a keresési találatok pontosításához szükséges jelentőségekre, illetve több rendszer példája alapján ismerhetjük meg a helyzeti operátorok jelentékeny számú előfordulását és értelmezését.

Fontos, hogy a keresés előkészítésének a jelentősége majdnem akkora, mint magának a keresésnek. A lecke után az olvasó képes lesz tudatosan, keresési stratégiákat alkalmazva végezni a keresést, amellyel hosszú távon időt takarít meg és növeli a hatékonyságát.

4.2. Tananyag

13. ábra: Fogalomtérkép

4.2.1. Boole-operátorok

A logikai operátorokat a XIX. század közepén George Boole alkotta meg. Nevéről Boole-operátorokként emlegetett operátorok a pontos keresőkép kialakításában nélkülözhetetlen szerepet töltenek be.

A legfőbb logikai operátorok:

- AND (és),
- OR (megengedő vagy),
- NOT (nem).

Nézzük meg ezeket részletesebben!

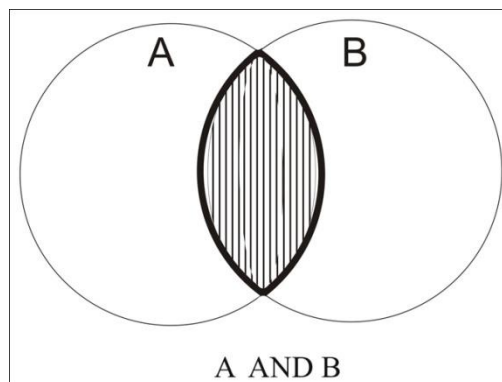
AND operátor

Magyarul ÉS operátor, mely több keresőszó együttes előfordulását követeli meg. Ez a leggyakrabban használt logikai operátor.

 Halmazelméletileg megközelítve, az AND operátor eredménye azon elemek halmaza, melyek az első halmaznak és a második halmaznak (és a harmadik halmaznak stb.) is elemei, vagyis a halmazok metszete, közös része.

Jelölése A, B, C halmaz esetén: $A \text{ AND } B \text{ AND } C$

Magyar operátorokkal: A ÉS B ÉS C

14. ábra: AND operátor találati halmaza

Nézzük meg példán keresztül, hogyan kell értelmezni! Legyen az alábbi két keresőszavunk:

1. Iskola
2. Nevelés

ÉS operátorral összekapcsolva a két kulcskifejezést „**Iskola ÉS nevelés**” eredményhalmaza:

- iskolai nevelési módszerei, azaz a iskolai nevelés módszereivel kapcsolatos művek, weboldalak lesznek a taláataink, továbbá
- a **nevelés iskolája**, pl. oktatási központok, nevelési tanácsadók.

Vannak olyan keresőoldalak, ahol ez az alapoperátor, ami azt jelenti: ha több keresőszót írunk be operátor nélkül, akkor a rendszer úgy tekinti, mintha AND operátorral kapcsoltuk volna össze a kifejezéseket.

Például:

Ha a Google magyar oldalán beírjuk azt a keresőkérdést, hogy iskolakezdés korhatár, akkor az teljesen egyenértékű az iskolakezdés ÉS korhatár keresőkéréssel (pl. nem jelennek meg a találatok közt a korhatáros filmek). Érdemes kiemelni, hogy az iskolakezdés + korhatár keresőkérés is ugyanezt a találati halmazt hozza a Google-ban, annak ellenére, hogy a matematikai logikában az összeadás operátora nem az AND.

A legtöbb adatbázis is ezt az elvet alkalmazza: pl.

- ScienceDirect adatbázisnál a *blood genetic* kifejezés megfelel a *blood AND genetic* keresőkérésnek.
- Az ERIC adatbázist használva *knowledge management* kifejezés megfelel a *knowledge AND management* keresőkérésnek.

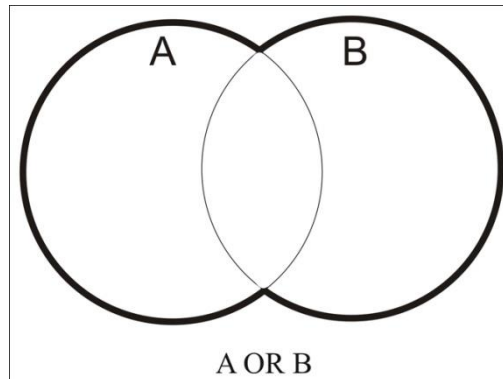
OR operátor

Az OR operátor, magyarul megengedő VAGY operátor.

 Az OR operátor több keresőszó közül legalább az egyiket tartalmazó találatokat adja eredményül. Halmazelméletben az OR operátor a halmazok uniója, tehát a halmaz összes eleme.

Jelölése: A OR B

Magyar operátorokkal: A VAGY B

15. ábra: OR operátor találati halmaza

Nézzük meg az előbb alkalmazott két kulcskifejezést! Ha OR operátorral kapcsoljuk össze milyen eredményt kapunk?

Legyen a két keresőszavunk:

1. iskola
2. nevelés

Iskola OR nevelés találatai:

azon művek, oldalak melyek tartalmazzák az iskola, vagy nevelés, vagy mindkét kifejezést, azaz

- az iskola minden ága, pl. iskolatípusok, tánciskolák, magániskolák oldalai, iskolák rangsora, illetve sokadik találatként az iskolai eszközök, pl. iskolatáska...
- a neveléssel kapcsolatos találatok: óvodai nevelés, nevelés története, játékos nevelés, multikulturális nevelés...
- iskola AND nevelés találatai is, azaz a
 - iskolai nevelés, és
 - a nevelés iskolája témakörrel kapcsolatos művek, oldalak.

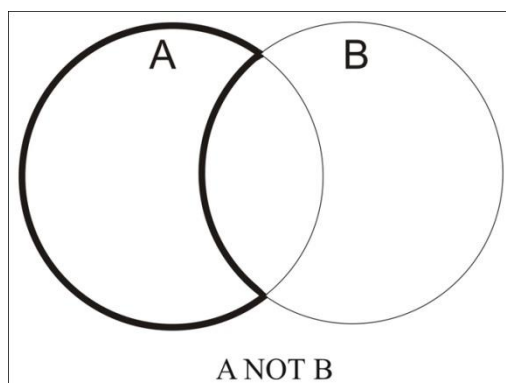
NOT operátor

A NOT operátorral kizárhatunk fogalmakat a keresőkérdésből:

A NOT operátor eredménye azon találatok, amelyek az első fogalmat tartalmazzák a NOT után következő kifejezést pedig nem.

Jelölése: A NOT B

Magyar operátorokkal: A DE NEM B (némely rendszernél: A NEM B)

16. ábra: NOT operátor találati halmaza

Nézzük meg a szokásos két kulcskifejezésünket, milyen eredményt kapunk, ha NOT operátorral kapcsoljuk össze!

Tehát legyen a két keresőszavunk:

1. nevelés
2. iskola

nevelés NOT iskola találatai:

azon művek, oldalak, amelyek tartalmazzák a nevelés kifejezést, de nem tartalmazzák az iskola kifejezést, azaz az óvodai nevelés, gyermek nevelés iskolán kívüli elméletével és gyakorlatával kapcsolatos találatok.

XOR operátor

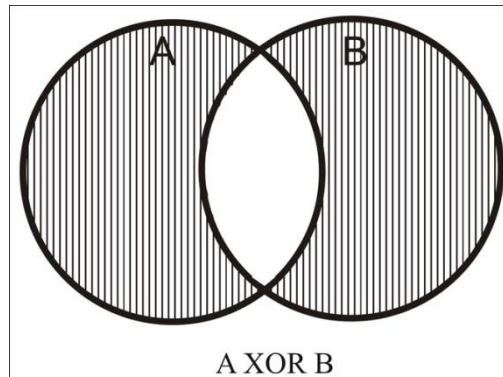
A XOR operátor a kizáró vagy (exclusive OR).

- ☞ **A XOP operátor eredménye két kifejezés esetén azon találatok, melyek csak az egyik, vagy csak a másik kifejezést tartalmazzák, de a kettőt együtt nem.**

Ez tehát az OR operátorral ellentétben nem engedi meg, hogy a találatok mindkét kifejezést is tartalmazzák.

Jelölése: $A \text{ XOR } B$

Magyar operátorokkal pedig: –

17. ábra: XOR operátor találati halmaza

Nézzük meg a szokásos két kulcskifejezésünket, milyen eredményt kapunk, ha XOR operátorral kapcsoljuk össze!

Tehát legyen a két keresőszavunk:

1. iskola
2. nevelés

iskola XOR nevelés találatai:

azon művek, oldalak, amelyek tartalmazzák vagy az iskola vagy a nevelés kifejezést, de a kettő közül csak az egyiket, azaz

- az iskola nevelésen kívüli része: tanszerek, menedzsmentje, épületei, felvételi rangsorai (de semmi neveléssel kapcsolatos rész)
- a nevelés nem iskolai része: óvodai nevelés, gyermeknevelés ...

Nagyon sok rendszerben nem találjuk meg ezt különálló operátorként, mert a XOR operátor találati halmaza előállítható a tanult három alapvető Boole-operátor használatával, méghozzá kétféleképpen is:

$$A \text{ XOR } B = (A \text{ OR } B) \text{ NOT } (A \text{ AND } B)$$

$$A \text{ XOR } B = (A \text{ NOT } B) \text{ OR } (B \text{ NOT } A)$$

4.2.2. Operátorok jellemzői

Prioritás

Ahhoz, hogy helyesen tudjuk használni a logikai operátorokat a kereső kifejezések összekapcsolására, fontos ismernünk az operátorok jellemzőit.

Legfontosabb jellemző a **kiértékelési sorrend**. Ha egymás után több azonos operátort használunk, akkor a kiértékelés balról jobbra haladva történik:

Tanulási zavarok kezelése a középiskolákban témakör keresőkérdése: *tanulás AND zavar AND kezelés AND középiskola* kiértékelésének sorrendje: előbb

1. a tanulás AND zavar kereső kifejezések metszete határozódik meg, majd ezt szűkíti a keresőrobot
13. a kezeléssel is foglalkozó találatokra, végül leszűri
14. a középiskola kifejezéseket tartalmazó találatokat.

Ha különböző operátorokat használunk, akkor a kiértékelési sorrend:

1. AND operátor és NOT operátor (egyenrangúak),
2. OR operátor.

felnttktkptzts OR pedagógus AND továbtkptzts keresőkérdésben először a

1. pedagógus AND továbtkptzts találatait kapjuk meg, majd ennek az
2. eredményhalmazra OR felnttktkptzts a kiértékelés sorrendje.

Nézzünk meg még egy példát, amely szemlélteti, miért olyan fontos odafigyelni erre a szabályrendszerre!

Keressünk irodalmat a tanulási zavarokkal, problémákkal küzdők kezelésére. Ha a keresőkérdést így írjuk be:

tanulás AND zavar OR probléma AND kezelés

Ekkor a kiértékelése a következő: A rendszer leszűri a

1. tanulás AND zavar keresőkérdés találatait; majd leszűri
15. a probléma AND kezelés találatait; ezután veszi
16. a két eredményhalmaz unióját,

Végeredményként a találataink tanulási zavarral, valamint a problémakezeléssel lesznek kapcsolatosak, ezeknek része a keresőkérdésünk irodalma is, de mellette a problémakezelés minden válfajának irodalmát is megkapjuk.

A kiértékelést felülbírállhatjuk zárójelek használatával!

Az előző példa helyesen:

tanulás AND (zavar OR probléma) AND kezelés.

A kiértékelés sorrendje: a keresőrobot veszi

1. a zavar OR probléma eredményhalmazát, melyhez hozzákapcsolódik
17. a tanulás AND operátorral, és ennek az egésznek eredményét
18. szűkíti a kezelés kifejezést is tartalmazó találatokra.

Megjegyzés: Nagyon ritkán, de előfordulhat olyan adatbázis, mely ettől eltérő kiértékelési sorrendet használ, ezért új adatbázis használata esetén érdemes megnézni a keresőfelület leírását, sűgóját. Pl. ScienceDirect-nél a kiértékelési sorrend:

Zárójel

OR operátor

AND operátor

NOT operátor

Kommutativitás

A kommutativitás tulajdonsága a felcserélhetőséget jelenti, azaz azonos operátor használata esetén nem befolyásolja az eredményt a kereső kifejezések sorrendje. Az AND, OR, XOR operátorok kommutatívak.

$$A \text{ OR } B = B \text{ OR } A$$

$$A \text{ AND } B = B \text{ AND } A$$

Példával: *könyvtár AND informatika* ugyanazon találatokat adja, mint az *informatika AND könyvtár*.

Asszociativitás

Az asszociativitás csoportosíthatóságot jelent, azaz több keresőkifejezést azonos logikai operátorral összekapcsoló keresőkérdésben tetszőlegesen elhelyezhetünk zárójeleket, anélkül, hogy az az eredményt befolyásolná. Az asszociativitás az AND, OR, XOR operátorokra jellemző tulajdonság.

$$A \text{ OR } B \text{ OR } C = A \text{ OR } (B \text{ OR } C) = (A \text{ OR } B) \text{ OR } C$$

$$A \text{ AND } B \text{ AND } C = A \text{ AND } (B \text{ AND } C) = (A \text{ AND } B) \text{ AND } C$$

Disztributivitás

Az AND operátor disztributív az OR operátorra nézve, ami azt jelenti, hogy

$$A \text{ AND } (B \text{ OR } C) = (A \text{ AND } B) \text{ OR } (A \text{ AND } C)$$

Bár a valós számok halmazán csak a szorzás disztributív az összeadásra nézve, a halmazoknál kölcsönös disztributivitásról beszélhetünk, azaz az OR operátor is disztributív az AND operátorra nézve:

$$A \text{ OR } (B \text{ AND } C) = (A \text{ OR } B) \text{ AND } (A \text{ OR } C)$$

Példával:

*nevelés AND (iskola OR óvoda)
keresőkérdés megfelel az
(iskola AND nevelés) OR (óvoda AND nevelés) keresőkérdésnek.*

*Érdekel minden nevelési elmélettel kapcsolatos mű, de a magyar nevelési elméletek különösen. Erre megoldást hoz az alábbi keresőkérdés:
(magyar AND nevelés) OR elmélet
Ugyanazt a találati halmazt hozza a
(magyar OR elmélet) AND (egyetem OR nevelés)*

4.2.3. Feladatok az operátorok gyakorlására

- ✿ Határozza meg a következő témakörök keresőkifejezéseit, és kapcsolja össze a megfelelő logikai operátor használatával! Ha szükséges, kombinálja az operátorokat, használjon zárójelet a tanultaknak megfelelően!

(A megoldásokat lentebb megtalálja!)

1. Behaviorista tanulásmélelet
 2. Fiatal politikusok szereplése
 19. Különböző oktatásméletek tanítása
 20. Tanárok, kutatók politikai szereplése
-
1. behaviorista AND tanulásmélelet
 21. fiatal AND politikus (a szereplés kifejezés nem kell, mert a politikus már magában foglalja)
 22. oktatásmélelet AND tanítása
 23. (tanár OR kutató) AND politika

4.2.4. Helyzeti operátorok

A helyzeti operátorokkal a szavak, keresőkifejezések egymáshoz viszonyított helyzetére tehetünk megkötéseket. Alkalmazásukkal jelentős mértékben pontosíthatjuk találatainkat.

Jelölési rendszere nagyon eltérő. A leckében az egyik legnagyobb szolgáltató, a DIALOG jelölési rendszerét ismerhetjük meg, majd egy-két magyarországi megoldás is bemutatásra kerül.

A helyzeti operátoroknak több szintjét különböztetjük meg:

1. szint: megköveteli, hogy a keresőszavak szomszédos szavak legyenek, illetve legfeljebb néhány szó távolságra lehetnek, adott vagy felcserélhető sorrendben. (A tiltott szavakat nem veszi figyelembe).

Konkrétan:

- A és B szó legyen szomszédos szó, adott sorrendben.
Operátora: with operátor, jelölése: (W)
- A és B szó legyen szomszédos szó, tetszőleges sorrendben.
Operátora: near operátor, jelölése: (N)
- A és B szó között maximum n szó lehet, sorrendjük adott.
Jelölése: (nW) példával: (3W)
- A és B szó között maximum n szó lehet, sorrendjük tetszőleges.
Jelölése: (nN) példával: (3N)

2. szint:

- a és b egy mondaton vagy almezőn belül legyen bármilyen sorrendben
Jelölése: (S)
- a és b egy kémiai vegyület nevében legyen
Jelölése: (T)
- a és b egy összetett deskriptorpár különböző részeiben legyen
Jelölése: (L)

3. szint:

- a és b legyen egy adatmezőn belül bármilyen sorrendben
Jelölése: (F)

4. szint:

- a és b egy rekordon belül legyen.
(Ez azonos az AND operátor követelményével.)

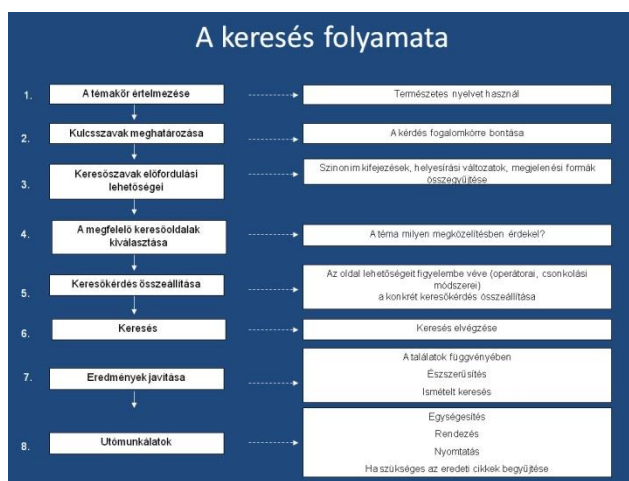
Az operátorok értelmezése is eltérő az egyes rendszereknél. Alapesetben a (W), illetve (N) operátorok azt jelentik, hogy a két kifejezés között nem lehet nem tiltott szó, de például az OSZK Librivision rendszerében a (W) operátornak a neve *együtt*, az (N) operátornak felel meg a *közel*, és akkor tekint két kifejezést szomszédosnak, ha 25 karakternél nincs több köztük.

Az ALEPH rendszer OPAC-jánál a (N) helyzeti operátornak az felel meg, hogy bekapcsolhatjuk, hogy a „szavak egymás mellett? Igen/Nem”.

A helyzeti operátorok sok rendszerben jelen vannak, a legkülönbözőbb formákban, de egyaránt érvényes, hogy érdemes használni őket.

4.2.5. Az online keresés lépései

Először a keresési folyamat lépésekre bontását kell megismernünk. Nézzük meg a folyamat áttekintő ábráját, majd a konkrét lépéseket!

18. ábra: Ábra: A keresés folyamata

A folyamat első lépése, hogy elkezdünk érdeklődni egy téma iránt, választ szeretnénk kapni egy konkrét kérdésre.

Nagyon fontos a probléma megközelítése, a konkrét keresőkérdés megfogalmazása, pontosítása. Minél szisztematikusabban közelítünk meg egy kérdést, annál nagyobb esélye van a sikeres találatoknak, ezért tisztázni kell, milyen eredményt várunk a kereséstől:

- bibliográfiát szeretnénk a témából (pl. csecsemőgondozással kapcsolatban milyen műveket érdemes beszerezni),
- a témához kapcsolódó cikkeket szeretnénk visszakapni (pl. pedagógiai értékelés témakörében megjelent cikkek),
- vagy pedig konkrét adatokat várunk (pl. hogy változott az Euro árfolyama az elmúlt egy évben?)

Az eredmény pontosításán kívül gondolni kell az alábbiakra is:

Vannak-e korlátozások:

- d) adott időintervallumra korlátozódunk (pl. az 1990 után megjelent irodalom)?
- e) milyen nyelvű anyagok lehetnek a találatok között?

4.2.6. Keresőfelület-választás

A konkrét keresés a weboldal kiválasztásával kezdjük. Fontos szempont, hogy mely adatbázishoz tudunk hozzá férni (melyikre van előfizetése intézményünknek, a könyvtárnak). Ha az nem megfelelő, vagy nincs ilyen, akkor indulhatunk általános keresőmotort használó weboldallal (pl. Google, Altavista), de sokkal hatékonyabbak lehetünk, ha átgondoljuk, hogy:

- A téma milyen vonatkozása érdekel:
 - politikai vonatkozása érdekel-e, vagy
 - jogi megközelítést szeretnék, vagy
 - kereskedelmi, esetleg
 - oktatási oldalról közelítjük meg a témát?

Az előző kérdésre adott válasz alapján érdemes lehet egy szakterületi keresőt használni, ha ismerünk ilyet. Ha pedig cikket várunk találatként, akkor ajánlott cikkadatbázisban végezni a keresésünket.

Nézzünk egy-két példát!

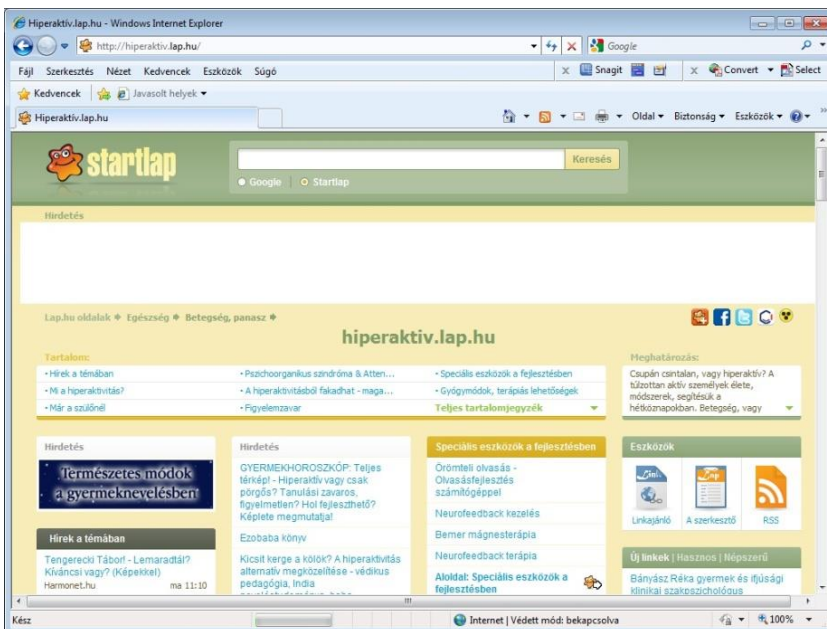

A hiperaktivitás témájában szeretnénk elmélyülni.

- a) Ha az orvosi megközelítéséről szeretnénk információt, használjunk orvosi adatbázisokat (pl. www.doktor.info.hu „betegség információk” menüpont; vagy drinfo.hu egészségmagazin anyagában)
- b) Ha a meghatározására vagyunk kíváncsiak, használjunk tudástárat (pl. Wikipédia.[hu, wikipedia.org](http://hu.wikipedia.org))
- c) Vagy használhatunk általános keresőt is, de akkor érdemes a keresőkérdésbe beépíteni, hogy milyen vonatkozásban érdekel a téma (pl. www.google.hu-n: hiperaktivitás ÉS definíció; hiperaktivitás ÉS nevelés; hiperaktivitás ÉS (gyógyítás OR kezelése))
- d) Érdemes megnézni, hogy van-e kapcsolódó portál, és érdemes annak alapján nézelődni a témában: hiperaktiv.lap.hu.

19. ábra: A dr.Info találati oldala

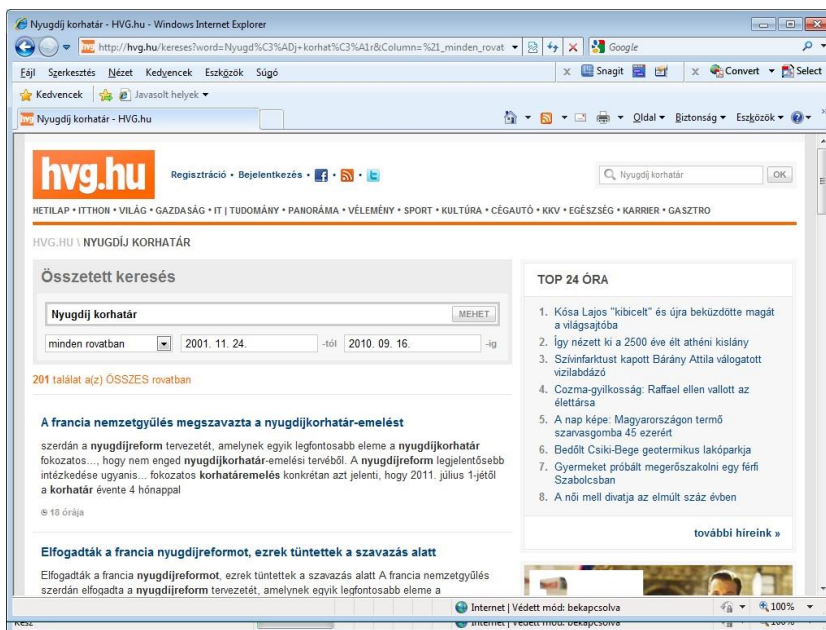

20. ábra: A hiperaktivitás portálja

Nézzünk meg egy másik példát is!

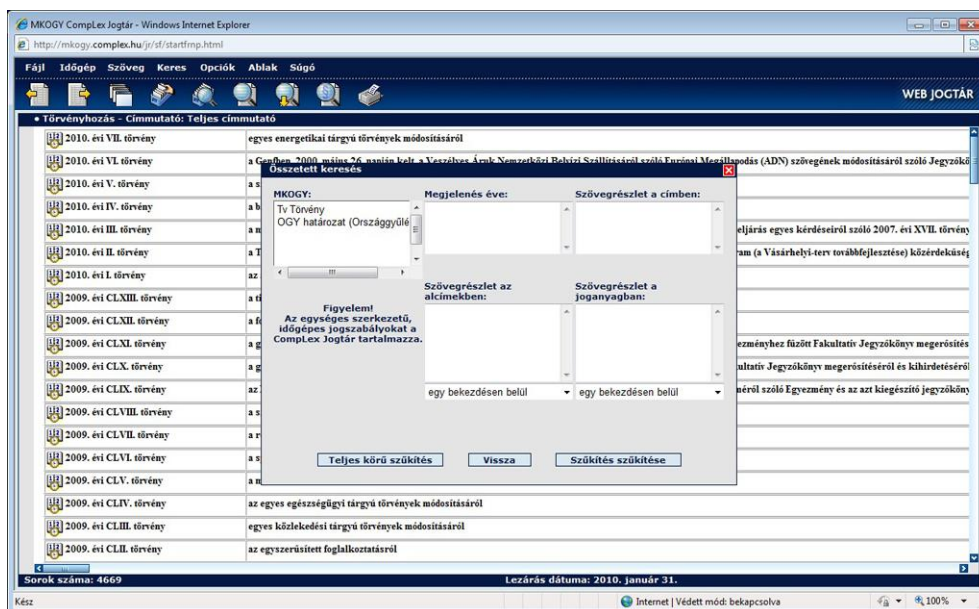
Az aktuális nyugdíjkorhatárookra lennének kíváncsiak!

- a) Ha pl. a Google-ban rákeresünk erre a kulcsszóra, rengeteg találatunk lesz, nagyon sok cikk, amelyek fejtegetik, hogy „tervezik a változtatásokat”, de nehéz leszűrni, hogy melyik a valóság, mi az, ami nem valósult meg. És csak romlik a helyzet, ha kihasználjuk a felkínált tárgyszavakat, és „jelenlegi nyugdíjkorhatár”-ra módosítjuk a keresőkérdésünket. Hitelességvizsgálatként az URL-eket érdemes elemezni:
- és akkor mélyülni el a cikkben alaposabban, ha minisztériumi oldalra visz, vagy ha ismert gazdasági lap vagy más nevesebb hírportál weboldalára vinne,
 - és kihagyni az olyan oldalakat, mint pl. urlguru.hu állásportál, weborvos.hu (nem ez a megközelítés érdekel most), fórumokat (a fórumok hasznosak, ha új fényképezőgépet vagy mobiltelefont veszünk, vagy a nyaralóhelyünket szeretnénk kiválasztani, mert ott olvashatjuk el leginkább mások tapasztalatait, de ha tényekre van szükségünk, kerüljük).
- b) Hasznosabb egy megbízható oldalt felkeresni, pl. a HVG folyóirat weboldalát hvg.hu

21. ábra: A HVG találati oldala

- c) A legtökéletesebb eredményt akkor érhetjük el, ha megnézzük a jogszabályt (pl. a Jogtárban, ha rendelkezésükre áll a CD-ROM-os teljes verziója, vagy annak hiányában a Webjogtárban (amely nem tartalmazza a módosításokat!): <http://mkogy.complex.hu/jr/sf/startfrnp.html> , Keresés menü / összetett kereséshez beírva: „nyugdíjkorhatár”, (az alacsony számú találatba belenézve kiemeli a keresőszavunkat, így könnyedén megtalálható a válasz.)

22. ábra: A Webjogtár összetett keresőfelülete

4.2.7. A keresőkérdés összeállítása

Ha tudjuk, milyen felületen fogunk keresést végezni, akkor jöhet a keresőkérdés összeállítása!

1. Első lépésként fogalmazzuk meg természetes nyelven a keresőkérdésünket!
 - Növeli a hatékonyságunkat, hanem kérdés-centrikusan, hanem válaszcentrikusan gondolkodunk!
Hány iskola van ma Magyarországon? kérdés helyett gondoljunk arra, milyen választ várunk: Pl. Magyarországon az iskolák száma... Ezért a keresőkérdésünkbe ne tegyünk kérdőszót (hiszen a tartalom alapján indexelik az oldalakat).

2. Második lépésként válasszuk ki a kulcsszavakat, melyeket használni fogunk a keresés során!
 - Keressük meg mi áll a kérdés központjában, melyek a kulcsfogalmak
 - Például a Comenius oktatáseméletének szerepe a *20. századi pedagógiájára?* kérdésben melyek a kulcsszavak?
 - Gyűjtsük össze a szinonim kifejezéseket (pl. folyóirat, hírlap, újság, lap, napilap)
 - Gondoljunk az egyes/többes számra (fogalom, fogalmak)
 - Helyesírási változatokra (file, fájl)
 - Szóvariációkra (gyerek, gyermek)
 - Mozaikszavakra (Oktatási Minisztérium, OM)
 - Tárgyszavaikra (köznyelvben: újság, sajtó, lap, preferált szava: periodikum, tárgyszava: időszaki kiadvány, vagy: szentírás, tárgyszava: Biblia)
3. Harmadik lépés a konkrét keresőkérdés összeállítása abban a formában, ahogy a weboldalra beírásra kerül!

Vegyük figyelembe a szolgáltató lehetőségeit!

- Milyen nyelvű keresőoldalt használunk?
- Szükséges-e csonkoló jelek használata, vagy automatikus csonkolást használ a rendszer?
- Használhatunk-e logikai vagy helyzeti operátorokat?

Ennek eredményeként előáll a végső keresőkérdés, melyben már csonkolást is érdemes alkalmazni (a példában a ? karakter kerül alkalmazásra, de ez rendszerenként változhat):

(informatika? VAGY számítástechnika? VAGY programozás?) ÉS

(oktatás? VAGY tanítás? VAGY képzés?) ÉS

(Egyesült (EGYÜTT) Államok VAGY USA VAGY US VAGY Amerika?) ÉS

(gyerek? VAGY gyermek?)

4.2.8. Az eredmények javítása

Mi a teendő, ha a találatok nem megfelelőek?

Ha túl sok találat van, akkor szűkíteni kell a keresőkérdést:

- Gondoljuk végig, jól használjuk-e az operátorokat. Pl.:
- A „Minőségbiztosítás az oktatásban, iskolákban” keresőkérdés helyesen:

- Minőségbiztosítás ÉS (oktatás VAGY iskola), de ha elhagyjuk a zárójelet, akkor a találatok száma magas lesz és a következő témájú: „minőségbiztosítás az oktatásban, valamint az összes iskola témájú mű”
- Vegyünk be a keresőkérdésbe újabb fogalmakat ÉS (AND) operátorral
- Zárjunk ki találatokat DE NEM (NOT) operátorral
- Használjunk konkrétabb kifejezéseket (ne arra keressünk, hogy adótörvények, hanem pl. SZJA, adókedvezmények 2010, egyéni vállalkozó adója)
- Használjunk tárgyszavakat, szakkifejezéseket (pl. felső légúti megbetegedés, vagy a könyvtártudományban: pl. integrált könyvtári rendszerek).

Ha túl kevés találtunk van, akkor bővítsük a keresőkérdést:

- Hagyjunk el a keresőkérdésből az ÉS-el összekapcsolt kifejezésekből (pl. eddig kerestünk arra, hogy *éhező ÉS gyerek ÉS megsegítése* most keressünk arra, hogy *éhező ÉS gyerek*)
- Használjunk újabb fogalmakat VAGY operátorral (pl. *éhező ÉS (gyerek VAGY ember) ÉS megsegítése*)
- Vegyük be a keresésbe a kulcsszó szinonimáit, helyesírási változatait VAGY operátorral (*éhező ÉS (gyerek VAGY gyermek) ÉS megsegítése*)
- Csonkoljunk
- Keressünk fölérendelt kifejezéssel (pl. kutyatartás helyett háziállatok tartása)

Ha továbbra sincs releváns találatuk, érdemes még végiggondolni, hogy inkább a kulcsfogalom egy konkrétabb típusára vagy egyéb szűkebb kifejezéseire keressünk, vagy keressünk másik szolgáltatót, és más weboldalon végezzük el a keresést. Végző esetben pedig, ha a fentebb leírt technikák egyike sem segít, akkor helyezzük új alapokra a keresést, és kezdjük tiszta lappal előlről az egészet.

4.2.9. Utómunkálatok

Utómunkálatok alatt értjük a végső anyag összeállítását, amelyet befolyásol a kiindulási lépésünk: milyen céllal végeztük a keresést.

Ha bibliográfiai adatokat gyűjtöttünk, akkor a találatainkat egységesíteni, majd rendezni kell, ha pedig tényadatokat gyűjtöttünk, akkor is érdemes egy anyagban összefoglalni, hogy hol és mit tudtunk kideríteni a témában, ki és hogyan definiálja a fogalmat, pontos hivatkozásokkal ellátva, melyeket ha nem tüntetünk fel később nagyon nehéz pótolni.

A legutolsó lépés pedig, ha szükséges, elindítani a találatok alapján az eredeti cikkek, művek beszerzését.

4.3. Összefoglalás, kérdések

4.3.1. Összefoglalás

A fejezetben bemutatásra kerültek a logikai operátorok, melyekkel a keresőszavainkat tudatosan a cél érdekében fogalmazhatjuk meg. Érdeemes ismerni a lehetőségeinket és használni is azokat, ugyanis a szakmai kereső rendszerek nem engedik meg a google-féle gondolkodást: írjunk be valami keresőkérdést és a találatok alapján eldöntjük, jó-e ez nekünk. Számos rendszer van, ahol nem is lehet egyszerre két szót beírni egy űrmezőben, és szigorúan meg kell adni a keresőszavak közti operátorokat. A helyzeti operátorok használatával még pontosabbá tehetjük keresésünket, csökkenthetjük a nem releváns találataink számát.

Remélhetőleg a tananyag segített abban, hogy a gyakorlatban is sikerüljön alkalmazni a bemutatott módszereket.

A lecke bemutatta, hogyan kell lépéseire bontani a keresést, minden egyes lépést gyakorlati tanácsokkal együtt ismerhettünk meg. A módszerek, a keresési stratégiák azonban akkor töltik be a hasznukat, ha gyakorlunk is, és eljutunk arra a szintre, hogy az elmélet olvasása nélkül megszokjuk, hogyan kell gondolkodni a keresés közben!

4.3.2. Önellenőrző kérdések

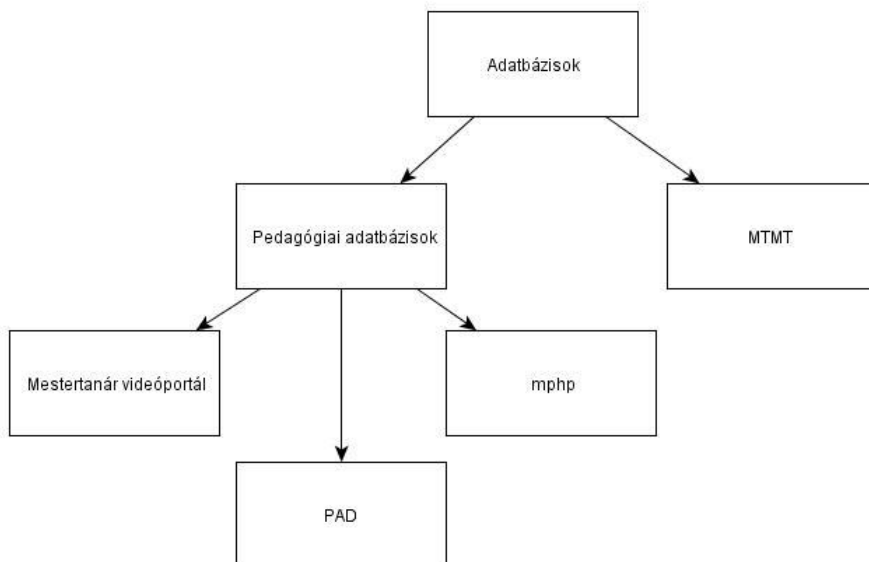
1. Mi az AND operátor találati halmaza két keresőkifejezés esetén?
2. Mi az OR operátor találati halmaza két keresőkifejezés esetén?
3. Mi a NOT operátor találati halmaza két keresőkifejezés esetén?
4. Mi a XOR operátor találati halmaza két keresőkifejezés esetén?
5. Mire szolgálnak a helyzeti operátorok?
6. Hány szintjét ismeri a helyzeti operátoroknak?
7. Mi a keresőkérdés első lépése?
8. A keresőkérdés értelmezése, pontosítása során milyen szempontokat kell elemezni?
9. Mi alapján kell kiválasztani a keresőfelületet?
10. Mit tegyünk és hogyan ha a keresés eredményeként túl sok találatunk van?
11. Soroljon fel utómunkálatokat!

5. A PEDAGÓGIAI ÉS NEVELÉSTUDOMÁNYI SZAKIRODALOM HAZAI INFORMÁCIÓFORRÁSAI

5.1. Célkitűzések és kompetenciák

A lecke célja konkrét adatbázisok bemutatása a pedagógia és neveléstudomány területéről, valamint olyan tágabb gyűjtőkörű adatbázisokat bemutatni, melyek jól használhatóak forrásként, ha pedagógiai területen kell információt keresnünk, vagy fejlesztő munkát végeznünk.

5.2. Tananyag

23. ábra: Fogalomtérkép

5.2.1. Pedagógiai Adatbázis

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum által üzemeltett adatbázis az alábbi linken érhető el: <http://opac.opkm.hu/pages/modules/opac/opac.php>

Az adatbázisban a művek bibliográfiai leírásait érhetjük el, azonban ha interneten elérhető a mű, akkor az adatbázisból link vezet hozzá, ha engedi a szerzői jog. A Pedagógiai Adatbázis 2012-ben több, mint 350.000 rekordot tartalmaz a következő területeken:

- „A könyvtár állományában található könyvek 1984-től
- A neveléstudomány teljes magyar szakirodalmá 1989-től (könyvek, folyóiratcikkek és kötetekben megjelent tanulmányok)
- Idegen nyelvű pedagógiai és pszichológiai szakkönyvek 1975-től
- Magyar gyermek- és ifjúsági irodalom 1976-tól
- Hagyatékból származó, mintegy 3000 kötet gyermek- és ifjúsági mű a 20.sz. első feléből
- Kemény Gábor, Weszely Ödön és Nagy László személyi hagyatéka
- A magyar közoktatás közismereti tankönyvei 1980-tól
- Elemi népiskolai tankönyvek”

A hiperaktivitás témájában szeretnénk elmélyülni.

OPKM - WebOPAC - Windows Internet Explorer

http://opac.opkm.hu/index.php?fn=search/osszker

OPKM Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum

WebOPAC

Összetett keresés

Szerző:

Cím:

Tárgyszó:

Szókapcsolat: Mezőkapcsolat:

Nyelv: Dokumentumtípus: Adatbázis:

Találat/oldali:

Keresés Törlés

Segítség a WebOPAC használatához

- Lehetőség van szókezdődek csoportos keresésére, a beírt töredéket a \$ jellel kell lezárni.
- Ha nincsen beállítva szókapcsolat (ez az alapállapot), akkor a bevitteli mezőbe írt szavakat a rendszer egyetlen kifejezésként értelmezi. Ha beállítunk valamilyen szókapcsolatot, akkor a beírt kifejezést a program szavakra bontja és ezeket a beállított logikai operátorral fűzi össze. Ebben az esetben a szóköz tartalmazó kifejezéseket idézőjelek közé kell zárni.
- A megjelenés évére keresve nemcsak egyetlen évet adhatunk meg keresési szempontként, hanem ebbe a mezőbe beírhatunk időtartományt is (pl. 1991-1995).
- A keresésnek megfelelő találatokról listát kapunk, amely a dokumentum címét és szerzőjét tartalmazza. A cím kapcsolópontra, amely a dokumentum részletes leírásához vezet. A lista fejlécében tájékoztatást kapunk a

24. ábra: A Pedagógiai Adatbázis keresőfelülete

5.2.2. A Magyar Tudományos Művek Tára

Az MTMT adatbázis (<http://www.mtmt.hu/>) „létrehozása 2009-ben indult. A rendszer már jelenleg is biztosítja, nem teljes funkcionalitással, a hazai felső-oktatási intézmények, főhivatású tudományos (akadémiai), valamint más kutatóhelyek tudományos tevékenységének megjelenítését.” A MTMT adatbázisba a szerzők saját maguk, vagy a könyvtárak dolgozóinak segítségével vezetik műveiket, ezért több okból is célszerű ismerni:

1. Használhatjuk keresésekre, hiszen a köztestületi tagok publikációit és azok idézettségére vonatkozó adatokat tart nyilván.
2. Hasznos funkciója, hogy az adatbázis gyűjti a tagjaihoz kötődően az adatokat, és kiterjed az érintett személyek munkásságának teljes időszakára, így lehetőség van az adott személyek munkásságának megtekintésére. Ezért ha pedagógiai terület neves magyar szakembereinek munkáira vagyunk kíváncsiak érdemes az mtmt adatbázist felkeresni, mivel az adatbázisból a szerző műveit teljes körűen érhetjük el (a teljes körűség attól függ, hogyan vezeti a szerző az adatbázisban a műveit).

Magyar Tudományos Művek Tára - Mozilla Firefox

Magyar Tudományos Művek Tára

Magyar Tudományos Művek Tára

Keresés

A lista címe: Komenczi Bertalan [tudományos]

Az adatok 2012.07.11.-ig fel vannak töltve. Komenczi Bertalan munkássága ResearcherID Honlap Az alábbi lista adatai Táblázat: Általános | Keresés módosítása

Impakt faktor: Státusz és azonosító: URL: Típus: Megjegyzés: Nyelv: Absztrakt: Beállítások érvényre juttatása

Idézetek: Röviden Csak független idézők Szöveggörnyezet:

Lista típusa: Teljes (html) Rndezés: Év (csoportosítással) Visszafelé Találatok: Mind Jelöl Egyedi

1997

1. Komenczi Bertalan
Hiptertanulás (Hipervilág?) Tanulási környezet az információs társadalomban
1997/1 : p. 26. (1997)
Folyóiratcikkek/Szakcikkek/Tudományos
Oktatás-Informatika-Technológia
Független idéző: 3 Összesen: 3
 1. Forgó Sándor Javaslat a multimédia oktatóprogramok (alkalmazások) felhasználási, fejlesztési és értékelési feltételrendszerére a nyitott rendszerű szakképzési formákban In: Tanulmányok a nyitott szakképzésről 1., BME Továbbképző Intézet, 1999.
 2. Kárpáti Andrea Informatikai ,kerezstanterv, 2002.
 3. Forgó Sándor Hauser Médiainformatika, EK F Liceum Kiadó, 2004.
Zoltán Kis-Tóth Lajos
2. Komenczi Bertalan
On-line. Az információs társadalom és az oktatás
ÚJ PEDAGÓGIAI SZEMLE 7-8: pp. 74-96. (1997)
Link(ek): Teljes dokumentum /
Folyóiratcikkek/Szakcikkek/Tudományos
Független idéző: 21 Fügőg idéző: 1 Összesen: 22
 1. Fehér Péter ÚJ PEDAGÓGIAI SZEMLE 7-8: 185-191 (1999)
 2. T Parázso Lenke Módszertani Lapok. Informatika+ Technika 7: 34-44 (2000)
 3. Nagy Ádám Informatikus lezel... s katoná In: Neumann János Számítógép-tudományi Társaság VII. Országos Kongresszusa.

25. ábra: Találat az MTMT / KPA adatbázisban

5.2.3. Magyar Pedagógusok Háza Portál

Az adatbázis az „oktatás, nevelés, a pedagógiai innováció, a neveléstudományi kutatás számára készült hazai és külföldi elektronikus források rendszerezése, elérésük biztosítása”¹⁶ céljából jött létre. Az adatbázist a www.mphp.hu weboldalon érhetjük el.

5.2.4. Magyar Elektronikus Taneszköz Adatbázis

A korábbi meta.hu weboldal helyett a <http://www.tanszertar.hu/> cím alatt elérhető adatbázis az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet Calderoni Taneszköz-információs Központja által szolgáltatott adatokat szervezi adatbázissá.

„A META projekt eredményének tekintjük azt a digitális és valóságos információs központot, amely az iskolafenntartók, iskolák, pedagógusok, szülők és diákok informálását, valamint a tanárképzést, a kutatók, fejlesztők, gyártók, kiadók és forgalmazók orientálását egyaránt hivatott szolgálni.”¹⁷

Az adatbázisból közel 20 tantárgy taneszközeinek listája tölthető le, és mivel nincs hivatalos nyilvántartás arról, hogy mi a minősített taneszköz, az adatbázisban bőséges listát találunk a szóba jöhető eszközökről, és jelzik melyek azok amik konkrétan az adatbázisokból is letölthető.

A weboldalról kidolgozott készség- és kompetenciafejlesztő feladatok is letölthetőek több tantárgyból.

5.2.5. Mestertanár videóportál

A mesterportál nem szöveges adatok adatbázisa, hanem pedagógiai-oktatási céllal készült videófelveteleket tartalmazó portál, mely a <http://mestertanarvp.ektf.hu/> webcímen érhető el. A weboldalon több témakörben (kompetenciaalapú oktatás, IKT eszközök használata, csoportmunka, egyéni munka ...) találunk videófelveleteket, melyek hasznos segítséget nyújtanak a tanárjelölteknek felkészülni az oktatásra.

¹⁶ Magyar Pedagógusok Háza Portál [online] [<http://www.ofi.hu/mphp/magyar-pedagogusok-haza>]

¹⁷ Magyar Elektronikus Taneszköz Adatbázis (META). [online] [<http://www.tanszertar.hu/>]

The screenshot shows a web browser window with the address bar displaying "mestertanarvp.ektf.hu/videoslideshow?page=1". The page content is as follows:

20:48 Törtek – matematika
 A rendhagyó matematikaórán a törtek fogalmának gyakorlását láthatjuk, az interaktív tábla használatával remekül aktivizálva és gondolkodtatva a gyerekeket. Egy kis biológiai érdekességet is sikerül az órába becsempészni, fejlesztve a gyerekek megfigyelőképességét. Érdekes lehet megvitatni a kérdést, ide való-e a példa, amely nem kapcsolódik szervesen a tananyaghoz.

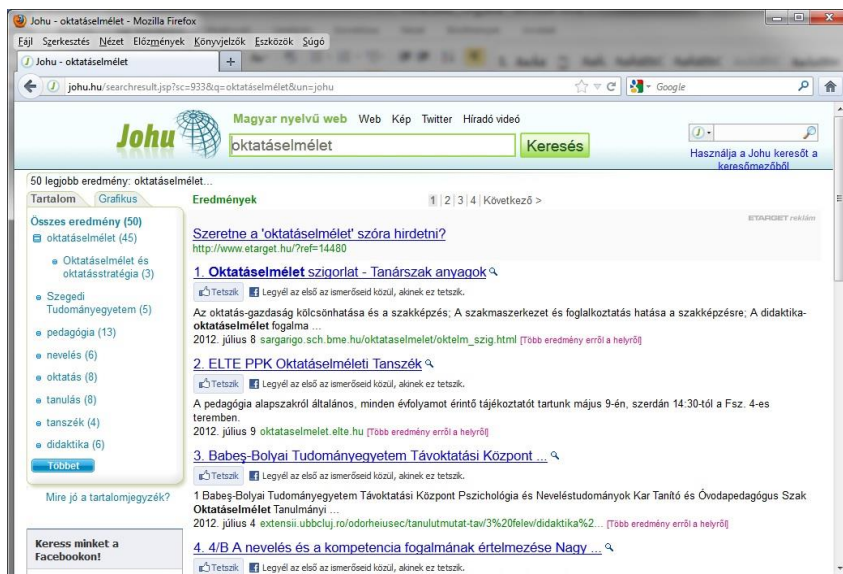
18:05 Daltanítás hallás után analízáló-szintetizáló módszerrel
 A hallgató feladata a mikrotanításon: hallás utáni daltanítás analízáló-szintetizáló módszerrel. A tanítandó dal spanyol, Te barna lányka... kezdettel. A tanárjelölt európai népek dalainak ismétlésével ráhangolja a tanulókat a dal megtanulására, majd a dalt szöveggel, kifejezően bemutatja, és részekre bontva megtanítja a tanulóknak. A hallgató szemléltetésképpen PowerPoint prezentációt is készített.

11:48 Drámapróba a Waldorfbán – epocha ritmikus rész
 A filmen az epochális oktatás ritmikus részének keretén belül középiskolások (10–12. osztályos diákok) drámapróbáját láthatjuk. (A ritmikus rész az alsó és a középső tagozaton ritmusjáték, mozgásos tevékenység, mely mozgás a középiskolában inkább gondolati.) A játék a karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódik, a királydrámát vízkeresztkor adták elő. A film végén interjú látható a drámapedagógus tanárral.

26. ábra: Mestertanár Videóportál

5.2.6. Metakeresők

A metakeresők a beírt keresőkifejezést egyszerre több keresőnek is elküldik, és az eredményeket egy közös listában adják vissza. (Például ilyen magyar kereső, a <http://johu.hu/> a korábban polymeta néven működő metakereső).

27. ábra: A Johu találati oldala

A legújabb kezdeményezés a társadalmi alapú keresők megjelenése, melyeknél a keresőkérdest elküldik egy szakértői csoportnak vagy baráti körnek, és a választ az adott személyek véleménye képviseli (a legnagyobb karriert befutott képviselője a <https://twitter.com/>).

5.3. Összefoglalás, kérdések

5.3.1. Összefoglalás

A leckében bemutatásra került adatbázisok a pedagógiai információszerezés sokszínűségét próbálta tükrözni. A legfőbb szakirodalmi forrás a pedagógiai folyóiratok, melyeket elérhetünk a tankönyvben bemutatásra kerülő Elektronikus Periodika Adatbázis folyóiratai közt, ezért a leckében az egyéb jellegű adatbázisok bemutatására törekedett.

5.3.2. Önellenőrző kérdések

1. Milyen információt érdemes keresni a Magyar Pedagógia Adatbázisban!
2. Hogyan lehet használni a Magyar Tudományos Művek Tárát neveléstudományi információkeresés esetén?
3. Milyen információkat szolgáltat a Magyar Elektronikus Tanszék Adatbázis?
4. Kinek ajánlaná a Mestertanár Videóportált?

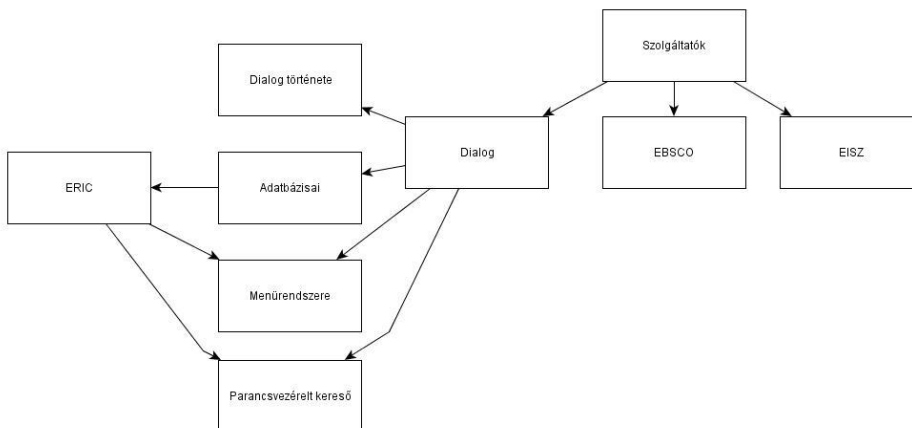
6. NEMZETKÖZI PEDAGÓGIAI ADATBÁZISOK

6.1. Célkitűzések és kompetenciák

A nemzetközi adatbázisok közül az egyik legnagyobb szolgáltatónak, a DIALOG-nak a felületét, parancsnyelvét mutatja be a fejezet, melyen keresztül lehetőséget kapnak a hallgatók az eddig tanultak összekapcsolására, és gyakorlati alkalmazására, ugyanis a DIALOG CD-ROM felülete nagyon komoly információkeresési jártasságot igényel, melynek kialakítása a lecke fontos célja.

A fejezet ezen felül számos nemzetközi online adatbázis bemutatásával törekszik a hallgatókat rászoktatni az angol nyelvű adatbázisok használatára. Többek közt ismertetésre kerülnek az EBSCO, a Journal Storage, a GALE CENGAGE, ProQuest Central adatbázisok, valamint az Elektronikus Információszolgáltatás keretében elérhető adatbázisok. Minden adatbázisnál fontos, hogy ismerjük a gyűjtőkörét, hiszen ez esetben tudjuk azt, hogy mely kereséseknél kell az adott adatbázishoz fordulnunk. A fejezet kitér minden adatbázis keresőfelületére, mert ahogy látni is fogjuk, elég eltérően, sok esetben sajátos módon érhetőek el a keresési lehetőségek, eltérően működnek a böngészési módok.

6.2. Tananyag

28. ábra: Fogalomtérkép

6.2.1. A DIALOG-szolgáltató története

A DIALOG-rendszert 1966-ban fejlesztették ki. Ez volt az első világméretű információs rendszer. Ma a rendszerben 1,4 billió rekord található, melyeket 27 országgal együttműködve dolgoznak fel, és biztosítják a hozzáférést a több mint 100 országból származó előfizető számára.

A DIALOG-szolgáltatónál 900 körüli adatbázis érhető el, havi szinte 17 millió dokumentumot töltenek le a használók, és a szolgáltató adatai szerint havi 700 000 keresést elégítenek ki.

A DIALOG széles területen nyújt információt, így megtalálható a kínálatában

- az újság- és folyóiratcikkek
- riportok időszaki kiadványokból
- napilapok,
- jelentések,
- kereskedelmi publikációk,
- piaci kereskedelmi jelentések, elemzések.

Célja, hogy megfelelő információt szolgáltasson a tudományos és technikai adatokból, szabadalmakból, védjegyekre és más szellemi tulajdonra vonatkozó adatokból. További területek tartalmazzák a közigazgatási előírásokat, társadalomtudományi, élelmiszer- és mezőgazdasági, energia- és környezetvédelmi, vegyipari, és gyógyszerészeti adatokat.¹⁸

A DIALOG szolgáltatásainak több szintje létezik:

1. A Dialog 1, melyen egy egyszerű kérdésvezérelt keresést valósíthatunk meg.
24. A Dialogselect szolgáltatás egyszerű keresést biztosít üzleti felhasználói számára.
25. A Dialogweb szolgáltatás gondoskodik a webalapú parancsvezérelt keresésről.
26. A Dialog Classic szolgáltatás parancsvezérelt keresés profi felhasználók számára.

A DIALOG-nak létezik CD-ROM-os adatbázisa, és van online keresőfelülete. Ehhez jelszóra kell előfizetni. (Bár van próba jelszava, mellyel néhány adatbázist korlátozott szolgáltatással érhetünk el. <http://support.dialog.com/ontap/>)

¹⁸ Forrás: DIALOG weboldala <online> < <http://www.dialog.com/about/> >

ONTAP User Numbers and Passwords for Dialog

good through July 31, 2010

To be used with the Dialog ONTAP Databases [listed above]

User No. 300404 Password: RBGT0404	User No. 300405 Password: RBGT0405	User No. 300406 Password: RBGT0406
User No. 300407 Password: RBGT0407	User No. 300408 Password: RBGT0408	User No. 300409 Password: RBGT0409
The first four characters in the password are LETTERS; the last four are NUMBERS.		

29. ábra: Dialog próba jelszavai

6.2.2. Az ERIC adatbázis

Az ERIC jelentése Educational Resources Information Center (Neveléstudományok Információs Központja). Az adatbázis működtetője a NLE: National Library of Education (Amerikai Neveléstudományi Szakkönyvtár), mely adatbázis-építő feladatát 16 szakkönyvtárral együtt végzi.

Az ERIC adatbázis gyűjtőköre:

- Nevelés
- Jog
- Szociológia
- Könyvtár informatika
- Közgazdaság
- És ezek határterületei

Minden dokumentumtípust gyűjt, de 60%-ban angol nyelvű dokumentumokat tartalmaz.

Az ERIC adatbázis anyaga megjelenik nyomtatott formában is, mégpedig van egy kurrens folyóirata, a Resources in Education (RIE), és van egy referáló folyóirata, a Current Index to Journal of Education (CIJE), melyet úgy tartanak számon, hogy a világ pedagógiai szakirodalmáról tájékoztat.

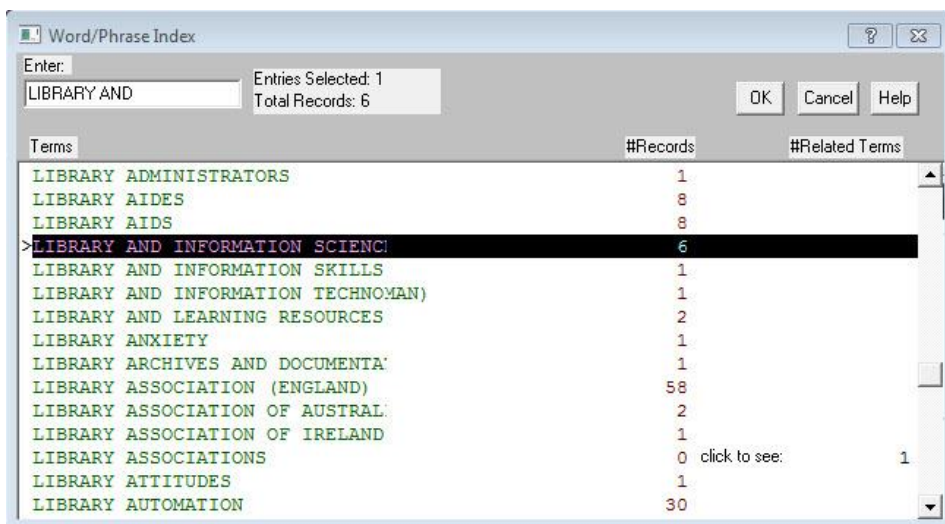
6.2.3. A DIALOG ON DISC ERIC adatbázis menürendszere

Indítsuk el az adatbázist, és először használjuk a menürendszeres keresőfelületét.

1. Keresni a Search/Modify menüponttal lehet.
27. Válasszuk a Word/Phrase Indexet, és ott az
28. Enter Word/Phrase index parancsot.
29. Kezdjük el begépelni a témakört, amely érdekel minket.

Legyen ez pl. a „Library” első körben. Látható, hogy szépen ugrik az adott kifejezésre a keresőablak, és meg tudjuk tekinteni az adatbázisban, hány tétel foglalkozik a Library kifejezéssel összesen, majd alatta az egyes területeket. Folytassuk a gépelést, és nézzük meg a „Library and Information Science” kifejezéssel kapcsolatos műveket. Ha rákattintunk, már ki is jelöltük (újrakattintással megszüntethető a kijelölés), több területet is kijelölhetünk. Ha az OK gombra kattintva zárjuk a panelt, akkor megjelennek a találatok.

30. ábra: DIALOG ERIC menüvezérelt keresés

A megjelenő ablakban zölddel láthatjuk, hogy hol szerepel a keresőkérdésünk. A megjelenítés több formátumban is történhet:

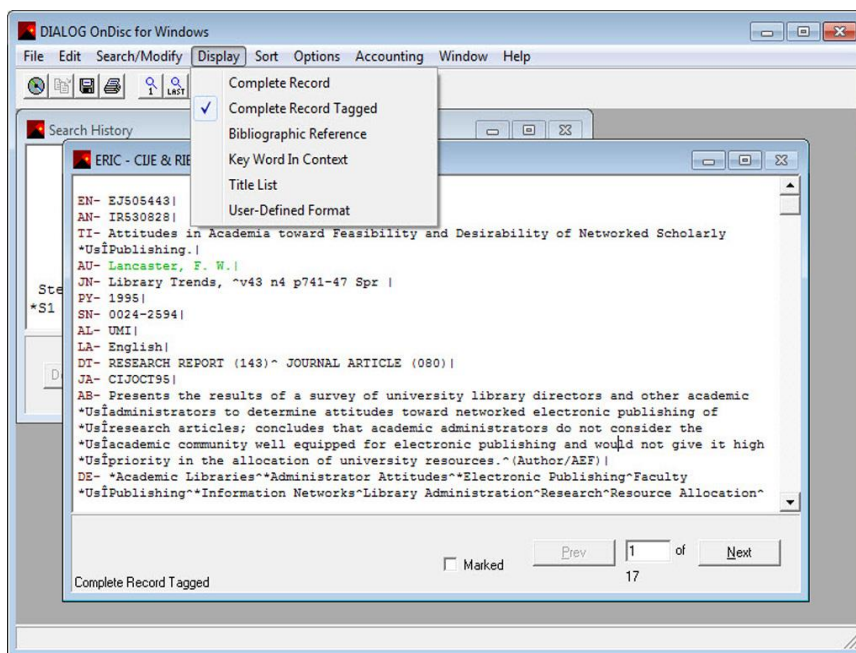
Az alapbeállítás Complete Record, ahol a találati ablakban látjuk a 2*8 karakteres azonosító kódját a rekordnak, majd

- a mű címét
- szerzőit
- a közlő folyóirat nevét
- megjelenés évét
- a sorozatszámot
- a dokumentum nyelvét
- dokumentum típusát.

Szerepelhetnek még további adatok, kódok, ISSN-számok is. Amit még meg kell említeni

- a dokumentum absztraktja
- a dokumentumhoz tartozó deskriptorok
- azonosítók.

A találatok közt lépkedhetünk, vagy válthatunk más formátumra. További formátumai (a DISPLAY menüpontban választhatóak ki):

31. ábra: Találatok a DIALOG ERIC adatbázisban

- Complete Record Tagged: Rekord hívóazonosítóval történő megjelenítése, pl. a cím előtt a TI jelölést fogjuk látni.
- Bibliographic Reference: a bibliográfiai formátum, mely teljesen mást jelent, mint ahogy a magyar szabvány alapján elkészítünk egy bibliográfiai leírást. Itt a rekord azonosítókon kívül a mű címét, szerzőit, illetve a közlő folyóirat leírását láthatjuk.
- Key Word in Context: Az azonosítókon kívül a mű címét és a kulcsszavait láthatjuk egyéb adatok nélkül.
- Titles list: a találatok felsorolása, sorszám és cím megjelenítésével. Bármelyikre kattintva a Comple Record formátumban találjuk magunkat.
- Mi magunk is alakíthatunk ki formátumot, melynek használatát a DISPLAY menüpontban választhatjuk ki.

Saját formátumot létrehozni úgy tudunk, ha a DISPLAY menüpontban kiválasztjuk az User defined format utasítást, és a megjelenő parancsablakban a CTRL gomb használatával kijelöljük azokat az adatokat, melyeket meg szeretnénk jeleníteni, és az OK DISPLAY gombra kattintva már láthatjuk is munkánk eredményét. (CLEAR-re kattintva elfelejti az addigi kijelöléseinket).

- A meglévő találatainkat szűkítsük a 2000-ben megjelent találatokra!

Szűkítési lehetőség
Kizárás
Bővítési lehetőség

32. ábra: DIALOG ERIC – Modify Search parancsablak

Ehhez újra a Search/modify menübe kell mennünk, de most ne keresőszót vagy kifejezést gépeljünk be, hanem kattintsunk a YEAR OF PUBLICATION parancsra.

A megjelenő ablak azt kérdezi tőlünk, hogy új keresést szeretnénk-e végezni, vagy a meglévő találatainkat szeretnénk módosítani.

Ha a módosítást választjuk, akkor dönteni kell, hogy

- a meglévő találatainkat szűkítjük, és az új keresőkifejezést AND operátorral kapcsoljuk a meglévőkhöz.
- a meglévő találatainkból kivesszünk, és az új keresőkifejezést NOT operátorral kapcsoljuk a meglévőkhöz.
- a meglévő találatainkat kiterjesztjük, és az új keresőkifejezést OR operátorral kapcsoljuk a meglévőkhöz.

Majd ezután jutunk a kiválasztott megjelenés éve parancsablakhoz, ahol gépeljük be a 2000-es évet. Itt is lehetőségünk van több évet is kijelölni egér segítségével.

Végezzünk el egy új keresést, és adjunk választ az alábbi kérdésekre:

- ✿ Hány rekordot tartalmaz az adatbázis „bibliotherapy” témakörében 1993/94-ben?

Megoldás:

- a) Search/Modify menüpont, WORD/PHRASE INDEX.
- b) Új keresést végzünk (Modify Search parancsablakban New Search)
- c) Begépeljük a „bibliotherapy” kifejezést
- d) Search/Modify menüpont, Publication Year
- e) Modify Search parancsablakban Modify AND operátorral szűkítés
- f) Begépeljük az egyik évszámot, és a megjelenő ablakban mindkét évet jelöljük ki.

- ✿ Hány művét találjuk meg az adatbázisban F. W. Lancaster szerzőnek?

Megoldás:

- a) Search/Modify menüpont, Author Name
- b) Gépeljük be a Lancaster nevet (az adatbázisban történő keresések során a családnévre keresünk, illetve alkalmazni kell a transziterálási szabályokat, ha szükséges).
- c) A megjelenő találatoknál végig kell gondolni, ha a szerző neve mögött megjelenik az ED, akkor az része-e a találatoknak? Ez ugye azt jelenti,

hogy mely műveknél volt szerkesztő az adott személy. Mivel a szerző műveihez ez is hozzátartozik ez is találatnak számít. Illetve jól láthatók az adatbázis készítésekor előforduló hibák, hiszen a többség F.W.Lancaster-ként vitte fel a szerzőt, de volt egy-két feldolgozó, aki Lancaster, F. Wilfrid, illetve Lancaster Frederick Wilfrid néven vitte fel az adatbázisba a szerző nevét. Menüvel történő keresés során ezek mindegyikét ki kell jelölni, parancsszavas keresés esetén a csonkolás biztosítja ezen találatok megkeresését.

- ✿ Hány cikket dolgoz fel a „Scandinavian Journal of Educational Research” című folyóiratból?

Megoldás:

- a) Search/Modify menüpont, Journal Name
- b) Megkeressük a folyóirat nevét
- c) Majd Search/Modify menüpont
- d) AND operátorral szűkítjük a találatokat a folyóiratcikkekre
- e) Search/Modify menüpont, Additional Search Options menüpont Documentum Type parancs
- f) Gépeljük be a Journal Article kifejezést.

- ✿ Nézzük meg, hány magyar cikk található az adatbázisban!

Megoldás:

- a) Search/Modify menüpont
- b) Search/Modify menüpont, Additional Search Options menüpont Language parancs
- c) Hungarian
- d) Majd szűkítsük a folyóiratcikkekre!
- e) Search/Modify menüpont, Additional Search Options menüpont Documentum Type parancs
- f) Gépeljük be a Journal Article kifejezést.

Térjünk át a parancsvezérelt keresésre!

6.2.4. A DIALOG ON DISC ERIC adatbázis parancsvezérelt keresője

A találatokat külön ablakban tekinthetjük meg. A DIALOG-nak van egy másik ablaka, melyre, ha átlépünk, akkor be kell kapcsolni az ablak alján lévő

Show/Use Dialog Commands checkboxot.

Ettől kezdve lehetőségünk van parancsokat begépelni. Ehhez azonban ismerni kell a DIALOG mezőinek hívóazonosítóját! A kiegészítő indexek az alábbiak lehetnek, melyek prefixumok, azaz a keresőkérdés elé kell begépelni:

- AU = Author (szerző)
- TI = Title (cím)
- DT = dokumentumtípus
- JN = a közlő folyóirat neve
- JA = a közlő folyóirat kódja
- LA = language (nyelv)
- SL = summary language (összefoglaló nyelv)
- PY = Publication year (a publikáció éve)
- CP = country of publication (publikáció helye)
- AN = claringhouse szám (rekord hívószáma)
- CH = claringhouse kód
- CN = szerződés, engedély száma
- CS = testületi név
- PN = Project number (projektszám)
- RN = report number (a közlemény száma)
- SP = szponzoráló ügynökség
- SN = ISSN-szám

A DIALOG adatbázisnak vannak bázisindexei, melyek szuffixumok, azaz a keresőkérdés mögé kerülnek:

- TI címindex
- /AB Abstract
- /DE Descriptor
- /ID Identifier (azonosító)

A parancsnyelvi kereséshez ismerni kell a DIALOG sajátos csonkolási rendszerét. **Egyetlen csonkolójellel valósít meg mindent a DIALOG**, még pedig a ? jellel, a következőképpen:

- Szó végén tetszőleges számú karakterre: egyszerűen tegyünk egy ? jelet a szó végére
- JN = SCIENTIFIC AMER?
- Szó végén meghatározott számú karakterre: tegyünk a szó végére annyi ? jelet, ahány karakterre szeretnénk maximálisan a csonkolást, majd egy szóköz, és egy újabb ? jel „fixálja” a csonkolást. Pl.
- HORSE? ? (max 1. karakterre)
- THEAT?? ? (max 2 karakterre)
- Egy szón belüli karaktervariációk előhívása (maszkolás)

- WOM?N (WOMAN vagy WOMEN)
- Kombinált alkalmazás: FERTILI?ER? ?

1. A *DIALOG* közelségi operátorai:

operátor		Szótávolság	Sorrend
(W)	with	szomszédos	kötött
(nW) n=1,2,3...		max n szó	kötött
(N)	near	szomszédos	felcserélhető
(nN) n=1,2,3...		max n szó	felcserélhető
(S)		a deszkriptor mezőben lehet keresni	
(L)		a megadott keresőszavakat egy mondaton belül / vagy egy almezőn belül fogja keresni	
(F)		a keresőszavakat ugyanabban a mezőben keresi	

Az üres zárójeleket a rendszer (W) operátornak értelmezi: pl: RETINAL()SCAN

Lehetőség van a kifejezéseket többszörösen is összekapcsolni, pl. a SMOG(2N)AIR(5N)QUAL? keresőkérdés esetén a rendszer visszakeresi azokat a rekordokat, amelyekben a smog és air keresőszavak egy 4 szóból álló szócsoponton belül jelennek meg bármilyen sorrendben, illetve a qual? szótól 5 szónyi távolságban legyenek.

A helyzeti operátorok erősebbek a logikai operátoroknál, ezért a kiértékelés során a prioritás így alakul:

1. Zárójelek
2. Helyzeti operátorok
3. Logikai operátorok

Ezen bevezetés után hozzá is kezdhetünk a kereséshez. A keresés parancsa a search rövidítéseként az S.

Minden lekérdezést az S paranccsal kell kezdeni, majd ha utána írunk egy kifejezést index nélkül, akkor minden találatot megkeres a szoftver, melyben bárhol szerepeljen is az adott kifejezés.

Például keressünk rá a hiperaktivitással kapcsolatos művekre. Ezt megtehetjük a

S hyperactive

parancs begépelésével. Ilyen esetekben célszerű csonkolni, hogy megkapjuk a hiperaktív, hiperaktivitás stb. kifejezések mindegyikét, ezért a jobb keresőkifejezés:

S hyperactiv?

- ✿ Nézzük meg, hogy mely irodalom foglalkozik a hiperaktivitás az iskolákban témakörrel!

Ez esetben a keresőkérdésünk az lenne, hogy S hyperactiv? and school.

De a DIALOG parancsnyelvű keresőfelületének van egy nagyon hasznos tulajdonsága. Az előző keresések mindegyikének eredményét 1-1 halmazban tárolja el, mely halmaznak a nevét a találok előtt láthatjuk S1, S2 stb. Ha egy korábbi találathoz szeretnénk hozzákapcsolni egy új keresőszót, nem kell a teljes keresőkérdést begépelni, hanem hivatkozni kell az előző találatokra:

Ha a S hyperactiv? keresőkérdés eredménye az S1 halmazban volt, akkor a

S hyperactiv? and school

keresőkérdés helyett

S S1 and school.

keresőkérdést használjuk. A parancsban az első S a lekérdezés parancsa, utána a halmazra történő hivatkozás és az újabb keresőszavak.

Ha az új témám a hiperaktivitás az iskolákban, egyetemeken lenne, akkor már nem tudjuk az előző S2 találati halmazt felhasználni, mivel annak az eredménye:

hyperactiv? and school or university nem egyenlő
hyperactiv? and (school or university)

Ezért a helyes megoldás:

S S1 and (school or university).

☼ Nézzük meg, hogyan kereshetünk rá a Smith nevű szerzők műveire!

```
S AU= Smith
```

keresőkérdésre nulla találatunk lesz, mivel csupán SMITH nevű szerző nem létezik, mindegyiknek van legalább egy keresztnéve is, azaz gondoskodnunk kell a csonkolásról!

Gondoljuk végig, mi lehet a különbség a következő két keresőkérdés között:

```
S AU=Smith?
S AU=Smith, ?
```

Az első feladatnak megoldásai lesznek a Smithwood, Smither stb. családnevű szerzők művei is, míg a második (helyes) keresőkérdés csak a Smith nevű szerzőket adja majd találatul. Nézzük meg, hogy a Smith nevű szerzőknek hány angol nyelvű folyóiratcikke létezik?

A keresőkérdést feltehetjük ebben a formában:

```
S AU=Smith, ? and LA= English and DT= journal article
```

Vagy a következőképpen:

```
1 S AU=Smith, ? →S1 találati halmazba
2 S LA= English
3 S DT= journal article
4 S S1 AND S2 AND S3
```

Ennek a technikának az az előnye, ha valamit elgépelünk (már pedig ez elég gyakori), akkor nem rontjuk el a teljes keresőkérdés, csak az adott elemet kell újrakészíteni.

Hogyan kereshetünk angol vagy német nyelvű művekre?

```
S LA= English OR LA=German
```

Ugyanazt jelenti, mint a

```
S LA= (English OR German)
```

Hasonlóképpen ugyanazt a megoldást hozza az információvisszakeresés című művek keresése esetén a

```
S information(W) retrieval /TI
```

Mint az

```
S TI= information(W) retrieval
```

A helyzeti operátort minden összetartozó összetett szó esetén használni kell.

Nézzük meg, hogyan kell egy komplett témakör keresését megvalósítani!

☛ Amerikai táplálkozási szokások tanítása 1980-1990 között

Ehhez érdemes a témakört konceptekre bontani, majd minden egyes keresőszó angol megfelelőit megkeresni. Ne feledkezzünk meg a helyzeti operátorok használatáról sem!

Az egymás melletti szinonim kifejezéseket OR operátorral kell összekapcsolni, melyhez a következő kifejezés szinonimáit AND operátorral kapcsoljuk hozzá:

Amerika	(USA OR US OR United (N) States OR America)
	AND
Táplálkozás	(nutrition OR eat? OR feed?)
	AND
Tanítás	(teach? OR instruct? OR educat? OR tuit?)
	AND
	PY=1980:1990

Ezen feladat **query kérdése** (az a keresőkérdés, mely változatlan formában alkalmas a számítógépes információkeresés elvégzésére)

```
(USA OR US OR United (N) States OR America) AND
(nutrition OR eat? OR feed?) AND (teach? OR instruct?
OR educat? OR tuit?) AND PY=1980:1990
```

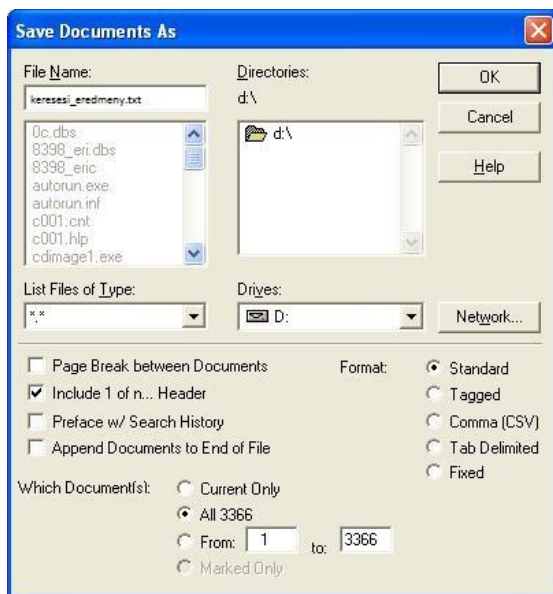
Érdemes nem ebben a formában begépelni a DIALOG felületére, hanem az előző formában, azaz soronként (ez esetben nem kell zárójeleket használni), majd az utolsó utasításunk az lesz, hogy S S1 AND S2 AND S3 AND S4

A találatokat parancsnyelvű keresés esetén is a másik ablakban tudjuk megtekinteni.

Lehetőség van a találatainkat lementeni. A FILE menüpont SAVE DOCUMENTS utasításával a találatokat tudjuk lementeni. Ha az összes szeretnénk menteni, akkor az ALL opciót kapcsoljuk be. Ha bekapcsoljuk az Include of 1..n Header opciót is, akkor mindegyik találatunk fejléccel együtt kerül mentés-

re, és akár külön oldalakra is tördelhetjük őket (Page Break between Documents).

A file nevét írjuk be mi kézzel, majd mentés után lehetőségünk van a találatokat szerkeszteni, átalakítani – pl. a bibliográfiai leírás szabványának megfelelően.

33. ábra: Találatok mentése a DIALOG programban

Lehetőség van a keresési stratégia elmentésére is, melyet a FILE menü SAVE STRATEGIES parancsával tehetünk meg.

34. ábra: Keresési stratégia mentése a DIALOG programban

A DIALOG használatának ismerete azért jelent nagy előnyt mindenki számára, mivel a saját adatbázisait ezen a felületen érhetjük el. Ha az ERIC adatbázis CD-ROM-os formája meg is szűnik, a tanultakat lehet hasznosítani a többi adatbázisánál, illetve az online keresés során is.

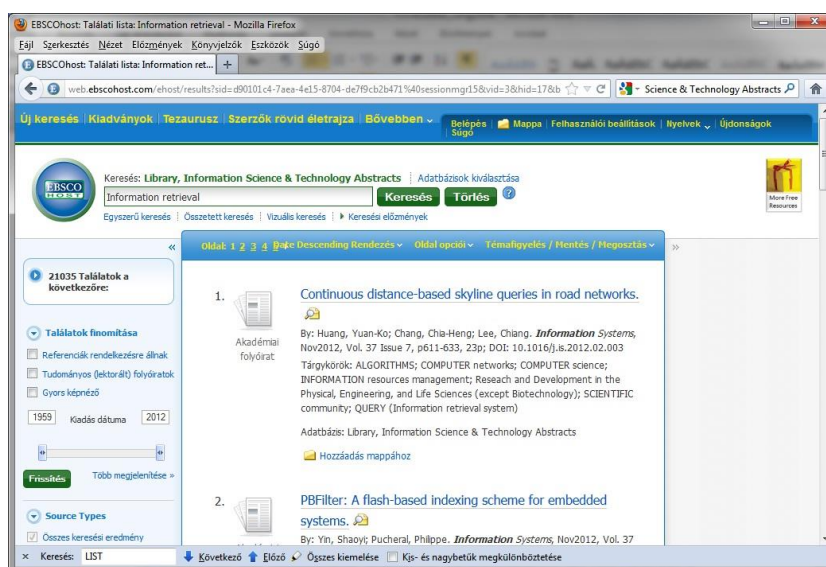
6.2.5. Az EBSCO

Az EBSCO adatbázis-gyűjtemény – köszönhetően a NKÖM és az EBSCO Publishing között létrejött megállapodásnak – a felsőoktatási könyvtárak, a non-profit intézetek könyvtárai, valamint a nyilvános könyvtárak számára ingyenesen használható, fizikai IP-cím ellenőrzéssel, azaz az adott intézmény területén lévő számítógépekről tudunk bejelentkezni az adatbázisokba.

Az EBSCO-szolgáltatás alatt több adatbázis is elérhető:¹⁹

1. LISTA (Library, Information Science & Technology Abstracts)

Az 1960-as évektől a könyvtárosság, az osztályozás, a katalogizálás, a bibliometria, az online információ-visszakeresés és az információkezeléssel kapcsolatos művek bibliográfiai leírását érhetjük el, a könyvtár- és információ-tudomány területének több mint 560 legfontosabb folyóiratát indexeli.

35. ábra: Találtok a LISTA adatbázisban

¹⁹ Az adatbázisok rekordjainak számára vonatkozó információk a 2012. júliusi állapotnak felelnek meg. Az adatok forrása az EBSCO adatbázis-tájékoztató oldalai:

<http://www.ebscohost.com/public>

2. MASTERFILE PREMIER

Közkönyvtárak számára kifejlesztett adatbázis, mely általános jellegű, valamint üzleti, egészségügyi, oktatási és tudományos folyóiratokat tartalmaz. Benne 1975-ig visszamenő pdf formátumú cikkek találhatóak, olyan folyóiratokból, mint az *American Libraries*, *Foreign Affairs*, *History Today*, *Judaism*, *Library Journal*, *National Review*, *Saturday Evening Post*, *Science News*. Az adatbázis 1700 folyóirat és 500 kézikönyv teljes szövegét tartalmazza, képgyűjteménye 592 ezer fényképet, térképet tartalmaz.

3. ACADEMIC SEARCH COMPLETE (ASC)

A humán- és társadalomtudományok, oktatás, informatika, fizika, kémia, biológia, műszaki tudományok, orvostudomány stb. területek teljes szövegű adatbázisa, mely 8750-nál több teljes szövegű folyóiratot tartalmaz 1887-ig visszamenően; 13 ezer kivonattal ellátott és indexelt folyóirat adatait tartalmazza.

4. BUSINESS SOURCE PREMIER (BSP)

A világ vezető gazdasági folyóiratainak teljes szövegű adatbázisa. A menedzsment, a gazdaságtudományok, a pénzügy, a könyvelés, a nemzetközi vállalkozás és a marketing területén több, mint 2100 folyóirat anyagát érhetjük el.

5. NEWSPAPER SOURCE PLUS

Amerikai és nemzetközi hírlapok teljes szövegű adatbázisa, mely 1000 újság közel 38 millió cikkét teszi teljes szöveggel elérhetővé. Több, mint 900 ezer televízió és rádió hír átiratát tartalmazza.

6. MEDLINE

A National Library of Medicine orvosi referáló folyóirat online adatbázisa, mely az orvostudomány, a beteggondozás, a fogászat, az állatorvostan, az egészségügyi rendszer, a pre-klinikai tudományok területét öleli fel teljes szövegű cikkek elérését biztosítva.

7. ERIC

A már bemutatott ERIC adatbázis online elérése, ahol 1 millió 400 ezer bibliográfiai rekord és 337 ezer teljes szövegű dokumentum elérését biztosítja az EBSCO-szolgáltató.

8. GreenFILE

A globális felmelegedés, a környezetszennyezés, a megújítható energia és az újrahasznosítás területén érhetőek el referátumok és némely esetben (9100 rekord) teljes szövegű cikkek, összesen 2012-ben 612ezer rekordot tartalmaz.

Az EBSCO szolgáltatásainak keretén belül a magyarországi – fentebb említett – intézményekben ingyen elérhető adatbázisok hozzáférhetősége mindig az aktuális megegyezéstől függ.

6.2.6. Journal Storage (JSTOR)

A JSTOR szolgáltató széles területen kínál angol nyelvű teljes szövegű adatbázisokat.

Az adatbázisai között megtalálhatóak a következő területek²⁰:

1. Arts and Sciences adatbázisa III.

A nyelv- és irodalomtudomány, zene, filmművészet, néprajz, művészettörténet, építészet, történelem, vallás területéről dolgoz fel 151 folyóiratot.

2. Arts and Sciences IV. adatbázisa

A pedagógia, pszichológia, jog, közigazgatás, szociológia, politológia, filozófia, közgazdaságtan területéről dolgoz fel 112 folyóiratot.

3. Biological Sciences:

A botanika, zoológia, őslénytan, ökológia, evolúciós biológia területének 160 folyóiratának anyagát érhetjük el.

4. Language and Literature

A nyelvészet, az irodalomelmélet és az irodalomtudomány legjelentősebb 58 folyóiratának anyagát tartalmazza.

5. Mathematics and Statistics

A matematikai és statisztikai tárgyú 50 fölötti folyóirat anyagát tartalmazza.

Az JSTOR-szolgáltatás archívum jellegű, mely azt jelenti, hogy a legfrissebb irodalmat nem tartalmazza (folyóiratokként változó, hogy az utolsó 1-5 év anyaga nem érhető el), azonban a többit már a folyóiratok indulásától megtalálhatjuk, és teljes szövegben le is menthetjük.

A JSTOR elérhető a főiskola Központi Könyvtárának honlapjáról, de a JSTOR szolgáltatásait jelenleg csak a főiskolai számítógépes hálózat gépeiről lehet igénybe venni.

²⁰ A Tittel Pál Könyvtár weboldala. <http://eklektika.ektf.hu/hu/jstor>

Keresés

Már az egyszerű keresés során is jelentős számú lehetőségünk van. Ha pontos kifejezésre szeretnénk keresni, tegyük idézőjelbe a kereső kifejezést, de természetesen használhatunk logikai operátorokat is (AND, OR, NOT). Korlátozhatjuk a keresést a címre, szerzőre, sőt ötvözhajük is az eddig leírt összes lehetőséget, az idézőjeleket a logikai operátorokkal és indexekkel: például: ti: „two person cooperative games” AND au: „john nash”

A rendszer nem használ automatikus csonkolást, a szóvégi csonkolás jele a *, szóközben pedig ? jellel maszkolhatunk. Van olyan extra lehetősége is, hogy ha egy szó után odaírjuk a # jelet, akkor az adott szót, mint szótövet kezeli, és minden formájára rákeres.

Nyelvre történő korlátozáshoz nyelvi kódokat kell használni, melyek feloldására van saját súgója a rendszernek. (la:ita = Italian).

A találatok teljes szöveggel elérhetőek, képekkel és grafikonokkal, bibliográfiai hivatkozásokkal együtt tölthetők le PDF formátumban.

6.2.7. Egyéb adatbázisok

ProQuest Central

A ProQuest Central közgazdaságtan, orvostudomány, pedagógia, pszichológia, műszaki és természettudományok, társadalomtudományok, irodalomtudomány stb. területén használható adatbázis, mely 160 szakterületről közel 12.000 online folyóirat anyagát szolgáltatja, ezek háromnegyedét teljes szövegű eléréssel. A ProQuest Dissertations & Theses szolgáltatása pedig 1861-ig visszamenően digitalizált disszertációkat szolgáltat az üzleti tudományok, a lélektan, az egészségügy és a pedagógia területéről.

Ezen felül az adatbázisban megtalálható még 800 amerikai, kanadai és nemzetközi kiadású újság (pl. The Wall Street Journal, The New York Times) teljes anyaga, valamint közel 40 ország üzleti információi, piaci jelentései.

GALE

A GALE szolgáltatónak több adatbázisa is létezik, ilyen például az

- Eighteenth Century Collections Online adatbázis: mely 200 ezer, 18. században kiadott brit forrásban (könyvek, folyóiratok, pamflettek) megjelent művek teljes szövegű adatbázisa minden témakörben.
- Az „*Opposing Viewpoints Resource Center Critical Thinking (Ellentétes Nézetek Erőforrásközpont, Kritikus Gondolkodás)* a hallgatók kritikus

gondolkodását hivatott elősegíteni. Olyan feladatokat és eszközöket tartalmaz, amelyek arra készítetik a hallgatókat, hogy érveljenek, vitatkozzanak, elemezzék a kérdéseket és problémákat. 250 témát ölel fel, közöttük a kábítószer-fogyasztást, az eutanáziát, az illegális kivándorlást. Minden téma három részből áll: egy áttekintésből és két különböző álláspontból, ezekből kiindulva kell a hallgatónak kiegyensúlyozott véleményt formálnia önálló feladatmegoldás vagy csoportmunka keretében.”²¹

A GALE elérhető az Eszterházy Károly Főiskola területén lévő számítógépekről.

Említsünk meg szervezeteket is, amelyek hatékonyságuk növelése érdekében építenek adatbázisokat:

Az UNESCO adatbázisa

Az UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, azaz Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete) saját adatbázissal rendelkezik, mely a „tevékenységéről, információs és dokumentációs szolgáltatásairól, dokumentumairól, statisztikáiról, jogi eszközeiről, kiadványairól, rendezvényeiről stb. tájékoztat. Az UNESCO kb. 90 bibliográfiai, referáló és faktografikus adatbázist épít főbb tevékenységi területein (oktatás, természettudományok, kultúra, társadalom- és humántudományok, kommunikáció és információ).”²² Az adatbázis elérhető az UNESCO weboldaláról: <http://www.unesco.org/roster/> egy regisztráció után.

6.2.8. Az Elektronikus információszolgáltatás rendszere

Az Elektronikus Információszolgáltatás (EISZ) keretében az Oktatási és Kulturális Minisztérium nemzeti programja tette lehetővé, hogy jelentős számú adatbázishoz biztosítson széleskörű hozzáférést kedvező áron. Ennek eredményeként nemzetközi és magyar információforrások használata vált elérhetővé a felsőoktatás hallgatói, oktatói és kutatói, valamint tudományos kutatóintézetek munkatársai számára. A támogatástól remélik, hogy jelentősen megnöveli a magyar felsőoktatási intézmények versenyképességét, és elősegíti az információhoz való hozzáférés demokráciájának kiterjesztését. A program finanszírozói az OKM, a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kutatási és Technológiai

²¹ Szántó Péter: Új Gale-adatbázisok. – In: TMT, 54. évf. (2007) 5. sz.

²² SINGH, Anil – GAUTAM, J. N.: Electronic databases: the Indian scenario. – In: TMT, 52. évf. (2005) 3. sz.

ai Hivatal (NKTH). Az online adatbázisok hozzáféréseinek megkönnyítése nagy segítség az ország kutatói számára, hiszen minél könnyebb az információhoz való hozzájutás, annál hatékonyabbá tehető a kutatómunka, és nagyobb az esélye, hogy új ötlettel, találmánnyal, eljárással tovább növeljük országunk tudásbázisát.

A felhasználók köre korlátozott: csak a magyarországi felsőoktatási intézmények területén lévő számítógépről lehet bejelentkezni, ugyanis fizikai IP-cím ellenőrzés történik. Korábban volt egy diákigazolványszámot kérő regisztráció is, de ezt eltörölték, azonban az megmaradt, hogy el kell menni a legközelebbi felsőoktatási intézmény géptermeibe, könyvtárába.

Az EISZ adatbázisok sokszínűsége biztosítja, hogy több szakterület is megtalálja a számára szükséges adatbázisokat, melyek teljesen különböző gyűjtőkörrel, eltérő nyelvvvel és természetesen eltérő keresőfelületekkel rendelkeznek.

2009-től az EISZ konzorciumi formában működik, melynél minden tagintézmény önerővel járul hozzá az adatbázisok használatához. Továbbra is van központi finanszírozás az OKM, MTA és az NKTH részéről, de már nem teljes összegben fizetik az adatbázisok árát, hanem annak egy része megoszlik az előfizetők között. Ezért intézményenként eltérőek az elérhető adatbázisok. A fizetés alapja, minél több intézmény fizet elő egy adatbázisra, annál alacsonyabb az intézmények számára az adott adatbázisért fizetendő díj, de ezek összege még így sem elhanyagolható. 2012-ben az alábbi listából választhattak az intézmények:²³

Elérhető EISZ adatbázisok 2012-ben:

- ACM Digital Library
- Akadémiai folyóirat-gyűjtemény (Akadémiai Journals Collection)
- Akadémiai szótárak
- Art and Architecture Complete
- Cab Abstract
- Chemical Abstract (CAS) és SciFinder Scholar
- EconLit
- ESI (Essential Science Indicators)
- Food Science and Technology Abstracts
- Grove Music Online
- IEEE All-Society Periodicals Package (ASPP)

²³ A lista az EISZ hivatalos tájékoztatása: <http://www.eisz.hu/hu/licenzek>

- Journal Citation Reports
- JSTOR
- Literature Online (LION)
- MathSciNet
- MLA-LRC
- Nature
- Project MUSE
- Reaxys
- Science Direct
- Science Magazine
- Scopus
- Scriptum szótárak
- SpringerLink
- The Grove Dictionary of Art (Grove Art Online)
- WBIS
- Web of Science
- Zoological Record

Az adatbázisok használatáról az intézmények statisztikákat vezetnek, melyek a hallgatók, oktatók érdeklődési körének elemzési lehetőségén túl, útmutatóként szolgálnak, hogy mely adatbázisokra van valós igény, melyek rendelkeznek valós felhasználói körrel. Ebből következően minden intézménynél évről évre változik az elérhető adatbázisok köre. A lecke a következőkben bemutat néhány konkrét adatbázist, leírva a gyűjtőköruket és sajátosságait, valamint részletesen ismertetve a keresőfelületeiket, és példákkal segítve a használatuk elsajátítását.

6.2.9. A Science Direct

A Science Direct adatbázis korábban az EISZ szolgáltatón keresztül volt elérhető, 2010-től azonban bárki használhatja. Akár az EISZ oldaláról kiválasztva az adatbázist, vagy közvetlenül a <http://www.sciencedirect.com/> weboldalról.

A Science Direct tartalma, gyűjtőköre

A Science Direct az Elsevier tudományos kiadó teljes szövegű adatbázis-szolgáltatása. Gyűjtőköre:

- természettudomány,
- műszaki- és
- orvostudomány.

Az adott tudományterületen megjelent folyóiratok széles körét terjeszti nyomtatott és elektronikus formában. Az Elsevier saját kiadású folyóiratának többsége teljes szöveggel elérhető, mely több, mint 1900 folyóiratot jelent. Van olyan folyóirata is (pl. Cell Press folyóiratai), melynek a legfrissebb számait nem érhetjük el.

Van **Articles in press** szolgáltatása, azaz egyes cikkek nyomtatott kiadás előtt megjelenhetnek az adatbázisban. Ez a szolgáltatás folyóiratonként érhető el, ha rákerestünk a folyóirat nevére, találunk egy articles in press linket, mely mindig az aktuális még meg nem jelent cikket mutatja be.

Böngészés, keresés

A **Science Direct lehetőséget ad böngészésre (Browse)**, a keresésnek pedig két módját kínálja:

1. gyorskeresést a **Quick search** mezőt használva van lehetőségünk elérni,
2. a részletes keresésre a **Search** mező szolgál.

A nyitóoldalon kiválaszthatjuk, hogy melyik folyóirat cikkei érdekelnek minket

- a folyóirat kezdőbetűjét kiválasztva, vagy
- választhatunk témakört/altémakört.

Mindkét esetben a böngésző módban találjuk magunkat a megfelelő szűkítés figyelembe vételével.

Böngészés

A **böngészés** menüpont alatt megjeleníthetjük a ScienceDirect-en elérhető összes folyóiratot és könyvet tartalmazó listát. A könyvek tartalma nem tölthető le teljes szövegében, illetve ez a lista az előfizetett és a nem előfizetett folyóiratokat vegyesen tartalmazza. Böngésző módban kis zöld kulccsal jelzik, ha a folyóirat teljes szövege letölthető. Egyéb esetben, ha fehér kulcs található a folyóirat neve előtt, rákattintva két lehetőség van:

- a) kapunk egy mintaszámot,
- b) vagy csak a folyóirat absztraktját láthatjuk.

A böngészés területét több szempont szerint is szűkíthetjük, ill. leválogathatjuk. Minden egyes változást a megfelelő pipa be-/kikapcsolásával és az Apply gombra kattintással érvényesíthetünk.

Szűkítési lehetőségek:

- cím kezdőbetűje szerint (Journals/Books Alphabetically)

- dokumentumtípus szerint:
 - Journals and Book Series (folyóiratok+könyvsorozatok)
 - Books (könyvek)
 - Reference Works (referenciamunkák)
 - Articles in Press (legfrissebb cikkek).

Bármilyen folyóirat kiválasztása után annak tartalomjegyzékéhez jutunk.

a) Témakör szerint (Journals/Books by Subject)

Négy fő témakört és tucatnyi altémakört találhatunk, amelyek még egy szintig tovább bonthatók (összesen 3 szintig).

A további lehetőségeket nézzük meg feladatokon keresztül!

- ✿ Keressük meg Lawrence W. Sherman szerző Learning and Teaching on the World Wide Web című 2001-ben megjelent könyvét.

Ezt többféleképpen megtehetjük!

Böngészéssel:

- Témakörét tekintve ez a Computer Science tudományágba tartozik, melyet a nyitóoldalról kiválasztva egy alfabetikus jegyzéket kapunk, ahol az L kezdőbetű alatt meg is találjuk a művet.
- Indulhatunk rögtön a könyv címének kezdőbetűjével, csak ez esetben jóval hosszabb listában kell manuálisan megkeresni a művet.
- Gyorskereséssel:
 - Ha a címet írjuk be a gyorskeresés ALL FIELDS mezőjébe, akkor több ezer találatra számíthatunk, a megadott kifejezéseket AND operátorral kapcsolja össze a rendszer, ha nem írunk be operátort, akkor is, de nem pontos címre keres.
 - Már itt is használhatóak operátorok (AND, AND NOT, OR, W/nn, PRE/nn), idézőjel és csonkolás (* – bármennyi karakter, ? – 1 karakter)
 - Visszatérve feladatunkhoz, a pontos kifejezésre akkor kereshetünk rá a gyorskeresés lehetőségénél, ha idézőjelbe tesszük a címet.
 - Másik hatékony megoldás, ha rákeresünk a szerző nevére: Author: Lawrence W. Sherman, ekkor nagyon gyorsan felfedezhetjük a keresett művet.
 - A tökéletes megoldás az utolsó kettő ötvözete.

- Gyorskeresésnél, ha folyóiratcímet írunk a keresőmezőbe, akkor meg lehet adni pontos évfolyamot (Volume), számot (Issue), kezdő-/végoldalt (Page) is.

Részletes keresés:

- A SEARCH menüben kereshetünk a folyóiratok, a kézikönyvek között és a teljes weben is, a Scirus segítségével. A források és a keresési módok tetszőlegesen kiválaszthatók, kombinálhatók. Lehetőség van egyszerű (basic) és összetett, parancssoros (advanced) keresési módot kiválasztani. A források a lenti ábrán látható fülek segítségével definiálhatók:
- All Sources : A ScienceDirect összes forrásában egyszerre keres
- Journals : A folyóiratokban keres (mivel az EISZ előfizetése folyóiratokra szól, ezért célszerű ezt a fület használni – lásd fent)
- Books: Könyvekben keres
- Scirus: A speciális tudományos keresőrendszerrel az egész weben kereshetünk, több mint 100 millió oldalon.

Szűkítési lehetőségek:

- a) A keresést leszűkíthetjük tudományterületekre vonatkozóan, egyszerre több területet is kijelölhetünk (a Ctrl billentyű segítségével).
- b) Szűkíthetjük a keresésünket különböző dokumentumtípusokra vonatkozóan is.
- c) Lehetőség van csak az előfizetett folyóiratokra koncentrálni a keresést a Subscribed journals kritérium kiválasztásával. Ha teljes szövegű cikket keresünk, érdemes használni ezt az opciót.
- d) A keresés időhatárait egy „-tól –ig” intervallum kijelölésével tudjuk megadni. Ha teljes szövegű cikkeket keresünk, célszerű az 1995-öt megadni kezdődátumnak, hiszen az előtti cikkek nem állnak rendelkezésre teljes szövegű változatban.

Parancsnyelvi keresés:

- A expert search menüpont kiválasztásával lehetséges.
- Be kell írni a keresőszavakat Boole-operátorokkal (AND, OR, AND NOT) és/vagy helyzeti operátorokkal (W/1) összekapcsolva. Ha a keresésünket nem korlátozzuk valamelyik mezőre, a rendszer a rekord egészében keres! Egy mezőben úgy kereshetünk, hogy beírjuk a nevét és zárójelben utána a keresett kifejezést. Pl. abstract (cat or feline)
- Korlátozhatjuk a keresőkérdést valamely indexre is. Használható utasítások:

- a) A keresés a SEARCH lenyomásával indítható,
- b) a CLEAR törli a beírtakat és a legördülő menüket alapállapotba állítja. (A RECALL SEARCH szolgáltatás a hozzáférés jellege miatt nem érhető el.)

Egyszerű keresésben is használható mezők:

- Abstract : absztrakt
- Title : Cím
- Keywords: kulcsszó
- **Authors** : Szerzők neve – ha erre keresünk, a kereszt és vezetéknevek a dokumentum különböző szerzői is lehetnek! Az Authors mezőben (a gyors és egyszerű keresésben is) a kereszt- és vezetékneveket Specific Author mezőben kereshetjük.
pl: Autors = Kiss Tamás →keresőkérdésnek megoldása lesz Tamás Andrea, Kiss Péter szerzőpáros műve is Specific Author = Kiss Tamás → Kiss Tamás műveit adja vissza
- Abstract : Az absztrakt teljes szövegében, valamint az eredeti dokumentumhoz kapcsolódó információk között (pl. dokumentum nyelve) keres.
- Keywords : A szerző kulcsszavai és a kiadó által adott indexkifejezések.
- References : Bibliográfiai hivatkozások közt keres.
- ISSN: A dokumentum ISSN-száma kereshető.
- Affiliation : A szerzők munkahelye, valamint e-mail elérhetőségük.
- Full-Text – Teljes szöveg, hivatkozásokkal együtt.

Csak összetett keresésben használható mezők:

- **Arctitle** – A folyóirat, könyv, stb. címe.
- **All** –Az összes mezőben keres (ha nem adunk meg mezőt, ezt használjuk).
- Pub-Date –Megjelenés ideje numerikus formában egybeírva. Külön operátorok is használhatók, három jel időpont előtt akkor használjuk a < jelet (Pl. <2000), adott időpont után megjelent művek > jellel kereshetők, és konkrét dátumra is rákereshetünk a = jellel.
- Speciss-name –Speciális folyóiratszámok, konferenciák, vagy könyvsorozatok címére keres.
- **Authlastname** – a szerző vezetéknevét tartalmazza
- **Authfirst** – a szerző keresztnévét tartalmazza (tehát kereshetünk csak a vezeték v. keresztnév mezőkben is)

A példánkat kereshetjük: SPECIFIC-AUTHOR (Lawrence W. Sherman) kulcsszavas kereséssel is.

Találatok

Folyóiratokról az alábbi információk állnak rendelkezésre:

- Megtekinthetünk egy mintaszámot (**Sample Issue Online**).
- **Kapunk egy** teljes leírást a folyóiratról (**About this Journal**).
- **Van külön információ a szerzők számára** (**Submit your Article**).

A már említett Articles in Press lehetőség, mely lehetővé teszi, hogy a friss számok korábban érhetőek el, mint nyomtatásban így, akár egy-két hónappal később megjelenő számokhoz is hozzá lehet így férni (akár) teljes szövegű változatban.

A kiválasztott, megjeleníteni kívánt folyóiratszámra kattintva megtekinthetjük a tartalomjegyzékét (alapbeállításként ez a legfrissebb szám), vagy lapozhatunk a számok között (previous/next vol./issue). Az alapbeállítás „Article list” fölről a „Full Abstracts” fölre kattintva a tartalomjegyzékben megnézhetjük a cikkek kivonatos változatát, ill. annak egy részét, így kényelmesebben kiválaszthatjuk a minket leginkább érdeklő cikket. Magát a cikket háromféle formátumban jeleníthetjük meg:

- **A cikk kivonatos változata** (Abstract-SummaryPlus) – Gyors áttekintésre alkalmas formátum, a kivonaton kívül a cikk képeit, vázlatát és hivatkozásai (linkekkel) tartalmazza.
- **Teljes szöveg HTML felületen** linkekkel ellátva (FullText+Links) vagy letölthető – a nyomtatásban megjelent formátummal teljes mértékben megegyező – **PDF formátumban**. A PDF-fájlt érdemes jobb gombbal a gépünkre menteni (cél mentése más néven). A cikk teljes szöveggel csak akkor érhető el, ha előfizetésünk ezt lehetővé teszi, illetve 1995 utáni folyóiratszámról van szó. Ha nem érhető el a teljes szövegű cikk, akkor megkapjuk az árát, melyhez online vásárlás lefolytatásával hozzá is juthatunk. A cikkek ára kb. 1\$-tól 100\$-ig terjed.

A cikket megtekintve van további lehetőségünk is:

- Külső linkek találhatóak a Scopusban. Ha megtekinjük a cikket, akkor láthatunk abstract, table, references füleket (vannak cikkek, melyeknél mindegyik nem jelenik meg). Ha van a cikkhez külső link, ezen ablakok mindegyikén elérhető az átvezetés a Scopusban található cikk kivonathoz, hivatkozási listájához és az idézettségéhez. (Abstract + References in Scopus, Cited By in Scopus)

- **Idézettség** – Megtekinthetjük, hogy a Science Direct cikkei közül van-e olyan, amely a cikkünket idézi (Cited By), beállíthatunk egy értesítést is új idézettségek megjelenéséről (Save as Citation Alert).
- **Elküldhetjük a cikk adatait** e-mailban (E-mail Article), vagy elmenthetjük a gépünkre (Export Citations, vagy (belépés után) elmenthetjük az oldalt a gyors linkek közé is (Add to my Quick Links).

Operátorok, csonkolás, helyettesítő karakterek használata

* 0-bármennyi karaktert helyettesíthet, akárhol a szóban, több helyen is (akár a szó elején is)

? Bárhol állhat és pontosan 1 karaktert helyettesíthet, egy szóban több helyen is

Boole-operátorok

Használatuk a megszokott módon történik, megadásuk:

- **AND** (logikai és)
- **OR** (logikai vagy)
- **AND NOT** (logikai nem)

Helyzeti operátorok

- **W/nn** A két összekapcsolt szó között maximum **nn**-nyi szó lehet, az nn helyén 1 és 225 közötti számot adhatunk meg.
- **PRE/nn** : A sorrend rögzítésére szolgál: az elsőként megadott szónak kell előbb előfordulnia, a második a megadott nn értéken belül (1-225) követi.

6.2.10. A SpringerLink

A SpringerLink természettudományos, technológiai és orvosi folyóiratok, könyvsorozatok, könyvek online gyűjteménye.

Hasonlóan a Science Direct adatbázishoz korábban a SpringerLink is az eisz szolgáltatásokon belül volt elérhető, azonban 2010-ben kikerült az eisz alól, és közvetlenül a www.springerlink.com/ weboldalról érhetjük el. Teljes szöveggel **1997-től** érhetőek el a folyóiratok, ennél régebbi cikkeknek csak az adatai olvashatók.

Kezdőlap

A nyitóoldalon már kereshetünk is.

- Search for... vagy
- Kezdhethük a böngészést BROWSE
 - dokumentumtípus (Content Type) vagy
 - cím szerint (Browse publications by title).

Akármelyiket is tesszük, egy belső oldalra jutunk, ahol tovább szűkíthetjük, finomíthatjuk a keresésünket, mivel az adatbázis szerkezete hierarchikus.

A megjelenített találatokat tovább szűkíthetjük, még pedig a bal oldalon található lehetőségekkel (ahol mindig csak az érvényes szűkítési lehetőségek jelennek meg)

A találatokat tovább szűkíthetjük, újabb kifejezések megadásával.

Collection – Beállíthatjuk, hogy mely területhez kapcsolódó művek érdekelnek minket.

Copyright Year – Kiadás éve szerinti szűkítés (további szűkítés lehetséges pontos évre)

SpringerLink Date – Mióta érhető el a SpringerLink-ben

Content Type – Választhatunk a dokumentumtípusok között:

- könyvek (Books),
- könyvfejezetek (Book Chapters),
- könyvsorozatok (Book Series),
- cikkek (Journal Articles),
- folyóiratok (Journals),
- kézikönyvek (Reference Works).
- **Author** : szerző szerint.

Language – A publikált cikkek nyelve szerint szűkíthetünk (egymás után több nyelv is kiválasztható, ezek között vagy kapcsolat lesz)

Publication – A nekünk tetsző folyóiratra/könyvsorozatra szűkíthetünk

Editor – Szerkesztő szerinti szűkítés (könyveknél, könyvsorozatoknál).

Lehetőségek

- A jobb felső sarokban lévő nyomtató ikonra kattintva nyomtatásra alkalmas állapotba hozhatjuk az aktuális találati oldalt.
- RSS információk elmentése

- Találati lista elküldése e-mailben
- Találati lista mentése

Találatok

Egyszerre 10 találatot láthatunk a központi ablakban (lapozás lehetséges), alapállapotban **betűrendben**, ez (a fejlett keresésben – more options) megváltoztatható **időrendre** vagy **relevanciára**. Attól függően, milyen nézetet választunk, bibliográfiai formátumban vagy címkés módon jeleníthetjük meg az adatokat. (Expanded/Condensed list view).

Megjelölt elemek (Marked Items): a találati lista minden művéhez láthatjuk a Marked Items lehetőséget. Ez a funkció belépés nélkül is használható, és csak az adott session (használati periódus) során érhetőek el az ide helyezett elemek, legközelebbi belépéskor ez a lista üres lesz. Az egyszeri bejelentkezés során azonban azok a találatok, melyeket megjelöltünk, összegyűjtésre kerülnek a My Menu, Marked Items menüpont alatt.

Cikkek/könyvfejezetek (article/chapter) esetében a szöveg (text) mező melletti **PDF** feliratra kattintva új böngészőablakban nyithatjuk meg az adott tartalmat PDF formátumban, vagy jobb gombbal rákattintva, a **cél mentése más néven**-t kiválasztva, gépünkre menthetjük.

Megjegyzés: Ha több cikket mentünk el, figyeljünk az átnevezésre, mivel a fájl neve alapbeállításként „fulltext”.

Teljes szöveg: A bal oldalon az egyes dokumentumok mellett kis ikonok jelzik, hogy az adott tartalom teljes szöveggel elérhető-e? Maguk a cikkek a keresési listában vagy a cikk oldalon lévő PDF vagy open document linkre kattintva tölthetők le. A teljes szöveggel elérhető tartalomra való keresésre/szűkítésre jelenleg nincs mód. Az elérhető folyóiratok listája az EISZ honlapján (www.eisz.hu) megtalálható.

- Minden tartalom teljes szöveggel elérhető
- A tartalom egy része teljes szöveggel elérhető (általában **1997**-től napjainkig)
- Nem előfizetett tartalom (a Lecture Notes in Computer Science kivételével könyvek, könyvsorozatok nem érhetőek el)

Keresés

A keresésnek többféle módszere lehetséges az adatbázisban:

- Gyorskeresés (Find Content by Keyword), mely minden indexelt mezőben keres.

- **Részletes keresés (Advanced Search):** A GO melletti Advanced Search gombra kattintva érjük el a részletes keresést, ahol fix indexekben kereshetünk. A keresőkifejezések között ÉS kapcsolat lesz, ami nem változtatható. Beállíthatjuk, hogy az összes találatot kérjük (alapbeállítás), vagy szűkíthetünk a **megjelenés ideje vagy intervalluma szerint** (Publication dates between), melynek kezdő és vég dátumát egy-egy naptárról választhatjuk ki. A kapott találatokat **relevancia** (a keresett kifejezés alapján) vagy **megjelenési sorrend** (Publication Date) szerint rendezve kérhetjük, illetve alfabetikusan.
 - Kereshető mezők:
 - teljes szöveg
 - cím
 - összefoglaló
 - DOI-szám (Digital Object Identifier, elektronikus dokumentumok azonosítására szolgáló kód)
 - szerző
 - szerkesztő (csak könyvsorozatoknál)
 - ISBN-, ISSN-számok
 - Kereshetünk hivatkozásokat (Citation)

Operátorok

A szokásos **And**, **Not**, **Or** operátorokat használhatjuk, a csonkolásra pedig a * karakter szolgál. A * karakter a szóban bárhol állhat, és akárhány karaktert helyettesíthet. Van még lehetőség pontos kifejezésre keresni a „„„ jelekkel.

6.2.11. Az Akadémiai Kiadó Folyóirat-gyűjteménye

Az **Akadémiai Kiadó** gondozásában megjelenő kiadványok 40 tudományágat fednek le széleskörűen, a nukleáris kémiától a mikrobiológián át a nyelv tudományig. „Az Akadémiai Kiadó közel ötven tudományos folyóiratából 33-nak a Magyar Tudományos Akadémia az alapítója, főszerkesztői magyar akadémikusok, szerkesztőbizottsági tagjai többségükben magyarok.

Az EISZ felhasználói számára kb. közel **50 folyóirat** érhető el teljes szöveggel ingyenesen, **1999-ig** visszamenőleg. A cikkek kutathatók szerző, cím és absztrakt szerint, és a teljes nyomdaival megegyező tartalom (fulltext) letölthető PDF formátumban. Az új folyóiratfüzetek már hetekkel a nyomdai megjelenés előtt olvashatók online formában. Az elérhető folyóiratok listája az EISZ honlapján megtekinthető.” Olvashatjuk az EISZ tájékoztatójában.²⁴

²⁴ Akadémiai Kiadó – Online folyóiratok. In: EISZ weboldala. <online><www.eisz.hu>

A magyar kiadású tudományos folyóiratok felületének keresője magyar. Keresési lehetőségei a SpringerLink felületéhez hasonlítanak, kereshetünk az alábbi mezőkre

- szöveg,
- megszólítás,
- absztrakt,
- szerző,
- szerkesztő,
- ISSN,
- ISBN,
- DOI
- kulcsszó
- és hasonlóan adhatunk a publikálásra intervallumot, és megadhatjuk a rendezés relevanciáját.

A böngészés nem rögtön a nyitóoldalon kezdődik, hanem a felső menüben a Folyóiratok menüponttal érthetjük el, ahol rögtön látjuk a találatokat, mégpedig az adatbázisban 72 folyóirat cikkei érhetőek el. Ezt követően a SpringerLink-nél leírt módon addig szűkíthetjük a találatokat, amíg el nem érjük a kívánt területet.

- A keresés során adott nyelven írjuk be a keresőkérdést, pl. ha a könyvtárral kapcsolatos dokumentumok érdekelnek minket, a „könyvtár” keresőkifejezést beírva 225 magyar nyelvű találatunk lesz, míg ha a magyar nyelvű keresőfelületre beírjuk keresőkifejezésnek, hogy „library”, akkor közel 4000 angol nyelvű cikk alkotja a találatokat.
- Nyelvtanilag helyesen, ékezetes betűk használatával kell keresni.

Nézzük meg hogyan néz ez ki a weboldalon!

The screenshot shows a web browser window displaying the search results for the keyword 'anya' in the 'Folyóirat- gyűjteményében' (Journal Collection) database. The page features a navigation bar with tabs for 'FŐOLDAL', 'FOLYÓIRAT', 'MAGUNKRÓL', 'BELÉPÉS', 'KAPCSOLAT', and 'ÉRTESÍTŐ'. The search results are displayed in a list format, with two items visible. Each item includes a checkbox, a title, a brief description, and a PDF icon with the file size. The first item is titled 'Folyóirat cikk' and describes a study on the relationship between maternal-child agreement and its influencing factors in children with and without depression. The second item is also a 'Folyóirat cikk' and describes the clinical aspects of hepatitis C virus infection in child-bearing aged women. The page also includes a search bar, a list of filters (e.g., 'a teljes tartalomban', 'a találatokon belül'), and a list of categories (e.g., 'PhD-tézisek/PhD theses', 'Orvosi Heti Lap', 'Enikő Kiss').

36. ábra: Találatok megjelenítése az Akadémiai Kiadó Folyóirat- gyűjteményében

Ahogy a SpringerLink-nél is volt lehetőségünk a találatokat megjelölni, itt is megtehetjük ezt a találat melletti „Elem kijelölése” lehetőséggel, és a rendszer szépen összegyűjti a számunkra érdekesnek tartott cikkeket, melyeket a bal oldalon található „Az én oldalam” menüpont kijelölt elemek menüjénél tekinthetünk meg.

Az adatbázisban csak az 1998 utáni számok kereshetőek. Az adatbázis előnye, hogy a benne szereplő folyóiratok elérhető számait teljes mértékben feltárták, illetve a kurrens irodalmat frissen tartalmazza, hiszen megjelenés előtt már fölkerülnek az adatbázisba a cikkek és tanulmányok.

6.2.11. A PsycINFO

A PsycInfo pszichológiai és társtudományai folyóiratcikkek, könyvek, könyvfejezetek, kutatási jelentések, disszertációk adatbázisa, amely a felsorolt írásművek bibliográfiai leírását, és összefoglalóit tartalmazza.

A hetente frissülő adatbázisába a cikkeket több mint 2000 féle és 25 különböző nyelvű folyóiratból válogatják 1806-tól kezdve; a könyvek felölelik az angolszász nyelvterület pszichológiai témájú könyvkiadását 1987-től.

Keresési lehetőségei

Egyszerű keresésnél kereshetünk kulcsszóra, szerzőre, címre és folyóíratra. Mindegyiknél további ismérveket adhatunk meg a limits menüpontban.

Nézzünk meg egy példát:

Full Text: Deviancia

Abstracts: PsycARTICLES Journals

Latest: Update

English: Language

All: Journals

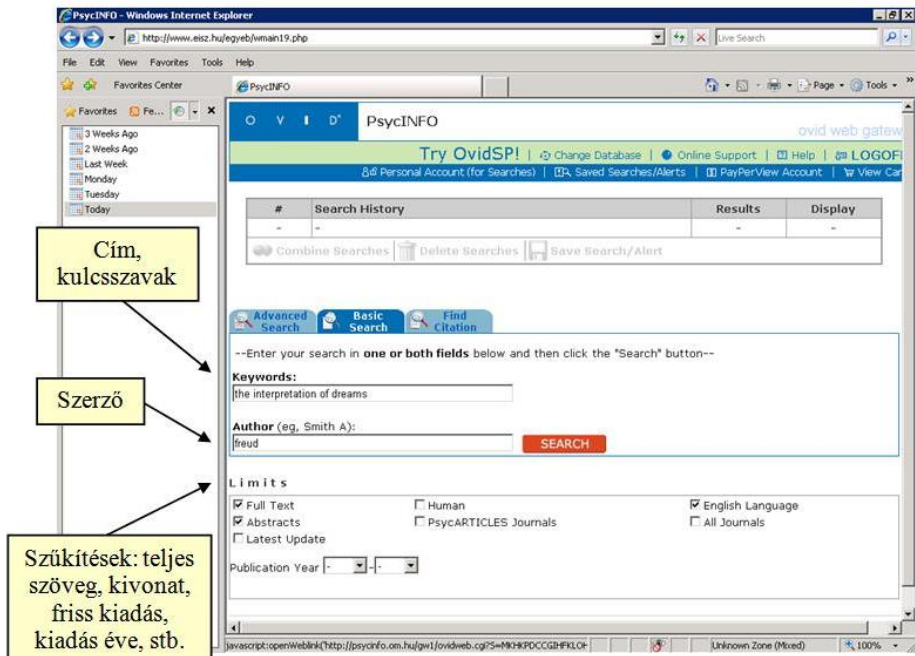
Publication Year: 2002

Egyszerű keresésnél megkapjuk a kifejezést, ezt a teauruszoknak megfelelően további kifejezésekre bontja a gép. Itt kiválaszthatjuk, hogy az általunk megadott kulcskifejezést a pszichológia mely területén szeretnénk keresni.

Ha további megkötéseket szeretnénk beállítani, használjuk a more limits menüt, ahol jelentős számú opcióval egészíthetjük ki keresőkérdésünket.

Feladat

- ☛ Nézzük meg megtalálható-e az adatbázisban Sigmund Freud: The Interpretation of Dreams műve.

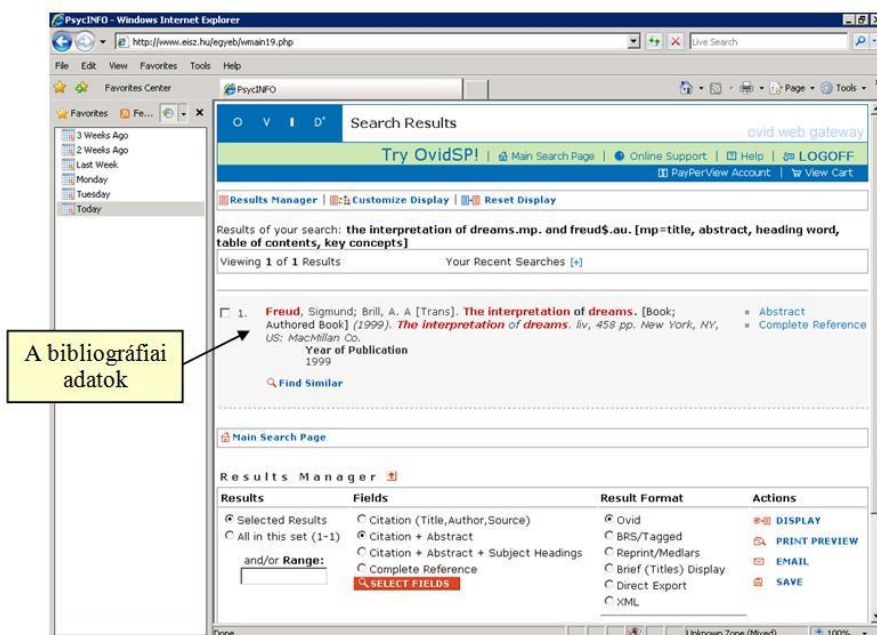
37. ábra: Keresés a PsycINFO adatbázisban

Találatok

A találatokat többféle formában jeleníthetjük meg:

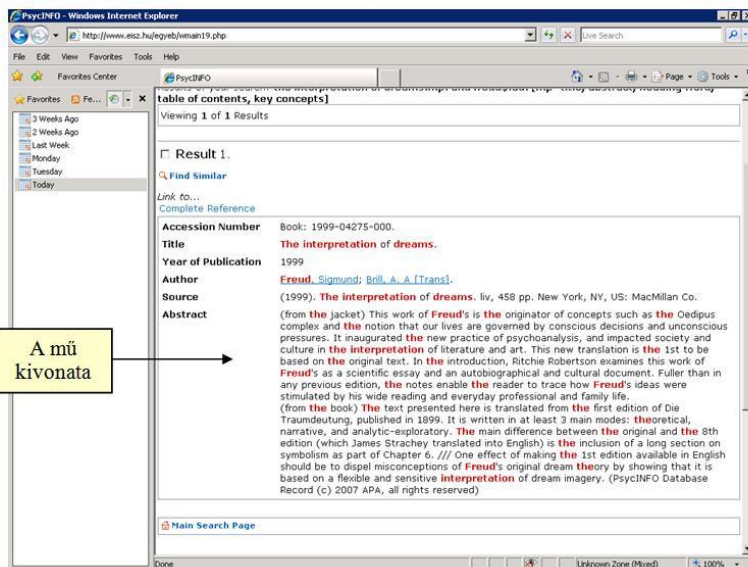
- legegyszerűbb formában cím, szerző és forrás formátumban jelennek meg (Citation (Title, Author, Source)),
- kérhetjük ezt referátummal kiegészítve is (Citation + Abstract),
- bővíthet a megjelenítés tárgyszavakkal (Citation + Abstract + Subject Headings),
- és az összes tárolt információval (Complete Reference).

Nézzük meg, keresési feladatunknál ez hogyan jelenik meg:

38. ábra: Találatok megjelenítése a PsycINFO adatbázisban

Lehetőség van a mű kivonatának megtekintésére is!

39. ábra: Kivonat megjelenítése a PsycINFO adatbázisba

Az adatbázis tárolja a keresési történetet, melyet a találatokkal együtt lehetőség van lementeni, nyomtatni.

6.2.12. A Web of Science (WoS)

A Web of Science elérhető önállóan is a <http://sub3.webofknowledge.com> weboldaltól (és az eisz szolgáltatón keresztül is).

A Web of Science (WoS) a természet és műszaki tudományok egyik legismertebb adatbázisa, például a magyarországi műszaki területen működő doktori iskolák megkötik, hogy a doktoranduszaiknak kell, hogy legyen a Web of Science-ben feldolgozott publikációja. Azonban az adatbázis nemcsak műszaki területeken tartalmaz tételeket, hanem a tudomány szinte egészét felöleli 3 nagy területre bontva:

- Arts & Humanities Citation Index: (Bölcsészettudományi és művészeti tudományterületek indexe)
- Science Citation Index Expanded & SciSearch (Természet- és műszaki tudományok indexe)
- Social Sciences Citation Index & Social SciSearch: Társadalomtudományi index

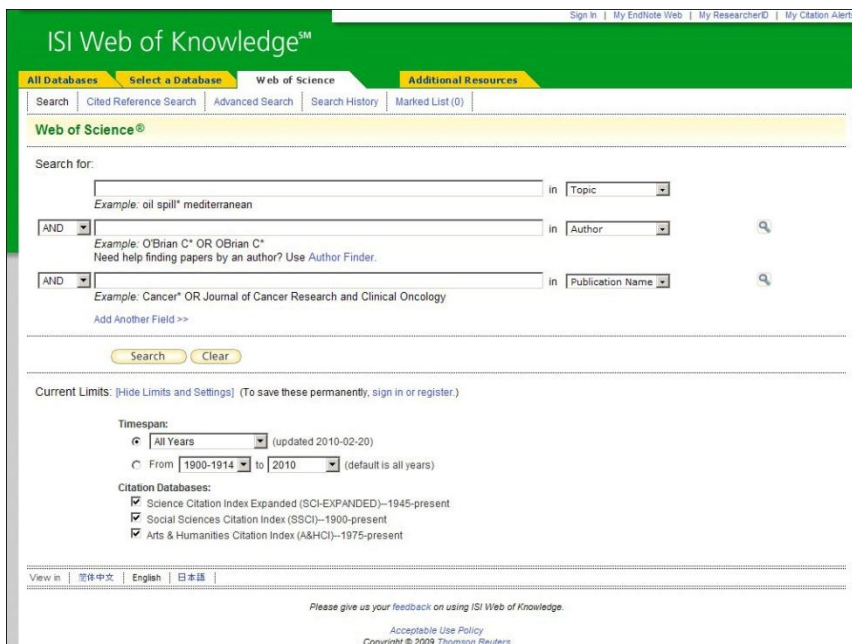
A Web of Science egy bibliográfiai adatbázis, melyet az ISI (Institute for Scientific Information) hoz létre. Sajátossága, hogy van citációs indexe, mely a cikkek bibliográfiai adatain kívül a szerzői hivatkozásokat is feltárja.

A heti frissítéssel dolgozó adatbázis felületét megtekintve láthatjuk, hogy lehetőség van keresni

- Témakör
- Szerző
- Szerzőcsoport
- Folyóiratnév
- Megjelenés éve
- Szerző munkahelye szerint

Az első lépés a tudományterület kiválasztása, de a találatokat korlátozhatjuk nyelv, folyóiratcím szerint is, valamint külön blokkban (a képernyő tetején) adhatunk meg időkorlátokat.

Az intelligens keresőfelület rögtön tartalmaz példákat, megkönnyítve ezzel a sikeres keresést.

40. ábra: A Web of Science keresőfelülete

6.3. Összefoglalás, kérdések

6.3.1. Összefoglalás

A lecke célja a hazai és nemzetközi CD-ROM adatbázisok használatának bemutatása volt, melyek közül a magyar CD-ROM szakterületen belüli ismerete elengedhetetlen, a DIALOG ERIC adatbázisát pedig azért érdemes ismerni és használni, mivel felülete megköveteli a precíz információkeresést, ezáltal segíti a gondolkodásmód alakítását is. Az online rendszerek automatikus csonkolása, idézőjelekkel történő keresése, felületessé tesz minket, ezért érdemes ismerni, megtapasztalni a komoly rendszerek komoly keresőfelületeit, mely közé tartozik a DIALOG felülete is.

A lecke több neves nemzetközi adatbázis használatát is bemutatta, melyek között találhattunk teljes szövegű adatbázisokat (Science Direct), részben teljes szövegű adatbázisokat (SpringerLink, Akadémiai Kiadó Folyóirat-gyűjteménye), illetve bibliográfiai adatbázisokat is, ahol be kell érni egy-egy referátum megtekintésével (Web of Science adatbázis).

6.3.2. Önellenőrző kérdések

1. Milyen találatokra számít a DIALOG ERIC adatbázisának használata során!
30. Mit tud az EBSCO-szolgáltatásról?
31. Mit tud a GALE-ről?
32. Ki használhatja az EISZ szolgáltatást?
33. Sorolja fel milyen adatbázisok érhetőek el az EISZ szolgáltatáson belül!

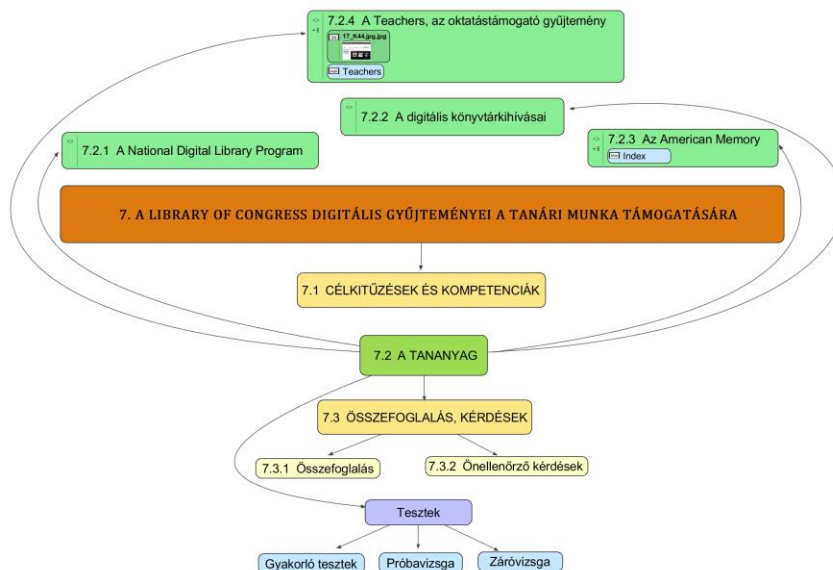
7.A LIBRARY OF CONGRESS (USA) DIGITÁLIS GYŰJTEMÉNYEI ÉS SZOLGÁLTATÁSAI A TANÁRI MUNKA TÁMOGATÁSÁRA

7.1. Célkitűzések és kompetenciák

A lecke a washingtoni nemzeti könyvtár gondosan megtervezett, a források hatalmas mennyiségét tartalmazó digitális könyvtárát mutatja be. Részletebben a tanári munkát támogató Teachers gyűjteménnyel foglalkozik, ami az elsődleges forrásokon kívül óraterveket, speciális prezentációkat, weboldalak és a digitális gyűjtemények leírásait, módszertani segédanyagokat tartalmaz.

A lecke segít megérteni az információs társadalom és a pedagógus mesterség összefüggéseit, a pedagógus képes lesz a digitálisan létező források alkalmazására, az önálló tanulás ösztönzésére szakmai célfeladatai ellátása során

7.2. A téma áttekintése

41. ábra: Fogalomtérkép

7.2.1. A National Digital Library Program

A nemzeti kulturális örökség írott és hangzó dokumentumait, álló- és mozgóképeit, térképeit, kottáit a washingtoni Library of Congress 1990-ben kezdte el digitalizálni. A munkát 1988-ban és 1989-ben egy alapos felmérés előzte meg, amelyet a Kutató Könyvtárak Egyesületének (Association of Research Libraries) 101 tagja és 51 állami könyvtár körében végeztek el és ami feltárta az online gyűjtemények iránt – elsősorban az oktatás területén, valamint a tudományos szakkönyvtárakban – jelentkező igényeket. A digitális gyűjtemény létrehozása a könyvtár számára nem csupán egy szolgáltatásbővítést jelentett, hanem egy sok közreműködő által megalkotott, gondosan megtervezett új erőforrás előállítását is, ami keretet adott a kulturális örökség megőrzésének és a különböző felhasználói igények szerinti elérhetőségnek. A digitalizálási munka CD-ROM-on és videodisk-eken elérhető első eredményét negyvennégy iskolával, főiskolával, egyetemmel és könyvtárakkal teszteltették. A kísérleti projekt lezárulása előtt pár hónappal, 1993. április 30-án jelentette be a CERN a világhálónak megnyitását és ingyenes használatának a lehetőségét²⁵. Ez óriási távlatokat nyitott az addigi munkának, különösen miután a National Science Foundation (NSF) igazgatója 1994-ben hat új kutatási programot is bejelentett, amelyek célja, hogy a nagy és komplex digitális adattárakból hogyan lehet a tudomány számára új ismereteket kinyerni. Ehhez új módszerek kidolgozására, új infrastruktúrára és a kapcsolódó ismeretek oktatásának új módszerére volt szükség. A programhoz csatlakozott a Defense Advanced Research Projects Agency (DARPA) és a National Aeronautical and Space Administration (NASA) is. Ebben az első öt éves periódusban (1994-1999) vette kezdetét egy nemzeti eszmecsere a digitális könyvtárakról, a gyűjtemények hatékonyságáról és hasznáról, fenntarthatóságáról.

Közben a Library of Congress adományokból összegyűlt 13 Millió \$-ból 1995-ben megalapította a *Nemzeti Digitális Könyvtár Programját* (NDLP)²⁶, aminek a célja, hogy a nemzeti emlékezet elsődleges forrásainak digitalizálásával támogassa az Egyesült Államok történetének és kultúrájának tanulmányozását. A kísérleti projekt öt évig tartott, aminek a keretében krónikákat, könyveket, pamfleteket, álló- és mozgóképeket, kéziratokat, térképeket, kottákat és hangfelvételeket digitalizáltak. Az indexelt tartalmak, a teljes szövegű keresethez a gazdag kulturális tartalom kényelmes hozzáférést tettek lehetővé. A

²⁵ HOOGLAND, W. – WEBER, H.. *Declaration*. CERN, s.n. 1993

<http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/pop_ups/08/technology_enl_1209563881/html/1.stm> (Letöltés: 2012. 04.18.)

²⁶ LIBRARY OF CONGRESS: *About American Memory*.

<<http://memory.loc.gov/ammem/about/index.html>> Letöltés: 2012. 04.18.)

szövegek kódolásához az SGML-t, a képek tárolására a TIFF, vagy JPEG formátumot választották, a hanganyagokat RealAudio, a mozgóképeket Quicktime, a térképeket pedig MrSid fájlformátumban tárolják.

A Santa Fe-ben 1996-ban rendezett workshop-on döntöttek úgy a résztvevők, hogy az NSF által 1994-ben elindított kutatást valóságos gyűjteményekben, valóságos felhasználók bevonásával kell folytatni. Így csatlakozott az NSF által meghirdetett digitális könyvtári kezdeményezéshez 1998 februárjában a Library of Congress és a National Endowment for the Humanities.

7.2.2. A digitális könyvtár tíz kihívása

A National Digital Library munkatársai tíz pontban határozták meg, melyek azok a 21. századi kihívások, amelyeknek egy nagy és hatékony digitális könyvtárnak meg kell felelnie. Ezek egyrészt technológiai jellegű kihívások, másrészt az elvek megosztására, arra az új gondolkodásra építenek, hogy az intézmények, iskolák segítsék ötleteik, elgondolásaik megosztásával a LOC-t. A 10 kihívás öt nagyobb csoportba sorolható:

1. A források építése (1-3. kihívás)
2. Interoperabilitás (4.)
3. A szellemi tőke (5.)
4. Hatékony kereshetőség (6-9.)
5. Fenntarthatóság (10.)

7.2.3. Az American Memory

A LOC National Digital Library Programja (NDLP) keretében készült gyűjteményeiből 1998-ban jelentős mennyiségű multimédiás tartalmat ajánlott fel a kutatás számára *American Memory*²⁷ néven. Ettől az időtől kezdve beszélhetünk a Digital Libraries Initiative második szakaszáról.

²⁷ URL: <http://memory.loc.gov/ammem/index.html>

The LIBRARY of CONGRESS
AMERICAN MEMORY

HOME BROWSE ABOUT HELP CONTACT

Search all collections

The Library of Congress > American Memory Home

Browse Collections by Topic

- [Advertising](#)
- [African American History](#)
- [Architecture, Landscape](#)
- [Cities, Towns](#)
- [Culture, Folklife](#)
- [Environment, Conservation](#)
- [Government, Law](#)
- [Immigration, American Expansion](#)
- [Literature](#)
- [Maps](#)
- [Native American History](#)
- [Performing Arts, Music](#)
- [Presidents](#)
- [Religion](#)
- [Sports, Recreation](#)
- [Technology, Industry](#)
- [War, Military](#)
- [Women's History](#)

[More browse options](#) [List all collections](#)

Collection Highlights

[American Colony](#)
Journey to Jerusalem

[Abraham Lincoln](#)
The Stern Collection

Today in History June 19

Today in History mines the American Memory historical collections to discover what happened in American history today...and every day.

Teachers
Use American Memory in the classroom.

Ask a Librarian
Get help from an expert.

The Library of Congress | Legal

42. ábra: Az American Memory nyitó oldala

The LIBRARY of CONGRESS
AMERICAN MEMORY

HOME BROWSE ABOUT HELP CONTACT

Search all collections

Browse Collections
The Library of Congress > American Memory Home > Browse Collections

Browse by Topic [List all collections](#)

- [Advertising](#)
Early Advertising, [more](#)
- [African American History](#)
Slave Narratives, [more](#)
- [Architecture, Landscape](#)
Historic Buildings, [more](#)
- [Cities, Towns](#)
New York City Films, [more](#)
- [Culture, Folklife](#)
September 11, Dust Bowl, [more](#)
- [Environment, Conservation](#)
Florida Everglades, [more](#)
- [Government, Law](#)
Continental Congress, [more](#)
- [Immigration, American Expansion](#)
Chinese in California, [more](#)
- [Literature](#)
Walk Whitman, [more](#)
- [Maps](#)
Civil War Maps, [more](#)
- [Native American History](#)
Pacific Northwest
Culture, [more](#)
- [Performing Arts, Music](#)
Music for the Nation, Creative Americans, [more](#)
- [Presidents](#)
Washington, Jefferson, Lincoln, T. Roosevelt, [more](#)
- [Religion](#)
Southern Black Churches, [more](#)
- [Sports, Recreation](#)
Jackie Robinson, [more](#)
- [Technology, Industry](#)
Alexander Graham Bell, [more](#)
- [War, Military](#)
Civil War Photographs, WWI Rotogravures, [more](#)
- [Women's History](#)
National Woman's Party Photographs, [more](#)

Browse Collections by Time Period

1400-1699 1700-1799
1800-1849 1850-1899
1900-1929 1930-1949
1950-1969 1970-present

Browse Collections Containing

[Maps](#)
[Manuscripts](#)
[Motion Pictures](#)
[Sheet Music, Song Sheets](#)
[Photos, Prints](#)
[Sound Recordings](#)
[Books, Other Printed Texts](#)

Browse Collections by Place

[Northeast U.S.](#) [All U.S.](#)
[South U.S.](#) [International](#)
[Midwest U.S.](#)
[West U.S.](#)

43. ábra: Bőngészési lehetőségek az AM-ben

7.2.4. A *Teachers*, kapu az oktatástámogató digitális gyűjteményekhez és szolgáltatásokhoz

A National Digital Library Program indításával egyidejűleg a LOC megalakított egy – vezető történészekből, tanárokból és könyvtárosokból álló – tanácsadó csapatot, akik azt vizsgálták, hogy a digitalizált forrásokat hogyan lehetne a legoptimálisabb módon felhasználni az oktatásban. Ennek a munkának az eredményeként hozta létre 1996-ban a Library of Congress a *Teachers* oldalt²⁸, ahonnan az alap- és középfokú oktatásban felhasználható elsődleges források, óratervek, speciális prezentációk, weboldalak és a digitális gyűjtemények leírásai érhetők el. Az oldal folyamatos fejlesztését tanárokból álló 25 kétszemélyes team segíti, az információkeresést pedig videofelvételen mutatja be a LoC²⁹.

44. ábra: Tanári segédanyagok a LoC digitális gyűjteményeihez

A *Teachers* oldalán a tanítási órákon felhasználható anyagok széles választéka található minden korosztály számára, úgymint

²⁸ URL: <http://www.loc.gov/teachers/>

²⁹ URL:

<http://www.loc.gov/teachers/professionaldevelopment/selfdirected/findingprimarysources/index.html>

- tanárok által – a Library of Congress elsődleges forrásainak felhasználásához – készített óratervek,
- tematikus források, mint például a polgárjog, Abraham Lincoln, a baseball, a polgárháború, a bevándorlás, stb.
- prezentációk és aktivitások, amelyek tanárnak és diáknak egyaránt kínálnak interaktív lehetőségeket a kutatásra. A történések jobb megértését szolgálják például a puzzle játékok, a történelmi detektívjáték, a Függetlenségi Nyilatkozat újraírása, térképkészítés, de gondolkodásra készíthet az is, hogy miről mesélnek elmúlt korok dalai, amelyeket a tanulók átírhatnak saját koruk történéseit, érzéseit tükrözve.

A polgárháború elsődleges forrásai között például képek, kéziratok, térképek, hanganyagok segítik a diákok gondolkodását erről a történelmi eseményről. A források értelmezéséhez részletes tartalmi elemzés is olvasható. A képeket különböző felbontású jpeg és tiff formátumban tárolják, de a nagy méretű képek felnagyított részletei pdf-ben is megtekinthetők. A források sok szempontú kereshetőségét részletes metaadatok segítik. Minden esetben közzéteszik a forrás felhasználására vonatkozó szerzői jogi megjegyzéseket.

The screenshot shows the Library of Congress website interface. At the top, there are navigation links: LIBRARY OF CONGRESS, ASK A LIBRARIAN, DIGITAL COLLECTIONS, LIBRARY CATALOGS, and a search bar with a GO button. Below this is a breadcrumb trail: The Library of Congress > Teachers > Classroom Materials > Themed Resources > The Civil War.

The main content area is titled 'TEACHERS' and 'The Civil War'. It features a search bar with the text 'Search this site' and a GO button. To the right of the search bar are icons for Print, Subscribe, and Share/Save. Below the search bar is a list of navigation links: Teachers Home, Classroom Materials, Professional Development, TPS Partners, Using Primary Sources, News and Events, Additional Resources, and FAQ.

The main content area displays a large image of soldiers marching with an American flag, titled '[Detail] Marching into Dixie'. Below the image are links for Themed Resources Home, Primary Source Sets, Lesson Plans, Exhibitions and Presentations, Collection Connections, Search Terms, and For Students. A paragraph of text follows: 'Examine different points of view from both the Union and the Confederacy through poetry, music, images, letters, maps and other primary documents. Hear former slaves tell their stories, and read first-hand accounts by Civil War women.'

45. ábra: A polgárháború tematikus oldala az AM-ben

Változatos módszerekkel kínál moduláris tanár-továbbképző anyagokat a források használatához³⁰. A tanár-továbbképzés keretében szervez kiscsoportos foglalkozásokat, videokonferenciákat, workshopokat, de távoktatásban használható anyagokat is rendelkezésre bocsát pdf formátumban, illetve hat modul videón is megtekinthető³¹. A tanárok közötti partnerközvetítő szolgáltatással megkereshető a lakóhelyhez legközelebb eső konzultációs központ, ami többnyire valamely egyetemen működik.

A forráshasználatba bevezető modulok:

- a) *Az elsődleges források megértése*
 - *Életünk hátrahagyott forrásai*. A résztvevők azt vizsgálják, hogy saját maguk az elmúlt 24 órában milyen elsődleges forrásokat produceráltak és azokat miként lehetne felhasználni a jövőben e kor kutatására.
 - *Lincoln zsebe*. A résztvevők azt vitatják meg, hogy mi volt Lincoln elnök zsebében, amikor meggyilkolták és azt miként lehet felhasználni történeti kutatás tárgyaként.
- b) Elsődleges források elemzése
 - Fényképek, kották, térképek, politikai karikatúrák elemzése.
- c) Tanítás elsődleges források felhasználásával
- d) Források és segédletek keresése a Library of Congress weboldalán
- e) Digitális források törvényes és etikus felhasználása
- f) Kutatva tanulás és az elsődleges források

³⁰ Build and deliver your own staff development. URL:
<http://www.loc.gov/teachers/professionaldevelopment/tpsdirect/pdplanbuilder/>

³¹ Teke Online Modules. URL:
<http://www.loc.gov/teachers/professionaldevelopment/selfdirected/>

46. ábra: Oktató videó az elsődleges források szerzői jogi vonatkozásainak kezeléséhez³²

47. ábra: Tanári segédanyag térképelemzéshez

³² Forrás:

<http://www.loc.gov/teachers/professionaldevelopment/selfdirected/copyright/index.html>

7.3. Összefoglalás, kérdések

7.3.1. Összefoglalás

A nemzeti kulturális örökség írott és hangzó dokumentumait, álló- és mozgóképeit, térképeit, kottáit a washingtoni Library of Congress 1990-ben kezdte el digitalizálni. Célja, hogy a nemzeti emlékezet elsődleges forrásainak digitalizálásával támogassa az Egyesült Államok történetének és kultúrájának tanulmányozását.

A LOC National Digital Library Programja (NDLP) keretében készült gyűjteményeiből 1998-ban jelentős mennyiségű multimédiás tartalmat ajánlott fel a kutatás számára *American Memory*³³ néven.

A National Digital Library Program indításával egyidejűleg a LOC megalakított egy – vezető történészekből, tanárokból és könyvtárosokból álló – tanácsadó csapatot, akik azt vizsgálták, hogy a digitalizált forrásokat hogyan lehetne a legoptimálisabb módon felhasználni az oktatásban. Ennek a munkának az eredményeként hozta létre 1996-ban a Library of Congress a *Teachers* oldalt, ahonnan az alap- és középfokú oktatásban felhasználható elsődleges források, óratervek, speciális prezentációk, weboldalak és a digitális gyűjtemények leírásai érhetők el. Változatos módszerekkel kínál moduláris tanár-továbbképző anyagokat a források használatához.

7.3.2. Önellenőrző kérdések

1. Mi a célja a Library of Congress digitalizálási munkájának?
2. Mi a National Digital Library Program lényege?
3. Soroljon fel pár témát, amelyekhez összeállítást kínál az *American Memory*!
4. Hogyan keres óratervet a LOC digitalizált gyűjteményeiben?

³³ URL: <http://memory.loc.gov/ammem/index.html>

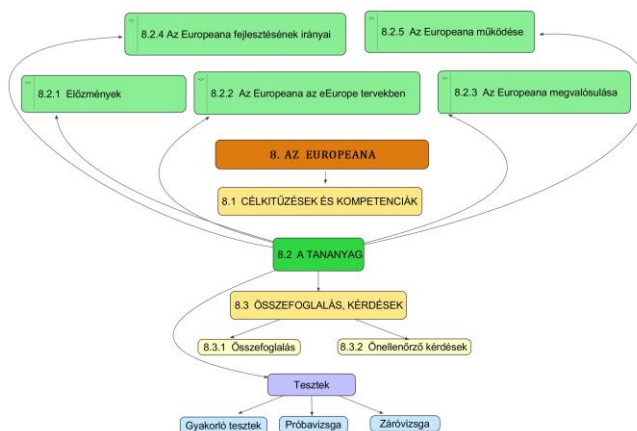
8. AZ EURÓPAI UNIÓ DIGITÁLIS KÖNYVTÁRI KEZDEMÉNYEZÉSE, AZ EUROPEANA

8.1. Célkitűzések és kompetenciák

Az Európai Unió elektronikus Európa megteremtését célzó terveinek középpontjában az információs és kommunikációs technológiáknak az élet minden területén történő elterjesztése áll. Európa közös szellemi kulturális örökségének sokszínűsége az összetartozás egyik pillére is, amit óvni kell és gondoskodni arról, hogy ezt az örökséget minél szélesebb rétegek megismerhessék. A kultúrába történő befektetésnek ugyanakkor gazdasági élénkítő hatása is van, hiszen munkahelyeket teremt. Ennek az elgondolásnak a gyakorlati megvalósulása Európa digitális könyvtárának, az Europeana-nak a létrehozása.

A lecke célja ennek a közös felületről elérhető gyűjteménynek a megismertetése, használatának elősegítése, a pedagógus munkájának támogatása elsődleges forrásokkal. A tananyag elsajátítása révén képes az infokommunikációs eszközök által nyújtott lehetőségek kihasználására, az oktatásban felhasználható digitális források felkutatására, a tartalom adekvát illusztrált megjelenítésére, az IKT eszközök osztálytermi használtára és az önálló tanulás ösztönzésére.

8.2. A téma áttekintése

48. ábra: Fogalomtérkép

8.2.1. Előzmények

Az EU digitális könyvtári programjainak előzményei 1986-ig nyúlnak vissza és szorosan kapcsolódnak az Unió egymásra épülő kutatás-fejlesztési keret-programjaihoz. Az 1998-ban zárult szakasz három különálló programból állt, amelyek közül a *Telematika a Könyvtárakban* alprogram a könyvtárak információs infrastruktúrájának a kiépítését és a könyvtárak hálózatba kapcsolását célozta meg. A 2002-ben zárult 5. Kutatási és Fejlesztési Keretprogram fő vonása az integráció, értéknövelt szolgáltatások kifejlesztése, a könyvtárak hálózati információközvetítő szerepének a hangsúlyozása volt. Ekkor jelent meg a programokban a kulturális örökség dokumentumait gyűjtő könyvtáraknak, múzeumoknak, levéltáraknak egységes szemléletben kezelése, és amiből már akkor kiolvasható volt az azonos eszközökkel elérhető elosztott szolgáltatásoknak, a gyűjtemények hipermédia feldolgozásának, a multimédia tartalomnak az igénye.

A programokban a digitális könyvtári fejlesztés az információs társadalom stratégiai tényezőjeként jelent meg, a *Multimédia tartalom és eszközök* (KA3) kulcsakció aktivitási területei között, ami a multimédia rendszerek és szolgáltatások lehetőségeit kutatta, beleértve a következő generációs digitális könyvtárak és az elektronikus tanulás problémáját is. Deklarált célja a kreativitás előmozdítása, középpontban a vizuális, audio és interaktív média tartalommal, az európai munkaerő növelése, valamint a polgárok és közösségek képessé tétele a digitális rekordok használatára.

Ebbe a koncepcióba épültek bele a digitális könyvtári kutatások is, amelyeknek a célja kettős:

- a) egyrészt a kulturális és tudományos forrásokhoz való *hozzáférés* elősegítése,
- b) másrészt a kulturális örökség *digitális megőrzése*, a virtuális környezet lehetőségeinek a kutatása.

A digitális könyvtár a kulturális örökség megőrzésének és hozzáférhetővé tételének a megfogalmazásában publikációs kerete mind a klasszikus könyvtári állomány digitalizált változatának, mind a film-, a levéltári, és a múzeumi objektumoknak.

A megvalósításban a fő stratégiai kérdés az európai tartalom értékének a hangsúlyozása, és ennek a tartalomnak a globális környezetben fenntartható kiaknázása. Ehhez gazdasági és üzleti modellek kifejlesztésére van szükség makro- és mikro szinten.

Nem kerülhető meg a copyright kérdése, az egyensúlyozás a szabad hozzáférés és a szerzői jogok között. A „free for all” koncepció különösen erős az oktatási összefüggésekben, szemben a piaci felhasználással.

Az európai tartalom egyúttal soknyelvű tartalmat is jelent. Elengedhetetlen a használók szükségleteinek jobb megértése, azonosítása és definiálása, felhasználó-központú fejlesztések végrehajtása.

A digitális könyvtár – mint a kulturális örökség megőrzésének és hozzáférhetővé tételének a publikációs kerete – messzemenően épít a multimédiaformák számos variációjára, és a szabványosítás széles körét igényli.

A 3. kulcsakcióban (multimédia tartalom és eszközök) is megmutatkozott az 5. Keretprogramnak az a jellegzetessége, hogy intézmények széles körének az együttműködésére épített és hozzájárult a későbbi *eEurope* akciótervhez

8.2.2. Európa digitális könyvtára az eEuropa cselekvési tervekben

A Bizottság 1999-ben indította el az eEurope kezdeményezést. Az ambiciózus program célja az információs technológiák széleskörű elterjesztése az élet minden területén. Jelszava: „információs társadalom mindenkinek!” Az EU tagországok 2000. júniusi feirai ülésén egyetértettek abban, hogy kihasználva a digitális technológiák-adta lehetőségeket, az európai tartalom minél előbb jelenjék meg a világhálón. Ez a javaslat bekerült az *eEurope 2002* akciótervbe és a digitális tartalmak létrehozásának és az azokhoz történő hozzáférésnek a kutatására indította szintén az eEurope kezdeményezés keretében az *eContent* (2001-2005), majd 2005-től az *eContentPlus* programba (2005-2008).

A Lundi Cselekvési Program és a Minerva Projektek

A megvalósítás első lépése a *Lundi Alapelvek*, majd a *Lundi Cselekvési Program* elfogadása volt 2001 áprilisában, aminek a célja a digitalizálási programok közös koordinálása. A svédországi Lundban tartott tanácskozáson – amellyel, hogy hangsúlyozták a digitalizált tartalom fontosságát – felhívták a figyelmet a gátló tényezőkre is, amelyek között a szerzői jogi kérdések megoldatlansága, a közös európai elvek, a műszaki szabványok hiánya, az egyes intézmények elkötelezettségének, anyagi lehetőségeinek hiánya képezték a legfőbb megoldásra váró kérdéseket. Elfogadták azokat az alapelveket, amelyek mentén elindulhatnak a kísérleti projektek és a nemzeti programok összehangolása. A programok és irányelvek felügyeletére, összehangolására létrehozták a Nemzeti Képviselők Csoportját, majd 2002-ben létrejött a tagállamok minisztériumai közötti együttműködés *Minerva Projekt* néven. Célja az európai kulturális értékek digi-

talizálási terveinek összehangolása, a jó módszerek kutatása, a lundí alapelvek terjesztése. A csatlakozás előtt álló országok a Minerva Plus programban vehettek részt.

A közgyűjtemények figyelmét kezdetben a digitalizálandó dokumentumok körének a meghatározása kötötte le és döntően a könyv- és audiovizuális jellegű dokumentumokra terjedt ki. A digitalizálási munkák területén a könyvtárak még ma is jóval előbbre tartanak, mint a múzeumok és levéltárak. Az aggregációs feladatok megfogalmazására csak jóval később, 2007-2008 táján került sor. Ezért volt nagy jelentőségű az *Athena Projekt* elindítása 2008-ban, ami elsősorban a múzeumokban fellelhető anyagok digitalizálására koncentrált és aggregációs feladatokat is felvállalt.

Az i2010 stratégia és a Bizottság i2010 : digitális könyvtárak közleménye

A Bizottság „i2010: digitális könyvtárak” című, 2005. szeptember 30-i közleményében stratégiát hirdetett Európa kollektív emlékezetének digitalizálására, online hozzáférhetőségének biztosítására és digitális megőrzésére, hogy a források különböző gazdasági ágazatokban és az alkotó tevékenység céljára is felhasználhatók legyenek. Ehhez az interneten egy közös felületen való megjelenés szükséges, mert így nagyobb hangsúlyt kap a közös örökség. A Bizottság információs társadalomra vonatkozó i2010 stratégiájának részét képező kezdeményezést mind az Európai Parlament, mind a Tanács élénken támogatta.

Ekkor már működött a TEL³⁴, Európa nemzeti és egyetemi könyvtárainak katalógusaihoz kaput nyitó közös keresőfelület, amit kiindulópontnak tekintettek. Számos probléma, mint a szerzői jogi kérdések, a digitális kötelempdány, vagy a webes szüretelés megoldásra váró feladatok voltak.

Az Európai Parlament és a Tanács 2005. novemberében ajánlást fogadott el a filmalkotások összegyűjtéséről, katalogizálásáról, megőrzéséről és helyreállításáról, a Bizottság pedig ajánlást fogalmazott meg a kulturális anyagok digitális megőrzéséről.³⁵

Az Europeana létrejöttét több fontos szervezési és technológiai lépés előzte meg. 2007. novemberében megkezdte működését az Europeana működését támogató alapítvány, az informatikai infrastruktúra kiépítését pedig a holland nemzeti könyvtár vállalta magára.

³⁴ The European Library

³⁵ Európai Unió. Bizottság. A Bizottság ajánlása ... a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:236:0028:0030:HU:PDF>

8.2.3. Az európai digitális könyvtár, az Europeana megvalósulása

A Bizottság *i2010-es kezdeményezésének* megvalósulása az adatgazda intézmények közreműködésével 2008. november 8-án megnyílt Europeana. Európa kollektív emlékezetének közös keresőfelülete akkor kétmillió forráshoz – nyomtatott termékekhez, álló- és mozgóképekhez, múzeumi tárgyakhoz, levéltári dokumentumokhoz és egyéb audiovizuális anyagokhoz engedett hozzáférést. Másfél év múlva ez az állomány 6 Millióra bővült, aminek kb. 80%-a kép volt.

Európa multimédiás digitális könyvtárának feladata az európai kultúra megőrzésre érdemes emlékeinek elérhetővé tétele egy közös felületen. Az egyik legnagyobb kihívást a szerzői jogi kérdések tisztázatlansága, illetve a védelmi idő okozta. Ha a közelmúltban keletkezett művek elérhetetlenek Európa digitális könyvtárának felületéről, akkor óhatatlanul egy torz kép alakul ki a 20. századi kulturális örökségről. Hogy ez elkerülhető legyen az Unió a kulturális intézményeknek szoros együttműködését szorgalmazta a szerzői jogok tulajdonosaival. Ezt a nehéz kérdést azzal oldották meg, hogy az Europeana-ból elérhető művek oldalain a jogtulajdonoshoz vezető linkeket helyeznek el, amelyeken keresztül tájékozódni lehet a felhasználás feltételeiről. Az Unió ajánlásai mentén nemzeti törvényhozási szinten is történtek lépések, például az árva művek felhasználási lehetőségei tekintetében.

Az Europeana fejlesztése során meg kellett oldani a többnyelvű keresés és letöltés lehetőségét, ami elindult ugyan, de a magyar nyelvű anyagok tekintetében még további fejlesztésekre vár.

A legnagyobb számban Franciaország, Németország, Nagy-Britannia és Hollandia képviselteti magát az Europeana-ban kulturális emlékeivel. A magyar részvétel az 1%-ot sem éri el. Magyar részről a legnagyobb számban a Békés Megyei Tudásház és Könyvtár digitalizált anyagai érhetők el az Europeana oldaláról. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a közpénzen digitalizált összes anyag elérhetővé váljon az oldalon, és valamennyi köztulajdonban álló mesterművet 2016-ig az Europeana rendelkezésére kell bocsátaniuk.

Az Europeana jelenleg³⁶ 1500 tartalomszolgáltató 20 Millió dokumentumához, köztük könyvekhez, filmekhez, képzőművészeti alkotásokhoz, múzeumi és levéltári dokumentumokhoz enged hozzáférést.

³⁶ 2012. júniusában

A folyamatos gyűjtés mellett határozott ideig tartó, de lezárulásuk után is fenntartható tematikus projektek támogatják a kulturális emlékek digitalizálását és adataik továbbítását az Europeana-ba.

Lezárt tematikus projektek

A *VideoActive* projekt (2006-2009) célja az európai televíziós kulturális örökség összegyűjtése és közvetítése az Europeana felé. (Bővebben lásd *Az aggregátorok* című alfejezetben).

A *BHL-Europe* (Biodiversity Heritage Library for Europe) a biológiai sokszínűség irodalmának és olyan tudósok, mint Darwin, vagy Humboldt munkásságának digitalizálását támogatta. Magyar résztvevője a Természettudományi Múzeum. 2009 májusában indult és 2012 tavaszán zárult.

Az *EFG* (European Film Gateway) (2008. szeptember – 2011. augusztus) nemcsak filmek, hanem képek, rajzok, fotók és szöveges dokumentumok digitalizálását is támogatta. Magyar részről a Nemzeti Filmarchívum a tagja.

Az *EuropeanaLocal* (2008. május – 2011. május) helyi múzeumok, könyvtárak, archívumok és audiovizuális intézmények anyagainak digitalizálását segítette. A munka eredményeképpen érhető el az Europeana-ból például a Békés Megyei Tudásház és Könyvtár digitalizált anyagai.

Az *EuropeanaTravel* programban (2009. május – 2011. május) Európa egyetemi és nemzeti könyvtárai vettek részt, magyar részről a Debreceni Egyetem Nemzeti Könyvtára.

A *Judaica Europeana* keretében a zsidó kultúra emlékeit digitalizálták és juttatták el az Europeana-ba.

A *MIMO* (Musical Instrument Museums Online) (2009. szeptember-2011. szeptember) projekt európai múzeumokban őrzött hangszerek tanulmányozását tette lehetővé. Magyar résztvevője nem volt.

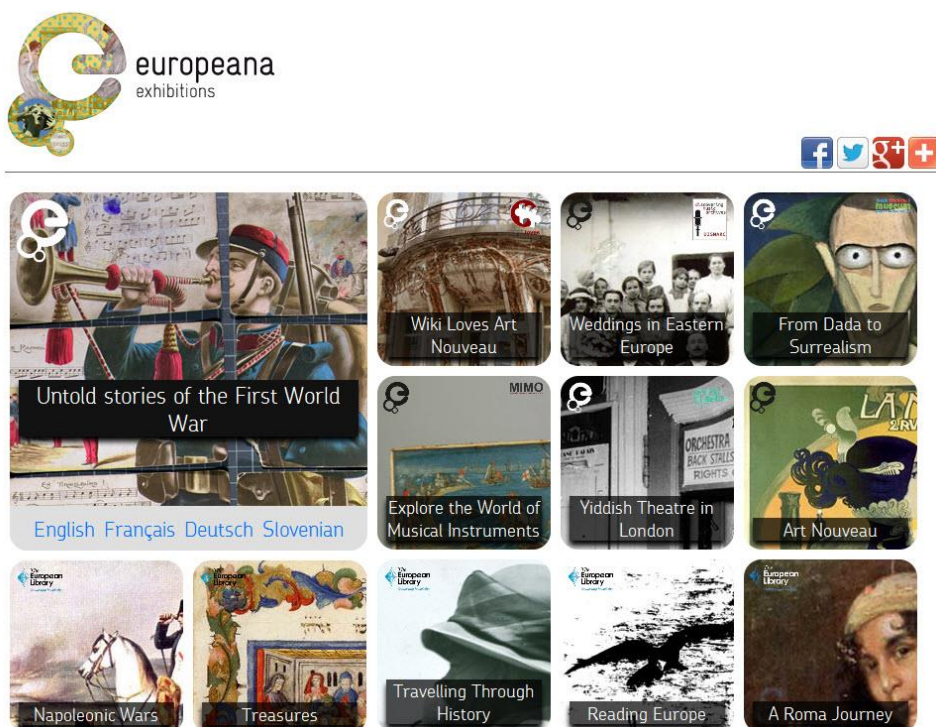
Az Europeana fejlesztésének irányai

Az Europeana Foundation a könyvtár 2008. évi megnyitását követően a Rajnáról elnevezett program keretében 2010 nyarára a mennyiségi tartalomfejlesztést tűzte ki célul. A Petőfi Irodalmi Múzeum ebben a szakaszban juttatta el az Europeana-ba az Athenan keresztül a Digitális Irodalmi Akadémia gyűjteményét. A Dunáról elnevezett következő fejlesztési szakasz 2011 tavaszára a többnyelvű és szemantikus keresést, a multimédia tartalmak annotálhatóságát, illetve az e-bookok lehívásra történő szolgáltatását tűzte ki célul és a Petőfi Irodalmi Múzeum múzeumi gyűjteménye is bekerült az Europeana-ba.

Az *eEurope* kezdeményezés következő állomása a 2010. május 19-én meghirdetett *Európa 2020* stratégia, aminek hét kiemelt célkitűzése között szerepel az Intelligens növekedés, benne a *Digitális menetrenddel*, ami 2011 és 2020 között digitális korszakváltást hirdet a kulturális intézményekben. A dokumentum 2015-ig 30 Millióra kívánja növelni az Europeanából elérhető objektumok számát.

A 2D és 3D technológiát is felhasználó projektek széles tartalmi skálán mozognak. Az archeológia éppúgy megtalálható, mint a képzőművészetek, a társadalomtörténet, a divat, középkori és reneszánsz kori királyi kéziratok, vagy a mérnöki tudományok.

Új elemként jelennek meg az Europeana felületén a virtuális kiállítások, kronológiák, kulturális események naptára. Az objektumok közötti böngészést segítik a forrásokból összeállított tematikus gyűjtemények, mint például az I. világháború történetei, az art nouveau, esküvő Kelet-Európában, a dadaizmustól a szürrealizmusig, a napóleoni háborúk, fűszerek, stb. A virtuális kiállításokat a gyűjtemények leírásai, az egyes dokumentumokat pedig metaadatai kísérik.

49. ábra: A virtuális kiállítás nyitó oldalának részlete

50. ábra: Paul Berthon Sarah Bernhard-képe a forrás metaadataival

Az Europeana új kezdeményezése az Europa Awareness (2012-2014), ami a legjobb megoldások hálózatát kívánja létrehozni könyvtárak, múzeumok, levéltárak, műsorszóró szervezetek, valamint digitális fejlesztők részvételével. Nem titkolt célja a népszerűsítés, a felhasználók bevonása a tartalom létrehozásába. E kezdeményezés keretében indult az *Europeana Remix*, ami arra ösztönzi a polgárokat, hogy osszák meg személyes történetüket, családi emlékeiket, hiszen azok a közös európai örökség részei, Európa történetének forrásai. Ez az interaktív felület jelenlegi témájául az I. világháborút választotta. Ottó és Bernhard két katona, az egyik német, a másik angol, akik barátok lettek. Egy német diáklány meséli el történetüket és keresi, hogy vajon rokonságban áll-e Ottóval. A korabeli fényképeket, tárgyi emlékeket is bemutató film alkotói további történeteket, anekdotákat és egyéb forrásokat várnak a témához.

Az Europeana népszerűsítésébe az OSA (Open Society Archivum) is bekapcsolódott, főként a magyarországi rendszerváltással kapcsolatos személyes dokumentumok gyűjtőnapjának szervezésével.

Az Europeana Professional, a tudásmegosztó platform

Európa digitális könyvtára *Europeana Professional* nevű tudásmegosztó platformot működtet, ahonnan a stratégiára, technológiára, a metaadatokra, a hálózatra, a lezárult és a futó projektekre vonatkozó információkat lehet elérni³⁷.

³⁷ Europeana Professional. URL: <http://pro.europeana.eu>

Az Europeana működése

Az Europeana az OAI (Open Archive Initiative) elvén működik, ami a digitális tartalom terjesztésének javítását céljával kitűző nyílt, nemzetközi mozgalom.

Lényege a protokoll, az adat- és a szolgáltatásgazdai funkciók elválasztása egymástól. A rendszer az intézmények önállóságát maximálisan tiszteletben tartja, amit úgy tud elérni, hogy a digitális tartalmak, a dokumentumok az *adatgazdák* (archívumok) tulajdonában maradnak és az ő feladatuk a szabványos metaadatok előállítás és karbantartása, viszont a tartalmat leíró adatokat meg kell nyitniuk szabad felhasználásra a *szolgáltatásgazdák* számára.

A *szolgáltatásgazdák*, az aggregátorok így csak a metaadatokat gyűjtik be, a tartalmat nem. Aggregátorként működik múzeumi területen az *Athene*, könyvtári területen a *The European Library* (TEL), filmes területen pedig a *VideoActive*.

A *protokollgazda* a szabványosításról gondoskodik, koordinálja a metaadat (és később a tartalom) digitalizálásának, továbbításának szabályait.

Az adatszolgáltatáshoz szükséges OAI kiszolgáló rendszer feladata a különböző adatbázisokból származó adatok egységes elérésének biztosítása és az Internet felől érkező kérések kiszolgálása.

Az aggregátorok

Az aggregátorok gyűjtik a szolgáltatásgazdaktól a metaadatokat és továbbítják azokat az Europeana felé.

Az audiovizuális anyagok aggregátora, a VideoActive és folytatása, az EUscreen

Az *eContentPlus* program részeként indult 2006-ban a *VideoActive* projekt, ami azzal céllal jött létre, hogy – elsősorban oktatási és kutatási célra – hozzáférést biztosítson az európai televíziós archívumok anyagaihoz. A konzorciumban 14 televíziós- és filmarchívum, három egyetem és online video-technológiával foglalkozó Noterik BV vett részt. A konzorciumnak magyar részről a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) volt a tagja. A televíziózás-történeti kutatásokhoz a Video Active sok értékes forrást szolgáltatott. A 2009. évi lezárulása után szerepét az EUscreen³⁸ vette át.

³⁸ Hozzáférés: <http://www.euscreen.eu/>

Search Options

Tip: Hold down the Control key (Windows) or the Command key (Mac) to select multiple options or to deselect in the filters.

Genre X Advertisements Drama/Fiction Entertainment and Performing Arts Factual Interstitials and trailers News Sport	Provider X HeNAA (Greece) Hellenic Broadcast Corporation Ina (France) Memoriav - RTS (Switzerland) Memoriav - SRF (Switzerland) NAVA (Hungary) National Library of Sweden ORF (Austria)	Decade 1990s Date From (dd.mm.yyyy) To (dd.mm.yyyy)
Topic X Arts and culture Being European Disasters Education Environment and Nature Health History of European Television Lifestyle and consumerism	Publisher / broadcaster X Krátký film Praha Les Actualités Françaises Les Actualités Mondiales Luce Magyar Televízió 1 Magyar Televízió 2 Master Photo NCRV	Language used Danish Dutch; Flemish English French German Greek Hungarian Italian
Country of production X DENMARK FRANCE FRENCH POLYNESIA GERMANY GREECE HOLY SEE (VATICAN CITY STATE) HUNGARY IRELAND	Geographical coverage X Europe Finland France Germany Greece Hamburg Hungary India	Item colour Black & White Colour Mixed Item sound Mono Mute Stereo

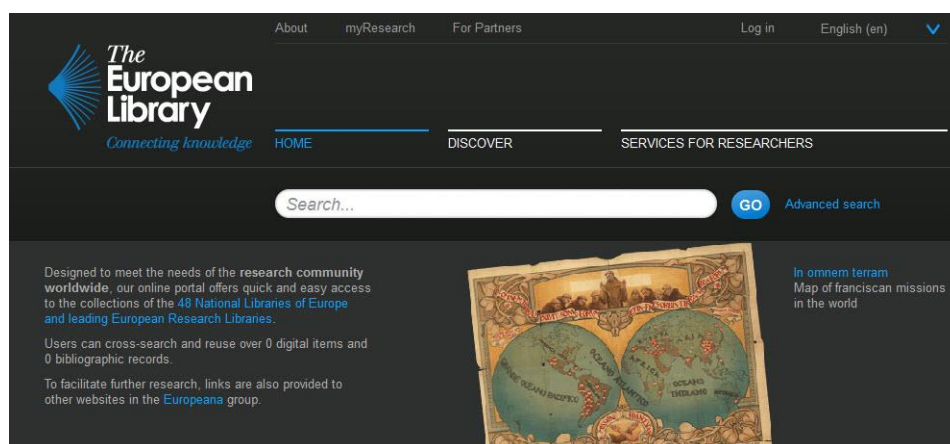
51. ábra: Az EUscreen összetett keresési lehetősége

A könyvtári anyagok aggregátora, az Európai Könyvtár (TEL) 2001-2003 és 2012-es újraindulása

Az 5. Keretprogram részeként multimédia tartalom és eszközök kulcsakcióban kifejlesztett alkalmazások (KA3) fokmérőjeként alapította az Európai Bizottság 2001-ben az Európai Könyvtárat (The European Library) (TEL), kapuként szánva Európa szellemi örökségének a megismeréséhez. Tíz résztvevője között Európa kilenc nemzeti könyvtára volt található, amelyek digitális és egyéb gyűjteményeik közös platformon történő elérhetővé tételével szándékoztak megvalósítani az egyetlen virtuális „Európai Könyvtár” páneurópai eszméjét. A program megvalósítása 2001. február elsején kezdődött és 2003 júliusában fejeződött be.

A nemzeti könyvtárak szolgáltatása kiterjedt az értékes középkori kéziratokra, ősnymtatványokra, térkép- és portrégyűjteményekre, napilapokra, diszsertációkra, kormányzati beszámolókra, és eredeti digitális publikációkra.

Az Európai Könyvtár új változatát hivatalosan 2012. június 27-én nyitották meg az észtországi Tartuban tartott 41. LIBER konferencián. Míg eredetileg csak nemzeti könyvtárak anyagai voltak kereshetők az adatbázisban, az új változatban már egyetemi könyvtárak dokumentumaihoz is hozzá lehet férni. A TEL új változata nemcsak a dokumentumok meta-adatait, de digitális objektumokat és teljes szövegű forrásokat is tartalmaz a ritka könyvektől és kéziratoktól a képekig és videóig.

52. ábra: A TEL nyitó oldala

A kutatók referenz-kezelő szolgáltatásokba exportálhatják a rekordokat, a kiváló minőségű metaadatok letölthetők, felhasználhatók adatbányászat és további felhasználás céljából.

A levéltári anyagok aggregátora, az APENet

Az APENet (Archival Portal of Europe) a spanyol nemzeti levéltár koordinálásával 2009-ben indult és célja, hogy központi referenz-pontként működjék, összegyűjtse és az Europeana felé továbbítsa a nemzeti levéltárakban található digitalizált anyagokat. Magyar résztvevője nem volt.

A múzeumi anyagok aggregátora, az Athena

Az *ATHENA* projekt³⁹ az eContentPlus program részeként indult azzal a céllal, hogy múzeumi tartalmakat szüreteljen és továbbítsa az *Europeana*-ba. Az olasz kulturális minisztérium által koordinált, húsz uniós tagállamot és három, Unió kívüli megfigyelőt összefogó „best practice” hálózat a többnyelvűségre, a szemantikára, a metaadatokra és tezauruszokra, adatstruktúrákra vonatkozó ajánlásokkal támogatta a múzeumokat abban, hogy tartalmakat szolgáltatassanak az *Europeana* számára. Magyar részről a Petőfi Irodalmi Múzeum vett részt a projektben.

8.3. Összefoglalás, kérdések

8.3.1. Összefoglalás

A digitális könyvtár az EU kutatási és fejlesztési keretprogramjaiban:

1984: az Európai Parlament felhívja a figyelmet a könyvtárak szerepére.

1986-1990: 1. és 2. FP: a könyvtárak információs infrastruktúrájának a kiépítése.

1990-1998.: 3. és 4.: FP: *Telematika a Könyvtárakban* alprogram a könyvtárak hálózatba kapcsolása, technológia-alapú könyvtári termékek és szolgáltatások kifejlesztése.

1998-2002: 5. FP: Multimédia tartalom és eszközök. A cél integráció, érték-növelt szolgáltatások kifejlesztése, amit azonos eszközökkel elérhető elosztott szolgáltatásokkal és a gyűjtemények hipermedia feldolgozásával kívántak elérni.

A digitális könyvtárak létrehozására irányuló kezdeményezések az eEurope tervekben 2000-től:

Az *eContent* (2001-2005) a digitális tartalmak megteremtésének programja.

Az *eContentPlus* program (2005-2008) a digitális tartalmakhoz való hozzáférésért.

A *Minerva* és a *MinervaPlus* program az Európai Unió tagállamok digitális tartalmának összehangolására.

2005. november: európai parlamenti és tanácsi ajánlás a filmalkotások összegyűjtéséről, katalogizálásáról, megőrzéséről és helyreállításáról.

³⁹ URL: <http://www.athenaeurope.org>

2006. A Bizottság ajánlása a kulturális anyagok digitális megőrzésről.

2008. november: Létrejön az *Europeana*

i2010, benne a digitális megőrzés uniós iniciatívái: *i2010*: digitális könyvtárak. Célkitűzései:

- a) Európa soknyelvű örökségének megjelenése az interneten.
- b) A források felhasználása különböző gazdasági ágazatokban és az alkotó tevékenység céljára.
- c) Egy közös felület: nagyobb hangsúlyt kap a közös örökség.
- d) A TEL-re épül.
- e) Szerzői jogi kérdések
- f) Digitális kötelempéldány + webes szüretelés.

Az *Európa 2020* stratégia kiemelt célkitűzése a Digitális menetrend.

A Bizottság *i2010-es kezdeményezésének* megvalósulása az adatgazda intézmények közreműködésével 2008. november 8-án megnyílt *Europeana*.

Európa multimédiás digitális könyvtárának feladata az európai kultúra megőrzésre érdemes emlékeinek elérhetővé tétele egy közös felületen. Az *Europeana* 2012-ben 1500 tartalomszolgáltató 20 Millió dokumentumához, köztük könyvekhez, filmekhez, képzőművészeti alkotásokhoz, múzeumi és levéltári dokumentumokhoz enged hozzáférést.

A folyamatos gyűjtés mellett határozott ideig tartó, de lezárulásuk után is fenntartható tematikus projektek támogatják a kulturális emlékek digitalizálását és adataik továbbítását az *Europeanaba*.

Az *Europeana* fejlesztésének irányait a Rajna és a Duna program keretében fogalmazzák meg.

A *Digitális menetrend* 2015-ig 30 Millióra kívánja növelni az *Europeanaból* elérhető objektumok számát.

Új elemként jelennek meg az *Europeana* felületén a virtuális kiállítások, kronológiák, kulturális események naptára. Az objektumok közötti böngészést segítik a forrásokból összeállított tematikus gyűjtemények.

Az *Europa Awareness (2012-2014)* a legjobb megoldások hálózatát kívánja létrehozni könyvtárak, múzeumok, levéltárak, műsorszóró szervezetek, valamint digitális fejlesztők részvételével.

Az *Europeana Europeana Professional* nevű tudásmegosztó platformot működtet, ahonnan a stratégiára, technológiára, a metaadatokra, a hálózatra, a lezárult és a futó projektekre vonatkozó információkat lehet elérni.

Az Europeana az OAI (Open Archive Initiative) elvén működik, amiben elválnak egymástól a protokoll, az adat- és a szolgáltatás gazdai funkciók.

Az aggregátorok gyűjtik a szolgáltatás gazdától a metaadatokat és továbbítják azokat az Europeana felé.

8.3.2. Önellenőrző kérdések

1. Mire ösztönzi a polgárokat az Europeana *Remix* programja?
2. Az Europeana melyik platformján érdemes a stratégiára, technológiára, a metaadatokra, a hálózatra, a lezárt és a futó projektekre vonatkozó információkat keresni?
3. Mi az Open Archive Initiative (OAI)?
4. Mi az aggregátorok szerepe?
5. Melyik program a múzeumi anyagok aggregátora?
6. Melyik program a levéltári anyagok aggregátora?
7. Melyik program a könyvtári anyagok aggregátora?

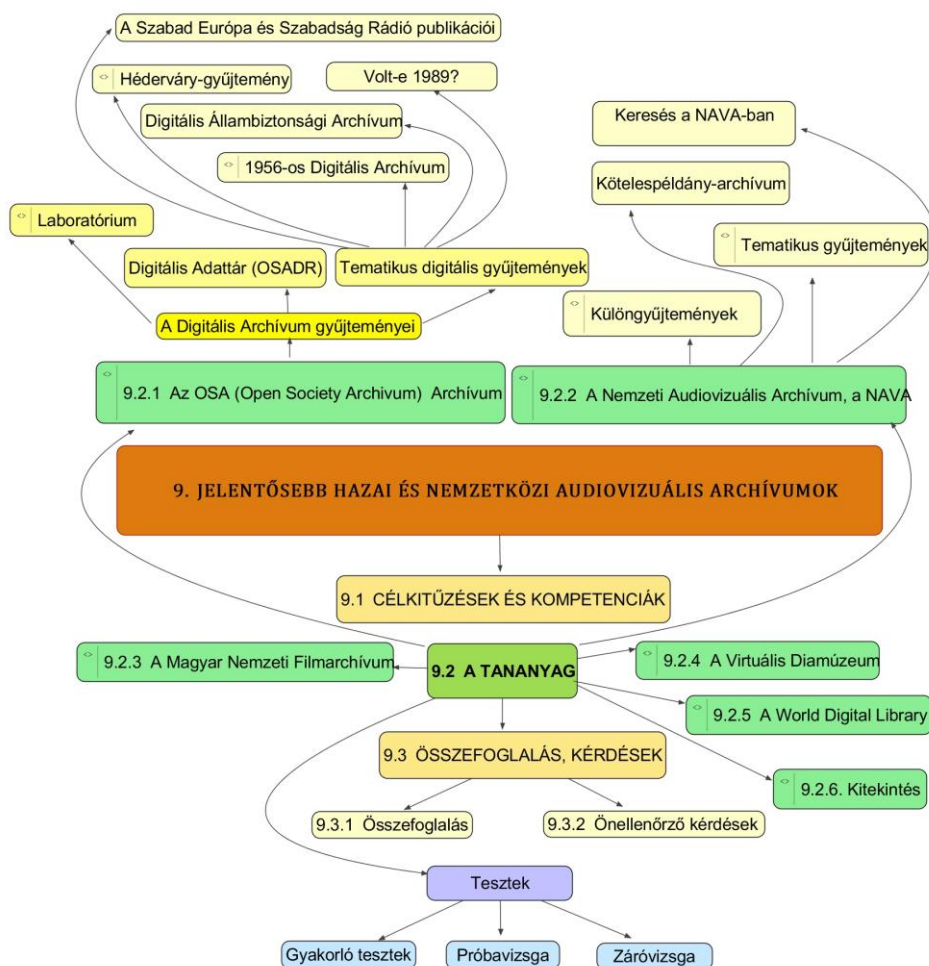
9. JELENTŐSEBB HAZAI ÉS NEMZETKÖZI AUDIOVIZUÁLIS ARCHÍVUMOK

9.1. Célkitűzések és kompetenciák

A kutatás forrásainak, a tanítási órákon történő elsődleges forrásfelhasználásnak jelentős részét teszik ki az audiovizuális dokumentumok, amelyek ép-púgy részei kulturális örökségünknek, mint a szöveges források. Összegyűjtésükre egyrészt audiovizuális archívumok specializálódtak, másrészt általános gyűjtőkörű digitális könyvtáraknak is részét képezik ezek a források.

Ebben a leckében audiovizuális gyűjteményekkel foglalkozunk, amelyeknek a használata hasznos ismereteket nyújt az oktatásban is felhasználható digitális források felkutatásában, az IKT eszközök osztálytermi használatában és elősegíti az önálló tanulás ösztönzését.

9.2. A téma áttekintése

53. ábra: Fogalomtérkép 17_K53⁴⁰

8.2.1. Az OSA (Open Society Archivum) Archivum

Az Archivum létrejötte

A Szabad Európa Rádió megalakulása a II. világháború lezárását követően Európában kialakult politikai helyzetre adott egyféle válasz volt. Európa nyugati

⁴⁰ A fogalomtérkép megtekintéséhez szükséges Visual Understanding Environment program ingyenesen letölthető [innen](#)

fele amerikai, Közép- és Kelet-Európa szovjet befolyás alá került. A Nyugaton megmaradó polgári demokráciákkal ellentétben Közép- és Kelet-Európában a szovjet ideológia érvényesült az élet minden területén, ami elől az Egyesült Államokba emigrált magánszemélyek alapították meg az USA kormányának javaslatára 1949-ben a Szabad Európa Bizottságot azzal a céllal, hogy a szovjet befolyás alatt élő közép- és kelet-európai lakosság számára próbálja életben tartani a polgári demokrácia értékeit. A Bizottságnak nemzeti bizottmányai is alakultak, köztük a magyar még ebben az évben és az év végén megkezdte adásait a Szabad Európa Rádió. A New York-ból naponta kétszer sugárzott magyar nyelvű adás 1950. augusztus 4-én indult, majd a következő évben Münchenbe tette át székhelyét és ettől az időtől adásai egész napossá váltak. Ezzel egyidőben hozták létre a kutatóintézetet is, ami információs háttérbázisként működött. A Rádió tevékenységének legtöbbet vitatott fejezete az 1956-os forradalom alatti megítélésével kapcsolatos. Az 1956-os emigránsok e rádión keresztül üzentek az itthon maradottaknak. Magyarországon *a népi demokratikus államrend elleni izgatásnak* minősült a Rádió adásainak hallgatása, amit az adások műszaki zavarásával is igyekeztek lehetetlenné tenni.

A Szabad Európa Rádió 1993. október 1-jén szüntette be adásait. Az Open Society Institute („OSI”), az OSA és a prágai Open Media Research Institute („OMRI”) 1994-ben megállapodást kötött, hogy a Szabad Európa Rádió és a Szabadság Rádió Kutatóintézetének dokumentumait a budapesti Közép-európai Egyetemre szállítják és itt nyitják meg az archívumot a kutatók számára. Az OSA Archívum hivatalos megnyitására 1996. március 15-én került sor.

Az OSA Archívum gyűjtőköre és helyben használható gyűjteményei

A Nyílt Társadalom Archívum (OSA Archívum) gyűjtőköre három nagy területre terjed ki:

1. A kommunizmus és a hidegháború. A gyűjtemény törzsanyagát a Szabad Európa Rádió és a Szabadság Rádió Kutatóintézetének 2600 folyómétert kitevő szöveges anyaga képezi. Ezt az anyagot egészítik ki a prágai OMRI-től érkezett ukrán, belorusz és orosz dokumentumok, a szamizdat irodalom (köztük Demszky Gábor személyes iratai), Király Béla vezérezredes, valamint Hegedűs András, Magyarország 1954 és 1956 közötti miniszterelnökének iratai, a Fekete Doboz Alapítvány 1988 és 2008 között készült filmjei. Az 1956-os forradalom szöveges anyagai, fotói, hang- és video felvételei, jugoszláv, hercegovinai, boszniai, horvát televíziók figyelése alapján készült jelentések 1996 és 1999 között. A gyűjteményben számos videofelvétel, interjú található a csernobili katasztrófáról, illetve Kun Miklós történész dokumentumfilmjei, interjúi a kommunizmus történetéről stb.

2. *Emberi jogok.* Az OSA Archívum a világ legnagyobb emberi jogi gyűjteménye, anyaga folyamatosan gyarapodik. A gyűjtemény három forrásból kapja anyagait:

a) International Human Rights Law Institute adománya, ami az ENSZ dél-szláv háborús bűnöket vizsgáló bizottságának szöveges és audiovizuális teljes anyagát, valamint folyóiratokat tartalmaz.

b) A szólásszabadság megsértését vizsgáló londoni Index of Censorship folyóirat levéltári háttéranyagai, köztük például a Rushdie-ügy iratai.

c) Az International Helsinki Federation for Human Rights-tól (Emberi Jogok Nemzetközi Helsinki Szövetsége) archívuma, ahonnan folyamatosan kapja a dokumentumokat és a nemzeti Helsinki Bizottságok közül többnek is az OSA a hivatalos archívuma.

3. A Soros alapítványok iratai.

Az Archívum⁴¹ helyben kutatható gyűjteményként működik, az iratanyag kutatásához fondjegyzék, a könyvtár és a filmtár kutatásához katalógus áll az érdeklődők rendelkezésére. Anyagaiból időről időre megújuló tematikus kiállításokat rendez, ugyanakkor digitalizálja is a forrásai jelentős részét, amelyeket különgyűjteményként kezel.

54. ábra: Az OSA Archívum nyitó oldala

⁴¹ URL: <http://www.osaarchivum.org/>

***Az OSA Archívum online szolgáltatásai, a Digitális Archívum gyűjteményei*⁴²**

A Digitális Archívum célja, hogy helytől és időtől függetlenül a legszélesebb rétegeknek engedjen hozzáférést a gyűjtőkörébe tartozó elsődleges történelmi forrásokhoz. Ezért azokat digitalizálja, illetve más intézmények hasonló témájú anyagait is közzéteszi a forrás megjelölésével. Az eleve digitálisan létező és a digitalizált dokumentumokból tematikus különgyűjteményeket szervez és tesz közzé honlapján.

Az OSA Archivum jelenleg három nagy projektből épül fel, ezek a „Tematikus digitális gyűjtemények”, a „Digitális adattár” és a „Digitális archivumi laboratórium”.

1. A tematikus digitális gyűjtemények

Az OSA a közelmúlt történelmének egy-egy témája vagy egységes szerkezetű iratanyagai köré szerveződő forrásokból gyűjteménycsoportokat hoz létre. A kutatáshoz katalógus áll rendelkezésre. A továbbiakban csupán illusztrációként hívjuk fel a figyelmet egy-egy gyűjteménycsoportra.

a) A Héderváry-gyűjtemény

Az ENSZ 1957. januárjában hozta létre azt a különbizottságot, amelyik az 1956-os forradalom eseményeit és következményeit vizsgálta. A különbizottság asszisztense és szakértője, Héderváry Klára irányította az anyaggyűjtést, koordinálta a munkát és a jelentés szövegezésében is részt vett. A gyűjtemény angol nyelvű jelentéseket, leveleket, memorandumokat, korabeli sajtóközleményeket, valamint a Bizottság előtt vallomást tett tanúk hangfelvételeit tartalmazza. A Héderváry Gyűjteményt az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őrzi, feldolgozását az OSZK és az OSA közösen végezte.

⁴² Elérhető: http://www.osaarchivum.org/index.php?option=com_content&view=article&id=182&Itemid=141&lang=hu

HOME / GYŰJTEMÉNYEK / DIGITÁLIS ARCHÍVUM / HÉDERVÁRY-GYŰJTEMÉNY

**HÉDERVÁRY
GYŰJTEMÉNY**

- tanúvallomások
- ENSZ dokumentumok
- sajtógyűjtemény
- kapcsolódó iratok

UN documents

The collection of the UN Special Committee on the Problem of Hungary presented here contains, on the one hand, documents on the internal operation of the Committee. Such are the minutes of the closed (or rarely open) sessions, including the testimonies of 106 witnesses given both anonymously and with real names; the internal correspondence of the experts, memoranda and notifications concerning the collection of material and the organization of work; internal material and minutes related to witness testimonies. On the other hand, it contains documents generated in the process of issuing the reports of the Committee, including different versions, with comments, recommendations and amendments coming from Committee members and experts.

Search: [Clear](#)

Mind:

Language:

Name:

All

	Document	No. of pages	Date
Bloc Performance On Underdeveloped Count	http://www.osaarchivum.org/digitalarchiv/hedervary/16-45a-5-4.pdf	7	
Agreement on Multilate	http://www.osaarchivum.org/digitalarchiv/hedervary/16-45a-5-5.pdf	6	
Cultural Demands	http://www.osaarchivum.org/digitalarchiv/hedervary/5-29b-1-3.pdf	9	19 May 1957
Assembly Hears Debate	http://www.osaarchivum.org/digitalarchiv/hedervary/16-45a-11.pdf	17	29 January 1957
The Sixteen Political, the Resolution Adopte	http://www.osaarchivum.org/digitalarchiv/hedervary/5-29b-1-4.pdf	3	

55. ábra: Keresés a Héderváry Gyűjtemény ENSZ dokumentumaiban

b) Volt-e 1989?

Az átmenet egy évének gazdag szöveg-, kép- és hanggyűjteménye forrás-gyűjteménye.

c) 1956-os Digitális Archívum

Az 1956-os forradalom külföldi visszhangjával foglalkozó gyűjtemény angol nyelvű dokumentumokat, fotókat, filmeket tartalmaz. Ennek része a Blinken-gyűjtemény, ami eddig online hozzá nem férhető, gazdag forrásanyagot publikál.

d) A Szabad Európa és Szabadság Rádió publikációi

A gyűjtemény háttérjelentéseket tartalmaz a Szabad Európa Rádió 1952 és 1989 közötti időszakából a keleti blokk eseményeinek és jelenségeinek áttekin-tése céljából. Az angol nyelvű anyaghoz készült földrajzi és tárgyiszavas keresés és indexlisták a korszakot tanulmányozó kutatóknak jelentős segítséget nyúj-thatnak.

e) Digitális Állambiztonsági Archívum

A főleg magyar nyelvű iratok és audiovizuális anyagok a volt állambizton-sági szervek munkájáról és működéséről adnak képet.

2. Digitális adattárak

A 2009 végén kísérleti jelleggel indult, jelenleg még folyamatban levő projekt – az OSA Archivum Digitális Adattára (OSADR) – a levéltári segédletek új típusának kialakítására törekszik.

3. Digitális Archivumi Laboratórium

Gyűjti azokat az új szemléletű módszereket, amelyekkel a hagyományos levéltári irat-feldolgozási metódusok mellett a digitális technológiai megoldásokat is hasznosítani tudják. Ezeket a módszereket három nagyobb gyűjteményrész feldolgozásánál tesztelik:

a) *Kampányarchívum*, amiben a 2006-os választások kampány időszakában keletkezett online tartalmakat, köztük sms-üzeneteket, remix szövegeket, mint sajátos történeti forrásokat gyűjtene⁴³.

b) Az *Egységes Szamizdat Katalógus* a világ minden részéről gyűjti a szamizdat kiadványokat, de online csak a gyűjtemény leírása érhető el⁴⁴.

c) A *Párhuzamos Archivum*⁴⁵ a fájlmegosztók modelljére épülő online szolgáltatás egy olyan kutatási eszköz, ami egyúttal webkettes tárhely is, ahol a kutatók tárolhatják, rendszerezhetik digitalizált forrásaikat, megoszthatják azokat másokkal, illetve az egyes oldalakhoz jegyzeteket is fűzhetnek. A Párhuzamos Archivumból elérhető forráscsoportok sajátos, önálló URL-ekkel rendelkeznek.

⁴³ Elérhető: <http://www.kampanyarchivum.hu/>

⁴⁴ URL: http://www.samizdatportal.org/index.php?option=com_content&view=article&id=63&Itemid=59

⁴⁵ URL: <http://www.parallelarchive.org>

56. ábra: A Párhuzamos Archívum belépési pont 17_K56

57. ábra: Letöltött forrás tárolása

PARALLEL ARCHIVE beta

SEARCH »

REPOSITORY TAGS FORUMS ABOUT PA

Advanced Search MyCollections MyShoebbox MyTags MyForums MyProfile

UPLOAD

Preview Full Description Annotate Pages Read Text Version

Page Annotations

Add personal page notes to your collected documents. These can be accessed only by you. View full pages or click on a particular page to see full annotations.

You have successfully updated your page annotations.

View Thumbnails

Last note Thu, 2012 Jun 28 14:28

p. 1 Ide írható az annotáció »
p. 3 cserkészsics apat »

58. ábra: Annotáció írható a letöltött forráshoz

Original Title
Tárgyalási jegyzőkönyv Nagy Imre 1958.06.11.

Date Created
1958-6-11

Source
OSA Archivum (Hungary)

Upload info
creka, Tue, 2012 Jun 19 12:27

Full Description »

Tags
1956-os magyar forradalom (1), nagy imre (1), per (1)

Add Tag(s) »

Related Forum(s)
< none >

Start New »

Add a New Comment

Add

59. ábra: A letöltött dokumentum metaadatai

- ✿ Keressen az OSA Archívumról szóló TV-műsort a Nemzeti Digitális Adattár (NDA) segítségével!

9.2.2. A Nemzeti Audiovizuális Archívum, a NAVA

A NAVA létrejötte, feladata

Az információs technológia rohamos térhódításának köszönhetően a 20-21. század fordulójára már nagy tömegben álltak rendelkezésre elektronikus források, az audiovizuális dokumentumok nagy számát a televíziós műsorszolgáltatás folyamatosan rohamosan gyarapítja és tömeges méreteket öltött az eredetileg nem digitális formában létező dokumentumok digitalizálása, így egymástól független, elszigetelt archívumok jöttek létre eltérő technológiai háttérrel. E dokumentumok kulturális örökségünk részét képezik, történelmünk forrásait jelentik, ezért megőrzésük, feltárásuk, kereshetőségük biztosítása nemzeti érdek. Ahogy a nyomtatott dokumentumok köteleispéldány-őrző helye az Országos Széchényi Könyvtár, a filmeké a Magyar Nemzeti Filmarchívum, a rádió- és televízió-műsorok számára is szükségessé vált egy köteleispéldány-jogú intézmény létrehozása.

A Nemzeti Audiovizuális Archívum a 2004. évi 137. törvény rendelkezései értelmében jött létre, mint a közszolgálati televíziók és rádiók (m1, m2, DunaTV, Bartók, Kossuth, Petőfi Rádió), valamint két kereskedelmi csatorna (TV2, RTL Klub) magyar gyártású és magyar vonatkozású műsorainak köteleispéldány-archívuma. A törvény kidolgozásában alapvető szerepet játszott az Európai Tanácsnak az audiovizuális örökség védelméről szóló, 2001. szeptember 19-én elfogadott Európai Egyezménye.

A NAVA egyrészt közgyűjtemény, másrészt egy fejlesztési projekt, aminek jelentős műszaki, technológiai, szabványosítási és szerzői jogi háttere van. A Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ (Neumann-ház) keretein belül kezdte meg munkáját 2006. január 1-jén, majd a 2010. decemberében elfogadott Médiatörvény értelmében 2011. július 1-jén átvette a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap (MTVA)⁴⁶ Digitalizációs Műhelye.

⁴⁶ A Médiatanács 801/2011. (VI.22.) számú határozata. URL: http://mediatanacs.hu/cikk/30720/A_Mediatanacs_8012011_VI_22_szamu_hatarozata

A NAVA-törvény módosítására 2011. decemberében került sor,⁴⁷ miszerint az archívum gyűjtőkörét, szolgáltatásának a módját, a szolgáltatandó dokumentumok körét, az archiválás kritériumait a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) elnökének rendeletei határozzák meg.

A NAVA gyűjteményrészei

A kötelezpéldány-gyűjtemény

Az Archívum törzsgyűjteményébe – az alapítók szándékának megfelelően – a kötelezpéldányként érkező műsorok tartoznak. Az audiovizuális kötelezpéldányt a NAVA közvetlenül a műsorszórásból rögzíti, de ha ez nem lehetséges, akkor a műsorszolgáltató külön hordozón bocsátja rendelkezésére.

A különgyűjtemények⁴⁸

A rádió- és televízió-műsorok kötelezpéldányain kívül más audiovizuális tartalmú archívumokat is befogad, ha úgy ítéli meg, hogy azok feldolgozásával, tárolásával és szolgáltatásával hozzájárul az audiovizuális tartalmaknak, mint a kulturális örökség részeinek a megőrzéséhez. Ezekből a műsorszámokból, illetve tartalmakból különgyűjteményekethoz létre és szolgáltatja azok anyagait, amelyek között legnagyobb számban a Filmintézet és az Országos Széchényi Könyvtár állományából származó audiovizuális tartalmak találhatóak.

Jelenleg az alábbi különgyűjteményekben lehet keresni:

1. Magyar játékfilmek

A Magyar Nemzeti Filmarchívum gyűjteményéből 118 darab, 1941 és 1981 között készült játékfilm került ebbe a különgyűjteménybe, ami a NAVA-pontokban tekinthető meg.

⁴⁷ 2011. évi CCI. évi törvény egyes törvények Alaptörvénnyel összefüggő módosításáról” címen közzétett jogszabályban olvashatók (263-265. paragrafusok, 41020-41023.p. <<http://www.magyarokzlony.hu/>>).

⁴⁸ Elérhető: URL: kgj.nava.hu

80 HUSZÁR (1978)

Amennyiben problémája van a videó lejátszásával, nézze meg

[MP4 tesztoldalunkat.](#)

1848. Európa forrong. A Lengyelországban állomásozó, osztrák kötelékhez tartozó magyar huszárok egy csoportja a szabadságharc kitörésének hírére hazaindul. A szökevények útja ezer veszéllyel teli, harcot kell vívniuk a természettel, az út nehézségeivel, az őket üldöző osztrák hadsereggel, és saját felőrlődő idegeikkel.

Gyűjtemény: [Magyar játékfilmek \(1941-1981\)](#)

Gyártási év: 1978

Rendező: Sára Sándor

Operatőr: Sára Sándor

Forgatókönyvíró: Kovács István

Vágó: Morell Mihály

Zeneszerző: Szöllősy András

Szereplők:

Dózsa László (Farkas Pál)

Tordy Géza (Bódog Szilveszter)

Madaras József (Korsós András)

Cserhalmi György (Csordás István)

Juhász Jácint (Ács Péter)

További szereplők:

Polgár Géza

Lőte Attila

Mécs Károly

60. ábra: A 80 huszár című játékfilm és metaadatai

2. Magyar Világhíradók⁴⁹

Az összeállítás szintén a Magyar Nemzeti Filmarchívum gyűjteményének a befogadása. A Filmhíradók Online oldal az 1914 és 1949 között készült magyar híradófilmek szabad megtekintését teszi lehetővé. A korabeli filmhíradók a korszak történetének beszédes, semmi mással nem helyettesíthető dokumentumai, ezért megőrzsük, kutathatóvá tételük a nemzeti önismeret fontos része. Sajnos Magyarországon csak igen későn, 1957-ben létesült filmarchívum Színház- és Filmtudományi Intézet néven, amikor már maga a filmgyártás is több, mint hatvan éves múltra tekinthetett vissza. A megőrzést támogató intézményi háttér hiánya, a 20. század első felének háborús és ideológiai pusztításai nem kedveztek a filmek fennmaradásának. A hangosfilm korszakát Warner Brothes *A dzsesszénekes* című munkájának 1927-es megjelenésétől számítják. Az első hangos filmhíradó 1931-ben készült. A hangosfilm megjelenésének majdnem végzetes hatása lett néma elődjére, amit elpusztítandó, por- és helyfoglaló kacsatnak minősítettek, kidobásra ítélték. Ezek a tények felértékelik mindazokat a filmalkotásokat – köztük a híradófilmeket is –, amelyek – mintegy kordokumentumként – a 20. század első feléből fennmaradtak. Páratlan értéket képviselnek azok a képek, feljegyzések, plakátok, szórólapok, újságcikkek, amelyekből rekonstruálható a némafilmek időszaka. Ezeket és a filmtörténet kutatásához felhasználható más elődleges forrásokat a Magyar Nemzeti Filmarchívum (Filmintézet) őrzi és egy részét a European Film Gateway-n keresztül juttatja el az Europeanaba, ahol kereshetők és megtekinthetők.

A NAVA különgyűjteményében a híradófilmek korlátozás nélkül tekinthetők meg, témák, személynevek és idővonal mentén kereshetők. A Filmhíradók Online nyitó oldala alapértelmezésben az idővonal menti keresés lehetőségét kínálja fel.

Nem csupán a filmek megtekintésére ad lehetőséget az oldal, hanem a kapcsolódó adatlapon olvasható is az elhangzó szöveg, a metaadatokról tájékoztatást kap a felhasználó és a témához kapcsolódó további filmek listája is megjelenik az oldal alján. Kihaszználja a webkettes technológia adta lehetőséget, így a filmekhez kommentek fűzhetők, azok megoszthatók és a felhasználóknak címkézésre is lehetőségük van

⁴⁹ Elérhető: <http://filmhiradok.nava.hu>

FILMHÍRADÓK ONLINE MI EZ? | SEGÍTSÉG | KÖZÖSSÉGEK | KJELENTKEZÉS | EN | DE | FR | IT

FŐOLDAL | TÉMÁK | NEVEK | HELYEK | ÚJ

1933 1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940 1941 1942 1943 1944 1945

január február március április május június július augusztus szeptember október november december

Magyar Világhíradó 1028.
1943. november

AJÁNLO

1935. június
Az olasz katonai lovasság és gyorstankok

1941. február
600.000 rádió-előfizető
784 megtekintés

1936. február
Ötletes jelmezekben
vidám közönség táncolt a

1941. augusztus
Bruno Mussolini elhunyt
1089 megtekintés

CÍMKÉK

Szakmai Nézői

ABC SZERINT

Antikomintern Paktum(4), atlétika(12), beszolgáltatás(4), Déltvidék(34), Felvidék(95), fürdőélet(53), hadiárva(1), haditermelés(24), házasságkötés(1), ifjúság(60), jégkorong(2), kitelepítés(7), közművek(4), Locarnói Egyezmény(2), Ludovika Akadémia(20), magyar Vörös Hadsereg(37), Nemzetiszocializmus/nácizmus(241), nőmozgalom(23), Nyilaskeresztes Párt(11), politikai

61. ábra: Keresés a filmhíradók között idővonal mentén

The screenshot shows a video player at the top with a black and white image of a large crowd holding flags. Below the player is a metadata section with several categories:

- ADATLAP** (Metadata):
 - Inzerszöveg:** BIRODALMI KONGRESSZUS NÜRNBERGBEN. ADOLF HITLER KANCELLÁRRÁ AVATÁSA UTÁN A LELKES TÖMEG A III. BIRODALOM LEGIFJABB TAGJÁT, A KIS ZSOMBIT ÜNNEPELTE, AKINEK EGY RINOCÉROSBŐRŰ NAGYMAMA ADOTT ÉLETET. KILENC HÓNAPPAL EGY SZŰK KÖRŰ EX-MUNKATÁRS TALÁLKOZÓ UTÁN, SOK BOLDOGSÁGOT ÉS JÓ EGÉSZSÉGET KÍVÁNUNK NEKIK!
 - Elhangzó szöveg:** [Adolf Hitler.]
 - Kapcsolódó témák:** Külföldi belpolitikai, Fegyveres és rendvédelmi erők
 - Szakmai címkék:** SS, SA, Nemzetiszocializmus/nácizmus, kancellár, Harmadik Birodalom
 - Kapcsolódó helyek:** Nürnberg, Németország
 - Személyek:** Hitler, Adolf, Himmler, Heinrich, Göring, Hermann, Snoopy
- CÍMKÉK** (Tags):
- HOZZÁSZÓLÁSOK** (Comments):
 - Ehhez a filmrészhez még nem érkezett hozzászólás.
 - Új hozzászólás (1000/0 karakter)

At the bottom, technical details are listed: **Nyelv:** német, **Kiadó:** Ufatonwoche, **Azonosító:** mvh-0499-07.

62. ábra: Filmhíradó 1933-ból és a film adatlapja

© neumann bemutatja

FILMHÍRADÓK ONLINE

MI EZ? S

FŐOLDAL **TÉMÁK** **NEVEK** **HELYEK** **ÚJ**

TÉMÁK / TALÁLATOK: **HÁBORÚ**

1918. november, Pesti Napló 1/2. bejátszás
Katonák indulnak a csehek ellen a pályaudvarról

1821 megtekintés, 0 hozzászólás, 5 megosztás

1918. november, Az Est Film 7/2. bejátszás
Túlszűfolt katonavonat érkezése a frontról

1867 megtekintés, 0 hozzászólás, 3 megosztás

1919. április, Vörös Riport Film 1/2. bejátszás
A Vörös Hadsereg 32. gyalogezredének indulása Sopronba

3030 megtekintés, 0 hozzászólás, 4 megosztás

1919. április, Vörös Riport Film 2/3. bejátszás
Toborzás a Vörös Hadseregbe a városban

1396 megtekintés, 0 hozzászólás, 1 megosztás

1919. április, Vörös Riport Film 3/3. bejátszás
Lovak sorozása a Tanácsköztársaság parancsára

1-10 / összesen 441 találat

63. ábra: Téma szerinti keresés találati listája

3. A Színház- és Filmművészeti Egyetem 1955 és 1985 között készült vizsgafilmjei. A gyűjtemény darabjai szabadon megtekinthetők.

"BOLDOGSÁG" (1968)

Amennyiben problémája van a videó lejátszásával, nézze meg

[MP4 tesztoldalunkat.](#)

Az esküvőt majd fél év után a fiatal pár otthonát bemutató film felveti a kérdést: elegendő igény-e az ifjú házasságok részéről csupán a javak megszerzése. A film központi témája az egyszerű emberek boldogság iránti vágya amit először a mindennapi élet rövid képsoraiként tár elénk. A film második részét pedig egy elgondolkoztató jelenet képezi, amelyben egy házaspár életét és életkörülményeit ismerhetjük meg.

Gyártási év: 1968

Rendező: Csányi Miklós

Operatőr: Ráday Mihály

Vágó: Mihályfy László, Komlóssy Annamária

Linkek:

→ [Csányi Miklós filmjei](#)

→ [A magyar film az 1960-as években](#)

→ [1968 eseményei a filmművészetben](#)

Kulcsszavak: boldogság, egyszerűség, életkörülmény, házasság, vizsgafilm

64. ábra: Vizsgafilm és metaadatai

4. A *Mindentudás Egyetemének* 2002 és 2006 között megtartott 168 előadása a NAVA-pontokban tekinthető meg, a kgy.nava.hu oldalon viszont mindenki számára szabadon elérhető a filmek tartalmi ismertetései és azonosító metaadatai.

VAN-E TÖRTÉNELEM? (ORMOS MÁRIA ELŐADÁSA)

Amennyiben problémája van a videó lejátszásával, nézze meg

[MP4 tesztoldalunkat.](#)

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk alkalmából a *Mindentudás Egyeteme* a témának szentel őr előadást. A negyedik előadás a történelem kérdéseit járja körbe. Az előadó Ormos Mária történész és akadémikus. Az előadás fő kérdése az ember és a történelem kapcsolata. Mi a történelem, kik "csinálják" a történelmet, van-e egyáltalán történelem? Mi a történész feladata, ha egyszer cáfolhatatlan történelem mint olyan nem létezik? Az elmúlt évtizedekben a történelemnek mint racionálisan vizsgálható entitásnak a létét is kétségbe vonták. Továbbá fontos kérdés, hogy a létező történet mennyiben az ember műve, illetve mennyiben "csinálódik" közelebről megfoghatatlan, kitapinthatatlan erők és mozgások által? Végül Fukuyama történelemfilozófiai tézise kerül a középpontba, miszerint a 20. század vége, a totális diktatúrák összeomlása és az általános demokratizálódási folyamat a történelem végét jelenti. Az előadó ezen kérdésekre próbál meg válaszolni előadása során.

Előadás dátuma: 2003. március 10.

Előadó: Ormos Mária

Szakmai asszisztens: Kalakán László, Stehler György

Műsorvezető: Demény Rózsa

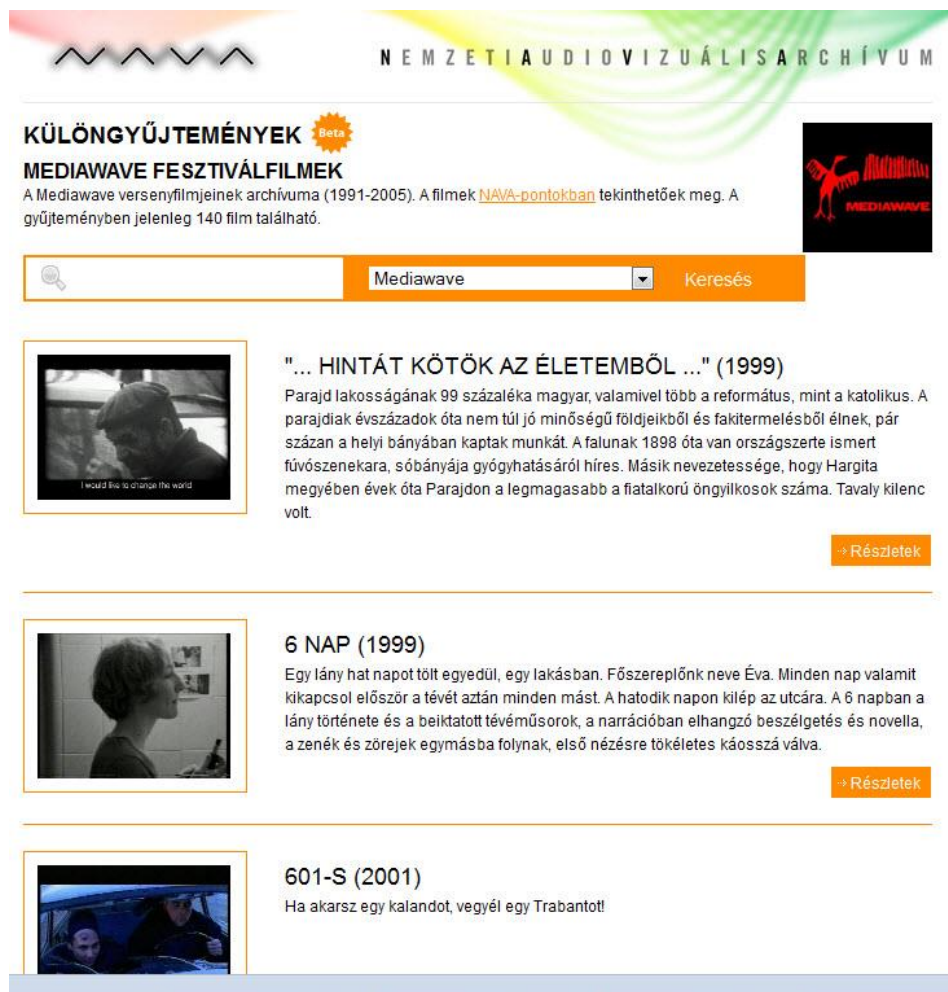
Linkek:

→ [Az előadás a *Mindentudás Egyeteme* honlapján](#)

Kulcsszavak: történelem, történész, emlékezet, fejlődés, objektivitás, történetírás

65. ábra: Ormos Mária előadása a *Mindentudás Egyetemén*

5. A *Mediawave nemzetközi film- és zenei fesztiválok* 1991 és 2005 között vetített 140 versenyfilmje a NAVA-pontokban tekinthető meg.

NEMZETI AUDIOVIZUÁLIS ARCHÍVUM

KÜLÖNGYŰJTEMÉNYEK Beta

MEDIAWAVE FESZTIVÁLFILMEK

A Mediawave versenyfilmjeinek archívuma (1991-2005). A filmek [NAVA-pontokban](#) tekinthetők meg. A gyűjteményben jelenleg 140 film található.

Mediawave Keresés

"... HINTÁT KÖTÖK AZ ÉLETEMBŐL ..." (1999)

Parajdi lakosságának 99 százaléka magyar, valamivel több a református, mint a katolikus. A parajdiak évszázadok óta nem túl jó minőségű földjeikből és fakitermelésből élnek, pár százán a helyi bányában kaptak munkát. A falunak 1898 óta van országsszerte ismert fűvőszenekara, sóbányája gyógyhatásáról híres. Másik nevezetessége, hogy Hargita megyében évek óta Parajdon a legmagasabb a fiatalok öngyilkosok száma. Tavaly kilenc volt.

[→ Részletek](#)

6 NAP (1999)

Egy lány hat napot tölt egyedül, egy lakásban. Főszereplőnk neve Éva. Minden nap valamit kikapcsol először a tévét aztán minden mást. A hatodik napon kilép az utcára. A 6 napban a lány története és a beiktatott tévéműsorok, a narrációban elhangzó beszélgetés és novella, a zenék és zörejek egymásba folynak, első nézésre tökéletes káoszszá válna.

[→ Részletek](#)

601-S (2001)

Ha akarsz egy kalandot, vedd el egy Trabantot!

66. ábra: Versenyfilmek listája

6. A *Gramofon Online*⁵⁰ a Magyarországon 1904 és 1959 között kiadott, 78-as fordulatszámú hanglemezek felvételeit gyűjti, dolgozza fel és teszi szabadon elérhetővé a <http://gramofon.nava.hu> oldalon. A Neumann-ház kezdeményezése volt, ma pedig a Nemzeti Audiovizuális Archívum kezeli és teszi közzé a 20. század első felének bakelitlemezeken megőrzött művelődéstörténeti emlékeit.

⁵⁰ URL: <http://gramofon.nava.hu>

Katonadalok, tánczenék, kuplék, humoros magánszámok, melankolikus versek, vallási énekek és népies műdalok szólnak a felvételeken.

Az archívum magángyűjtők közreműködésével gyarapodik, akik maguk gyűjtik, dolgozzák fel és teszik közzé gramfonfelvételeiket.

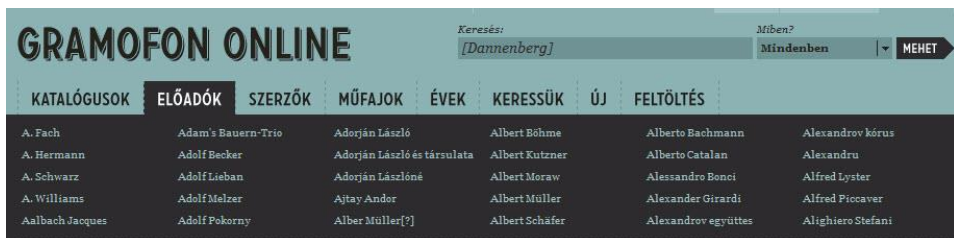
A keresési lehetőségek gyűjtemény jellegéhez igazodnak:

A *Katalógusok* menüpontból hanglemezgyártók és –kiadók katalógusai érhetők el, pontosabban gyártók és kiadók szerint azok a művek, amelyek a gyűjteményben megtalálhatók.

67. ábra: Keresés kiadó szerint

Egy műorszám keresésénél fontos szempont a szerző és az előadó, ezért az oldal a szerzők és előadók neve szerinti keresésre is lehetőséget ad. Arra tanácsos odafigyelni, hogy az információkereső rendszerek gyakorlatától eltérően külföldi szerzők és előadók esetében nem fordítja meg a névelemeket, ezért azok az egyéni név első betűjénél találhatóak.

68. ábra: Keresési lehetőség előadók szerint

Hasznos keresési szempont a műfaj és a felvétel ideje.

A tematikus gyűjtemények⁵¹

Tematikus összeállításokat elsősorban az oktatás támogatására és megrendelésre készít a NAVA a kötelespéldányként érkező műsorokból, valamint a különgyűjtemények anyagaiból. A válogatások teljes terjedelmükben csak a NAVA-pontokban tekinthetők meg, viszont a művek metaadatai és egyperces előzetesek a [http:// tematikus.nava.hu](http://tematikus.nava.hu) oldalról szabadon lejátszhatók.

Jelenleg az alábbi gyűjtemények állnak rendelkezésre:

1. *Sorsfordító október*, ami az 1956-os forradalom eseményeire való dokumentumműsorokból, portrékból, emlékezésekből, versekből, játékfilmekből és az első hivatalosan engedélyezett megemlékezés felvételeiből készült összeállítás.

2. *A Kell egy csapat* az elmúlt ötven év legjobbnak ítélt harminc magyar filmalkotásából készült válogatás (Ez a válogatás nem azonos a Magyar játékfilmek különgyűjtemény anyagával).

The screenshot shows the website interface for 'tematikus gyűjtemények' (thematic collections) from the 'NEMZETI AUDIOVIZUÁLIS ARCHÍVUM'. It features a search bar labeled 'Keresés' and a list of collections. The 'KÖRHINTA' collection is highlighted, showing a film still of a crowd with a large kite. To the right of the still is a detailed description of the film 'Körhinta' (1956), including the plot, cast list, and production details.

tematikus gyűjtemények

NEMZETI AUDIOVIZUÁLIS ARCHÍVUM

Keresés

KÖRHINTA

Pataki és Farkas Sándor ki akarnak lépni a szövetkezetből. Pataki a lányát Farkasnak szánja, és úgy tervezi, hogy együtt fognak gazdálkodni. Mari azonban Mátét szereti, és nem akarja elhagyni a szövetkezetet sem. Mari és Máté boldogan táncolnak egy esküvőn, ugyanolyan boldogok, mint akkor, a vásári körhintán. Farkas hamar el akarja venni Marit, Pataki eltítja lányát a szerelmétől. Mari tiltakozik, majd világgá megy. Máté hazaviszi, és bejelenti az apának, hogy elveszi Marit. A konok parasztember semmit sem tehet, fogcsikorgatva belátja, hogy a világ megváltozott.

Szereplők:

- Törőcsik Mari (Pataki Mari)
- Soós Imre (Bíró Máté)
- Barsi Béla (Pataki István)
- Kiss Mányi (Patakiné)
- Szirtes Ádám (Farkas Sándor)
- Farkas Antal (Samu János)
- Suka Sándor (Czigány Márton)

Csatorna: Magyar Televízió 2
Műfaj: film
Gyártási év: 1956

[Tartalomlevegékhez](#)

69. ábra: A *Körhinta* a „Kell egy csapat” tematikus gyűjteményben

⁵¹ Elérhető: <http://tematikus.nava.hu/TEMATIKU/INDEX.HTM>

3. Emlékezés Cseh Tamásra dalokkal, portréműsorokkal.

4. A *Népmese-válogatás*ban animációk, bábjátékok, mesejátékok, mesesorozatok, Benedek Elek meséi, Mátyás királyról szóló mesék, illetve a mesekutatók előadásai tekinthetők meg a mesék szerepéről, jellemzőiről, a mesemondás varázsáról.

5. A *Nyugat* című összeállítás a folyóirat szerzőiről, mint például Kafka Margitról, Babits Mihályról, Németh Lászlóról, Szabó Lőrincről, stb. készült műsorokat tartalmazza. Különösen ajánlott oktatási segédanyagként.

Keresés a A NAVA-ban és a szolgáltatásainak igénybevétele

A gyűjtemény főoldala – és egyben a kötelespéldány archívum is – a <http://www.nava.hu> URL-címről érhető el.

Itt olvashatók az Archívummal kapcsolatos legfőbb tudnivalók, úgymint a gyűjtemény létrejöttének jogi háttere, a szolgáltatások áttekintése, sajtóközlemények, a technikai háttér leírása és az Archívum katalógusa, ami a NAVA valamennyi gyűjteményének oldaláról elérhető, de gyűjteményenként eltérő keresési opciókkal. A főoldalról csak gyorskeresés indítható egyrészt a kötelespéldányként feldolgozott műsorokban, másrészt a különgyűjteményekben cím, személynév vagy téma szerint. A főoldalról elérhető katalógus a böngészést nem támogatja, viszont a gyűjteményeiben feldolgozott műsorok metaadataihoz, egyperces előzetesekhez korlátozás nélküli online hozzáférést biztosít.

MI A NAVA?
A Nemzeti Audiovizuális Archívum a televízió- és rádiós műsorok nemzeti kötelespéldány archívuma, amely az M1, M2, Duna Televízió, RTL Klub és TV2, valamint a 3 közszolgálati rádiócsatorna műsorait gyűjti, katalogizálja és hozzáférhetővé teszi.
[Tovább ▶](#)

NAVA-PONTOK
A **NAVA-pontok** korlátlan hozzáférést kaphatnak az Archívum gyűjteményeihez. NAVA-ponttá oktatási, könyvtári, kutatási, muzeális intézmény válhat regisztrációt követően.
[Tovább ▶](#)

KERESÉS A GYŰJTEMÉNYEKBE

Keresés televíziós és rádióműsorok

[Összetett keresés](#)

Keresés Különgyűjtemények

70. ábra: A NAVA főoldala

A gyűjteményekben való keresés támogatására külön keresőoldalt üzemeltet az Archívum, ami a <http://kereso.nava.hu> címen érhető el. Innen egyszerű és összetett keresés is indítható.

Keresés

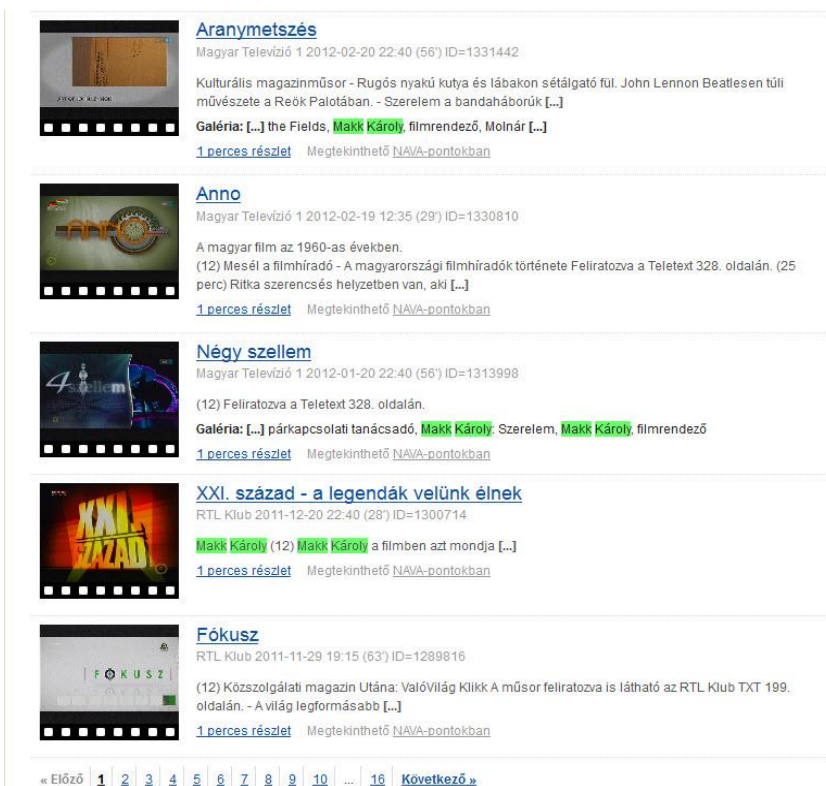
Üdvözöljük a NAVA kereső oldalán!

Keresés

"mak károly" [Összetett keresés](#)

Keresés
Összetett keresés
Napi bontás
Kedvencek
Különgyűjtemények
Egypercesek
Filmhíradók Online
Gramofon Online
NAVA

71. ábra: Egyszerű keresés indítása a kereső oldalról 17_K71. jpg

Aranymetszés
Magyar Televízió 1 2012-02-20 22:40 (56') ID=1331442
Kulturális magazinműsor - Rugós nyakú kutya és lábakon sétálgató fül. John Lennon Beatlesen túli művészete a Reök Palotában. - Szerelem a bandaháborúk [...]
Galéria: [...] the Fields, **Makk Károly**, filmrendező, Molnár [...]
[1 perces részlet](#) [Megtekinthető NAVA-pontokban](#)

Anno
Magyar Televízió 1 2012-02-19 12:35 (29') ID=1330810
A magyar film az 1960-as években.
(12) Mesél a filmhíradó - A magyarországi filmhíradók története Feliratozva a Teletext 328. oldalán. (25 perc) Ritka szerencsés helyzetben van, aki [...]
[1 perces részlet](#) [Megtekinthető NAVA-pontokban](#)

Négy szellem
Magyar Televízió 1 2012-01-20 22:40 (56') ID=1313998
(12) Feliratozva a Teletext 328. oldalán.
Galéria: [...] párkapcsolati tanácsadó, **Makk Károly**. Szerelem, **Makk Károly**, filmrendező
[1 perces részlet](#) [Megtekinthető NAVA-pontokban](#)

XXI. század - a legendák velünk élnek
RTL Klub 2011-12-20 22:40 (28') ID=1300714
Makk Károly (12) **Makk Károly** a filmben azt mondja [...]
[1 perces részlet](#) [Megtekinthető NAVA-pontokban](#)

Fókusz
RTL Klub 2011-11-29 19:15 (63') ID=1289816
(12) Közzolgálati magazin Utána: Valóvilág Klikk A műsor feliratozva is látható az RTL Klub TXT 199. oldalán. - A világ legformásabb [...]
[1 perces részlet](#) [Megtekinthető NAVA-pontokban](#)

« Előző **1** 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ... 16 [Következő](#) »

72. ábra: Egyszerű keresés találati listájának részlete

Keresés

Minden mező

Cím - Mindegy - +

Leírás

Műfaj - Mindegy - ...

Közreműködő - Mindegy - +

Tárgyszó - Mindegy - +

Galéria cím - Mindegy - +

Gyártási év -től -ig

Adásnap -től -ig

Tervezett kezdés ÓÓ:PP -től ÓÓ:PP -ig

Csatorna - Mindegy - ...

Nyelv - Mindegy - - Mindegy - +

Egyéb infó

ID

Az alábbi beállításokkal a fent megadott keresési feltételeket tudja tovább finomítani:

Dokumentum típusa Műsor Blokk Sorozat

Feldolgozottság Alap Részletes

További feltételek Minden dokumentum Teletext
 Csak gyűjtőköri Műsorúság adatai
 Szabadon nézhető Műsorszolgáltatói ismertető

73. ábra: Összetett keresés űrlapja

A különgyűjtemények a <http://kgy.nava.hu> aldomain-névvel rendelkeznek, innen érhetők el a más adatgazda tulajdonában levő, de a NAVA által befogadott és szolgáltatott archívumok. Ezekben az anyagokban kétféle módon lehet keresni:

a) Cím, személynév, vagy téma szerinti egyszerű kereséssel. A felhasználó igényeinek megfelelő választás szerint a keresés folyhat az összes gyűjteményben, vagy csak valamelyikben. A keresés eredménye egy bélyegképpel, annotációval és metaadatokkal ellátott találati lista.

b) A kutatni kívánt gyűjtemény kiválasztása után böngészésre van lehetőség.

Két különgyűjtemény saját aldomain-névvel rendelkezik:

1. a Magyar Világhíradók a Filmhíradók Online a <http://filmhíradok.nava.hu>,

2. a Gramofon Online hangfelvételei pedig a <http://gramofon.nava.hu> oldalon kereshetők közvetlenül, vagy ha a különgyűjtemény kiválasztása után a <http://kgv.nava.hu> oldalról indul a keresés, a rendszer automatikusan átkapcsol a megfelelő aldomain-re.

Adatelem	Minősítő	Meghatározás	Megjegyzés
Csatorna		Nyilvánosságra hozó (műsorszolgáltató) csatorna megnevezése	
Dátum		Az a naptári nap, amikor adott adásmenet alapján a nyilvánossághoz közvetítik a műsorszámot (év, hó, nap), illetve a műsorszám sugárzásának időpontja (óra, perc)	
Adáshossz		A műsorszám hossza (perc)	
Cím	Címtípus	A műsorszámban szereplő szó, kifejezés vagy egyéb jelcsoport, amely a műsorszám megnevezésére szolgál	A Címtípus a Cím jellegének megadására szolgál (pl. eredeti cím, alcím, fiktív cím stb.). Ha a műsorszám sorozat tagja, azt a Kapcsolat elemnél kell megadni.
Műfaj	Műfajtypus	A műsorszám típusát, műfaját, általánosabb sajátosságait jelölő kifejezés vagy besorolási szám (pl. EBU-TV)	A műfajtypus a különböző osztályozási rendszereket különbözteti meg (ETSI, EBU)
Közreműködő	Szerep	Az a személy vagy testület, aki/amely a műsorszám létrejöttében alkotóként vett részt, vagy valamilyen járulékos szerepet játszott.	A Szerep a közreműködő szerepvállalásának jellegét adja meg (pl. rendező, író, operatőr, vágó, riportalany, fordító, színész, zeneszerző). Célszerű a közreműködőket fontossági sorrendben megadni.
Nyelv	Nyelvhasználat	A műsorszám tartalmának megértéséhez szükséges nyelvek	A Nyelvhasználat minősítő azt adja meg, hogy a megadott nyelv milyen módon fordul elő (pl. eredeti, szinkron, felirat)
Kapcsolat	Kapcsolattypus	Hivatkozás egy kapcsolódó forrásra, kapcsolat más műsorszámokkal	A Kapcsolattypus a kapcsolat jellegét adja meg (pl. sorozat, ismétlés változat)
			meghatározza, hogy Fogalomról, Személyről, Testületről vagy földrajzi névről van szó (és ennek megfelelően más-más névtérből származik az adat).
Leírás	Leírástypus	A dokumentum tartalmának, cselekményének, térben, időben történő leírása.	A Leírás típus lehet tartalomjegyzék, annotáció, vagy akár szabadon választott tárgyszavak felsorolása.

74. ábra: A műsorok feldolgozása során alkalmazott metaadatok köre

A tematikus gyűjtemények anyagaiban a <http://tematikus.nava.hu/TEMATIKU/INDEX.HTM> oldalon lehet keresni.

Az Archívumban található műsorok többsége teljes terjedelemben csak a könyvtárakban, levéltárakban, múzeumokban, oktatási intézményekben levő **NAVA-pontokon** tekinthető meg, viszont egyperces részleteket szabadon le

lehet tölteni bárhol. Teljes terjedelemben, korlátozás nélkül megtekinthetők viszont a *Magyar Világhíradók* különgyűjtemény filmjei, valamint a Színház- és Filmművészeti Egyetem vizsgafilmjei.

9.2.3. A Magyar Nemzeti Filmarchívum (Filmintézet)

Az archívum története

1948 Balázs Béla javaslatot tesz a nemzeti filmarchívum megalapítására.

1957 Színház- és Filmtudományi Intézet néven megalakul a nemzeti filmarchívum.

1959 A színházi és filmes ág különválnak: a Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum önálló működésének kezdete.

1985 Az archívum felveszi a Magyar Filmintézet nevet.

1991 A Magyar Filmintézet megkapja a nemzeti közgyűjteményi státuszt.

2000 Az archívum felveszi a Magyar Nemzeti Filmarchívum (MNFA) nevet.

2011 Az archívum Filmintézet néven, a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet (MaNDA) részeként folytatja működését.

A Filmarchívum közgyűjteményként működik, a magyar és egyetemes filmkultúra tárgyi, írásos és egyéb dokumentumait őrzi, archiválja és kutatható részét a NAVA-n keresztül elérhetővé teszi. Oktatáshoz, filmkluboknak, illetve fesztiválokra kölcsönzik is a filmeket. Könyvtára filmes szakkönyvtárként működik, gyűjtőkörének részét képezik sok egyéb mellett például a forgatókönyvek is.

Folyóirata a Filmkultúra, a Muszter, a Filmspirál, amelyek archivált részegységei az EPA-ból teljes szöveggel visszakereshetők. A kelet-európai országok filmes intézményeinek közös kiadványa az angol nyelvű MovEast, amelynek kiadását a Filmintézet gondozza.

9.2.4. A Virtuális Diamúzeum

Míg az 1950-es, 60-as években Nyugaton a televízió lett a tömegszórakoztatás legnépszerűbb eszköze, Magyarországon a diafilm képviselte azt a tömegmédiát, amit a népnevelés, a politikai propaganda eszközeként iskolákban, munkahelyeken egyaránt könnyen lehetett használni. A mesékbe ideológiai tanulságok kerültek, a pártoktatás prezentációs anyagául szolgált, azaz a dia kortörténeti dokumentum. A hetvenes évekre a diafilm a házimozsi szerepét töltötte be, a gyerekek kedvelt szórakozási eszköze lett és közkönyvtárak állo-

mányában is kitüntetett helyet kapott. Egy 1957-es miniszteri utasítás pedig egyenesen kötelezővé tette a közkönyvtárak számára a gyűjtést. Ehhez és a népművelési munkában történő felhasználáshoz módszertani útmutatók is készültek.

Bíró Ferenc magánkezdeményezésére jött létre a Diafilm-történeti Gyűjtemény, ami az 1920-as évektől napjainkig megjelent oktató, ismeretterjesztő és szórakoztató diafilmek teljesnek mondható kollektívája. De nem csupán a filmek, hanem szöveggönyvek, használati utasítások, árjegyzékek, katalógusok és a filmekhez tartozó hangfelvételek is megtalálhatók a gyűjteményben, aminek digitalizált filmjeit kezdetben a Neumann-ház tette közzé weboldalán, majd 2006-ban átvette az OSA Archívum, ami nyilvános vetítéseken is bemutatja a gyűjteményt

A Diamúzeum honlapján⁵² megtekinthetők a filmek, illetve a gyűjteményről, a diafilm történetéről, a technikákról tanulmányok is olvashatók. A diafilmek iránt érdeklődők tájékoztatását szolgálja a diafilmgyártás történetéről, használatáról összeállított bibliográfia.

75. ábra: A Diamúzeum honlapjának fejléce

9.2.5. A World Digital Library

A World Digital Library⁵³ (WDL) a világ valamennyi földrészének kulturális kalauza, aminek az ötletét James H. Billington, a Library of Congress könyvtárosa, mint az Egyesült Államok UNESCO-biztosa vetette fel 2005-ben. A Google az első támogatók között volt, 3 Millió dollárt adományozott a WDL létrehozására még ebben az évben. Nemzeti könyvtárak igazgatóinak, az UNESCO kulturális és oktatási biztosainak 2006. decemberi párizsi találkozásán állapodtak meg a világgönyvtár megalapításáról és létrehoztak egy munkacsoportot a technikai feltételek, a válogatás és az igazgatás kérdéseinek a kidolgozására. A WDL szakértők bevonásával kidolgozott tervét az UNESCO 2007. októberi párizsi konferenciáján mutatták be. A fejlesztést a Library of Congress vállalta magára 2008 szeptemberében és 2009. április 21-én nyitották meg Párizsban, az UNESCO központjában.

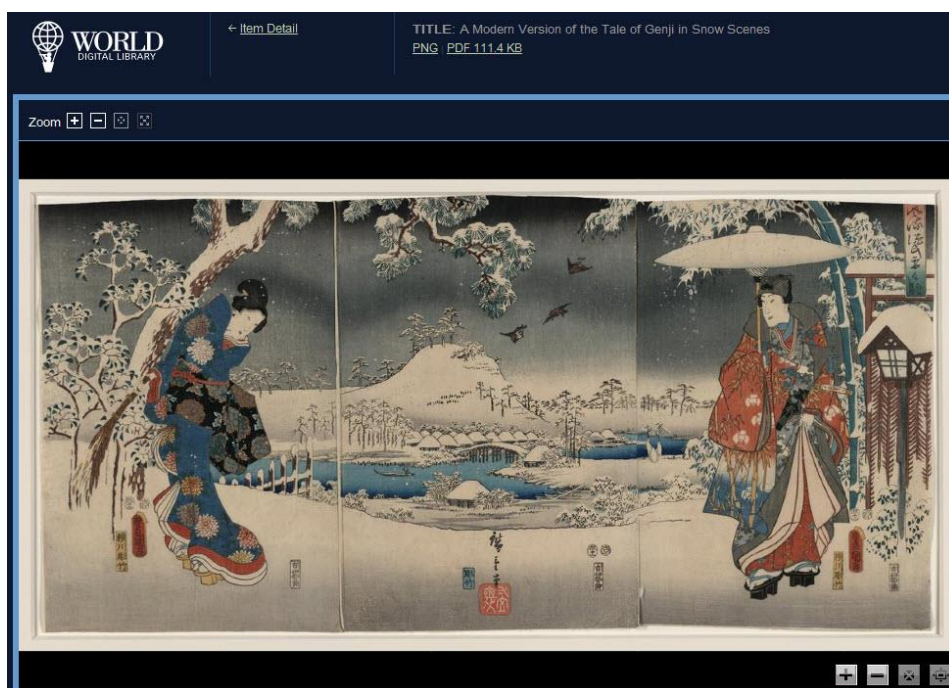
⁵² A Diamúzeum elérhető: <http://dia.osaarchivum.org/public/index.php>

⁵³ URL: <http://www.wdl.org>

Változatos kulturális tartalmakat tesz közzé az interneten tanárok, diákok, kutatók, vagy egyszerűen csak az érdeklődők számára. Nem titkolt célja, hogy hozzájáruljon a nem angol nyelvű és nem az ún. „nyugati világ” kulturális értékeinek megismeréséhez. Kéziratokat, térképeket, könyvritkaságokat, kottákat, hangfelvételeket, filmeket, fotókat, tervrajzokat tesz közzé a világ minden részéről az UNESCO hét hivatalos nyelvén: arabul, kínaiul, angolul, franciául, portugálul, oroszul és spanyolul.

A források szöveges leírásai mellett részletes metaadatokat is közzétesz:

- szerző/művész neve,
- a forrás keletkezési dátuma,
- nyelve,
- a forrás címe eredeti nyelven,
- származási hely,
- téma,
- a további kutatáshoz hasznos tárgyszavak,
- a forrás típusa (fotó, film, nyomtatvány, stb.),
- terjedelmi adatok,
- a tulajdonos intézmény neve és elérhetősége.

76. ábra: Japán mesék a 11. századból a WDL gyűjteményében

A forrás szöveges leírása meghallgatható, ami látássérült felhasználók számára megkönnyíti a használatot.

9.2.6. Kitekintés

Nemzetközi partnerekkel közösen épített többnyelvű multimédia digitális könyvtárakról tájékozódhat ezen a címen:

http://international.loc.gov/intldl/find/digital_collaborations.html

A történelem és a kultúra egy-egy témaköre köré szerveződő digitális gyűjtemények a világ minden részéről, mint például asszír ékírásos táblák, iszlám kéziratok, arab, perzsa, török kalligráfiák, az Edison Manufacturing Company és az American Mutoscope & Biograph Company spanyol-amerikai háborúról készített mozgóképei és még sok más érdekes téma kereshető ezen a címen:

http://international.loc.gov/intldl/find/digital_collections.html

A canadai Tufts University fejlesztése, a *Perseus Project* az ókori görög és római klasszikusok és az angol reneszánsz forrásgyűjteménye. Elérhető: <http://www.perseus.tufts.edu>

Magyar és külföldi digitális könyvtárak elérhetőségéhez kínál linkeket a MEK Világkönyvtár című linkgyűjteménye:

<http://mek.oszk.hu/html/virtualis.html>

9.3. Összefoglalás, kérdések

9.3.1. Összefoglalás

A Nyílt Társadalom Archívum (OSA Archívum) gyűjtőköre három nagy területre terjed ki:

1. A kommunizmus és a hidegháború.
2. Emberi jogok.
3. A Soros alapítványok iratai.

Az Archívum helyben kutatható gyűjteményként működik, az iratanyag kutatásához fondjegyzék, a könyvtár és a filmtár kutatásához katalógus áll az érdeklődők rendelkezésére. Anyagaiból időről időre megújuló tematikus kiállításokat rendez, ugyanakkor digitalizálja is a forrásai jelentős részét, amelyeket különgyűjteményként kezel.

A *Párhuzamos Archívum* belépési pont egy olyan kutatási eszköz, ami egyúttal webkettes tárhely is, ahol a kutatók tárolhatják, rendszerezhetik digita-

lizált forrásait, megoszthatják azokat másokkal, illetve az egyes oldalakhoz jegyzeteket is fűzhetnek. A Párhuzamos Archívumból elérhető forráscsoportok sajátos, önálló URL-ekkel rendelkeznek.

A *Digitális Archívum* három nagy projektből épül fel, ezek a „Tematikus digitális gyűjtemények”, a „Digitális adattár” és a „Digitális archivumi laboratórium”.

A *Nemzeti Audiovizuális Archívum* a 2004. évi 137. törvény rendelkezései értelmében jött létre, mint a közszolgálati televíziók és rádiók (m1, m2, DunaTV, Bartók, Kossuth, Petőfi Rádió), valamint két kereskedelmi csatorna (TV2, RTL Klub) magyar gyártású és magyar vonatkozású műsorainak köteleespéldány-archívuma. Az audiovizuális köteleespéldányt a NAVA közvetlenül a műsorszórásból rögzíti, de ha ez nem lehetséges, akkor a műsorszolgáltató külön hordozón bocsátja rendelkezésére. A NAVA ezen kívül más audiovizuális tartalmú archívumokat is befogad, ha úgy ítéli meg, hogy azok feldolgozásával, tárolásával és szolgáltatásával hozzájárul az audiovizuális tartalmaknak, mint a kulturális örökség részeinek a megőrzéséhez. Ezekből a műsorszámokból, illetve tartalmakból különgyűjteményeket hoz létre.

A Magyar Nemzeti Filmarchívum (Filmintézet)

Az 1957-ben Színház- és Filmtudományi Intézet néven megalakult nemzeti filmarchívum a magyar gyártású filmek köteleespéldány-őrző helye. 2011 decemberétől Filmintézet néven a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet (MaNDA) részeként folytatja működését.

A Virtuális Diamúzeum

A Bíró Ferenc magánkezdeményezésére létrejött Diafilm-történeti Gyűjteményben a filmekén kívül szövegekönyvek, használati utasítások, árjegyzékek, katalógusok és a filmekhez tartozó hangfelvételek is megtalálhatók. Kezelését 2006-ban átvette az OSA Archívum, ami nyilvános vetítéseken is bemutatja a gyűjteményt

A *World Digital Library* (WDL) a világ valamennyi földrészének kulturális katalauza. Változatos kulturális tartalmakat tesz közzé az interneten tanárok, diákok, kutatók, vagy egyszerűen csak az érdeklődők számára. Kéziratokat, térképeket, könyvritkaságokat, kottákat, hangfelvételeket, filmeket, fotókat, tervrajzokat tesz közzé a világ minden részéről az UNESCO hét hivatalos nyelven.

9.3.2. Önellenőrző kérdések

1. Melyik gyűjteményben keresi a Szabad Európa Rádió műsorainak dokumentációját?
2. Mit tartalmaz a Héderváry gyűjtemény? Melyik gyűjtemény őrzi a magyar játékfilmek kötelezpéldányait?
3. A NAVA-ban, vagy a Filmintézet honlapján tekintheti-e meg a Körhinta című magyar filmet?
4. Hol tekinthetők meg a NAVA által szolgáltatott magyar játékfilmek?
5. Melyik gyűjtemény anyagában található hÍradófilmek a 20. század elejéről? Hol tekintheti meg azokat?
6. Hol keres ismerterjesztő diafilmeket az 1950-es évekből?

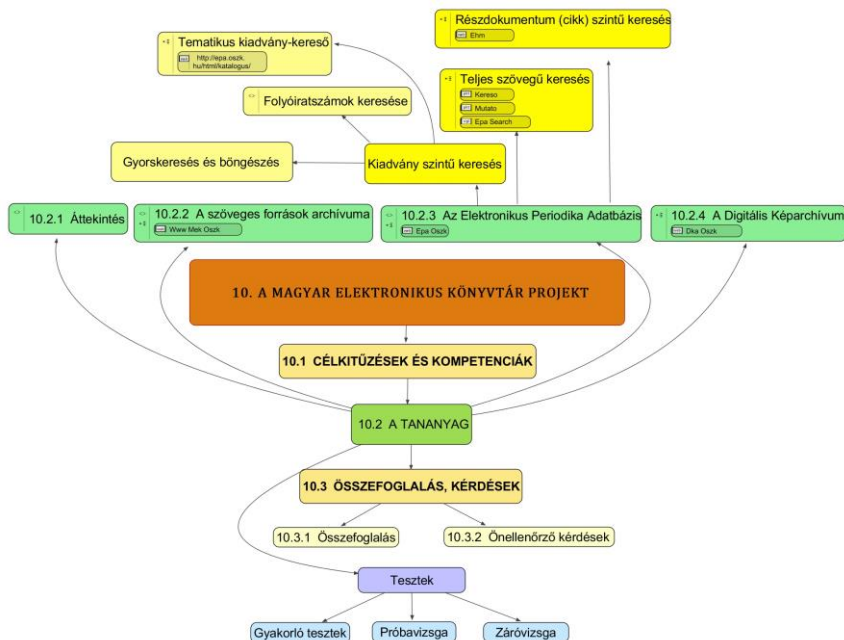
10. A MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR PROJEKT

10.1. Célkitűzések és kompetenciák

A lecke célja, hogy a magyar nyelvű, vagy magyar vonatkozású digitális formában létező, vagy digitalizált szövegek, időszaki kiadványok, képek digitális könyvtárában, a Magyar Elektronikus Könyvtár három gyűjteményében elősegítse a forráskutatást.

Alkalmas arra, hogy ismereteket nyújtson az elektronikus könyvtárak pedagógiai és egyéb forráskutatást segítő szolgáltatásairól, az oktatásban felhasználható digitális források lelőhelyéről és ösztönözzön az önálló ismeretszerzésre.

10.2. A téma áttekintése

77. ábra: Fogalomtérkép⁵⁴

⁵⁴ A fogalomtérkép megtekintéséhez szükséges Visual Understanding Environment program ingyenesen letölthető [innen](#)

10.2.1. Áttekintés

A MEK projekt három, egymáshoz közvetlenül kapcsolódó digitális könyvtári gyűjteményből áll.

A projekt első eredménye a szöveges anyagok gyűjteménye (1994), a második az időszaki kiadványok adatbázisa (2004), majd 2007-ben a képparchívum, ami azoknak a magyar vonatkozású és oktatási, tudományos, kulturális szempontból értékes digitális dokumentumoknak a gyűjteménye, amelyek egyrészt a MEK és az EPA állományában levő kiadványok válogatott képanyagát, másrészt az interneten, CD-n, illetve DVD-n megjelenő digitális képeket tartalmazza.

Digitális könyvtár, mert anyagát a könyvtári információkeresés és adatcseré szabályai szerint dolgozza fel, a gyűjtemény jellegéből adódóan időről időre virtuális kiállításokat rendez és tájékoztató szolgálatot tart fenn, azaz a gyűjtés mellett egyéb szolgáltatásai is vannak, ugyanakkor felhasználói interakciót is lehetővé tesz. Az „Olvasói vélemények” link az egyes művek navigációs oldalain jelennek meg.

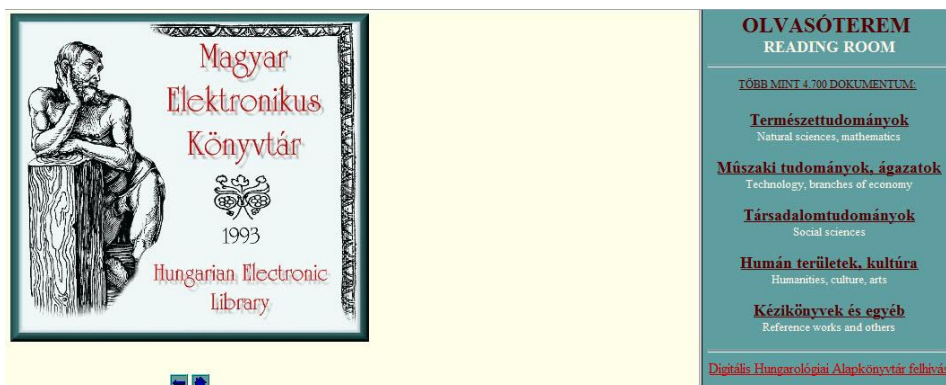
A *Világkönyvtár*⁵⁵ a MEK „kijárata” más elektronikus és hagyományos könyvtárak, szövegtárak, könyvkiadói és –forgalmazói oldalak, adatbázisok, internetes keresők felé.

10.2.2. A szöveges források archívuma⁵⁶

A Magyar Elektronikus Könyvtár története röviddel az internet megjelenése után kezdődött. A Miskolci Egyetem és a Budapesti Közgazdasági Egyetem gopher szerverein 1994-ben létrehozott két tesz-gyűjtemény további működéskéne terve még ebben az évben bekerült a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program első hároméves feladattervébe és 1995 elején az NIIF „helka” gépén elkezdődött egy gopher szerverre alapozott központi MEK szolgáltatás építése, majd 1996 júliusától a web felület működése.

⁵⁵ URL: <http://www.mek.oszk.hu/html/virtualis.html>

⁵⁶ URL: <http://www.mek.oszk.hu>

78. ábra: A MEK kezdeti web felülete tematikus böngészővel

A MEK 1999 szeptemberétől az Országos Széchényi Könyvtár kereteiben működik és az OSZK szerverét 2001-től használja. A fejlesztés során új kezelőfelületet hoztak létre és a feltöltött dokumentumokat Dublin Core és MARC formátumú metaadatokkal látták el, ezáltal az indexelő keresőgépek számára megtalálhatók a keresett dokumentum adatai és ezen keresztül a teljes szöveg.

79. ábra: A MEK 2.0 kezelőfelülete a böngészővel, a katalógussal és az információs oldalak linkjeivel

Gyűjtőkörébe csak magyar nyelvű, vagy magyar, illetve közép-európai vonatkozású, magyar szerzők által írt, vagy magyarra fordított tudományos, szak-

mai, oktatási, irodalmi vagy referenzs művek tartoznak, elsősorban szöveges anyagok, de találhatóak a gyűjteményben térképek és kották is. A gyűjtemény jelentőségét növeli, hogy az ún. szürke irodalmat sem zárja ki a gyűjtőköréből, így az egyébként nehezen elérhető disszertációk, szakdolgozatok, kutatási jelentések, stb. a projekt web felületén szabadon kutathatók.

Célja kezdetben a legkülönbözőbb forrásokból származó, eleve digitális formában létező művek összegyűjtése és szolgáltatása volt, később azonban az eredetileg nyomtatásban megjelent művek digitalizált változatait is befogadta és befogadja ma is.

The screenshot shows a digital library page for the book 'Remetelak' by Gabe Dearborne. The page is organized into several sections:

- Header:** Includes the MEK logo (mek.oszk.hu), the author's name 'Gabe Dearborne', the title 'Remetelak', and a category 'Szépirodalom, népköltészet/Kortárs magyar irodalom (magyar irodalom)'. There is also a small image of the book cover.
- SZERZŐI JOGOK:** A section for copyright information, containing a quote: "Akármennyire is akarom, nem tudok megszabadulni egyfajta büntudattól, pedig tudom, hogy egész házasságunk alatt nem vétettem Jessica ellen. Szeretettel vettem körül, vagy legalábbis megpróbáltam. Azt hiszem, nem voltam zsarnok férj. Talán kicsit szakbarbár, hiszen a mindenem a repülés volt."
- KATALÓGUS-CÉDULA:** A section for cataloging, featuring a 'felolvas' (read) button and a 'MEGTEKINTHETŐ VERZIÓK:' (Viewable versions) table. The table lists formats: HTML (1501 kbyte), Word (1860 kbyte), RTF (2002 kbyte), LIT, and JPEG.
- KERESÉS A MEK-BEN:** A search section with a 'ZIP-PEL CSOMAGOLT VERZIÓK:' (Zipped package versions) table. It lists: HTML (617 kbyte), Word (655 kbyte), RTF (1825 kbyte), PDF (608 kbyte), XML, and 'Egyéb' (Other).
- KÖNYVKERESÉS:** A search bar with 'hátra' (back) and 'előre' (forward) buttons. It includes a URL: <http://mek.oszk.hu/00800/00891> and a URN: <http://nbn.urn.hu/N2L?urn:nbn:hu-2890>. Below the search bar are buttons for 'Megosztás' (Share) and 'Gépi felolvasás' (Machine reading).
- Other sections:** 'FÜLSZÖVEG' (Full text), 'OLVASÓI VÉLEMÉNYEK' (Reader reviews), 'KAPCSOLÓDÓ OLDALAK' (Related pages), and 'SZÁMLÁLÓ: 10106' (Counter: 10106).

80. ábra: Digitalizált mű navigációs oldala

Művek digitális könyvtárakban történő közzététele és azok használata számos szerzői jogi kérdést is felvet, ezért a felhasználás szerzői feltételeiről minden esetben tájékoztatást kap a felhasználó. A mű metaadatai a *Katalóguscédula* menüpontból érhetőek el, a *Kapcsolódó oldalak* a MEK-ben levő hasonló témájú művek elérhetőségéről tájékoztatnak, a *Fülszöveg* pedig a mű tartalomjegyzékét, illetve annotációját tartalmazza. Vannak olyan eleve digitálisan létező, vagy digitalizált források, amelyek többféle fájlformátumban is elérhetőek, erről tájékoztat a *Megtekinthető verziók* menüpont. Látássérült felhasználók számára segítség, hogy egyes művek gépi felolvasását is lehetővé teszi.

Kulturális örökségünk megőrzésében tett újabb lépés volt 2004-ben a MEK keretében az OSZK koordinálásával elindított *Digitális Hungarológiai Alapkönyv-*

tár⁵⁷ projekt, aminek keretében több száz alapmű digitalizálása és elérhetővé tétele kezdődött el.

10.2.3. A folytatódó források digitális könyvtára, az EPA

Folytatódó források alatt a könyvtáros szakma olyan elektronikus időszaki kiadványokat ért, amelyek egymást követő részegységekben, folytatólagosan jelennek meg. Ennek nyomtatott megfelelője a napilap, folyóirat, évkönyv, sorozat, stb.

Az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis⁵⁸ célja a magyar vonatkozású elektronikus időszaki kiadványok összegyűjtése és szolgáltatása.

Elektronikus időszaki kiadványok már az internet korai időszakában is megjelentek és tűnékenységük, változtathatóságuk felvetette összegyűjtésük szükségességét. Az 1990-es évek közepén még csak nyilvántartásuk kezdődött meg a MEK keretében, amihez tartalomjegyzék-szolgáltatás is társult. Az e-folyóiratok linkjei, a tartalomjegyzék-szolgáltatás kezdetben a MEK virtuális folyóirat-olvasótermében volt elérhető. A linkek azonban csak addig működtek, amíg az információknak helyet adó szerverek is működtek, vagy szolgáltatták az információt. Célravezetőbb megoldásnak látszott ezért közvetlenül a szerkesztőségekkel megállapodni a gyűjtésről, archiválásról és a szolgáltatásról. Ezt a munkát a MEK 2001-ben kezdte el és ebből fejlődött ki 2003-ra az Elektronikus Periodika Adatbázis, ami 2004 nyarán nyílt meg az érdeklődők számára. Gyűjtőkörebe tartoznak mindazok az interneten, CD-ROM-on, DVD-ROM-on hozzáférhető elektronikus időszaki kiadványok, amelyeknek bármilyen magyar vonatkozásuk van. A gyűjteményben található kiadványok egy része archivált, más része távoli, vagy offline elérésű. Az archivált kiadványokhoz az EPA biztosítja az állandó hozzáférést, míg a távoli elérésű, azaz az interneten közzétett, de nem archivált elektronikus forrásoknak rögzíti a metaadatait és azokon keresztül kereshetővé teszi a kiadványt, de a szövegek hozzáférhetősége az eredeti forrás működésétől függ. Offline jelzésű kiadványok értelemszerűen nem érhetőek el az interneten, viszont adataik regisztráltak, így maguk a kiadványok más forrásból megkereshetőek.

Az EPA nyitó oldala a könyvtárban való navigálást segíti elő az alábbi nagyobb témakörökben:

- cím- és téma szerinti böngészés,

⁵⁷ URL: <http://www.mek.oszk.hu/hungalap/>

⁵⁸ URL: <http://epa.oszk.hu>

- az állományban történő gyorskeresés,
- kapcsolódás cikk-adatbázisokhoz,
- aktuális tematikus összeállítások ajánlatai,
- újdonságok és egyéb hasznos információk a használathoz.

The screenshot shows the Elektronikus Periodika A website interface. The header includes the site name and navigation tabs: 'about us', 'hírek', 'statisztika', 'bemutató', 'írártár', and 'vendégkönyv'. Below the header, there are search filters for 'cím', 'évek', 'téma', and 'típus'. The main content area displays three featured items: 'Képes hét', 'Állatvédelem', and 'Különbőség', each with a brief description, date range, and status (e.g., ARCHIVÁLT, FOLYAMATOS). A sidebar on the left contains navigation links for 'böngészés cím szerint', 'böngészés téma szerint', 'gyarapodás', and 'fenntartó'. The right sidebar includes a 'keresés a katalógusban' section with a search box and a 'cikk-kereső' section with a logo for EPA-HUMANUS-MATARKA.

81. ábra: Az EPA nyitó lapja 17_K81. jpg

A kiadvány szintű keresés az EPA-ban

A gyorskeresés és a böngészés funkció

A gyorskereséssel csak kiadvány szintű keresést lehet végrehajtani a *keresés a katalógusban* menüpontban a dokumentum címe, az elektronikus formá-

ban elérhető évek, vagy a periodikum témája szerint. A találatok szűkítésére a kiadvány típusának megadásával van lehetőség, ami legördülő menüből választható, vagy ha ismert a hozzáférés módja, megadható, hogy archivált, távoli elérésű, vagy offline legyen-e a kiadvány. Összetett kereséssel egyszerre tíz szempont is megadható. Böngészni folyóiratcímek és témák szerint lehet.

82. ábra: A gyorskeresés funkció 17_K82. jpg

A tematikus kiadvány- kereső

Kiadványok téma szerinti jellemzése összetett feladat. Ezt az EPA úgy oldja meg, hogy két tematikus rendszert kapcsol össze:

1. a Magyar Elektronikus Könyvtár témaköreinek listáját és
2. az OSZK teauruszának, a Köztaurusznak a tárgyszólistáját.

A tematikus kereső az EPA nyitó oldaláról a *keresés a katalógusban* menüpontból indítható. Témák (tágabb fogalom) és tárgyszavak (szűkebb fogalom) egymáshoz rendelésével és a megfelelő operátor kiválasztásával lehet kiadványokat keresni. Mind a témakörökhöz, mind a tárgyszavakhoz tartozik egy-egy index gomb, aminek használatával a jobb oldali keretben megjeleníthetők a listák, amiből kiválasztva a megfelelő indextételt, az bemásolódik a bal oldali keresőmezőbe.

Magyar Orvos a Magyar Orvosi Kamara egészségpolitikai és szakmai lapja http://epa.oszk.hu/01000/01085		2010- szakmai tudományos
Magyar Statisztikai Évkönyv http://epa.oszk.hu/01600/01678		1895-1910 évkönyv
Magyar Tudomány a Magyar Tudományos Akadémia folyóirata http://epa.oszk.hu/00600/00602		1996- tudományos
Magyar Tudomány a Magyar Tudományos Akadémia folyóirata http://epa.oszk.hu/00600/00691		1999- tudományos
Magyar Tudomány 2003 http://epa.oszk.hu/00700/00776		1999-2003 tudományos

83. ábra: A forrás elérhetőségének betűjelzése a találati listában 17_K83.jpg

epa.oszk.hu **Tematikus keresés** Elektronikus P eriodika A rchivum datbázis

Az Elektronikus Periodika Archivum és Adatbázisban a kiadványokat téma szerint is megkíséreljük leírni. A tematikus jellemzés szerint ezen a lapon lehet részletesen keresni. A téma szerinti besorolásnak két szintje van az EPÁ-ban: az egyik TÉMAKÖRÖK általánosabb, kötött listája, a másik részletesebb, kevésbé behatárolt tárgyszóképlet.

A kiadványokat általában 3-4 TÉMAKÖR és 5-6 tárgyszó jellemzi.

TÉMAKÖR

A jobboldali listából kiválasztva a keresőmezőbe illeszthetjük a keresett témaköröket.

Történelem általában bármelyik ezek közül ▼

SZŰKÍTÉS VAGY BŐVÍTÉS (TÁRGYSZÓ) és ▼

A keresést szűkíthetjük ("ÉS") illetve bővíthetjük ("VAGY") tárgyszó szerint. Itt is használhatunk indexet.

tanítás bármelyik ezek közül ▼

TÁRGYSZAVAK LISTÁJA

a b c d e f g h i j k l m
n o p q r s t u x y v w z teljes lista

- tájékoztatás
- tájékoztatástudomány
- tájékoztató lap
- tájéépitészet
- tájfoldrajz
- tájfutás
- tájkertészet
- talajtan
- Talmud
- Tampere
- táncelmélet
- táncművészet
- táncszínház
- tanészköz
- tanítás
- tanulmány
- tanulmánygyűjtemény
- tanulmányi verseny
- Tápió-vidék
- táplálkozás

84. ábra: Az EPA tematikus keresője 17_K84. jpg

A „keres” gomb megnyomásával elindítható a keresés, a „törlés” opcióval viszont az összes beírt feltétel törlődik.

Részegységek (folyóiratszámok) keresése az időszaki kiadvány egészén belül

A periodikum nyitólapja a hitelesítés, az állományadatok, a szöveghez való hozzáférés kiindulópontja.

The screenshot shows the website interface for 'Rendészet és Emberi Jogok'. The main header contains the title and subtitle: 'Rendészet és Emberi Jogok a Független Rendészeti Panasztestület folyóirata' and 'Emberi jogok; (érdekképviselet; hatóság; igazságszolgáltatás; igazságügy; jogsértés)'. The left sidebar includes 'epa.oszk.hu' logo, 'SZERZŐI JOGOK', 'KATALÓGUS-CÉDULA', 'EPA KATALÓGUS', and 'KERESÉS'. The top navigation bar has 'IMPRESSZUM', 'ARCHIVÁLT', 'FOLYAMATOS', and 'ISMERTETŐ'. Below this is a grid of buttons for years (2011, 2012) and other options like 'RSS XML' and 'súgó'. The right sidebar contains 'KÉPERNYŐ-FOTÓK' and 'KAPCSOLÓDÓ OLDALAK'. The footer shows 'EPA URL: http://epa.oszk.hu/02200/02222' and 'KIADVÁNY URL: http://epa.oszk.hu/02200/02222' with 'hátra' and 'előre' navigation buttons.

85. ábra: Elektronikus folyóirat nyitólapja 17_K85. jpg

A keresett időszaki kiadvány folyamatosságáról – folyamatos, lezárt, vagy szünetelő – szóló információt a kiadvány weblapjának nyitó oldalán teszik közzé, a forrás elérhetőségét pedig a találati listában betűkkel jelzik⁵⁹. Ha például egy távoli elérésű forrás megjelenése szünetel, de az addig megjelent részegységek az interneten megtalálhatók, az EPA képes a szöveg hozzáféréseinek biztosítására is.

⁵⁹ A= archivált; O= offline; T= távoli elérésű

Találatali lista		Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis	
	= Archivált kiadvány		= Távoli kiadvány
	= Offline kiadvány		
Találatok száma: 2198			
Irodalomtörténeti Közlemények		1891-2003	
http://epa.oszk.hu/00000/00001		EPA-00001	
Alföld irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat		1996 - 2003; 2007-	
http://epa.oszk.hu/00000/00002		EPA-00002	
Budapesti Negyed lap a városról		1993-	
http://epa.oszk.hu/00000/00003		EPA-00003	
Délamerikai Magyar Hírlap a dél-amerikai magyarok független folyóirata		2001-2004	
http://epa.oszk.hu/00000/00004		EPA-00004	
Ökotáj a Zöld Hálózat lapja		1992-	
http://epa.oszk.hu/00000/00005		EPA-00005	
Könyvtár - Információ - Társadalom Heti hírlevél információs és könyvtári szakemberek számára		2002-	
http://epa.oszk.hu/00000/00006		EPA-00006	
Mikes International magyar szellemi fórum		2001-	
http://epa.oszk.hu/00000/00007		EPA-00007	
Hollandiai Magyar Hírek a Hollandiai Magyar Szövetség Közleményei		1997-	
http://epa.oszk.hu/00000/00008		EPA-00008	
Művészet Szerkesztette: Lyka Károly		1902-1915	
http://epa.oszk.hu/00000/00009		EPA-00009	

86. ábra: A forrás elérhetőségének betűjelzése a találati listában 17_K86. jpg

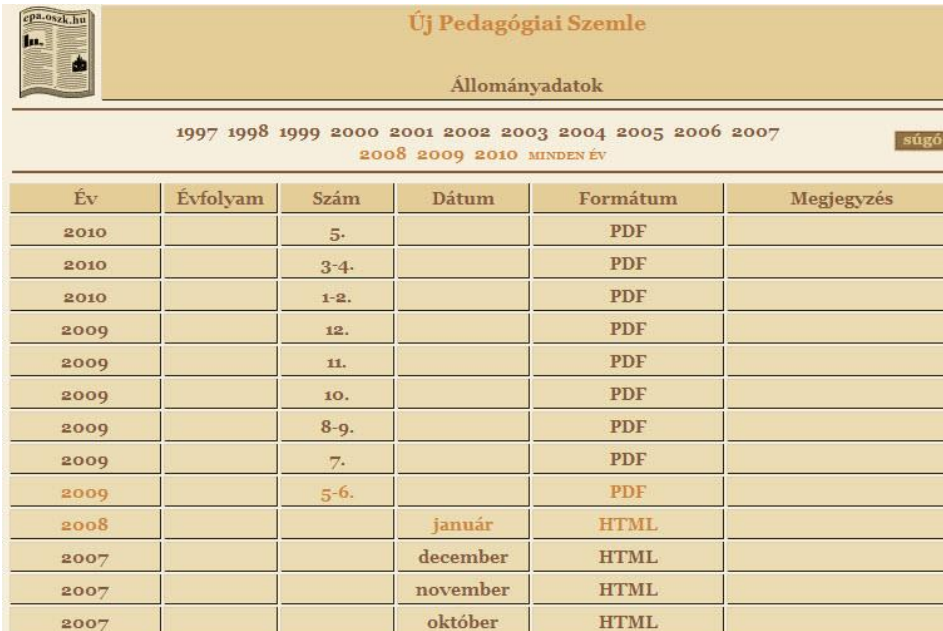
A fenti példában látható, hogy a Magyar Tudomány című folyóirat háromszor is szerepel a találati listában. Ennek az az oka, hogy az EPA szolgáltatja az offline (CD-ROM-on megjelent) kiadvány adatait („O” jelzéssel), hozzáférést biztosít az online elérhető részegységekhez („T” jelzéssel) úgy, hogy linkkel kapcsolódik az adatgazda szerverén található forráshoz és szolgáltatja az archivált példány metaadatait és a teljes szöveget („A” jelzéssel). A hitelesítést szolgálja a periodikum eredeti forrásához vagy kiadójához kapcsoló link, ahol a kiadvány eredeti környezetében látható borítójával, szerzőségi és impresszum adataival, illetve részegységenként olvasható a teljes szöveg. Az eredeti forráshelyhez történő csatlakozás archivált kiadvány esetén a Forrás, távoli elérésű periodikum esetén a Forrás és a bélyegkép menüpontból indítható.

 Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet		1055 Bp., Szalay u. 10-14. Tel.: (+36-1) 235-7200 Fax: (+36-1) 235-7202
Főoldal Hírek és aktualitások Rólunk NAT 21. századi közoktatás-fejlesztés, koordináció (TÁMOP 3.1.1) A felsőoktatási szolgáltatások rendszerszintű fejlesztése (TÁMOP 4.1.3) Minőségfejlesztés a felsőoktatásban (TÁMOP 4.1.4) Hatékony informatikai infrastruktúra a közoktatásban (TIOP 1.1.2) Rendezvények Lezárt kutatások, projektek Nemzeti Tehetség Program Szakiskolai közismereti program Vizsgacentrum Pályázatok Kutatói oldalak Kiadványaink Tudástár Felsőoktatás Munkatársak publikációi		Keresés <input type="text"/> Új Pedagógiai Szemle 2009. június 17. Címkék: Új Pedagógiai Szemle, ÚPSZ <hr/> <p style="text-align: center;">Főszerkesztő: Mayer József Szerkesztőség: 1055 Budapest, Szalay utca 10-14. Tel: 06 1 235 7263, Fax: 06 1 235 7262 E-mail: ups@ofi.hu</p> <hr/> 2011 Új Pedagógiai Szemle 2011. augusztus-szeptember Új Pedagógiai Szemle 2011. július Új Pedagógiai Szemle 2011. június Új Pedagógiai Szemle 2011. január-május <hr/> 2010 Új Pedagógiai Szemle 2010. október-november-december Új Pedagógiai Szemle 2010. augusztus-szeptember Új Pedagógiai Szemle 2010. június-július Új Pedagógiai Szemle 2010. május Új Pedagógiai Szemle 2010. március-április Új Pedagógiai Szemle 2010. január-február <hr/> 2009 Új Pedagógiai Szemle 2009. december Új Pedagógiai Szemle 2009. november Új Pedagógiai Szemle 2009. október Új Pedagógiai Szemle 2009. augusztus-szeptember Új Pedagógiai Szemle 2009. július

87. ábra: Az ÚPSz az eredeti forráshelyen 17_K87. jpg

Folyóiratcikkek szövegeihez több úton is el lehet jutni:

1. A nyitólap jobb felső sarkában levő bélyegkép a kiadvány borítójának a képe, ami egy állomány-nyilvántartó laphoz vezet. Célja, hogy áttekintést adjon az archivált periodikum gyűjteményben meglévő részegységeiről. Tehát nem arról tájékoztat, hogy megjelent-e a kiadvány valamely részegysége, hanem arról, hogy az EPA számára archiválták, így a gyűjteményben megtalálható. A lapon táblázatos formában a periodikumok egy évfolyamon belüli részegységeinek számozási adatai (évfolyamszámozás, ha szerepel az eredeti kiadványon; a részegységek sorszáma; keltezési adat) és a szövegek fájlformátumai láthatók. A tanulmányozni kívánt számra kattintva megnyílik a folyóiratszám tartalomjegyzéke, ahonnan tovább lehet lépni a cikk teljes szövegéhez.

Év	Évfolyam	Szám	Dátum	Formátum	Megjegyzés
2010		5.		PDF	
2010		3-4.		PDF	
2010		1-2.		PDF	
2009		12.		PDF	
2009		11.		PDF	
2009		10.		PDF	
2009		8-9.		PDF	
2009		7.		PDF	
2009		5-6.		PDF	
2008			január	HTML	
2007			december	HTML	
2007			november	HTML	
2007			október	HTML	

88. ábra: Állomány-nyilvántartó lap az EPA-ban 17_K88.jpg

2. A periodikum nyitólapjának középső részén található éves csoportosításban az állományban meglévő évfolyamok. Az évszámra kattintva az állomány-nyilvántartó lapra jutunk, ahonnan tovább lehet lépni a szöveghez.

Archivált periodikumok cikkeiben teljes szövegű keresés is lehetséges, ami vagy a periodikum nyitólapjának *Kereső* menüpontjából, vagy a *Mutatóból* érhető el, de az EPA-szolgáltatás nyitó lapján a jobb oldali mezőben levő *keresés a teljes szövegben* opció is használható. Ennek használata akkor hasznos, ha nem tudjuk a konkrét időszaki kiadvány címét, amiben keresni szeretnénk.

A *Keresőben* annak a folyóiratnak a cikkeiben lehet közvetlenül keresni kulcsszavakkal, amelyeknek a nyitólapján vagyunk.

Új Pedagógiai Szemle
 TELJES SZÖVEGŰ KERESŐ

Keresés a **Google™** rendszerrel:

Az összes ilyen szóval:

Pontos kifejezéssel:

Bármelyik szóval:

E szavak nélkül:

Találatok száma egy listában:

Keresés a **SWISH++** rendszerrel:

Ezen a kereső úrlapon a címben szereplő kiadvány HTML állományának teljes szövegében kereshet.
Az EPA teljes állományában a nyitólapon található úrlap segítségével lehet keresni.

89. ábra: Teljes szövegű keresés a nyitólap Kereső menüpontjából 17_K89. jpg

Részdokumentum szintű keresés az EPA-ban

Folyóiratcikk keresését két útvonalon lehet indítani:

1. Az EPA-szolgáltatás nyitólapjáról: a jobb oldali oszlopban a *cikk-kereső* linkre kattintva kapcsolódhat az EPA-HUMANUS-MATARKA közös cikk-adatbázishoz. (Lásd Az EPA nyitó oldala ábrát). Leírását részletesebben lásd a Tájékozódás forrásai című fejezetben. A keresést akkor célszerű innen indítani, ha nem tudja, hogy a keresett cikk melyik folyóiratban jelent meg, vagy a szerző időszaki kiadványokban megjelent és az adatbázis számára feldolgozott írásait szeretné összegyűjteni, vagy egy-egy folyóirat, illetve tudományterület cikkeinek összességére kíváncsi. Az EPA-HUMANUS-MATARKA közös adatbázisba a szolgáltatás logójára kattintva közvetlenül is be lehet lépni.

2. Az időszaki kiadvány nyitólapjáról elérhető *Mutató* két keresési segédletet kínál fel.

90. ábra: Az EPA Mutatóból elérhető keresési segédletei 17_K90. jpg

a) A *Cikk-kereső* menüpontból a MATARKA⁶⁰ teljes adatbázisában lehet keresni szerző, a cikk címe és kulcsszavak alapján. Ebben az esetben a szerző vagy a téma valamennyi cikkét keresi az adatbázisban függetlenül attól, hogy melyik folyóiratban jelent meg. Ha cím, vagy címrészlet szerint keres, akkor értelemszerűen csak a keresett cikk adatait, illetve szövegét találja meg. A *Cikk-kereső* arra is lehetőséget ad, hogy legördülő menüből kiválassza azt a folyóiratot, amelyikben a keresést el szeretné végezni. Ebben az esetben természetesen csak a megadott folyóiratban megjelent részdokumentumok adatai fognak szerepelni a találati listában, ahonnan tovább lehet lépni a részdokumentum szövegéhez.

⁶⁰ .A MATARKA ismertetését lásd a Tájékozódás forrásai című fejezetben

Cikk-kereső Elektronikus Periodika Archivum adatbázis

Az alábbi űrlap segítségével Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisában (MATARKA) kereshet olyan időszaki kiadványok cikkeinek adataira amelyekből teljes szövegű írások találhatóak az EPA-ban. A tartalomjegyzék alapján kereshető folyóiratok körét az EPA és a MATARKA szolgáltatás együttműködésének keretében folyamatosan bővítjük.

itt adható meg pontosan az az intervallum, amiben az adott folyóirat kereshető 1890 évtől 2009 évig

Több folyóiratot is kiválaszthat Ctrl+folyóiratra kattintva.

Válasszon folyóiratot!
 Acta paedagogica
 Aetas : történettudományi foly...
 Agrár- és környezetjog = Journ...
 Alföld
 Archeometriai muhely

(több mezőt is kitölthet egyszerre; csonkolás % jellel vagy *-gal)

Szerző:

További szerző:

Szerző - kulcsszavak:

Cikk címe - kulcsszavak:

Cikk címe - részlet:

súgó keres

91. ábra: Cikk-kereső az archivált folyóiratok adatbázisában 17_K91. jpg

b) A Mutató *Repertorium* opciója évenként és részegységenként listázza annak a folyóiratnak a tartalomjegyzékét, amelyiknek a nyitólapján vagyunk. A kívánt számra kattintva megjelenik a tartalomjegyzék és ezen keresztül a teljes szöveg.

Összefoglalóan:

Ha egy téma cikk-irodalmát, vagy egy szerző magyar vonatkozású folyóiratokban megjelent írásait szeretné összegyűjteni, a keresést célszerű az EPA nyitólapjáról a cikk-keresőből, vagy a kiadvány nyitólapjáról a Mutató Cikk-keresőjéből indítani.

Ha azt szeretné megtudni, hogy valamely folyóirat mely cikkei foglalkoznak a kutatott témával, akkor a keresést a kiadvány nyitólapjáról elérhető Kereső menüpontból javasolt indítani.

Ha viszont arra kíváncsi, hogy egy konkrét folyóiratszámnak mi a tartalma, a keresést a Repertorium opcióból indítsa!

MATARKA - Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa

Keresés Készítők Dokumentumok Statisztikák Segítség Vendégekönyv Kapcsolat Egyesület

Egyszerű keresés Haladó keresés Böngészés Folyóiratok Kosár tartalma Regisztráció Belépés

Új pedagógiai szemle RSS

Teljes szöveg: [Elektronikus Periodika Archivum - 1997/1 számtól](#)

2011:	2010:	2009:	2008:	2007:
1-3-4-5. sz.	1-2. sz.	1. sz.	1. sz.	1. sz.
6. sz.	3-4. sz.	2. sz.	2. sz.	2. sz.
7. sz.	5. sz.	3. sz.	3. sz.	3-4. sz.
8-9. sz.	6-7. sz.	4. sz.	4. sz.	5. sz.
10. sz.	8-9. sz.	5-6. sz.	5. sz.	6. sz.
	10-11-12. sz.	7. sz.	6-7. sz.	7-8. sz.
		8-9. sz.	8-9. sz.	9. sz.
		10. sz.	10. sz.	10. sz.
		11. sz.	11-12. sz.	11. sz.
		12. sz.		12. sz.
2006:	2005:	2004:	2003:	2002:
1. sz.	1. sz.	1. sz.	1. sz.	1. sz.
2. sz.	2. sz.	2. sz.	2. sz.	2. sz.
3. sz.	3. sz.	3. sz.	3. sz.	3. sz.
4. sz.	4. sz.	4-5. sz.	4. sz.	4. sz.
5. sz.	5. sz.	6. sz.	5. sz.	5. sz.
6. sz.	6. sz.	7-8. sz.	6. sz.	6. sz.
7-8. sz.	7-8. sz.	9. sz.	7-8. sz.	7-8. sz.
9. sz.	9. sz.	10. sz.	9. sz.	9. sz.
10. sz.	10. sz.	11. sz.	10. sz.	10. sz.
11. sz.	11. sz.	12. sz.	11. sz.	11. sz.
12. sz.	12. sz.		12. sz.	12. sz.

92. ábra: Folyóiratszámok listája a Repertóriumban 17_K92. jpg

1.1.4 Képek digitális könyvtára, a Digitális Képparchívum

A MEK projekt harmadik tagja, a Digitális Képparchívum⁶¹ 2007-ben indította szolgáltatásait. A gyűjtés tartalmi elve ugyanaz, mint a MEK projekt másik két tagjának. Azokból a magyar vagy magyar vonatkozású képekből válogat, amelyek a MEK szövegarchívumában, vagy az EPA-ban feldolgozott kiadványokban található, illetve az internetes képmegosztókon, CD-ROM vagy DVD-ROM kiadványokban megjelentek és a tulajdonosuk hozzájárul a DKA-ban való szolgáltatáshoz.

A képek többféle felbontásban kerülnek a gyűjteménybe a 150 pontos „bélyegkép”-től a 770 pont széles normál képig, de egyes esetekben ettől még nagyobb felbontás is lehetséges, amit a dokumentum tulajdonosa határoz meg. A képek felhasználására az engedélyt a tulajdonos adja meg.

A DKA felépítése, tartalmának kereshetősége hasonló a MEK projekt másik két tagjéhez.

⁶¹ URL: <http://dka.oszk.hu>

The screenshot shows the Digitalis Képtár (DKA) website interface. At the top, there is a navigation bar with 'english', 'képalbum', 'hírek', 'gyűjtemények', 'bemutató', 'vetítő', and 'vendégkönyv'. Below this, there are sub-navigators for '36087 dokumentum', 'újdonságok', 'sikerlista', 'teljes lista', and 'kapcsolat'. The main content area displays search results for 'A Zizianov grúz hercegi család tagjai gróf Zichy Jenő körül'. It includes a title, a brief description, a small image, and a search box on the right. The search box has fields for 'alkotó', 'cím', 'téma', 'műfaj', and 'sorszám', along with buttons for 'súgó', 'összetett', and 'keres'. Below the search results, there are two more entries: 'Dagesztáni avar férffi' and 'Dagesztáni avar férffi', each with a small image and a search box.

93. ábra: A DKA nyitó oldala 17_K93. jpg

A DKA részgyűjteményei

A DKA sajátossága, hogy állománya tematikus csoportokba és származási kategóriákba rendezetten is kereshető és egyes csoportok egymással össze is kapcsolhatók. A részgyűjtemények a DKA-szolgáltatás nyitólapjának felső menüsorából érhetők el.

The screenshot shows two sections of the DKA website. The left section is titled 'Tematikus kategóriák' and contains a list of categories with checkboxes: 'Történelem', 'Helyismeret', 'Tudomány', 'Művészet', 'Természet', 'Egyéb', and 'Vegyes'. The right section is titled 'Származási kategóriák' and contains a list of categories with checkboxes: 'Könyvek, újságok és folyóiratok illusztrációi', 'Magángyűjtemények', 'Internetes gyűjtemények', 'Közgyűjtemények anyaga', and 'Rendezés létrehozási dátum szerint'. A 'keres' button is located at the bottom right of the 'Származási kategóriák' section.

94. ábra: DKA tematikus kategóriái és a képek származási helyei 17_K94. jpg

A részgyűjtemény címére vagy a bélyegképre kattintva megjelenik a részgyűjteményen levő képek teljes listája az alkotók betűrendjében. Ha viszont a *Részskatalógus* gombra kattint, akkor az adott részgyűjteményen belül lehet további képeket keresni.

- a b c d e f g h i j k l m n o ö p q r s t u ü x y v w z teljes	
Állatvilág	A találatok száma: 2228
stuksza: (Vi)dámvad a Galyatetőn http://dka.oszk.hu/024100/024169	
Elvira: 0 046 [Fekete hattyú] http://dka.oszk.hu/024700/024787	
Elvira: 0 050 [Teve] http://dka.oszk.hu/024700/024788	
Elvira: 0 105 [Flamingó] http://dka.oszk.hu/024700/024789	

Állatvilág ↗

Leírás: *Magyar vonatkozású válogatás az internetes gyűjtemények képanyagából*
 Megjegyzés: *Válogatott képek*
 Kategóriák: *Tudomány, Természet, Internetes gyűjtemények*
 Tárgyszavak: *biológia, állattan, állatkép, Magyarország*
 Létrehozás dátuma: *2011-01-15*
 Katalogizált dokumentumok száma: *2228*
 A képek eredeti forrása: *Országalbum, Inda fotó, Wikipédia*

RÉSZKATALÓGUS ↗

DKA **Állatvilág**

Az internetes fényképmegosztók - INDA, Országalbum - és a Wikipédia igényesen elkészített, megfelelő információval ellátott fotóanyagából folyamatosan gyarapított válogatás.

Listák rendezése: **Cím szerint** **Alkotó szerint** **Időrendben** **ID szerint** **súgó**

Főcím	<input type="text"/>	INDEX	és ▾
Alkotó személy	<input type="text"/>	INDEX	és ▾
Dokumentumtípus	<input type="text"/>	INDEX	és ▾
Földrajzi- vagy időtárgyszó	<input type="text"/>	INDEX	és ▾
Tárgyszó	<input type="text"/>	INDEX	

töröl **teljes lista** **keres**

95. ábra: A részgyűjtemény képeinek listája és katalógusa 17_K95a-b-c. jpg

Összefoglalás, kérdések

1.1.5 Összefoglalás

A MEK projekt három, egymáshoz közvetlenül kapcsolódó digitális könyvtári gyűjteményből áll.

A projekt első eredménye a szöveges anyagok gyűjteménye (1994), a második az időszaki kiadványok adatbázisa, majd 2007-ben a képarchívum, ami azoknak a magyar vonatkozású és oktatási, tudományos, kulturális szempontból értékes digitális dokumentumoknak a gyűjteménye, amelyek egyrészt a MEK és az EPA állományában levő kiadványok válogatott képanyagát, másrészt az interneten, CD-n, illetve DVD-n megjelenő digitális képeket tartalmazza.

Digitális könyvtár, mert anyagát a könyvtári információkeresés és adatcserre szabályai szerint dolgozza fel, a gyűjtemény jellegéből adódóan időről időre virtuális kiállításokat rendez és tájékoztató szolgálatot tart fenn, azaz a gyűjtés mellett egyéb szolgáltatásai is vannak, ugyanakkor felhasználói interakciót is lehetővé tesz. Az „Olvasói vélemények” link az egyes művek navigációs oldalain jelennek meg.

A *Világkönyvtár*⁶² a MEK „kijárata” más elektronikus és hagyományos könyvtárak, szövegtárak, könyvkiadói és –forgalmazói oldalak, adatbázisok, internetes keresők felé.

1.1.6 Önellenőrző kérdések

1. Érdemes-e külföldön magyar nyelven megjelent szöveget keresni a Magyar Elektronikus Könyvtárban?
2. Mitől függ, hogy az EPA-ban olvasható-e teljes szöveggel egy folyóiratcikk?
3. Hogyan kereshető folyóiratcikk az EPA-ban?
4. Honnan származnak a Digitális Képarchívum gyűjteményében levő képek?
5. Honnan szerez információt arról, hogy milyen feltételek mellett használhat fel egy képet a DKA-ból?
6. Hogyan tájékozódik arról, hogy a DKA-nak milyen részgyűjteményei vannak?

⁶² URL: <http://www.mek.oszk.hu/html/virtualis.html>

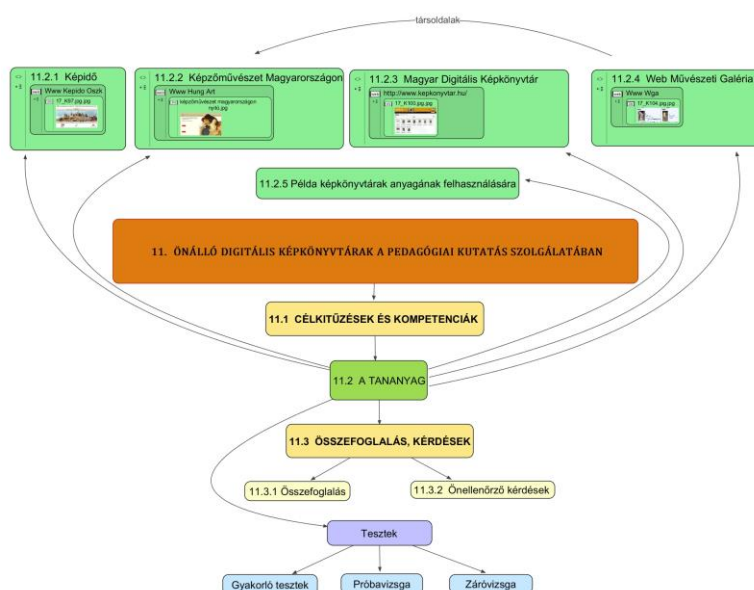
11. ÖNÁLLÓ DIGITÁLIS KÉPKÖNYVTÁRAK A PEDAGÓGIAI KUTATÁS SZOLGÁLATÁBAN

11.1. Célkitűzések és kompetenciák

A képi ábrázolás egy téma legalább olyan fontos forrásdokumentuma, mint a szöveg. Mint képzőművészeti alkotás, külön kutatás tárgyát is képezi, kulturális örökségünk fontos része. Összegyűjtésükre, kezelésükre, szolgáltatásukra önálló képkönyvtárak szerveződtek, de éppúgy részei az általános gyűjtőkörű digitális könyvtáraknak is.

Ebben a leckében a kimondottan csak képek gyűjtésére szakosodott digitális könyvtárakkal foglalkozunk, amelyeknek a használata hasznos ismereteket nyújt az oktatásban is felhasználható digitális források felkutatásában, az IKT eszközök osztálytermi használatában és elősegíti az önálló tanulás ösztönzését.

11.2. A téma áttekintése

96. ábra: Fogalomtérkép

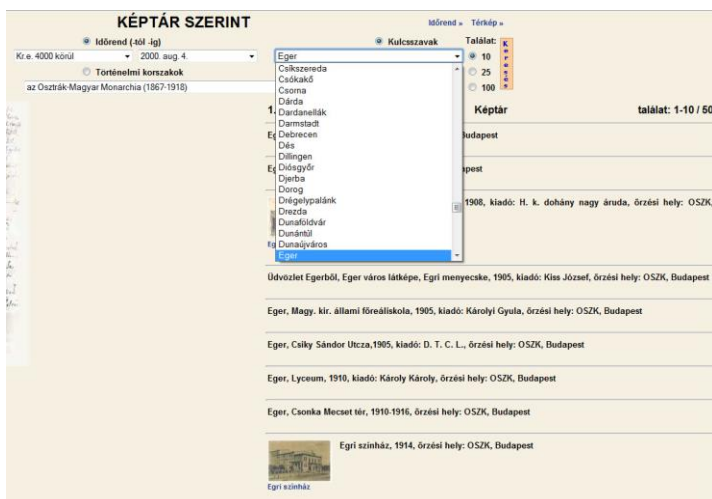
11.2.1. Magyarország képes történelmi kronológiája, a Képidő

Az adatbázis⁶³ történelmünk sorsfordulóinak, a magyar vár-, város- és színháztörténetnek, a mindennapok és ünnepek eseményeinek forrásait tartalmazza a kezdetektől a második évezred végéig. Az időrendben felsorolt tényeket a tárgyi és szellemi kultúra emlékei, jelentős mennyiségű metszet, képeslapanyag, valamint képzőművészeti alkotások illusztrálják.

Keresés az adatbázisban

97. ábra: A Képidő nyitólapja

98. ábra: Földrajzi hely szerinti keresés

⁶³ URL: <http://www.kepido.oszk.hu>

11.2.2. Képzőművészet Magyarországon

A *Képzőművészet Magyarországon*⁶⁴ a románkori kezdetektől a XX. század közepéig terjedő időszak képzőművészetének a bemutatására jött létre. További képzőművészeti alkotások kereséséhez nyújt segítséget az a linkgyűjtemény, amelyik képzőművészeti helyek elérését könnyíti meg.

A tárlatvezetésnek nevezett, a Magyar Elektronikus Könyvtárral, múzeumokkal, galériákkal, más webhelyekkel közösen készített tematikus összeállítások különösen alkalmasak az oktatásban való felhasználásra. Itt a művészet, a történelem, az irodalom együtt jelenik meg, elemzésre alkalmas korrajzot ad, felhasználásukkal az összefüggések érthetőbbé válnak, a diákok a műalkotások elemzésével saját felfedezéseket tehetnek. Szép példa erre a történelmi festészet, vagy Az ember tragédiájához illusztrációkból, fordításokból készített összeállítás.

- ✿ Nézze meg ezt a virtuális kiállítást: Az ember tragédiája : Madách Imre drámája az illusztrációk és fordítások tükrében. Elérhető: <http://www.hung-art.hu/vezetes/madach/index.html>
- ✿ Egészítse ki a kiállítás anyagát a témába vágó szöveggel a Magyar Elektronikus Könyvtárból és képekkel a WGA-ból!
- ✿ A Duna Televízió 2010. szeptember 21-én A magyar dráma napja alkalmából Ó Fortuna! címmel bemutatta a dráma egy epizódjának animációs filmváltozatát. Tekintse meg a filmet!

11.2.3. Magyar Digitális Képkönyvtár

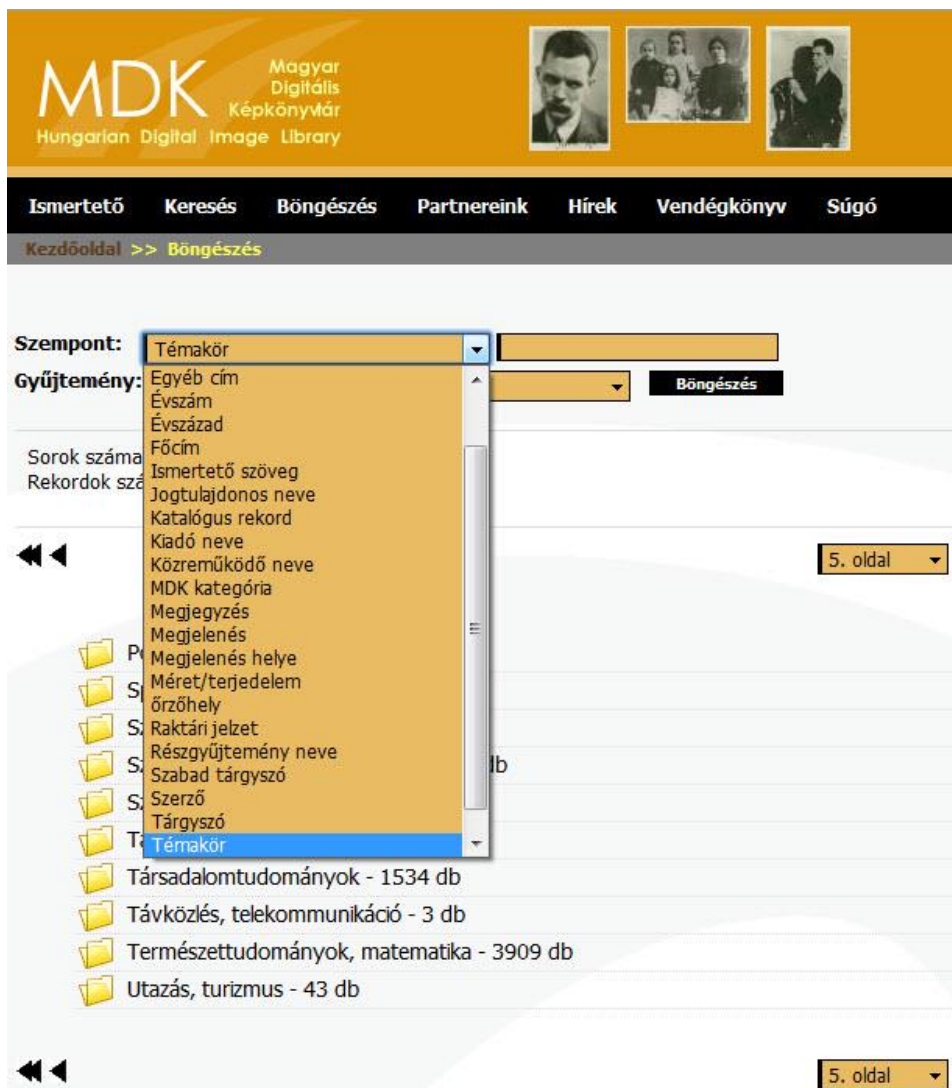
A *Magyar Digitális Képkönyvtár*⁶⁵ 48 magyar könyvtár összefogásával jött létre 2008-2009-ben. A különféle gyűjteményekben őrzött magyar vagy magyar vonatkozású kódexek, helytörténeti fotótárak, képeslapok, metszetek, plakátok, színlapok, térképek, kéziratok, a tárgyi népművészet digitalizált anyagait tartalmazza. A gyűjtemény darabjai szabadon felhasználhatók tanuláshoz, ismeretszerzéshez vagy akár szórakozáshoz is. Képeslapküldő szolgáltatás keretében is szabadon felhasználható. Lehetséges a haszonszerzési célú felhasználás is, de ahhoz az eredeti képet őrző könyvtár engedélyét kell kérni.

A gyűjteményben böngészéssel, vagy kereséssel lehet elektronikus forrást találni.

⁶⁴ URL: <http://www.hung-art.hu>

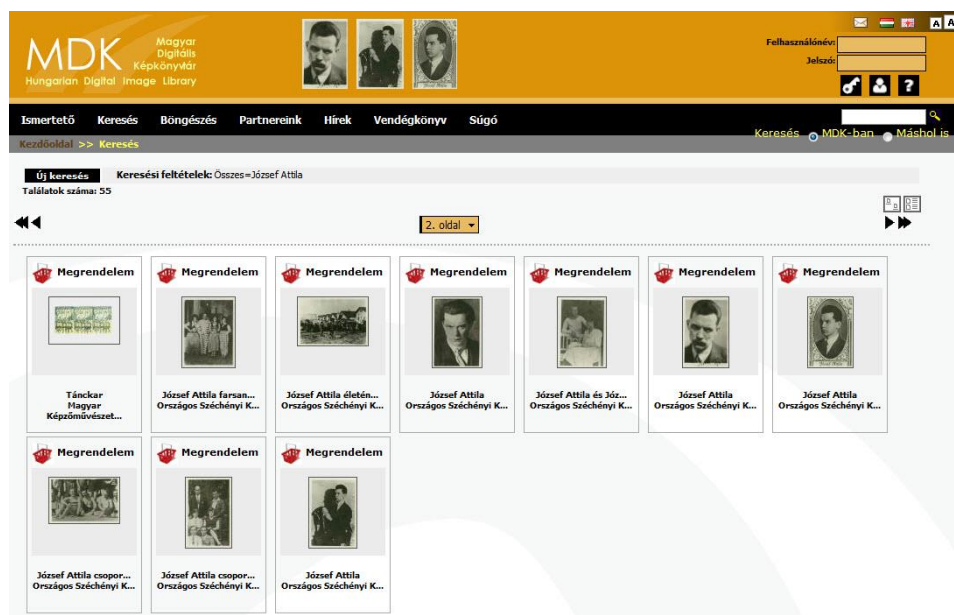
⁶⁵ URL: <http://www.kepkonyvtar.hu/>

Böngészéskor – ha nem szűkíti a böngészés szempontjait – megjelenik az összes tulajdonos összes témaköre. A találatok számának szűkítése legördülő menüből választható szempont hozzáadásával, vagy/és valamely gyűjtemény kiválasztásával lehetséges.

99. ábra: Böngészés az MDK-ból elérhető képekben

Kereséskor tetszőleges számú, legördülő menüből választható szempont szerint lehet megfogalmazni a keresőkérdést.

100. ábra: József Attilával kapcsolatos képek találati listájának részlete

101. ábra: A kép adatlapja

A találati listából kiválasztott bélyegképre kattintva jelennek meg a kép metaadatai, az őrzőhelyre és a szerzői jogi korlátozásra vonatkozó információk.

Szórakozásra is kiváló lehetőség a felkínált puzzle.

11.2.4. Web Művészeti Galéria

A gyűjtemény⁶⁶ szabad hozzáférésű művészettörténeti forrásként, virtuális múzeumként működik elsősorban tanárok és diákok számára. Krén Emil és Marx Dániel olyan magánkezdeményezése, ami – ellentétben a digitális könyvtárak többségével – nem kapcsolódik közvetlenül egyik fizikailag is létező gyűjteményhez sem. 1996-ban jött létre, eredeti szándéka a reneszánsz művészet bemutatása volt. Azóta tovább bővült a reneszánszt megelőző és követő korok anyagaival. Így lett a 11-19. századi európai festészet, szobrászat, díszítőművészet virtuális múzeuma, ahol együtt található a művészek életrajza, a korra vonatkozó történeti információk, események, művek, helyenként meghallgatható korabeli zene és képeslap-küldő szolgáltatás is működik.

A virtuális múzeum szövegei túlnyomórészt angol nyelvűek, mert az összeállításához felhasznált szakirodalom is az.

A glosszárium a művészettörténeti fogalmakban való eligazodást segíti.

Keresés a Galéria anyagában

Böngészni művész-listák összeállításával lehet

- a) az abc valamelyik betűjére kattintva, vagy
- b) több szempont (nemzetiség, művészettörténeti korszak, idővonal, művészeti ág) egyidejű megadásával, vagy
- c) kéttablakos böngészéssel.

School	Period	Time-line	Profession	Sort by
Hungarian ▼	Romanticism ▼	1851-1900 ▼	painter ▼	Name ▼
<input type="button" value="Get list of artists"/> <input type="button" value="Clear"/>				

102. ábra: *A magyar romantikus festészet alkotóinak keresése több szempontú böngészéssel*

A találati listában a művész nevére kattintva megjelennek alkotásai, amelyek képeslapként elküldhetők vagy kinyomtathatók. Lehetőség van a művész életrajzának tanulmányozására is és megszólaltatható a korszakra jellemző zene.

⁶⁶ URL: <http://www.wga.hu>

MARKÓ, Ferenc

Hungarian painter (b. 1832, Eisenstadt, d. 1874, Budapest)

BIOGRAPHY

Preview	Picture Data	File Info	Comment
	Harvesting Watermelons 1852 Oil on canvas, 64 x 93 cm Private collection	1223*842 True Color 110 Kb	
	Courtship 1866 Oil on canvas, 62 x 93,5 cm Private collection	1225*813 True Color 104 Kb	
	Travelling Barber 1863 Oil on cardboard, 32 x 40 cm Private collection	1130*896 True Color 133 Kb	

SEND POSTCARD

PRINT

To send a postcard from this page please push the button then select a picture by clicking on it. For other selections please use the [search engine](#) or the [postcard links](#).

Print and/or bookmark the page in a new window then close it and return.

103. ábra: A művész képei a találati listában

A kétablakos böngészés több műalkotás egyidejű megtekintését és összehasonlítását teszi lehetővé több szempontból, például:

- a) két művész egymásra gyakorolt hatása,
- b) azonos téma két különböző művésznél,
- c) szobrok nézete több dimenzióból,
- d) a művész életrajzának és alkotásainak egyidejű megtekintése és a megszólaló zene kiválasztása.

A kétablakos böngészés a WGA nyitó oldaláról érhető el, de a művészek betűrendes listája is felkínálja.

104. ábra: Kéttablakos nézet a felkinált zenei aláfestéssel

Az *Artist Index* minden oldal alján megjelenik, így a művészek keresése egyszerű. Az *Artist Index* részét képezi két különgyűjtemény is:

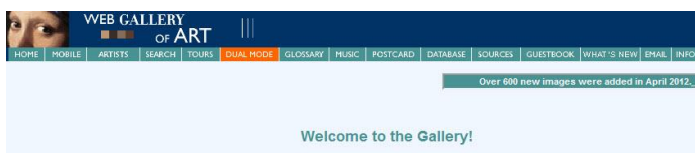
1. a középkori szekcióban

- a) román kori és a gótikus épület-szobrászat, portálok, szöszékek, reliefek,
- b) román kori, gótikus és reneszánsz illuminált kéziratok,
- c) román kori freskófestészet, mozaikművészet,
- d) román kori, gótikus és reneszánsz festett üveglablakok kereshetők.

2. A díszítőművészeti szekcióban aranyművesek munkái, bútorok, művészi üveg- és porcelánmunkák találhatók.

A *Tárlatvezetések* szöveges és képes művészettörténeti előadások. Az életrajzi adatokon és a képeken kívül különböző művészettörténeti korszakokat, irányzatokat mutatnak be, mint például itáliai festők 1200-tól 1750-ig, európai szobrászok, Giotto művészete, francia, brit, német művészet, női művészek, stb.

A Web Művészeti Galéria társoldala a Képzőművészet Magyarországon⁶⁷. Az adatbázis struktúrája, a keresés lehetőségei megegyeznek a WGA rendszerével. Figyelemre méltó és hasznos segédlet a jelentősebbnek ítélt múzeumok, galériák, referencia helyek linkgyűjteménye.

105. ábra: Belépés az adatbázisba

⁶⁷ URL: <http://www.hung-art.hu/>

11.2.5. Példa a digitális könyvtárak anyagának felhasználására a pedagógiai munkában.

A téma: életmód és életforma a 20. század elején irodalmi és művészeti alkotások tükrében

A 19. század végének, 20. század elejének történései könnyebben megérthető irodalmi alkotások elemezésén keresztül. A tanulók számára a művészi modellt megtestesítheti például Szabó Magda.

Az elemzésre kiválasztott mű a Régimódi történet, amit a tanulók értelmeznek. Elolvashatják a művet a Digitális Irodalmi Akadémia oldaláról⁶⁸, megtekinthetik a filmet a NAVA-ban, majd további forrásokat kereshetnek a cívis polgár életéről az EPA-ban, viseletéről, Debrecen történetéről a MEK-ben. A kutatás elsődleges forrásai lehetnek szövegek, képek, filmek, hangfelvételek, amelyeket kreatívan ötvözve, a tanulók saját maguk rajzolják meg a kort, illetve az író portréját. További források kereséséhez segítségül lehet hívni a Nemzeti Digitális Adattárat, így a tanulók rábukkanhatnak Szabó Magdával készült interjúkra is, amelyeket megnézhetnek és elemezhetnek. A tematikus összeállítás célja, hogy a tanulók

- történeti kontextusban legyenek képesek értelmezni az irodalmi forrást,
- stilisztikai gyakorlatokon keresztül alkalmazzanak szimbólumokat, metaforákat és más stílusjegyeket.

11.3. Összefoglalás, kérdések

11.3.1. Összefoglalás

A Magyarország képes történelmi kronológiája, a Képidő történelmünk sorsfordulóinak, a magyar vár-, város- és színháztörténetnek, a mindennapok és ünnepek eseményeinek forrásait tartalmazza a kezdetektől a második évezred végéig. Az időrendben felsorolt tényeket a tárgyi és szellemi kultúra emlékei, jelentős mennyiségű metszet, képeslapanyag, valamint képzőművészeti alkotások illusztrálják.

A *Képzőművészet Magyarországon* a románkori kezdetektől a XX. század közepéig terjedő időszak képzőművészetének a bemutatására jött létre. További képzőművészeti alkotások kereséséhez nyújt segítséget az a linkgyűjtemény, amelyik képzőművészeti helyek elérését könnyíti meg. A tárlatvezetésnek neve-

⁶⁸ URL: <http://www.pim.hu/dia>

zett, a Magyar Elektronikus Könyvtárral, múzeumokkal, galériákkal, más webhelyekkel közösen készített tematikus összeállítások különösen alkalmasak az oktatásban való felhasználásra.

A *Magyar Digitális Képkönyvtár* 48 magyar könyvtár összefogásával jött létre 2008-2009-ben. A különféle gyűjteményekben őrzött magyar vagy magyar vonatkozású kódexek, helytörténeti fotótárak, képeslapok, metszetek, plakátok, színlapok, térképek, kéziratok, a tárgyi népművészet digitalizált anyagait tartalmazza. Böngészéskor – ha nem szűkíti a böngészés szempontjait – megjelenik az összes tulajdonos összes témaköre. A találatok számának szűkítése legördülő menüből választható szempont hozzáadásával, vagy/és valamely gyűjtemény kiválasztásával lehetséges.

A *Web Művészeti Galéria* szabad hozzáférésű művészettörténeti forrásként, virtuális múzeumként működik elsősorban tanárok és diákok számára. Nem kapcsolódik közvetlenül egyik fizikailag is létező gyűjteményhez sem. 1996-ban jött létre, eredeti szándéka a reneszánsz művészet bemutatása volt. Azóta tovább bővült a reneszánszt megelőző és követő korok anyagaival. Így lett a 11-19. századi európai festészet, szobrászat, díszítőművészet virtuális múzeuma, ahol együtt található a művészek életrajza, a korra vonatkozó történeti információk, események, művek, helyenként meghallgatható korabeli zene és képeslap-küldő szolgáltatás is működik.

11.3.2. Önellenőrző kérdések

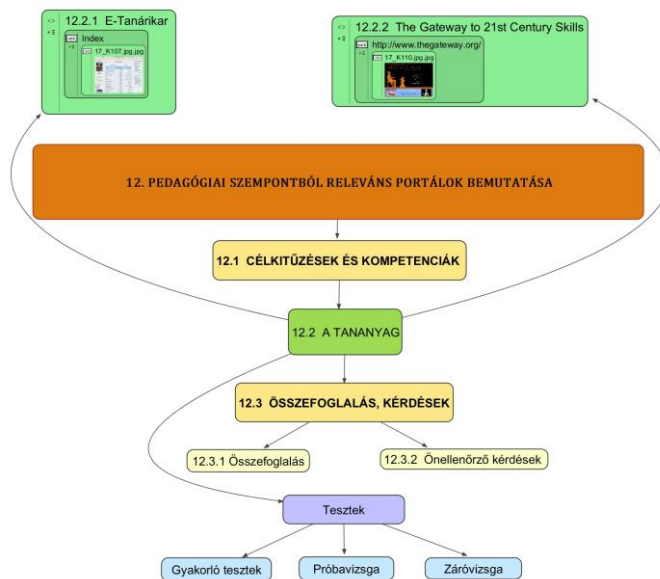
1. Hogyan keresi meg Mátyás király babérkoszorús portréját a Képidő adatbázisban?
2. Mit jelent az iker-ablakos keresés és melyik képkönyvtár kínálja keresésre és kutatásra?
3. Melyik képkönyvtárban keresné Thomas Ender tájképeit?
4. Melyik képkönyvtárban keresne információkat a Szentendrei Tárlatokról?
5. Melyik képkönyvtárban található művészettörténeti fogalomgyűjtemény?
6. Melyik képkönyvtárban keresné El Greco műveit?

12. EGY PEDAGÓGIAI SZEMPONTBÓL RELEVÁNS INTERNETES FORRÁS, PORTÁL, WEBLAP BEMUTATÁSA, ÉRTÉKELÉSE

12.1. Célkitűzések és kompetenciák

Az interneten rendkívül nagy mennyiségben állnak rendelkezésre pedagógiai szempontból releváns portálok úgy magyar, mind idegen nyelven. Ezek közül bemutatunk egy magyar és egy idegen nyelvű weblapot annak illusztrálására, hogy hogyan fonódik össze az információs társadalom és a pedagógiai módszertan. A lecke felhívja a figyelmet ezeknek a portáloknak a pedagógiai munkát segítő szolgáltatásaira, ösztönzi a pedagógusok személyes, aktív részvételét a szolgáltatások alakításában és a portálokon fellelhető anyagok felhasználásában saját óráik megtervezése során.

12.2. A téma áttekintése

106. ábra: Fogalomtérkép

12.2.1. E-Tanárikar

Az interaktív weboldalt⁶⁹ a Műszaki Könyvkiadó Kft. üzemelteti azzal a céllal, hogy egy nyitott, újításokra kész tanári közösséget hozzon létre. Az oldal a szabad eszmecsere fóruma, ugyanakkor segédanyagokkal támogatja az órák tervezését. A pedagógusok kölcsönösen segíthetik egymást, anyagokat tölthetnek fel és a feltöltött anyagokat szabadon felhasználhatják.

A Tanári szoba menüpontban elmondhatják véleményüket, híreket oszthatnak meg másokkal, módszerekről cserélhetnek véleményt, így a portál az ún. „jó gyakorlat” fórumává válhat.

A Szertárban az interaktív tábla, e-tananyagok használatához kaphatnak hasznos segítséget a pedagógusok.

Adatlapom	Tanári szoba	Ismerőeim	Üzenetek	Faliújság	Segédanyagok	Szertár	Meghívó	Keresés	Főoldal
-----------	--------------	-----------	----------	-----------	--------------	---------	---------	---------	---------

HIRDETÉSEK

15-70% kedvezmény

PARTNEREK

KÖZÖS TÖBBSZOROS KLUB

Táblaszoftverek a gyakorlatban »

Smart Notebook »

Activstudio »

Rendezvények »

Legújabb video

TANÁRI SZOBA

Témák rendezése : ABC

Témánév	Hozzászólások száma	Utolsó hozzászólás	Utolsó hozzászóló
VII. Interaktív Tábla Konferencia	1	2012-07-06 [18:29:30]	Tóth Renáta
Milyen könyvet olvassunk a nyáron?	1	2012-07-03 [08:18:16]	Bedo Andrea
Nemcsak Facebook	1	2012-06-27 [14:37:26]	Dr. Borján József
TÁMOP-3.1.5-09/A-2	1	2012-04-08 [12:41:40]	Móricz Viktorné "Gabi"
matek	1	2012-03-15 [18:09:29]	Péterné Haris Edit
Nyugdíjas nevelő	1	2012-02-17 [15:56:05]	Balogh Péterné "Mara"
eTanárikar - megújítás	1	2012-02-09 [12:07:23]	Bedo Andrea
Keresés funkció	1	2012-01-30 [08:09:45]	Szabó Márta
Mérés. Értékelés.	1	2012-01-25 [12:47:17]	Tóth László
Activinspire program - Promethean tábla	1	2011-12-27 [13:32:38]	Fodorné Varkoly Mária "Marika"
Webkettő a közoktatásban	1	2011-11-29 [19:34:27]	Simon Gábor
IKT az oktatásban	1	2011-09-11 [22:10:24]	Tóth Renáta
Versenyek	1	2011-08-29 [15:57:20]	Tóth Katalin

HETI MÓDSZERTAN

Május Online Közösségi Tanára - Vadász Csabáné...

Május Online Közösségi Tanára - Vadász CsabánéTeljes név:Vadász Csabánéhogyan szólítanak a diákok? Tanítványaim Éva néniének szólta...

NET-TIPP

Pedagógus aktivitás a Facebookon...

Az eTanárikar csapata a Facebookon az elmúlt időszakban a következő teendőket végezte el:Létrehoztuk a Pedagógusok Facebook oldalt...

107. ábra: Az eTanárikar Tanári szoba oldala

⁶⁹ URL: <http://www.etanarika.hu/index.php>

12.2.2. The Gateway to 21st Century Skills

Az oktatási források online adatbázisa 1996 óta nyújt segítséget pedagógusoknak óráik tervezéséhez források, óratervek, interaktív anyagok közzétételével. Az Egyesült Államok Oktatási Minisztériuma hozta létre, anyagát több, mint 750 szervezet dolgozta ki. A minisztérium 2005-ig finanszírozta, utána a National Education Association vette át, hogy ne vesszen el az a hatalmas oktatási vagyon, amit befektettek ebbe a vállalkozásba. Támogatja a Cisco és a Microsoft, de számos más szakmai szponzora is van, mint az American Association for Advancement, a Reading Rockets, a Smart Technologies, a Today in Literature, vagy a Zaner-Bloser. Számos partnere van a világ minden részéről, de magyar résztvevője nincs a projektnek⁷⁰.

Az Egyesült Államok-béli oktatási rendszert figyelembe véve csoportosítja anyagát, de ettől függetlenül egy-egy téma tanítása során a világon bárhol felhasználhatók a közzétett források.

A nyitólapon kulcsszavas gyorskeresés végezhető, vagy böngészni lehet témák és iskolai évfolyamok szerint.

A haladó keresés számos szempont és azok kombinációjának megadását is lehetővé teszi:

- iskolai évfolyamok,
- az oktatási segédanyag típusa,
- a használni szándékozott eszköz (iPod, iPhone, Smart tábla, Android),
- oktatási módszer,
- mediátor,
- értékelési módszer,
- médium,
- interakció módszere szerint.

⁷⁰ Lásd: Subscribers and Contributors. URL: <http://www.thegateway.org/sponsors>

The GATEWAY
to 21st Century Skills

Welcome

The Gateway has been serving teachers continuously **since 1996** which makes it one of the oldest publically accessible U.S. repositories of education resources on the Web. The Gateway contains a variety of educational resource types from activities and lesson plans to online projects to assessment items. *Since January 1, 2012 we have delivered **527,906** resources to educators worldwide.*

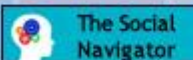

Search By Keyword [Search](#)

[Advanced Search](#)

Search By Subject:

Featured Providers:

Search By Grade:

[Pre-K](#), [K](#), [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#), [7](#), [8](#), [9](#), [10](#), [11](#), [12](#)

108. ábra: Keresés kulcsszó, téma és iskolai évfolyam szerint

The Gateway
to 21st Century Skills

Home ›

Search By Keyword

Report broken link

Your rating: None

Coming of Age in Ancient Greece

Free Unit of instruction Informal assessment Text/HTML

Description: This unit contains three lesson plans on ancient Greece. Students will examine images of and read stories about the Greek hero Herakles and understand how myths were used as part of religious rituals, as entertainment, and in education. The second lesson finds constellations and explores the myths surrounding them, while in the third lesson, students study the myth of Perseus and Medusa, and draw their own amphora vases to retell the story.

Education Levels: 9, 10, 11, 12

Subject: World History, Process Skills, Literature, Visual Arts

Resource Type: Unit of instruction

Medium: Text/HTML

Fee Status: Free

Beneficiary: Students

Online provider: Dartmouth University

› [Show more properties](#)

Learning Outcomes:
Common Core State Standards for English Language Arts & Literacy in History/Social Studies, Science, and

[This data provided by the Achievement Standards Network](#)

Comments
[Login](#) or [register](#) to post comments

109. ábra: Órai segédlet metaadatai az ókori Görögország történetének a tanításához

110. ábra: Tananyagcsomag az ókori Görögország történetének tanításához

12.2. Összefoglalás, kérdések

12.3.1. Összefoglalás

Az *e-Tanárikar* interaktív weboldal a szabad eszmecsere fóruma, ugyanakkor segédanyagokkal támogatja az órák tervezését. Az oktatási források online adatbázisa, a *The Gateway to 21st Century Skills* 1996 óta nyújt segítséget pedagógusoknak óráik tervezéséhez források, óratervek, interaktív anyagok közvételével.

12.3.2. Önellenőrző kérdések

1. Fel lehet-e tölteni saját oktatási segédanyagokat az *e-Tanárikar* weboldalra?
2. Felhasználhatók-e szabadon az *e-Tanárikar* oldalon látható segédanyagok?
3. A magyar oktatási rendszerben hogyan használja fel a *The Gateway to 21st Century Skills* oldalon található forrásokat?
4. Megoszthatja-e hazai tapasztalatait pedagógus-társaival a *The Gateway to 21st Century Skills* felületén?

13. SZERZŐI JOGOK DIGITÁLIS KÖRNYEZETBEN

13.1. Célkitűzések és kompetenciák

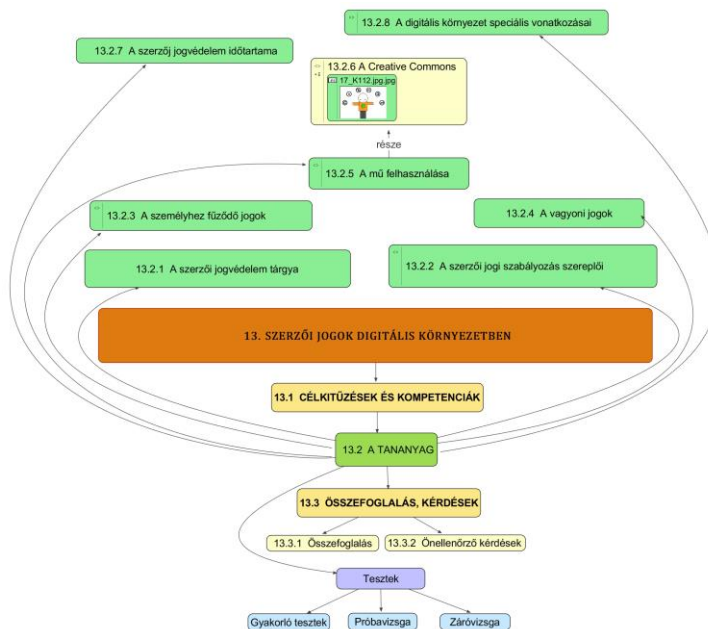
Már a digitális könyvtárak ötletének első felvetésétől kezdve központi kérdésként jelentkeztek a szerzői jogi problémák. A kérdés több oldalról is vizsgálatot igényel:

a) egyrészt a kérdés, hogy milyen feltételekkel kerülhet egy szellemi alkotás nyilvánosan elérhető digitális könyvtárba,

b) másrészt, hogy a felhasználó milyen feltételekkel használhatja fel mások szellemi alkotásait, legyenek azok nyomtatott szövegek, képek, hangok, audiovizuális dokumentumok, vagy elektronikusan elérhető források.

Ezeket a kérdéseket járja körül ez a lecke, amivel hozzájárul a szerzői művek jogszerű felhasználásához, a jogsértések elkerüléséhez.

13.2. A téma áttekintése

111. ábra: Fogalomtérkép

13.2.1. A szerzői jogvédelem tárgya

A valóság tükrözése, vagy megváltoztatásának igénye, az alkotó tevékenységre törekvés egyidős az emberiséggel. Már az ősember is kifejezte félelmeit, tiszteletét az őt körülvevő, hatalmas erőnek érzékelt állatokkal szemben, amikor azokat barlangjának falain ábrázolta. A rajz megalkotója szellemi tartalmat, művet hozott létre, ami tükrözte az alkotó sajátos látásmódját. Szellemi tartalmat sokféle kifejezési formában lehet létrehozni. A gondolat kifejezhető versben, prózában, zenében, képi megjelenítéssel, de például még egy vers is más gondolatokat ébreszthet különböző előadóművészek előadásában, így maga az előadóművész is létrehoz szellemi tartalmat az előadásmódjával. Egy regényt színpadra lehet alkalmazni, de lehet filmváltozata is, aminek a szellemi tartalmát a rendező gondolatai, az előadók, a zenei aláfestés mind-mind befolyásolják. A szellemi tartalom, a gondolat megvalósulásai ugyanúgy alkotások, ahogyan például a víz erejének felhasználásával működő vízimalom, vagy ahogyan a középkori lakatos-készítette „csodalakat”, vagy egy úrhajó.

A szerzői jogról történő gondolkodás kiindulópontja, hogy a produktum, a szellemi termék annak a tulajdona, aki azt megalkotta. Az alkotó joga annak eldöntése, hogy másnak is megengedi-e művének megismerését, hozzájárul-e annak használatához és ha igen, milyen jogosultságokat ad a felhasználónak. Ehhez törvényi szabályozásra van szükség. A ma érvényes magyar szerzői jogi törvényt 1999-ben fogadta el az országgyűlés⁷¹, amit 2001-ben, 2003-ban, majd uniós csatlakozásunk előtt 2004-ben, 2008-ban módosítani kellett. Legutóbbi módosítása 2011-ben történt.

Az irodalom, a tudomány és a művészet alkotásainak felhasználását a szerzői jog, a műszaki jellegű alkotások védelmét az iparjog szabályozza.

A szerzői jog központi eleme a szerzők tulajdonjogának a biztosítása műveik felett, amit a jog úgy ér el, hogy meghatározza az alkotások felhasználásának jogszerű módozatait.

A szerzői jog csak azokat az alkotásokat védi, amelyeknek eredeti, egyedi jellegük van és besorolhatók az *irodalom, a tudomány és a művészet* fogalmkörébe, vagyis:

- szép- és szakirodalmi, publicisztikai mű,
- nyilvánosan tartott beszéd,
- számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció,

⁷¹ 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról.

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99900076.TV#lbj1param

- színmű, zenés színmű, táncjáték és némajáték,
- zenemű,
- rádió- és a televíziójáték,
- filmalkotás és más audiovizuális mű,
- rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyomás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás és annak terve,
- fotóművészeti alkotás,
- térképmű és más térképészeti alkotás,
- építészeti alkotás és annak terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve,
- műszaki létesítmény terve,
- iparművészeti alkotás és annak terve,
- jelmez- és díszletterv,
- ipari tervezőművészeti alkotás,
- gyűjteményes műnek minősülő adatbázis.

A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.

Az olyan műre, amely először külföldön került nyilvánosságra, a magyar törvények szerinti védelem csak akkor terjed ki, ha a szerző magyar állampolgár, vagy ha a szerzőt nemzetközi egyezmény alapján a védelem megilleti.

A szerzői jog három nagy területtel foglalkozik:

1. a személyhez fűződő jogokkal,
2. a vagyoni jogokkal és
3. a szabad felhasználás eseteivel.

A szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át és nem mondhat le róluk. A vagyoni jogokról viszont jognyilatkozattal lemondhat, azok örökölhetőek, de nem ruházhatók át.

A ma érvényes magyar szerzői jogi törvényt 1999-ben fogadta el az országgyűlés, ez az 1999. évi LXXVI. törvény, amit 2001-ben, 2003-ban, majd uniós csatlakozásunk előtt 2004-ben módosítani kellett. Legutóbbi módosítása 2008-ban, majd 2011-ben történt.

13.2.2. A szerzői jogi szabályozás szereplői

1. *A szerző*, aki létrehozza a művet és felelősséget vállal a szellemi tartalomért, ezért őt a vagyoni és a személyhez fűződő jogok teljessége illeti meg.
2. *A szomszédos (kapcsolódó) jogi jogosultak*, akik közreműködnek a mű megvalósulásában, ezért meghatározott védelemben részesülnek. A szomszédos jogi jogosultak egyik csoportját az előadóművészek, másik csoportját pedig azok a közreműködők alkotják, akik jelentős anyagi befektetéssel járulnak hozzá a mű nyilvánosságra hozatalához. Ez utóbbiak a hangfelvétel-előállítók, a rádió- és televízió-szervezetek, a filmelőállítók. Az ő jogosultságuk a felhasználási és engedélyezési jogban nyilvánul meg, de a közös jogkezelés keretében díjigény formában is realizálódhat.
3. *A felhasználók*. Felhasználó lehet bárki, aki a művet valamilyen szinten hasznosítja. Szerzői jogi értelemben azonban az a felhasználó, aki a művek felhasználására a jogosultaktól engedélyt szerez és megfizeti az engedélyhez kapcsolódó jogdíjat. Törvény által meghatározott esetekben azonban a felhasználónak csak díjfizetési kötelezettsége van, engedélykérésre nem kötelezett. Ez legjellemzőbben a tömeges felhasználás során szokott előfordulni. A szabad felhasználás körében sem engedélykérésre, sem díjfizetésre nincs szükség.
4. *A közös jogkezelő szervezetek*, amelyek tömeges felhasználás esetén kezelik a szerzői jogokat.

13.2.3. A szerző személyhez fűződő jogai

1. A mű nyilvánosságra hozatalának engedélyezése

Csak a szerző dönthet arról, hogy művét nyilvánosságra hozza-e, vagy sem. A nyilvánosságra hozott alkotások megismeréséhez nem szükséges szerzői hozzájárulás, mert az a szabad felhasználás fogalomkörébe tartozik.

A nyilvánosságra hozatalnak több módja lehet, például nyilvános előadás, online hozzáférhetővé tétel, a kiadóval kötött kiadói, illetve a felhasználási szerződés aláírása, stb. A nyilvánosságot úgy kell értelmezni, hogy az olyan hely, ahol a felhasználó családján és társasági, ismerősi körén kívüli más személyek is összegyűlhetnek. A szerző halála után előkerült művet úgy tekintik, mintha azt a szerző nyilvánosságra hozatalra szánta volna.

A már nyilvánosságra hozott irodalmi és zeneművek, előadások, valamint képző- ipar- és fotóművészeti alkotások a pusztán megismerésen túlmutató fel-

használásához egy közös jogkezelői (ARTISJUS, MSZSZ-EJI, HUNGART) engedély is kapcsolódik.

2. Döntés a szerző nevének feltüntetéséről

A szellemi alkotó tevékenységből eredő egyik alapvető személyhez fűződő jog a szerző saját, vagy elvett nevének a feltüntetése a művön. Ezt mind a mű felhasználásakor, mind a műre vonatkozó közlemények (például ismertetések, kivonatok, tömörítvények, stb.) esetében alkalmazni kell akkor is, ha az a szabad felhasználás körében történik, például idézéskor. Ebből az is következik, hogy az át- vagy feldolgozáson, illetve a fordításon az alapul szolgáló mű szerzőjének a nevét is fel kell tüntetni. Ha a szerző úgy dönt, hogy művét nevének feltüntetése nélkül kívánja megjelentetni, azt tiszteletben kell tartani, ehhez joga van, sőt a névhasználati döntés jogáról le sem mondhat. A névhasználatról történő lemondás különös jelentőséget kap például munkaköri kötelezettség keretében készült művek esetén, amikor a szerző valami oknál fogva nem ért egyet a tartalmi megvalósítás tekintetében. Ekkor a szerzőnek egyetlen lehetősége marad személyhez fűződő jogainak érvényesítésére, hogy kéri nevének mellőzését.

A mű felhasználásakor a szerző nevének feltüntetési kötelezettsége alól a szerzői jogi törvény kiveszi az alábbi műfelhasználási eseteket:

- **a televíziós műsorszolgáltatásban díszletként felhasznált építészeti, képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti vagy ipari tervezőművészeti alkotás,**
- **a politikai hírműsorszám, vagy más időszerű program, amikor egyes művek a napi eseményekkel kapcsolatban közölhetők anélkül, hogy feltüntetnék a szerző nevét.**

3. A mű egységének a védelme

Egy elkészült mű részletének más kontextusba helyezése adott esetben megváltoztathatja, eltorzíthatja a szerző eredeti mondanivalóját, sértheti becsületét vagy szakmai hírnevét, ezért kizárólag a szerző dönthet arról, hogy megengedi-e művének bármiféle megváltoztatását. Ezt nevezik a mű integritásához való jognak.

E jognak azonban bizonyos esetekben vannak korlátai. Tipikus eset a munkaköri kötelezettség keretében készült mű, amikor a munkáltatónak jogában áll a szerző művén változtatni akkor is, ha azzal a munkavállaló nem ért egyet. (Itt van lehetősége a szerzőnek nevének mellőzését kérni). Vagy ha a felhasználáshoz történt szerzői hozzájárulást követően derül ki, hogy a felhasználáshoz el-

engedhetetlen a mű lényegét nem érintő változtatás, de ezt a szerző nem hajlandó vagy nem képes megtenni.

Sajátos határesetet jelent a mű integritása szempontjából a médiatörvény⁷² 17. §-ának alkalmazása, ami a filmalkotások reklámokkal történő megszakíthatóságáról rendelkezik. A filmalkotásokra vonatkozó speciális szabály is a szerző engedélyétől függően engedi a 45 percnél hosszabb filmek reklámokkal való megszakítását.

13.2.4. A szerző vagyoni jogai

A szerzőt művének felhasználásáért díjazás illeti meg, ami vagy a szerzői jogdíj, vagy díjigény érvényesítésének formájában realizálódik. Díjigényt a szerző a tömeges felhasználásra való tekintettel érvényesíthet kizárólag a közös jogkezelés keretében.

A felhasználási szerződéssel a szerző akár kizárólagos felhasználási jogot is adhat a szerződő félnek, ami azt jelenti, hogy a szerző – a szerződés érvényességi idején belül – mással már nem köthet szerződést az adott mű kiadására. Például kizárólagos engedélyezési jog birtokában a hangfelvétel előállítója (aki az előadás hangjait első ízben rögzítette) jogot szerezhet arra, hogy másnak is hozzájárulást adjon az általa előállított hangfelvétel felhasználásához, és meghatározza a hozzájárulás megadásának a feltételeit. A díjazás ebben az esetben a hangfelvétel előállítóját illeti meg, tekintettel a felhasználásra. Díjigényüket viszont kizárólag közös jogkezelő szervezetük, a MAHASZ útján érvényesíthetik.

Az egyes felhasználási formák után fizetendő szerzői jogdíj összegét a jogkezelő szervezetek jogdíjközlemény formában évente teszik közzé a Magyar Közlönyben. A művek online hozzáférhetővé tétele fejében fizetendő jogdíjakról az alábbi szervezetek tesznek közzé jogdíjközleményeket:

- ArtisJus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület a *zeneművek* tekintetében (kötelező közös jogkezelés keretében),
- Hungart Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület a *képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások* tekintetében (kiterjesztett hatályú önkéntes közös jogkezelés keretében),
- Művészeti Szakszervezetek Szövetsége Előadóművészi Jogvédő Irodája (MSZSZ-EJI) a *rögzített előadások* tekintetében (kötelező közös jogkezelés keretében).

⁷² 1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról

13.2.5. A mű felhasználása

Ahhoz, hogy a szellemi alkotást mások is megismerhessék, szükség van a nyilvánossághoz közvetítés jogának a megszerzésére. Ezzel a joggal alapértelmezésben a szerző rendelkezik, de az ő joga annak eldöntése is, hogy műve milyen módon kerüljön nyilvánosságra.

Felhasználásnak minősül

- a többszörözés,
- a terjesztés,
- az átdolgozás,
- a nyilvános előadás,
- a nyilvánossághoz közvetítés sugárzással vagy másként,
- a sugárzott műnek az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával a nyilvánossághoz történő továbbközvetítése,
- a kiállítás.

A többszörözés

A többszörözésnek különböző technikai és anyagai lehetnek, aminek során a szellemi tartalmat anyagi hordozóra rögzítik. Ennek legtipikusabb esetei:

- a nyomtatással megvalósuló mechanikai rögzítés,
- a filmes vagy mágneses rögzítés és másolatkészítés,
- a hang- vagy képfelvétel előállítása,
- a sugárzás, vagy a vezeték útján a nyilvánossághoz történő közvetítés céljára való rögzítés,
- a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön,
- a számítógépes hálózaton átvitt művek anyagi formában való előállítása, letöltése,
- az archiválás és a digitalizálás,
- de az internet korában már hordozó nélküli többszörözésről is beszélhetünk, hiszen ugyanazt a szellemi tartalmat időtől és helytől függetlenül egyszerre többen is használhatják (on demand).

A szerzői jogi törvény szerint⁷³ az internetes felhasználás a szerzői jog terminológiájával „nyilvánossághoz közvetítés”, az ArtisJus gyakorlatában pedig „lehívásra hozzáférhetővé tétel”.

A terjesztés

A szerző kizárólagos joga, hogy a művét terjessze, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Terjesztésnek minősül a mű forgalomba hozatala, forgalomba hozatalra való felkínálása, de terjesztés a könyvtári haszonkölcsönbe adás is, ezért azt a szerzői jogi törvény 2008-as módosításakor kivették a szabad felhasználás köréből, kivéve az országos nagy szakkönyvtárakból történő haszonkölcsönzés eseteit. A szerzői jogdíjak megfizetését azonban ebben az esetben az állam magára vállalta.

A „nagyjogos” felhasználás

Amikor a jogosult egyedileg ad engedélyt a mű felhasználására, akkor „nagyjogos” felhasználásról beszélünk.

A teljes terjedelemben felhasználásra kerülő színdarabok, színpadra szánt zenés művek, operák, operettek, musicalek, stb. az ún. nagyjogos művek, amelyek felhasználási jogát a szerző gyakorolja egyedileg. Ilyenkor a szerzői jogosultak közvetlenül állapodnak meg a felhasználókkal és a jogdíj kifizetésére is közvetlenül kerül sor. A nagyjogos felhasználás körébe tartozik a könyvkiadás is.

A „kisjogos” felhasználás

Amikor a tömeges felhasználás miatt a szerzői jogosítványok érvényesítése egyedileg nem gyakorolható, a felhasználási engedély megadása a közös jogkezelés keretében valósul meg. Ezt nevezi a szakzsargon „kisjogos” felhasználásnak. A törvény csak a már nyilvánosságra hozott és nem színpadra szánt művek felhasználásának engedélyezését adja *kötelezően* közös jogkezelésbe. Emellett létezik az önkéntes közös jogkezelés is, de ez csak azokra az esetekre érvényes, amelyekre a törvény nem írja elő a kötelezőséget. Közös jogkezelés kapcsolódik

- a szerzői művekhez,
- az előadóművészi teljesítményekhez,
- a hangfelvételekhez,
- a sugározott vagy vezetékén átvitt műsorokhoz,
- a film-előállítói és
- az adatbázis-előállítói teljesítményekhez.

⁷³ 26.§ (8)

Magyarországon az egyes ágazatokba tartozó szerzők külön-külön egyesületeket alakítottak jogaik védelmére, így külön szervezete van

- az *előadóművészeknek*, a Művészeti Szakszervezetek Szövetsége Előadóművészi Jogvédő Iroda (EJI),
- a *hanglemezekiadóknak*, a Magyar Hanglemezekiadók Szövetsége (MAHASZ),
- a *filmszerzőknek és előállítóknak*, a Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete (FilmJus),
- a *képző-, ipar- és fotóművészeknek*, a Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület (Hungart) és
- a *zeneszerzőknek, íróknak, szövegíróknak*, a Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület (ArtisJus). Így például az ArtisJus gondoskodik a gép-, élő- és filmzenei, a nyilvános előadási és sugárzási, a mechanikai, az üres hang- és képhordozói, a kábeltelevíziós és a reprográfiai jogdíjak beszedéséről és felosztásáról.

A jogsértések elszaporodása miatt a fenti egyesületek PROART néven szövetséget kötöttek a jogsértő műfelhasználások elleni hatékonyabb fellépés érdekében. Ugyanakkor létrejött az Audiovizuális Művek Szerzői Jogait Védő Köz-célú Alapítvány (ASVA) is, hogy „védelmezze és segítse mindazon jogosulti érdekeket Magyarországon, amelyek mozifilmek, televíziós programok és minden más audiovizuális felvétel tekintetében fennálló szerzői és szomszédos jogokhoz kapcsolódnak és fellépjen különösen az audiovizuális művek jogellenes vagy engedély nélküli másolása, értékesítése, bemutatása vagy forgalmazása ellen jogszabályban biztosított keretek között⁷⁴.”

Amennyiben a felhasználó jogokat kíván szerezni (például egy filmrészletet szeretne átvenni saját produkciójába), akkor ehhez engedélyt kell kérnie a művek, műsorok jogtulajdonosától. Ez lehet egy műsorszolgáltató (MTV, Duna TV, RTL Klub, TV2), filmforgalmazó, vagy archív filmek esetében a Magyar Nemzeti Filmarchívum.

Egyes cselekmények engedélyezése

1. Hangfelvétel készítése és a mechanikai jogok

A zeneművek nyilvánosságához közvetítése eshet mind egyedi engedélyezés, mind közös jogkezelés alá. A zenei gondolat első rögzítésének eredménye a

⁷⁴ Az ASVA alapító okirata. <http://www.asva.hu/alapito.html>

kotta, aminek többszörözéséről, nyilvánosságra hozataláról kizárólag a szerző dönthet és ami a könyvkiadás keretében valósul meg.

A zeneművet a közönség nyilvános előadás vagy közvetítés útján ismerheti meg, ez utóbbihoz viszont a hangfelvétel rögzítésére is szükség van, ami újabb engedélyezéshez kötött. Hangfelvétel készítése *nem színpadi* zeneművekről és a felvételek példányonkénti terjesztésének engedélyezése a *kötelező* közös jogkezelés körébe tartozik. Csak a közös jogkezelő szervezeten keresztül érvényesíthetik a szerzők a többszörözésre és a példányonkénti terjesztésre vonatkozó jogukat. *A már nyilvánosságra hozott* művek többszörözésére és terjesztésére vonatkozó szerződést a közös jogkezelő szervezet (ArtisJus) köti a hangfelvétel-előállítóval.⁷⁵ A hangfelvétel előállításához kötődő *mechanikai jogok* keretébe a már a már fentebb említett műveknek hangfelvételen, videofelvételen, multimédia műben és CD-ROM-on való rögzítési, többszörözési és terjesztési joga tartozik. Az engedélyt az ArtisJus adja⁷⁶.

2. A nyilvános előadás

A mű nyilvános előadásának engedélyezésére a szerző jogosult, az előadóművészek kapcsolódó jogosultságai korlátozottak, azok csak az előadás rögzítéséhez, többszörözéséhez és terjesztéséhez kapcsolódnak. A szerző jogosultságai:

A már nyilvánosságra hozott nem színpadra szánt zenemű és irodalmi mű nyilvános előadásának engedélyezése, ami alapértelmezésben nem tartozik a kötelező közös jogkezelés keretébe. De ha a szerző hozzájárul, akkor a közös jogkezelő szervezet köt szerződést a felhasználóval.

Színpadra szánt zenedrámái művek (például operák), irodalmi művek, valamint tudományos művek és nem színpadra szánt nagyobb terjedelmű szép-irodalmi művek előadásának engedélyezése közvetlenül a szerző hatásköre.

Vannak esetek, amikor például a vendéglátóiparban, koncerteken, áruházakban, bálokon, ügyfélszolgálati irodákban, stb. az egyidejű tömeges felhasználás nem teszi lehetővé, hogy minden egyes zeneszerzővel, lemezkiadóval és előadóművésszel egyedileg vegyék fel a kapcsolatot, így az alkotó szerzők (írók, zeneszerzők, szövegírók) a fentebb említett zeneművek és irodalmi művek nyilvános előadásának engedélyezését a közös jogkezelő szervezetre bízák. Az

⁷⁵ 19.§ (1)

⁷⁶ Egy eset leírása a zeneszámok rögzítését megrendelő és azt interneten legálisan terjeszteni kívánó kiadó részéről: ArtisJus= szerzőket rabló egyesület. *Universe Today*. URL: <http://merras.sfblogs.net/2007/artisjus-szerzoket-rablo-egyesulet.scifi> (letöltés: 2012. február 28.)

ArtisJus köti a szerződést a szolgáltatóval, a vendéglátóhelyet üzemeltetővel, mint felhasználóval, aki megfizeti a zeneszerzőt, a hangfelvételek előállítóit és a felvételeken szereplő eladóművészeket megillető jogdíjat. Ha élőzene hangzik el, az elhangzott művekről egyenként kell adatot szolgáltatni az ArtisJus-nak.

Nyilvánosnak akkor számít egy előadás, ha

- **a nyilvánosság számára hozzáférhető helyen tartják, vagy**
- **bármely más helyen történik a bemutatás, ahol az átlagos családon és annak társasági ismerősi körén felül jelentős számú személy gyűlik össze, vagy**

interneten teszik érzékelhetővé a művet.

A nyilvános előadás jogának is korlátot szab azonban a szabad felhasználás esete, ha az előadás a jövedelemszerzés és jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja és a közreműködők sem részesülnek díjazásban.

3. A mű nyilvánosságához közvetítése

a) földi és műholdas sugárással

A földi és műholdas sugárással történő nyilvánosságához közvetítés leggyakoribb formája a rádió- és televízióadás, amikor a művet távollévők számára teszik érzékelhetővé hangok és képek *vezeték nélkül* megvalósuló átvitelével, ami szerzői jogi szempontból azért érdekes, mert nincs szükség a mű rögzítésére, azaz többszörözésére.

Vezeték útján történő közvetítéséhez viszont szükség van a mű anyagi formában megvalósuló rögzítésére, ami nem azonos az archiválási célú rögzítéssel. A sugárzási engedélybe csak az *ideiglenes, saját eszközzel és saját sugárzás céljára* történő rögzítés tartozik bele. A nyilvános előadáshoz hasonlóan a szerzőknek, illetve a szerzői jogi jogosultaknak (például a filmelőállítóknak) kizárólagos a sugárzás, és a sugárzást lehetővé tevő rögzítés engedélyezésének a joga. Ennek keretében megbízzák a közös jogkezelő szervezetet, hogy a művek sugárzásának engedélyezésére és a díjak mértékére vonatkozóan a jogosultak képviselőjében szerződést köthessen a felhasználóval.

b) Jogszerű feltöltés az internetre

Bár sugárzásnak tűnik, mégis más jellegű nyilvánosságához közvetítési forma a „lehívásra hozzáférhetővé tétel”, azaz az interneten történő megjelenés. Ez akkor is többszörözésnek minősül, ha nyilvános helyen látszólag egyetlen

felhasználó nézi a művet, ugyanis vélelmezhető, hogy a világ más pontjain mások is használják ugyanezt.

Meglevő *hangfelvételek, illetve filmek* interneten történő jogszerű közzétételéhez a felhasználónak (aki a felvételeket fel akarja tölteni) a szerzői jogi engedélyeken túl rendelkeznie kell a szomszédos jogi jogosultak, mint az előadóművészek, a hangfelvétel-, illetve filmfelvétel előállítók engedélyével is. Az előadók engedélyezési jogát – szintén a közös jogkezelés keretében – az Előadóművészi Jogvédő Iroda kezeli, ezért az az EJI-től szerezhető meg. A hangfelvétel-kiadóktól, a filmelőállítóktól és –forgalmazóktól csak közvetlenül lehet engedélyt szerezni, de a MAHASZ segítséget nyújt a kapcsolatfelvételhez. Az MSZSZ-EJI 2001 óta minden évben közzéteszi a „lehívásos” jogdíjközleményét, amely lehetővé teszi például, hogy a „kisfelhasználónak” minősülő szolgáltatók szűk körben és ellenőrzött feltételek mellett – legfeljebb 10 előadásrészletet előadóművészi jogdíj megfizetése nélkül is feltegyenek az internetre.

A hangfelvétel kiadók nem utalták közös jogkezelés körébe a hangfelvételek internetes nyilvánosságához közvetítésének engedélyezését, így esetükben egyedileg (kiadónként) kell a jogot megszerezni.

c) Webcasting jellegű műsorszolgáltatás

Az interneten szerkesztett műsorfolyamban közvetíteni kívánt „kisjogos” művek nyilvánosságához közvetítésére az ArtisJus ad engedélyt.

4. A merchandising jogok

Filmek, történetek jellegzetes, művel azonosítható alakjainak kereskedelmi forgalomban lévő árukon (például ruhaneműkön, írószereken stb.) történő felhasználása engedélyköteles, az ún. merchandising jogok körébe tartozik. A szerző adhat engedélyt a műben szereplő jellegzetes figurák kereskedelmi hasznosítására, így a szerzőt a felhasználásra adott engedély fejében díjazás illeti meg. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le.

5. Munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban létrehozott mű

Ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége, a mű átadásával a vagyoni jogai átszállnak a munkáltatóra. (Természetesen ettől eltérő megállapodás is létrejöhet). Viszont a szerzőt megfelelő díjazás illeti meg, ha a munkáltató másnak is engedélyt ad a mű felhasználásra, vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza. Ez a szabályozás a szoftverre nem érvényes.

Munkaköri kötelezettség keretében készült mű átadása a munkáltatónak a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül. Előfordulhat azonban,

hogya a szerző vissza akarja vonni a művét. Ezt a munkáltató nem köteles elfogadni, azonban köteles a szerző nevének feltüntetését mellőzni. Ugyancsak mellőzni kell a szerző kérésére nevének feltüntetését akkor is, ha a művön a munkáltató a munkaviszonyból eredő jogaival élve változtat, de a változtatással a szerző nem ért egyet.

A szabad felhasználás, mint a szerzői jog gyakorlásának törvényesen megengedett korlátozása

Annak érdekében, hogy a kultúra, a tudomány és a művészetek területén született művekhez, mint az emberiség szellemi örökségének részeihez minél többen hozzáférjenek, a jogalkotó bizonyos kedvezményezett felhasználói csoportok számára lehetővé teszi a művekhez való díjmentes hozzáférést és felmenti azokat az engedélykérés kötelezettsége alól. Ezek a kedvezményezettek jellemzően az iskolai oktatás, a kutatás, a bíróságok és korlátozott mértékben a nyilvános szolgáltatást nyújtó könyvtárak, valamint a tömegtájékoztatást végző szervezetek.

A szabad felhasználás alapvetően a többszörözési jog és a nyilvános előadási jog, helyenként a sugárzási jog korlátjaként jelenik meg. A terjesztési jog a mű forgalomba hozatalát, közönség számára történő hozzáférhetővé tételét jelenti. Szabad felhasználású terjesztési jog csak a nyilvános könyvtári használatkor, azaz a kölcsönzés egyes eseteinél, az idézésnél és az átvételnél fordul elő.

A mű nem üzletszerű felhasználása a szabad felhasználás körébe tartozik, ha az

- kizárólag a fogyatékosok igényeinek kielégítését szolgálja, és nem haladja meg a cél által indokolt mértéket, vagy
- bírósági, államigazgatási vagy más hatósági eljárásban bizonyítási célt szolgál.

A szabad felhasználás eseteinek közös jellemzője, hogy csak a vagyoni jogokat érintik és kizárólag a nyilvánosságra hozott művekre vonatkoznak. Alapelvük, hogy

1. nem lehetnek sérelmesek a mű rendes felhasználására,
2. indokolatlanul nem érinthetik hátrányosan a szerző törvényes érdekeit és
3. még közvetve sem szolgálhatják jövedelemszerzés célját.

Ha a fenti alapelveknek megfelelnek, az alábbi esetekben szabad a felhasználás:

Az idézés

A mű részletét – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti⁷⁷.

A témában megjelent más művekből idézni ismeretterjesztő vagy tudományos művekben szoktak a szerző gondolatainak alátámasztására, megerősítésére, vagy egy más szerző állításának cáfolására. Ez feltételezi az idéző mű önálló egyéni jellegét. Az idézés más szerző írásának rövid, általában egy-két mondat terjedelmű szó szerinti átvétele. Ebben az esetben az átvett mondatokat idézőjelbe kell tenni és a forrást azonosítható módon megadni olyan részletességgel, amiből az is kiderül, hogy – ha nyomtatott forrásról van szó – a hivatkozott mű melyik oldalán található az idézet.

Felhasznált forrásaink egyre nagyobb része azonban az interneten érhető el, ahol nem értelmezhető az oldalszám. Az, hogy egy mű virtuálisan, az interneten szabadon elérhető, még nem jelenti automatikusan azt is, hogy szabadon felhasználható. Idézni természetesen interneten megjelenő műből is lehet és ebben az esetben is pontosan meg kell adni a forrást. Rossz és elfogadhatatlan gyakorlat, hogy a forrás megadásakor csak az URL címet közli az idéző. Minden műnek van címe, az esetek többségében ismert a szerzője, akinek névhasználati joga nem tűnik el akkor sem, ha interneten megjelent művéből idéznek. Tehát a *minimális adat*, amit interneten megjelent műből történő idézéskor meg kell adni, az a szerző neve, a mű címe és az URL vagy URI. Ha elektronikusan megjelenő folyóiratból idéz, a folyóirat azonosító adataira is szükség van. A hivatkozás végén tanácsos megadni a letöltés pontos dátumát is. Lásd ennek a fejezetnek a 19. sz. lábjegyzetét.

Idézni gondolattartalmat is lehet, ami azt jelenti, hogy nem szó szerint idéz, csak az idézett szerző lényeges gondolati elemét fogalmazza meg saját szavaival. Ebben az esetben nem kell idézőjelet alkalmazni, de a forrást ekkor is meg kell adni. Itt oldalszámot nyilván nem lehet közölni, mert a gondolattartalom valószínűleg egy összegzés az idézett műből. *Az idézés jogszerűségének feltétele, hogy az idézett mű nyilvánosságra hozott mű legyen.* Ellenkező esetben jogsértést követ el, mert a megjelenés előtt a szerző engedélye nélkül nem szabad információt adni a műről.

Az átvétel

Az átvétel hasonló az idézéshez, de attól terjedelmesebb szövegrészlet. Egy szöveggyűjtemény például átvétel. Az átvevő mű *nem üzletszerű többszörö-*

⁷⁷ 34. § (1)

zéséhez és terjesztéséhez nem szükséges a szerző engedélye, ha az ilyen átvevő művet az irányadó jogszabályoknak megfelelően tankönyvvé vagy segédkönyvvé nyilvánítják, és a címdalton az iskolai célt feltüntetik⁷⁸. Minden más esetben azonban engedélyköteles. Tankönyvkiadóknak például akkor is engedélyt kell kérni a szerzőtől, ha a könyvet tankönyvvé nyilvánítják, mert azt üzletszerű tevékenysége keretében terjeszti.

A magáncélú másolás

Természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. E rendelkezés nem vonatkozik az építészeti műre, a műszaki létesítményre, a szoftverre és a számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázisra, valamint a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítésére, mert ezek a művek magáncélra sem többszörözhetők. Kotta reprográfiával magáncélra sem másolható.

A magáncélú másolás a szabad felhasználás legelterjedtebb formája. A magyar szabályozás a reprográfiai eszközök, valamint az üres hang- és képhordozók, köztük az írható CD-k és minidiszkek után állapít meg jogdíjfizetési kötelezettséget. Ezek a díjak a termékek árába beépülve végül a fogyasztókra hárulnak.

A szoftver és a számítástechnikai eszközzel működtetett adattár magáncélú másolása nem tekinthető szabad felhasználásnak. A mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra történő rögzítése, még ha magáncélra történik is, nem tekinthető szabad felhasználásnak. Például mozifilm, élő koncertet kamerával történő magáncélú rögzítése is jogsértésnek minősül.

Kotta reprográfiával magáncélra sem többszörözhető, vagyis a kották többszörözése a szerzők és más jogosultak kizárólagos joga, ami nem korlátozható díjigényre és magáncélú másolásuk sem megengedett⁷⁹. Zeneiskolák is csak tudományos kutatás és archiválás céljára másolhatnak kottákat.

Szabad felhasználásnak minősül egy könyv részeinek fénymásolása, vagy egész könyv, napilap vagy folyóirat írógéppel, kézírással történő másolása. Viszont ha ezekről a művekről elektronikus hordozóra mással készítettnek másolatot, az már nem számít szabad felhasználásnak.

⁷⁸ 34.§ (3)

⁷⁹ 35. § (1)

Az intézményi célra készülő másolat és azok használata

Nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár, iskolai oktatás célját szolgáló intézmény, muzeális intézmény, levéltár, valamint kép- és hangarchívum készíthet a műről másolatot, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és

- tudományos kutatáshoz vagy archiváláshoz szükséges,
- a nyilvános könyvtári ellátás céljára készül,
- megjelent mű kisebb részéről, illetve újság- vagy folyóirat cikkről készül, vagy
- külön törvény azt kivételes esetben, meghatározott feltételekkel engedeli.⁸⁰

A szabad felhasználás körében így lehetőség van digitális gyűjtemények kialakítására, ha a digitális másolatokat a fenti intézmények saját helyiségeiben erre a célra üzembe állított számítógépeken saját felhasználói kör számára teszi elérhetővé. A digitalizálás minden más esetben engedélyköteles. Ez a rendelkezés tette lehetővé annak idején a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) megszervezését és igénybevételét, igaz, hogy csak korlátozott nyilvánossággal.

Ha a mű többszörözése a felhasználásra irányuló műszaki folyamat elválaszthatatlan és lényeges részét képezi és nincs önálló gazdasági jelentősége, a többszörözés szabad felhasználásnak minősül. Ez a rendelkezés különös jelentőséggel bír az internetes felhasználásoknál.

Szabad felhasználás a saját műsorának sugárzásához jogszerűen felhasználható műről a rádió- vagy televízió-szervezet által saját eszközeivel készített ideiglenes rögzítés. E rögzítést a rögzítés elkészítésének időpontjától számított három hónapon belül meg kell semmisíteni, illetve törölni kell. E rögzítések közül azonban azok a rögzítések, amelyeknek rendkívüli dokumentációs értéke van, közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumban korlátlan ideig megőrizhetők.

Nyilvános előadások részleteinek többszörözése

Nyilvánosan tartott politikai beszédek, előadások és más hasonló művek részletei tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul. *Az említett művek gyűjteményes kiadásához viszont a szerző engedélye szükséges*⁸¹. A rendelkezés

⁸⁰ 35. § (4)

⁸¹ 36. § (1)

tehát leszűkíti a nyilvánosan tartott beszédeket a politikai beszédek szabad felhasználására, a nem politikai előadások célját viszont nem köti meg. Itt lehetőség van az átvételnél egyébként meg nem engedett átszerkesztésre, részletekben való közlésre stb. Kiemelten fontos, hogy *a felhasználás csak tájékoztatás céljára, a cél által indokolt terjedelemben történhet.*

Zártkörű rendezvényeken elhangzott szónoki beszédek, felszólalások viszont csak a szerző engedélyével használhatók fel.

Napi eseményekhez kapcsolódó, időszerű témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek – ha a szerző nem tett ezzel ellentétes nyilatkozatot – a sajtóban többszörözhetők és a nyilvánossághoz közvetíthetők. Lényeges, hogy a közérdek szempontjából jelentős témák (gazdasági, politikai) tartoznak csak a szabad felhasználás körébe, tehát például a tudományos, művészeti kategóriákra ez nem terjed ki⁸².

Képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások szabad felhasználása a televíziós műsorszolgáltatásban

A televíziós műsorszolgáltatásban e művek díszletként szabadon felhasználhatók és a szerző nevének feltüntetése sem kötelező. Viszont ha a mű kifejezetten díszlet és jelmez céljára készült, a szerző engedélye és nevének feltüntetése a televíziós műsorszolgáltatásban való felhasználásához is szükséges.

A szerzők érdekét is szolgálja, hogy műveik bemutatásáról a lehető legszélesebb körben tudomást szerezzen a közönség, ezért az írott és az elektronikus sajtó a szabad felhasználás körében készíthet képeket az *eredeti műalkotások kiállításán* és a műveket az időszerű, napi eseményekkel kapcsolatos tájékoztatás, reklámozás céljára közzéteheti, amennyiben a közzététel jövedelemfokozási célt közvetve sem szolgál⁸³. Nem tekinthető szabad felhasználásnak például egy zenedarab egészének sugárzása csupán arra tekintettel, hogy az egy koncert műsorán szerepel, amelyről a híradó beszámol.

Művek szabad előadása

Ha az előadás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és a közreműködők sem részesülnek díjazásban, a művek szabadon előadhatók, ha

- a színpadi mű műkedvelő művészeti csoportok előadásában hangzik el;
- iskolai oktatás céljára adják elő;
 - iskolai ünnepélyeken,

⁸² 36. § (2)

⁸³ 36. § (5), 37. §

- szociális és időskori gondozás keretében,
- nemzeti ünnepeken tartott ünnepségeken,
- egyházak vallási szertartásain és egyházi ünnepségein,
- alkalmoszerűen tartott magánjellegű zártkörű összejöveteleken hangzik el

⁸⁴

A zártkörűség önmagában csupán a hozzáférhetőség korlátozott voltát jelenti, de azt nem, hogy a felhasználó mentesülne például a zeneművek nyilvános előadása után járó jogdíjfizetési kötelezettség alól. Nyilvános előadásnak tekintendő ugyanis minden, a magánhasználatot (családiasság, háziasság körét) meghaladó előadás. Az alkalmoszerűen tartott zártkörű összejövetelek alkalomával történő előadás akkor szabad felhasználás, ha az alábbi feltételek együttesen teljesülnek:

- a) már nyilvánosságra hozott művek kerülnek előadásra,
- b) az előadás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja és
- c) a közreműködők nem részesülnek díjazásban.

Közvetett jövedelemfokozási cél lehet például az is, hogy egy zártkörű rendezvény alkalmas arra, hogy a vendéglátóhely forgalmát növelje.

Intézmények, gazdálkodó szervezetek tagjainak rendezett zártkörű összejövétel viszont szabad felhasználás, ha az egyéb feltételek fennállnak.⁸⁵

Művek haszonkölcsönzésbe adása

A haszonkölcsönbe adás a nevében sugallt tartalommal ellentétben azt jelenti, hogy a kölcsönbe adás fejében a kölcsönbe adó nem kérhet ellenszolgáltatást, azaz nem szedhet díjat.

A könyvtári dokumentumok haszonkölcsönbe adása sem szabad felhasználás, ez alól csupán az országos szakkönyvtárak kivételek. A szoftvereket és a számítástechnikai eszközzel működtetett adattárakat viszont még ezek a könyvtárak sem adhatják szabadon haszonkölcsönbe.

A nyilvános haszonkölcsönzést végző könyvtárakból történő kölcsönzésre való tekintettel az irodalmi művek és kották szerzőit díjazás illeti meg, de a díj fizetését az állam magára vállalja. A szerzők díjigényüket csak közös jogkezelő szervezetük útján érvényesíthetik.

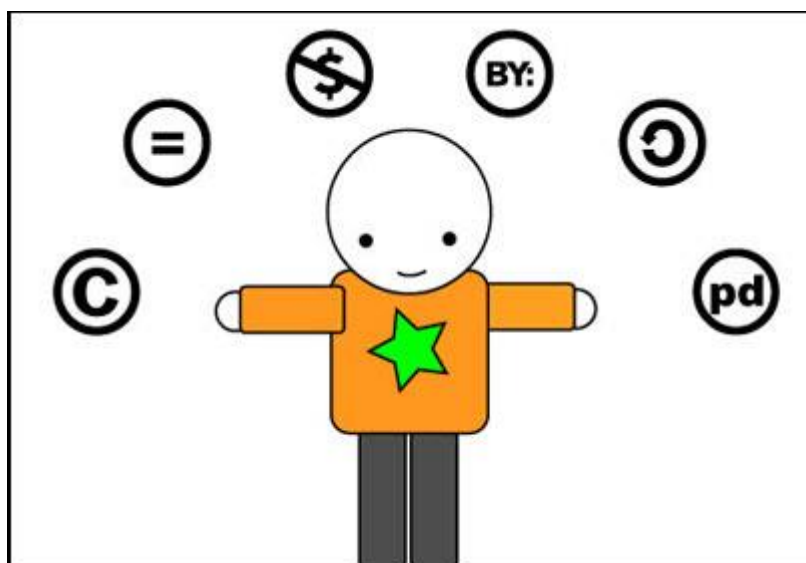
⁸⁴ 38. §

⁸⁵ 38. § (4)

13.2.6. A jogtisztá felhasználást licencelő mozgalom, a Creative Commons

A Creative Commons 2001-ben indult, célja, hogy a tudás jogtisztán és könnyen, egyértelműen megosztható legyen az interneten keresztül. Jelenlegi vezetője Lawrence Lessig, a Stanford Jogi egyetem professzora. A projekt lényege, hogy a szerzők a felhasználóknak olyan licenceket kínálnak fel, amelyek segítségével világossá tehetik, hogy milyen feltételekkel engedik meg jogtisztán művük felhasználását.

A felhasználási engedélyek az alábbi hat jogfenntartási feltétel valamelyikéből, vagy ezek kombinációjából állnak össze:

112. ábra: Copyright-tól a public domain-ig

2. tábla CC licencek

 <p>Így add tovább!</p>	<p>CC BY-SA (Attribution-ShareAlike)</p>	<p>Megengedi a mű átdolgozását, de az így létrejött alkotást csak az eredetivel megegyező licenc alatt engedi terjeszteni.</p>
--	--	--

 Ne add el!	CC BY-NC (Non commercial)	Az alkotó megengedi, hogy munkáit szabadon másolhassák, terjesszék, bemutassák és lejátszszák, de a felhasználónak nem származhat belőle jövedelme.
 Ne változtasd!	CC BY-ND (No derivative works):	Semmiféle utólagos változtatást, módosítást nem engedélyez a szerző.
 Nevezd meg!	CC-BY-2.5	A szerző által meghatározott módon fel kell tüntetni a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnevét, a mű címét)

13.2.7. A szerzői jogvédelem időtartamának kérdése

A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve automatikusan megilleti a szerzői jogok összessége függetlenül attól, hogy a mű nyilvánosságra került-e vagy sem. Ez azt jelenti, hogy a védelem szempontjából nincs szükség külön jogbejegyzésre.

A jogok gyakorlása – a név feltüntetésének kivételével – időben nem korlátlan. A szerzői jogi törvény a jogok gyakorlására védelmi időt állapít meg, amelyen belül gyakorolhatók e jogok. Ez általában a szerző halálát követő *hetven év*. A szerző halála után a szellemi hagyaték kezelésével megbízott személy, vagy az örökösök jogosultak a személyhez fűződő jogsértés elleni fellépésre. A szerző névhasználati joga azonban soha nem évül el.

Az alábbi esetekben *ötven év* védelmi időt ír elő a szerzőjogi törvény⁸⁶:

- a sugárzott műsorok vagy a vezeték útján a nyilvánossághoz átvitt saját műsorok,
- a filmek,

⁸⁶ 84.§ (1)-(3)

- a nem rögzített előadások.

A hangfelvételek és az azokban rögzített előadások védelmi ideje a hatályban levő Sztj. szerint 50 év, de az Európai Parlament és a Tanács 2011/77/EU irányelve ezt a védelmi időt 70 évre emelte fel azzal, hogy a nemzeti törvényhozásnak 2013. november 1-jéig kell hatályba léptetni az irányelveknek megfelelő rendelkezéseket. Ezzel kiküszöbölte azt a kettősséget, ami a zeneszerzők és szövegírók 70 évig tartó jogosultsága, és műveik rögzített előadásának ötven évig tartó védelme között fennállt. (Az előadás hangfelvételtől *eltérő* rögzítésének védelmi ideje továbbra is 50 év).

A szoftver védelmi ideje tizenöt év, de a védelmi idő minden módosítással újra kezdődik⁸⁷.

Tanácsos odafigyelni azonban arra is, hogy bár a szerző halálát követően már eltelt a védelmi idő, az még fennállhat szomszédos jogi jogosultakra vonatkozóan!

A szomszédos jogi védelem azokat a személyeket, illetve testületeket illeti meg, akik/amelyek a szerzői művet a nyilvánosság felé közvetítik. Így szomszédos jogi jogosultak lehetnek az előadóművészek, a hangfelvételek előállítói, a rádió- és televízió-szervezetek, kiadók és a filmek előállítói. Ez utóbbiak jelentős anyagi befektetéssel járulnak hozzá a szerzői művek megismeréséhez, amit a szerzői jog vagyoni jogokkal honorál. Ez lehet felhasználási jog, engedélyezés az előadás, hangfelvétel, műsor, vagy film felhasználására, de lehet díjigény is, amit a közös jogkezelés keretében lehet érvényesíteni.

A rögzített műben megtalálható copyright-bejegyzés csupán figyelemfelhívó, tájékoztató szerepet tölt be, a jog akkor is vonatkozik a mű létrejöttében szerepet játszókra, ha az külön nincs feltüntetve. (Mint ahogyan a jog feltüntetése önmagában még nem keletkeztet jogokat). A bejegyzés nyomtatott könyvben például a címlap hátoldalán található, tartalmazza a copyright jelet, a jog tulajdonosának a nevét és a jog megszerzésének az évét. A jog tulajdonosa az alkotón kívül szomszédos jogi jogosult is lehet.

Például:

Az eredeti szerző bejegyzése:

© Szabó Magda 1963

Az eredeti szerző örököseinek jogbejegyzése:

⁸⁷ 84/D §

© Országh László örököse 1966

Az Akadémiai Kiadó bejegyzése az Értelmező kéziszótár kiadására:

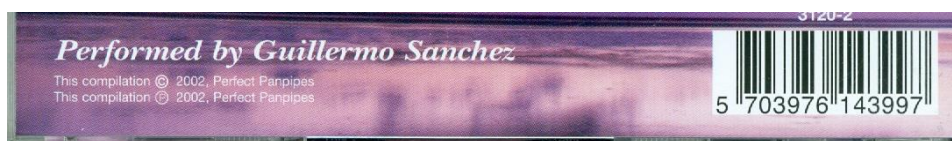
© Akadémiai Kiadó, Budapest 1972

Hangfelvételeknél általában a hanghordozó anyag címkéjére, vagy a tasak-címkére nyomtatják. Itt külön szokták jelölni a szellemi tartalmat létrehozó jogosultat © jellel és az előállítót a karikába zárt P jellel.

113. ábra: A gyártó és az audio CD kiadója egybeesik

Az alábbi képen látható copyright-bejegyzés szerint a Perfect Panpipes, mint kiadó szomszédos jogi jogosultsága a hangfelvételen hallható összeállításra vonatkozik és a gyártó is a Perfect Panpipes:

114. ábra: Szomszédos jogi jogosultság bejegyzése hangfelvételen

A védelmi idő letelte után a mű közkinccsé válik, azaz nem szükséges a szerző jogutódainak engedélye a mű közzétételére, így jogdíj sem illeti meg őket a továbbiakban. A szerző névhasználati joga azonban soha nem évül el! Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a mű bárminemű felhasználása esetén hivatkozni kell az eredeti szerzőre.

13.2.8. A digitális környezet speciális vonatkozásai

A szöveg

Uniós csatlakozásunk óta a szakirodalmi szövegek megjelenésének, online hozzáférhetővé tételének jogát a felhasználónak egyedi felhasználási szerződésben kell megszereznie a szerzőtől, vagy – amennyiben e jogának gyakorlását a szerző átengedte – a kiadótól.

Ábra, alkalmazott grafikai mű a tananyagban

Tananyagok fontos részét képezik a szemléltető rajzok, ábrák, animációk, a tananyag grafikai arculata, a tipográfia, amelyekkel kapcsolatban három kérdés vetődik fel:

- a) saját készítésű-e a grafikai mű,
- b) más által készített, amit a tananyag szerzője fel kíván használni,
- c) művészeti alkotásnak minősül-e?

Ez utóbbi kérdés azért vetődik fel, mert az Szjt. 1. § (1) bekezdése szerint „Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és *művészeti* alkotásokat.” Bár ugyanennek a paragrafusnak a (2) bekezdése csak példálózva sorolja fel a szerzői jogvédelem alá tartozó művészeti alkotásokat, ezek között szerepel a rajzolás is. A törvény nem tesz különbséget a rajzolás technikái között az egyedi, sajátos jelleg megítélésekor, ami a szerzői jogvédelem feltétele. Itt további kérdésként vethető fel, hogy egy ábra, ami ha például egy tárgy körvonalait jelenti és mondjuk például a tárgy szerkezetét van hivatva ábrázolni, azaz nem sok mozgásteret ad az egyéni jellegnek, mennyiben eredeti gondolatot tükröző alkotás? Csakhogy egy ábra készítőjének, aki szakkönyvet illusztrál, adott esetben nem is lehet feladata, hogy mondanivalójában eredeti alkotást hozzon létre, a tárgy szerkezetét híven kell tükröznie. Az efféle ábra nem eredeti gondolatot tükröző alkotás, amit nem véd a szerzői jog.

Ugyanakkor készülhet ábra egy folyamatról, ábra lehet egy diagram, ami a szerző által megadott adatokból jön létre, természeti jelenség is lehet ábra tárgya és még sok minden más is, amiben felismerhető a szerző sajátos látásmódja az ábrázolt jelenségről, történésről, eseményről, folyamatról. Tehát az olyan képi ábrázolás, ahol a szerző fantáziáját nem kötik meg szabványos előírások, ahol az alkotásnak egyéni jellege van, az az ábra szerzői jogi értelemben védett, felhasználásához a szerző engedélye szükséges. Ha az ábrák, rajzok, animációs figurák egyéniek és eredeti gondolatot tükrözők, szerzői jogi védelemben részesülnek, felhasználásukért a szerzőt díjazás illeti meg.

Animáció, számítógépes grafika, képző-, ipar- és fotóművészeti alkotás

Az animációs filmnek mindazok a közreműködők szerzői, akiknek szerepük van a tartalom létrehozásában, azaz alkotó módon járultak hozzá annak létrejöttéhez. Szerző az alapul szolgáló irodalmi mű szerzője, a forgatókönyvíró, a zeneszerző, a rendező és a figuratervező, de nem kizárt, hogy további szerzők is legyenek, mint például az animátor, a háttérfestő, a mozdulattervező, a vágó,

stb. Szerzői jogi szempontból nincs különbség aközött, hogy a grafika milyen technikával készült. A védelem megítélésének egyetlen szempontja az egyéni, eredeti jelleg.

Az animáció szerzői mindazok a közreműködők, akik egyéni, sajátos tartalmat hoznak létre. Így szerző a forgatókönyv-író, a programozó, az arcualattervező.

Jogdíjfizetési kötelezettséget von maga után a képző- ipar- és fotóművészeti alkotások online hozzáférhetővé tétele. A jogdíjat a Hungart állapítja meg, de az függ a letölthető művek számától, valamint attól is, hogy a szolgáltatónak származik-e bevétele a felhasználásból. Ha kizárólag saját művét teszi lehívásra hozzáférhetővé az alkotó, akkor nincs jogdíjfizetési kötelezettség, feltéve, hogy a szolgáltató a felhasználás megkezdése előtt erről megállapodott a Hungarttal.

Képernyőkép, mint illusztráció

Szakirodalmi forrásaink jelentős része ma már az interneten, vagy valamilyen elektronikus hordozón jelenik meg. Ez a forrás lehet szöveg, kép, hang, vagy ezek együttese. A könnyű elérhetőség és másolás azt a tévhitet keletkeztetheti, hogy az internet azonos a végtelen szabadsággal, amit gyakran összekevernek a 'ha már szabadon és könnyen elérhetem, el is vehetem, sajátomnak vallhatom, hiszen közkinccs'. Az internet nem szabad préda! Az ott elérhető anyagok is valakiknek a szellemi termékei, sajátos, egyedi alkotásai és mint ilyenek, szerzői jogi védelem alatt állnak és oly mértékig lehet azokat felhasználni jogosan, amilyen mértékig a szerző megengedi. Tehát nem arról van szó, hogy semmit sem lehet, hanem arról, hogy minden alkotást fel lehet használni olyan módon és mértékig, amennyire a szerző hozzájárul a felhasználáshoz.

Az internet szerzői jogi szempontból nem más, mint az eredeti művek egy új, sajátos megjelenési formája, a nyilvánossághoz közvetítés egy módja. A mögöttes technika létrehoz új forrástípusokat, mint például az interaktív dinamikus weblapot, aminek a tartalma óráról órára változik, létrehozza a többszörözésnek egy sajátos válfaját, amiből a szerzői jogi problémák erednek. A lényeg, hogy az interneten szellemi tartalom jelenik meg, ennek a tartalomnak vannak szerzői, akiket éppúgy megillet a művük feletti rendelkezés joga, ahogyan a nyomtatott könyvben megjelenő tartalom tulajdonosát is megilleti. Az új technika új többszörözési eljárásokat eredményez, amit értelmezni kell elektronikus környezetre és ennek szerzői jogi vetületeit számba kell venni. A gyors változathatóság felveti a mű integritásának kérdéseit, a hitelesség kérdéseit és magának a mű fogalmának az újragondolását is.

Szerzői mű az interneten megjelenő egyedi forrás, mint például egy kép, szöveg, vagy hang, amelyek önmagukban is védettek, de szerzői gyűjteményes mű maga a honlap is, aminek a tartalmát a honlapot alkotó egyes művek összessége adja. Az egyes műveknek éppúgy vannak szerzői, akik az adott művek tartalmáért felelősek, mint ahogyan egy honlap egészének is vannak szerzői, akik egyrészt a gyűjtemény tartalmáért, másrészt arculatáért felelősek. A honlap arculatának, mint számítógépes grafikával létrehozott képzőművészeti alkotásnak a szerzője az arculattervező. A színek, formák, vonalak, betűtípusok sajátos elrendezése jogi értelemben képzőművészeti alkotást hoz létre, ily módon maga a honlap egésze, ábrái, színvilága külön-külön is jogi védelem tárgyai.

Állókép (fénykép, képzőművészeti alkotás reprodukciója)

Szerzői művek, így tananyagok illusztrációjaként gyakran használnak képet, ami lehet fénykép, de lehet valamely képzőművészeti alkotásról készült kép is. A kétféle tartalomnak más-más szerzői jogi vonzata van.

A fénykép szerzői jogi megítélésekor az a kérdés, mint az ábránál, hogy felfedezhető-e benne a szerző (a fotós) gondolatainak egyéni, eredeti jellege, azaz itt is a tartalom a kérdés. A fotós gondolatai, látásmódja, a környező világról alkotott képe, szándékai visszatükröződnek a lencsevégre kapott pillanatban, kifejezhetők színekkel, tónusokkal, fényekkel, árnyakkal.

Ha más fotós művét használja a tananyagíró illusztrációjaként, meg kell kérni az eredeti szerző engedélyét a felhasználáshoz. Erre akkor is szükség van, ha változatlan formában szeretné felhasználni. Ha viszont változtatni is szeretne az eredeti képen, az már átdolgozásnak minősül és az engedélynek az átdolgozásra is ki kell terjednie. A fotó átdolgozásáról akkor beszélhetünk, ha az átdolgozás egyéni, eredeti formába öntött új tartalmat ad az eredeti műhöz. Ha valaki a szerző engedélye nélkül a művet másolja, átdolgozza illetve az ez alapján létrejött műpéldányokat terjeszti, jogsértést követ el. A fotóművész joga, hogy a felhasználásért járó díjtételt meghatározza. Ha viszont a művész nem lép ki a közös jogkezelés hatálya alól, a HUNGART jár el a nevében, mert a képző-, ipar- és fotóművészeket a HUNGART Vizualis Művészek Közös Jogkezelő Társaság Egyesülete képviseli.

Személyekről készült fotó felhasználása esetén még személyiségi jogi kérdésekre is oda kell figyelni. Portrét csak a képen szereplő engedélyével lehet közzétenni. Ez alól a közszereplők kivételt képeznek, ha a kép közszereplésükkel kapcsolatban készült. Ha a kép tömegrendezvényről készül és a cél a tömeg ábrázolása anélkül, hogy személyeket kiemelnének, nincs szükség a képen szereplők engedélyére.

Vizuális művészeti alkotásról készült fotómásolat felhasználása

Az ún. vizuális művészetek fogalmkörébe tartoznak a képzőművészet, az iparművészet, valamint az ipari tervezőművészet és az építészet alkotásai. Képzőművészet alatt a festészet, a grafika, és a plasztika alkotásait értjük, az iparművészet a használati funkcióval is rendelkező műtárgyak körét, az ipari tervezőművészet pedig valamely termék külső megjelenésének esztétikai és műszaki szempontok szerint kialakított modelljét jelenti.

Ezeknek a műalkotásoknak a felhasználása a digitális technika fejlődésével különös hangsúlyt kap. Az interneten egyre nagyobb számban elérhető digitális könyvtárak is előszeretettel tesznek közzé képeket. Mivel ezek szervezett gyűjtemények, közlik a képek azonosító metaadatait, amelyek megkönnyítik a forrásra történő hivatkozást. Nagy előnyük, hogy a képek felhasználására vonatkozó szerzői jogi előírásokat is közzéteszik, közlik a jogtulajdonos elérhetőségét, akitől engedélyt lehet kérni, vagy – mint a WEB Művészeti Galéria – csak oktatási és magáncélú felhasználásra ad engedélyt. Más digitális könyvtárak – különösen ha több gyűjtemény tulajdonában levő képeket tesznek online elérhetővé közös felületen, mint például az Europeana – képenként teszik közzé a felhasználásra vonatkozó feltételeket.

Ha saját maga készít fotót képzőművészeti alkotásról, a felhasználás során annak is érdemes utánajárni, hogy az eredeti szerző mellett nincs-e szomszédos jogi jogosult (például kiadó), akinek szintén szükség lehet a hozzájárulására.

Filmfelvétel

A szerzői jogi törvény a filmet a rögzítés módjától függetlenül ismeri el műalkotásnak és jogi szempontból nem tesz különbséget a filmműfajok között. Egyetlen ismérv itt is, mint más műveknél, az egyéni, eredeti jelleg. Ennélfogva a hagyományos, celluloidra készült film éppúgy mű, mint a digitális technikával felvett film, a kisfilm, reklámfilm éppúgy, mint a mozifilm.

A filmalkotások szerzői mindazok, akik a film egészének kialakításához *alkotó módon* hozzájárultak. Így szerző

- a film céljára készült irodalmi és zenemű szerzője,
- a mozgóképi alkotók, mint a rendező, az operatőr, rajzfilmek esetén a figuratervező,
- egyéb közreműködők, mint például a vágó. A közreműködők szerzői minősége a felek közötti megállapodástól és az illető által végzett tevékenység alkotó jellegétől függ.

A rendező a film gyártása során privilegizált szerző. Ő képviseli egyes személyhez fűződő jogok gyakorlásában a többi szerzőt.

A film anyagi háttérét biztosító, a filmért felelősséget vállaló, az anyagi háttérét biztosító *producer* – mint szomszédos jogi jogosult – rendelkezik a film *felhasználási* jogával, aki azt rendszerint forgalmazási szerződés keretében adja át forgalmazóknak. A szerzők – kivéve a zenemű szerzőjét – a megfilmesítési szerződésben ruházzák át ezt a jogot. Ez más szóval azt jelenti, hogy az olyan kisjogos zeneművek mechanikai rögzítése, amelyeket a filmmel együtt terjesztenek, nem tartozik a közös jogkezelésbe ellentétben azzal az esettel, amikor a filmzenét a filmtől függetlenül, önálló hangfelvételen adják ki. Ekkor a filmbe foglalt zenék mechanikai jogdíjai a kötelező közös jogkezelésbe tartoznak.⁸⁸

Ha a filmben előadóművészi teljesítmény is van, az MSZSZ-EJI engedélyét is meg kell kérni.

A filmalkotás akkor befejezett, ha megtörtént az utolsó vágás és végleges változatát a szerzők és az előállító elfogadták. A befejezett, elfogadott film megváltoztatásához a szerzőket képviselő rendező és az előállító egyetértése szükséges és nem alkalmazhatók rá a munkahelyi kötelezettség körében alkotott művekre vonatkozó szabályok.

A film online felhasználási jogát a felhasználóknak vagy a filmelőállítótól egyedileg, vagy az ún. kiterjesztett hatályú önkéntes közös jogkezelés keretében lehet megszerezni.

Hangfelvétel

Természetesen itt is csak azokról a hangfelvételekről esik szó, amelyek a szerzői jog hatálya alá tartoznak. Ebben a körben egy tananyagban való közzétételnél nagy valószínűséggel legfeljebb az ún. „kisjogos művek”, azaz már nyilvánosságra hozott és nem színpadra szánt zeneművek felhasználásának engedélyeztetése kerül szóba. E művek felhasználására az engedélyt az Artisjus adja. A hangfelvétel kiadók nem utalták közös jogkezelés körébe a hangfelvételek nyilvánossághoz közvetítésének engedélyezését, így esetükben kiadónként kell a jogot megszerezni.

Hangfelvételek közzétételekor a szomszédos jogi jogosultak, mint az előadóművészek és hangfelvétel-gyártók engedélyét is be kell szerezni az EJI-től.

⁸⁸ Sarkady Ildikó [et al.]. A zeneművekre és zeneműszövegekre fennálló kizárólagos többszörözési és terjesztési jog gyakorlása, különös tekintettel az Szjt. 19. §-ára. A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleménye. In: *Szerzői jogi szemle* ISSN 1588-6158. 114. évf. 1. sz. (2009). URL: http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2009/2009PDF/szjszt_szakv_2009_01_1.pdf (Letöltés: 2012. április 29.)

Maga a teljes, honlapon megjelenő multimédia tananyag

Külön kell választani magának a honlapnak és a honlapon megjelenő multimédiás tananyagnak a szerzői jogi megítélését.

A multimédia képek, zenék, szövegek és filmes anyagok sajátos egysége, amely új műtípusban egyesíti ezeket az anyagokat és amiben műrészetek vagy önálló művek egyaránt megtalálhatók. A multimédiás tananyagban rögzített művek (szövegek, képek, hangok, animációk, filmek, stb.) szerzői azok, akik a műveket megalkották. Maga a multimédia szerzői jogi szempontból a gyűjteményes műhöz hasonlóan ítélt meg. Az egyes alkotóelemek (szakirodalmi mű, képzőművészeti alkotás, zenemű, stb.) szerzői jogi megítélésekor azt kell vizsgálni, hogy a multimédiát alkotó szöveg, kép, hang, animáció, stb. egyenként mennyiben a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyedi alkotás, mennyiben van egyéni, eredeti jellege, azaz szerzői műnek minősül-e. Ezen kívül maga az egész mű is képvisel valamilyen egyedi szellemiséget, az egyes alkotóelemek egymáshoz való viszonya más-más megvilágításba helyezheti a mondanivalót. Egy multimédiás mű kiadójának jogosultak sokaságától kell engedélyt kérnie a felhasználásra, mert a szerzői jogi törvény nem alakította ki e sajátos felhasználás egy helyen történő engedélyezésének intézményrendszerét.

13.3. Összefoglalás, kérdések

13.3.1. Összefoglalás

Az irodalom, a tudomány és a művészet alkotásainak felhasználását a szerzői jog, a műszaki jellegű alkotások védelmét az iparjog szabályozza.

A szerzői jog központi eleme a szerzők tulajdonjogának a biztosítása műveik felett, amit a jog úgy ér el, hogy meghatározza az alkotások felhasználásának jogszerű módzatait.

A szerzői jog csak azokat az alkotásokat védi, amelyeknek eredeti, egyedi jellege van és besorolhatók az *irodalom, a tudomány és a művészet* fogalomkörébe, vagyis:

- szép- és szakirodalmi, publicisztikai mű,
- nyilvánosan tartott beszéd,
- számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció,
- színmű, zenés színmű, táncjáték és némajáték,
- zenemű,

- rádió- és a televíziójáték,
- filmalkotás és más audiovizuális mű,
- rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyomás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás és annak terve,
- fotóművészeti alkotás,
- térképmű és más térképészeti alkotás,
- építészeti alkotás és annak terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve,
- műszaki létesítmény terve,
- iparművészeti alkotás és annak terve,
- jelmez- és díszletterv,
- ipari tervezőművészeti alkotás,
- gyűjteményes műnek minősülő adatbázis.

A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől.

A szerzői jog három nagy területtel foglalkozik:

1. a személyhez fűződő jogokkal,
2. a vagyoni jogokkal és
3. a szabad felhasználás eseteivel.

A szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át és nem mondhat le róluk. A vagyoni jogokról viszont jognyilatkozattal lemondhat, azok örökölhetőek, de nem ruházhatók át.

A ma érvényes magyar szerzői jogi törvényt 1999-ben fogadta el az országgyűlés, ez az 1999. évi LXXVI. törvény, amit 2001-ben, 2003-ban, majd uniós csatlakozásunk előtt 2004-ben módosítani kellett. Legutóbbi módosítása 2008-ban, majd 2011-ben történt.

13.3.2. Önellenőrző kérdések

1. Melyek a szerző személyhez fűződő jogai?
2. Melyek a szabad felhasználás esetei?
3. Mennyi ideig tart a szerzői jogvédelem egy szöveges művel kapcsolatban?
4. Mennyi ideig tart a szoftver szerzői jogvédelme?

5. Kinek az engedélye szükséges egy olyan nyomtatott könyv kiadása esetén, amelyik CD-ROM melléklete zenei felvételeket is tartalmaz?
6. Melyek a szerzői jogvédő egyesületek és mi a feladatuk?
7. Mikor minősül oktatási célnak a felhasználás?
8. Mikor keletkezik a szerzői jogvédelem?
9. Mit véd a szerzői jog?
10. Kik a szomszédos jogi jogosultak?
11. Kik a filmalkotás szerzői?
12. Szerzői jogi szempontból mi szükséges ahhoz, hogy egy filmalkotás forgalmazható legyen?
13. Mi a különbség idézés és átvétel között? Melyek a jogszerű felhasználásuk feltételei?
14. Mi a Creative Commons?

14. ÖSSZEFOGLALÁS

14.1. Tartalmi összefoglalás

1. Az információs társadalom és a kulturális örökség az EU szakpolitikái között

Az 1990-es évek elejére Európának olyan új gazdaságpolitikára volt szüksége, ami a gazdasági fejlődést az információs fejlesztésekre építi úgy, hogy a korábban önállóan, elszigetelten kezelt információs infrastruktúra-fejlesztéseket kiterjeszti a társadalom minden területére. 1994-re dolgozta ki az Európai Bizottság az *Európa útja az információs társadalom felé: Akcióterv* című dokumentumot, ami az információs társadalomhoz a gazdaság és a jog felől közelített.

Az Európai Bizottság 1999-ben elfogadott *eEurope – információs társadalom mindenkinek!* programjából már egy szélesebb körű információs világgép rajzolódik ki, aminek alapvető célja, hogy a társadalom minden rétege hozzáférhessen az új információs és kommunikációs technikákhoz és ezeket képes is legyen használni. Ennek végrehajtása érdekében kulcsfeladatokat határozott meg.

Az Unió állam- és kormányfői a 2000. évi lisszaboni csúcstalálkozójukon határozták meg a 2010-ig szóló stratégiai feladatokat. A Lisszaboni Stratégia nevet viselő grandiózus terv azt irányozta elő, hogy 2010-re Európai Unió a világ legdinamikusabban fejlődő és legversenyképesebb gazdaságát tudhassa magáénak. A Lisszaboni Stratégia keretében fogalmazták meg időről időre az eEurope terveket, amelyek két-három évre határozták meg a legsürgősebben végrehajtandó feladatokat.

Miután a Lisszaboni Stratégia célkitűzései nem valósultak meg, az *Európa 2020* újabb **kiemelt célokat tűzött ki** az EU egészére vonatkozóan, amihez minden tagállam **nemzeti célokat határozott meg**, figyelembe véve az egyes országok különböző helyzetét és a helyi viszonyokat.

Az Uniónak nincs közös kultúrpolitikája, de van kulturális tevékenysége, amire a Maastrichti Szerződés hatálybalépése, 1993. november 1-je előtt a kulturális terület kisösszegű támogatása volt jellemző. A kultúra területén a szubszidiaritás és a kiegészítő tevékenység elve érvényesül, nincs jogharmonizáció.

A Maastrichti Szerződés hatálybalépését követően három fő program köré szerveződött a kultúra támogatása: a *Kaleidoscope*, az *Ariane* és a *Raphael*

program (1997). Mindhárom a tagállamok közötti együttműködést ösztönözte az európai jelentőségű kulturális örökség területén.

Az EU kultúrát támogató első keretprogramja a *Kultúra 2000*, aminek a célja az európai népek történelmének és kultúrájának kölcsönös megismerése, a kulturális tevékenységek határokon átívelő terjesztése, tapasztalatcserék támogatása, új önkifejezési formák kialakítása. Második generációs programok a közösségi szintű rendezvények. A *Kultúra Európai Fővárosa* kezdeményezés a kulturális beruházások és a területfejlesztés egymást segítő hatását bizonyítja.

A kultúrák közötti párbeszéd előmozdítása érdekében a tagállamok 2007-től a „nyílt koordinációs módszer” segítségével alakítják a kultúra támogatását. A módszer az ún. „jó gyakorlat” módszere, amivel a tagállamok megosztják egymással tapasztalataikat, a közös érdeklődésre számot tartó területeken összehasonlítják teljesítményüket.

Az európai versenyképesség fejlesztésében fontos szerepet játszanak a kulturális iparágak, mert a munkahelyteremtésen keresztül hozzájárulnak a gazdasági jóléthez.

A kulturális sokszínűség, a kulturális örökség védelmét szolgálta Európa digitális könyvtárának, az Europeanának a létrehozása 2008-ban.

2. A tájékozódás forrásai: elektronikus könyvtárak, szöveg-, kép- és hangtárak, elektronikus katalógusok elérhetősége

Kulturális, tudományos örökségünk egyre növekvő hányada található elektronikus formátumban vagy azért, mert eleve így születtek, vagy azért, mert az eredeti dokumentum megőrzésének és könnyebb hozzáférhetőségének soha nem látott távlatait nyitotta meg a hálózaton történő közzététel. A digitális forma számos technikai kihívást rejt, de a hozzáférésnek nem elhanyagolható szervezeti és jogi dimenziói is vannak. Mindezek mellett egyetlen téma kutatása során sem hagyhatók figyelmen kívül, hiszen forrásaink jelentős hányada a virtuális térben kínálja az információt helytől, időtől függetlenül.

Mind az angolszász országok, mind az Európai Unió a hagyományos könyvtári felfogásnál szélesebben értelmezi a digitális könyvtár fogalmát. Az értelmezés kiinduló gondolata maga a kulturális örökség, aminek a dokumentumait eredetileg a hagyományos könyvtár, múzeum és levéltár őrzi. A digitális és hálózati technológia lehetővé tette a különböző gyűjtemények digitalizált anyagainak egy közös keresőfelületen való megjelenítését, így származzék az a forrás bármelyik örökségi gyűjteményből, magát a digitális gyűjteményt digitális könyvtárnak nevezik, amiben nyomtatott anyag éppúgy található, mint múze-

umi tárgy, levéltári irat, vagy éppen kép, hang, film elektronikus változata. Egy digitális könyvtár az állományára építve különféle szolgáltatásokat is nyújt, például virtuális kiállításokat rendez, tájékoztató szolgálatot tart fenn, módszertani segédanyagokat készít a felhasználók különböző rétegei számára, stb. Mint ahogyan a hagyományos könyvtár sem azonos csupán a katalógusán keresztül elérhető, polcokon tárolt dokumentumaival, a digitális könyvtár sem pusztán egy kereshető adatbázis. Ahogyan a könyvtárba látogató olvashatja kedvenc folyóiratainak számait, keresgélhet bibliográfiákban, böngészhet a polcokon, úgy a digitális gyűjteményeket használó pedagógus például gyorsan találhat az órai munkához felhasználható prezentációkat, vagy akár óraterveket is. A felhasználó számára a digitális könyvtár egy olyan lehetőség, ami hagyományos könyvtári eszközökkel nem valósítható meg: egy személyre szabott könyvtár, egy osztályterem, egy kiterjesztett tanári asztal, aminél tanár, diák, kutató egyaránt helyet foglalhat és akiket ebben a digitális birodalomban a tudás forrásaihoz vezető aktív linkek kapcsolnak egybe.

A köznyelv váltakozva használja a digitális könyvtár, archívum, elektronikus könyvtár, virtuális könyvtár kifejezéseket ugyanarra a fogalomra, holott nem teljesen egymás szinonímái.

A virtuális könyvtár gyűjtőfogalom, beletartozik mind az elektronikus, mind a digitális könyvtár, a lényege, hogy megvannak mindazok a szolgáltatásai, amelyek egy könyvtárat jellemeznek, de anyagai csak virtuálisan, nem a maguk fizikai valóságában használhatók.

A **gyűjteményi szintű kulturális örökségi nyilvántartás**, a *MICHAEL* (Multilingual Inventory of Cultural Heritage in Europe) célja az európai digitalizált kulturális gyűjtemények (múzeumok, könyvtárak, levéltárak) nyilvántartása.

A Magyar Elektronikus Könyvtár szolgáltatása a „Világkönyvtár”, az a tematikus linkgyűjtemény, ami más elektronikus könyvtárakhoz, könyvkiadókhöz, könyves portálokhoz, az internet keresőrendszereihez nyit „kaput”.

A **dokumentum szintű információkeresés** eredménye kétféle lehet:

a) a dokumentumnak csak a bibliográfiai adatai (metaadatai) jelennek meg a találati listában,

b) a dokumentum metaadatain kívül a teljes szöveghez, képhez, hanghoz, audiovizuális dokumentumhoz, stb. is hozzáférést enged a rendszer.

A Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa, a MATARKA 2002 óta dolgozza fel a magyar kiadású szakfolyóiratok tartalomjegyzékeit könyvtári konzorcium keretében.

Az Országos Széchényi Könyvtár konzorciumi partnerek bevonásával 2008-ban indult szolgáltatása, a HUMANUS a humán tudományok szakterületen nyomtatott vagy elektronikus formában megjelenő időszaki kiadványok cikkeit, tanulmány- és konferencia-kötetek tanulmányait, könyv- és más dokumentumismertetőket tartalmazza. Azokat a dokumentumokat, amelyek az interneten elérhetők, teljes szöveggel szolgáltatja, más esetben bibliográfiai adatbázisként működik.

A magyar vonatkozású folyóiratok tartalomjegyzék-szolgáltatása, a MATARKA, a humántudományi cikkek adatbázisa, a HUMANUS és a magyar vonatkozású periodikumok archívuma, az EPA közös keresőfelületén egyszerre több adatbázisban is lehet keresni. A cikkek és tanulmányok teljes szövegű megjelenítésekor mind a HUMANUS, mind a MATARKA használja az Elektronikus Periodika Adatbázis archivált gyűjteményét, ezért természetes módon adódott a három szolgáltatás összekapcsolása.

A Nemzeti Digitális Adattár (NDA) a digitálisan létező kulturális tartalmak és közadatok visszakeresésére létrehozott szolgáltatás, ami a weblapok tartalmának visszakeresésére is képes. A Dublin Core elemkészlet használatával a dokumentumok metaadatain keresztül biztosítja az adatgazda archívumok anyagaihoz való hozzáférést.

3. Online információkeresés

A fejezet nagy hangsúlyt fektetett a logikai operátorok gyakorlatban történő használatára, és bőséges feladathalmazzal igyekezett segíteni a megértést. Remélhetőleg a halmazelméleti példák és animációk segítették az összefüggések áttekintését.

A hétköznapi információkeresésünk során ritkán van lehetőség a helyzeti operátorok használatára, míg az információszolgáltatók hatékony használatához elengedhetetlenek. Ehhez ismerni kell a külföldi, a magyarországi megvalósulásait, melyek igencsak eltérő gondolkodásmódot és jelölésrendszert alkalmaznak, ezért remélhetőleg mindenkinek sikerült a tananyag végére a több magyar és külföldi adatbázis használatával a gyakorlatban is megérteni a fontosságukat.

A keresés egy egyszerűnek tűnő tevékenység, akkor jövünk rá értékére, mikor órák óta ülünk a net előtt, és nem sikerül eredményre jutnunk. A forráskutatás során fontos, hogy ne a véletlenre bízunk az eredményt. Ismerjünk minél több forrást, adatbázist, és tudjuk azt, hogy szisztematikusan hogyan kell a keresést lépésekre bontani, majd szépen felépíteni a hatékony végeredmény érdekében. Az online keresés leckében elsajátíthattuk a hatékonyság növelését

célzó lépéseket, melyek fontosságát tekintve még egyszer olvassuk át az alábbiakat:

1. A keresőkérdés értelmezése.
 2. Az adatbázis(ok).
 3. A hoszt kiválasztása.
 4. A keresés konceptjeinek (fogalomköreinek) meghatározása.
 5. A keresőszavak meghatározása a koncepteken belül.
 6. Egyéb korlátozások megfogalmazása (nyelvi, időbeli, dokumentumtípus szerinti stb.).
 7. A találatok szűkítési, bővítési és pontosítási lehetőségei (csonkolási lehetőségek, helyzeti operátorok alkalmazása).
 8. Végső keresőkérdés kialakítása.
 9. Belépés az online adatbázisba.
 10. Keresés.
 11. Találatok elemzése, szükség esetén a keresőkérdés alakítása, pontosítása.
 12. Ismételt keresés.
 13. A találatok letöltése, szerkesztése.
4. A pedagógiai és neveléstudományi szakirodalom hazai és nemzetközi információforrásai

A pedagógia és neveléstudomány szakirodalom hazai információforrásai

Az adatbázisokat bemutató fejezetben a szakirodalmat összefoglaló adatbázisokon túl taneszközök gyűjteménye, pedagógiai célzatú videófelvételek portálja kerül bemutatásra, valamint nem pedagógiai információforrásként működő, de erre a célra is jól használható adatbázisokat ismerhetünk meg.

A fejezetben az alábbi adatbázisok kerülnek bemutatásra.

Magyar Pedagógia Adatbázis

Magyar Tudományos Művek Tára

Magyar Pedagógusok Háza Portál

Magyar Elektronikus Taneszköz Adatbázis

Mestertanár videóportál.

5. Nemzetközi pedagógiai adatbázisok

A fejezet a nemzetközi CD-ROM adatbázisok közül a DIALOG felületét használó ERIC adatbázist mutatja be. Ennek menüvezérelt – egyszerűbb – használatától el kell jutni az önálló parancsmódú használatig, valamint képesnek kell lennie mindenkinek a találatokat lementeni, hiszen a végső információ megadása az olvasó számára csak így lehetséges.

Ezt követően nemzetközi online adatbázisok kerültek bemutatásra, melyek közül széles tudományterületet felölelő- különböző felülettel rendelkező- eltérő szintű forrásokot megadó adatbázisok kerültek bemutatásra, hogy a hallgatók minél több felületet megismerjenek, és rászokjanak az angol nyelvű adatbázisok használatára. A leckéből megismerhettük az alábbi adatbázisokat:

- EBSCO,
- Journal Storage,
- GALE CENGAGE,
- ProQuest Central.
- Science Direct
- SpringerLink
- EISZ szolgáltatásait
- az Akadémiai Kiadó Folyóirat-gyűjteménye
- Web of Science adatbázis

Az adatbázisok leírása törekedett feltárni a szokatlan keresési módszereket, az eltérő vagy éppen tipikus csonkolási, szűkítési, megjelenítési lehetőségeket. A lecke és a teljes tananyag célja nemcsak a bemutatott adatbázisok megismertetése, hanem használatuk által annak a képességnek a kialakítása volt, hogy idegen keresőfelületen képes legyen mindenki eligazodni, és a felület használatával eredményeket felmutatni.

6. A Library of Congress (USA) digitális gyűjteményei és szolgáltatásai a tanári munka támogatására

A nemzeti kulturális örökség írott és hangzó dokumentumait, álló- és mozgóképeit, térképeit, kottáit a washingtoni Library of Congress 1990-ben

kezdte el digitalizálni. Célja, hogy a nemzeti emlékezet elsődleges forrásainak digitalizálásával támogassa az Egyesült Államok történetének és kultúrájának tanulmányozását.

A LOC National Digital Library Programja (NDLP) keretében készült gyűjteményeiből 1998-ban jelentős mennyiségű multimédiás tartalmat ajánlott fel a kutatás számára American Memory⁸⁹ néven.

A National Digital Library Program indításával egyidejűleg a LOC megalakított egy – vezető történészekből, tanárokból és könyvtárosokból álló – tanácsadó csapatot, akik azt vizsgálták, hogy a digitalizált forrásokat hogyan lehetne a legoptimálisabb módon felhasználni az oktatásban. Ennek a munkának az eredményeként hozta létre 1996-ban a Library of Congress a Techers oldalt, ahonnan az alap- és középfokú oktatásban felhasználható elsődleges források, óratervek, speciális prezentációk, weboldalak és a digitális gyűjtemények leírásai érhetők el. Változatos módszerekkel kínál moduláris tanár-továbbképző anyagokat a források használatához

7. Az Európai Unió digitális könyvtári kezdeményezése, az Europeana

A digitális könyvtár az EU kutatási és fejlesztési keretprogramjaiban:

1984: az Európai Parlament felhívja a figyelmet a könyvtárak szerepére.

1986-1990: 1. és 2. FP: a könyvtárak információs infrastruktúrájának a kiépítése.

1990-1998.: 3. és 4.: FP: *Telematika a Könyvtárakban* alprogram a könyvtárak hálózatba kapcsolása, technológia-alapú könyvtári termékek és szolgáltatások kifejlesztése.

1998-2002: 5. FP: Multimédia tartalom és eszközök. A cél integráció, értéknövelt szolgáltatások kifejlesztése, amit azonos eszközökkel elérhető elosztott szolgáltatásokkal és a gyűjtemények hipermédia feldolgozásával kívántak elérni.

A digitális könyvtárak létrehozására irányuló kezdeményezések az eEurope tervekben 2000-től:

Az *eContent* (2001-2005) a digitális tartalmak megteremtésének programja.

Az *eContentPlus* program (2005-2008) a digitális tartalmakhoz való hozzáférésért.

⁸⁹ URL: <http://memory.loc.gov/ammem/index.html>

A *Minerva* és a *MinervaPlus* program az Európai Unió tagállamok digitalizálásának összehangolására.

2005. november: európai parlamenti és tanácsi ajánlás a filmalkotások összegyűjtéséről, katalogizálásáról, megőrzéséről és helyreállításáról.

2006. A Bizottság ajánlása a kulturális anyagok digitális megőrzéséről.

2008. november: Létrejön az *Europeana*

i2010, benne a digitális megőrzés uniós iniciatívái: *i2010*: digitális könyvtárak. Célkitűzései:

- a) Európa soknyelvű örökségének megjelenése az interneten.
- b) A források felhasználása különböző gazdasági ágazatokban és az alkotó tevékenység céljára.
- c) Egy közös felület: nagyobb hangsúlyt kap a közös örökség.
- d) A TEL-re épül.
- e) Szerzői jogi kérdések
- f) Digitális kötelempéldány + webes szüretelés.

Az *Európa 2020* stratégia kiemelt célkitűzése a Digitális menetrend.

A Bizottság *i2010-es kezdeményezésének* megvalósulása az adatgazda intézmények közreműködésével 2008. november 8-án megnyílt *Europeana*.

Európa multimédiás digitális könyvtárának feladata az európai kultúra megőrzésre érdemes emlékeinek elérhetővé tétele egy közös felületen. Az *Europeana* 2012-ben 1500 tartalomszolgáltató 20 Millió dokumentumához, köztük könyvekhez, filmekhez, képzőművészeti alkotásokhoz, múzeumi és levéltári dokumentumokhoz enged hozzáférést.

A folyamatos gyűjtés mellett határozott ideig tartó, de lezárulásuk után is fenntartható tematikus projektek támogatják a kulturális emlékek digitalizálását és adataik továbbítását az *Europeanaba*.

Az *Europeana* fejlesztésének irányait a Rajna és a Duna program keretében fogalmazzák meg.

A *Digitális menetrend* 2015-ig 30 Millióra kívánja növelni az *Europeanából* elérhető objektumok számát.

Új elemként jelennek meg az *Europeana* felületén a virtuális kiállítások, kronológiák, kulturális események naptára. Az objektumok közötti böngészést segítik a forrásokból összeállított tematikus gyűjtemények.

Az Europa Awareness (2012-2014) a legjobb megoldások hálózatát kívánja létrehozni könyvtárak, múzeumok, levéltárak, műsorszóró szervezetek, valamint digitális fejlesztők részvételével.

Az Europeana *Europeana Professional* nevű tudásmegosztó platformot működtet, ahonnan a stratégiára, technológiára, a metaadatokra, a hálózatra, a lezárult és a futó projektekre vonatkozó információkat lehet elérni.

Az Europeana az OAI (Open Archive Initiative) elvén működik, amiben elválnak egymástól a protokoll, az adat- és a szolgáltatás gazdai funkciók.

Az aggregátorok gyűjtik a szolgáltatás gazdáktól a metaadatokat és továbbítják azokat az Europeana felé.

8. Jelentősebb hazai és nemzetközi audiovizuális archívumok

A Nyílt Társadalom Archívum (OSA Archívum) gyűjtőköre három nagy területre terjed ki:

1. A kommunizmus és a hidegháború.
2. Emberi jogok.
3. A Soros alapítványok iratai.

Az Archívum helyben kutatható gyűjteményként működik, az iratanyag kutatásához fondjegyzék, a könyvtár és a filmtár kutatásához katalógus áll az érdeklődők rendelkezésére. Anyagaiból időről időre megújuló tematikus kiállításokat rendez, ugyanakkor digitalizálja is a forrásai jelentős részét, amelyeket külön gyűjteményként kezel.

A *Párhuzamos Archívum* belépési pont egy olyan kutatási eszköz, ami egyúttal webkettes tárhely is, ahol a kutatók tárolhatják, rendszerezhetik digitalizált forrásaikat, megoszthatják azokat másokkal, illetve az egyes oldalakhoz jegyzeteket is fűzhetnek. A Párhuzamos Archívumból elérhető forráscsoportok sajátos, önálló URL-ekkel rendelkeznek.

A *Digitális Archívum* három nagy projektből épül fel, ezek a „Tematikus digitális gyűjtemények”, a „Digitális adattár” és a „Digitális archivumi laboratórium”.

A *Nemzeti Audiovizuális Archívum* a 2004. évi 137. törvény rendelkezései értelmében jött létre, mint a közszolgálati televíziók és rádiók (m1, m2, DunaTV, Bartók, Kossuth, Petőfi Rádió), valamint két kereskedelmi csatorna (TV2, RTL Klub) magyar gyártású és magyar vonatkozású műsorainak kötelesempéldány-archívuma. Az audiovizuális kötelesempéldányt a NAVA közvetlenül a

műsorszórásból rögzíti, de ha ez nem lehetséges, akkor a műsorszolgáltató külön hordozón bocsátja rendelkezésére. A NAVA ezen kívül más audiovizuális tartalmú archívumokat is befogad, ha úgy ítéli meg, hogy azok feldolgozásával, tárolásával és szolgáltatásával hozzájárul az audiovizuális tartalmaknak, mint a kulturális örökség részeinek a megőrzéséhez. Ezekből a műsorszámokból, illetve tartalmakból különgyűjteményeket hoz létre.

Megrendelésre tematikus összeállításokat készít, amelyek a NAVA-pontokban tekinthetők meg, tartalmi ismertetések és metaadataik azonban mindenki számára szabadon elérhetők.

A Magyar Nemzeti Filmarchívum (Filmintézet)

Az 1957-ben Színház- és Filmtudományi Intézet néven megalakul a nemzeti filmarchívum a magyar gyártású filmek kötelezpéldány-őrző helye. 2011 decemberétől Filmintézet néven a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet (MaNDA) részeként folytatja működését.

A Virtuális Diamúzeum

A Bíró Ferenc magánkezdeményezésére létrejött Diafilm-történeti Gyűjteményben – ami az 1920-as évektől napjainkig megjelent oktató, ismeretterjesztő és szórakoztató diafilmek teljesnek mondható kollekcója – szövegekönyvek, használati utasítások, árjegyzékek, katalógusok és a filmekhez tartozó hangfelvételek is megtalálhatók. Kezelését 2006-ban átvette az OSA Archívum, ami nyilvános vetítéseken is bemutatja a gyűjteményt

A *World Digital Library* (WDL) a világ valamennyi földrészének kulturális kaulauza. Változatos kulturális tartalmakat tesz közzé az interneten tanárok, diákok, kutatók, vagy egyszerűen csak az érdeklődők számára. Nem titkolt célja, hogy hozzájáruljon a nem angol nyelvű és nem az ún. „nyugati világ” kulturális értékeinek megismeréséhez. Kéziratokat, térképeket, könyvritkaságokat, kottákat, hangfelvételeket, filmeket, fotókat, tervrajzokat tesz közzé a világ minden részéről az UNESCO hét hivatalos nyelvén. A forrás szöveges leírása meghallgatható, ami látássérült felhasználók számára megkönnyíti a használatot.

9. A Magyar Elektronikus Könyvtár projekt

A MEK projekt három, egymáshoz közvetlenül kapcsolódó digitális könyvtári gyűjteményből áll.

A projekt első eredménye a szöveges anyagok gyűjteménye (1994), a második az időszaki kiadványok adatbázisa, majd 2007-ben a képarchívum, ami azoknak a magyar vonatkozású és oktatási, tudományos, kulturális szempontból értékes digitális dokumentumoknak a gyűjteménye, amelyek egyrészt a MEK és

az EPA állományában levő kiadványok válogatott képanyagát, másrészt az interneten, CD-n, illetve DVD-n megjelenő digitális képeket tartalmazza.

Digitális könyvtár, mert anyagát a könyvtári információkeresés és adatcsere szabályai szerint dolgozza fel, a gyűjtemény jellegéből adódóan időről időre virtuális kiállításokat rendez és tájékoztató szolgálatot tart fenn, azaz a gyűjtés mellett egyéb szolgáltatásai is vannak, ugyanakkor felhasználói interakciót is lehetővé tesz. Az „Olvasói vélemények” link az egyes művek navigációs oldalain jelennek meg.

A Világkönyvtár⁹⁰ a MEK „kijárata” más elektronikus és hagyományos könyvtárak, szövegtárak, könyvkiadói és –forgalmazói oldalak, adatbázisok, internetes keresők felé.

10. Önálló digitális képkönyvtárak a pedagógiai kutatás szolgálatában

A Magyarország képes történelmi kronológiája, a Képidő történelmünk sorsfordulóinak, a magyar vár-, város- és színháztörténetnek, a mindennapok és ünnepek eseményeinek forrásait tartalmazza a kezdetektől a második évezred végéig. Az időrendben felsorolt tényeket a tárgyi és szellemi kultúra emlékei, jelentős mennyiségű metszet, képeslapanyag, valamint képzőművészeti alkotások illusztrálják.

A Képzőművészet Magyarországon a románkori kezdetektől a XX. század közepéig terjedő időszak képzőművészetének a bemutatására jött létre. További képzőművészeti alkotások kereséséhez nyújt segítséget az a linkgyűjtemény, amelyik képzőművészeti helyek elérését könnyíti meg. A tárlatvezetésnek nevezett, a Magyar Elektronikus Könyvtárral, múzeumokkal, galériákkal, más webhelyekkel közösen készített tematikus összeállítások különösen alkalmasak az oktatásban való felhasználásra.

A Magyar Digitális Képkönyvtár 48 magyar könyvtár összefogásával jött létre 2008-2009-ben. A különféle gyűjteményekben őrzött magyar vagy magyar vonatkozású kódexek, helytörténeti fotótárak, képeslapok, metszetek, plakátok, színlapok, térképek, kéziratok, a tárgyi népművészet digitalizált anyagait tartalmazza. Böngészéskor – ha nem szűkíti a böngészés szempontjait – megjelenik az összes tulajdonos összes témaköre. A találatok számának szűkítése legördülő menüből választható szempont hozzáadásával, vagy/és valamely gyűjtemény kiválasztásával lehetséges.

⁹⁰ URL: <http://www.mek.oszk.hu/html/virtualis.html>

A *Web Művészeti Galéria* szabad hozzáférésű művészettörténeti forrásként, virtuális múzeumként működik elsősorban tanárok és diákok számára. Nem kapcsolódik közvetlenül egyik fizikailag is létező gyűjteményhez sem. 1996-ban jött létre, eredeti szándéka a reneszánsz művészet bemutatása volt. Azóta tovább bővült a reneszánszt megelőző és követő korok anyagaival. Így lett a 11-19. századi európai festészet, szobrászat, díszítőművészet virtuális múzeuma, ahol együtt található a művészek életrajza, a korra vonatkozó történeti információk, események, művek, helyenként meghallgatható korabeli zene és képeslap-küldő szolgáltatás is működik.

11. Egy pedagógiai szempontból releváns internetes forrás, portál, weblap bemutatása, értékelése

Az *e-Tanárikar* interaktív weboldalt a Műszaki Könyvkiadó Kft. üzemelteti azzal a céllal, hogy egy nyitott, újításokra kész tanári közösséget hozzon létre. Az oldal a szabad eszmecsere fóruma, ugyanakkor segédanyagokkal támogatja az órák tervezését.

Az oktatási források online adatbázisa, a *The Gateway to 21st Century Skills* 1996 óta nyújt segítséget pedagógusoknak óráik tervezéséhez források, óratervek, interaktív anyagok közzétételével.

12. Szerzői jogok digitális környezetben

Az irodalom, a tudomány és a művészet alkotásainak felhasználását a szerzői jog, a műszaki jellegű alkotások védelmét az iparjog szabályozza.

A szerzői jog központi eleme a szerzők tulajdonjogának a biztosítása műveik felett, amit a jog úgy ér el, hogy meghatározza az alkotások felhasználásának jogszerű módozatait.

A szerzői jog csak azokat az alkotásokat védi, amelyeknek eredeti, egyedi jellege van és besorolhatók az *irodalom, a tudomány és a művészet* fogalomkörébe.

A szerzői jog három nagy területtel foglalkozik:

1. a személyhez fűződő jogokkal,
2. a vagyoni jogokkal és
3. a szabad felhasználás eseteivel.

A szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át és nem mondhat le róluk. A vagyoni jogokról viszont jognyilatkozattal lemondhat, azok örökölhetők, de nem ruházhatók át.

A ma érvényes magyar szerzői jogi törvényt 1999-ben fogadta el az országgyűlés, ez az 1999. évi LXXVI. törvény, amit 2001-ben, 2003-ban, majd uniós csatlakozásunk előtt 2004-ben módosítani kellett. Legutóbbi módosítása 2008-ban, majd 2011-ben történt.

15. KIEGÉSZÍTÉSEK

15.1. Irodalomjegyzék

- A Szerzői Jogi Szakértő Testület ... évi szakvéleményei. In: Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle ISSN 1588-6158. Online változat. 113-116. évf. (2008-2011). URL: <http://www.hpo.hu/kiadv/ipsz> (Letöltés: 2012. április 29 – május 10.)
- Akadémiai Kiadó. Online folyóiratok. In: *EISZ weboldala*. <www.eisz.hu>(Letöltés:2012.07.01)
- ArtisJus. Jogdíjat fizet az alkotóknak a magyar YouTube. In: *Infotér*. 2012. március 02. <http://infoter.eu/cikk/ArtisJus_jogdijjat_fizet_az_alkotoknak_a_magyar_youtube> (Letöltés: 2012. május 5.)
- Az archív filmek magyarországi megőrzésének története. URL: <http://www.filmarchive.hu/mnfa/profil/tort_5_17.pdf>
- Az ASVA alapító okirata (2005). <<http://www.asva.hu/alapito.htm>> (Letöltés: 2012. március 5.)
- BÁNKI Zsolt István. Múzeumok az Europeanaban : az Athena. In: *TMT* 57. évf. 9. sz. (2010) <http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5367&issue_id=519> (Letöltés: 2012. május 11.)
- BOBROVSZKY Jenő. Az enyém, tied és miénk a szellemi tulajdonban. Áttekintés a közkinccs és a szellemi magántulajdon egyes összefüggéseiről az Internet tükrében. <<http://www.mta.hu/fileadmin/2008/06/Bobrovsky.doc>> (Letöltés: 2012. március 11.)
- BÜRGE Viktória. Copyright, CC, P2P. In: *Irodalmi internet napló*. 2008. május 28. <<http://krono.inaplo.hu/index.php/inter/inter-halozati-jelensegek/80-copyright-p2p-cc->>(Letöltés: 2012. március 11.)
- CATHRO, Warwick. *Trove, the Library's New Discovery Service*. <<http://pandora.nla.gov.au/pan/11779/20100707-0013/www.nla.gov.au/pub/gateways/issues/101/story01.html>> (Letöltés: 2012. 03.3.)
- Culture in the Digital Age. <http://ec.europa.eu/information_society/tl/soccul/cult/index_en.htm>(Letöltés: 2012.02.05.)
- DIALOG [online] <<http://www.dialog.com/about/>> (Letöltés:2012.07.01)
- EBSCO Publishing. <<http://www.ebscohost.com/public>>(Letöltés: 2012.07.01)
- Elektronikus Információ Szolgáltatás. Licenzsek. [online] <<http://www.eisz.hu/hu/licenzsek>> (Letöltés: 2012.07.01)

- ERWAY, Ricky L. *Digital Initiatives of the Research Libraries Group*. – In: D-Lib Magazine 1996. December.
<<http://www.dlib.org/dlib/december96/rlg/12erway.html>> (Letöltés: 2012.02.01.)
- EURÓPAI UNIÓ. Bizottság. *Digitális menetrend: az uniós kultúra digitalizálásának ösztönzése a növekedés szolgálatában*. <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1292&format=HTML&aged=0&language=HU&guiLanguage=en>> (Letöltés: 2012.02.05.)
- EURÓPAI UNIÓ. Bizottság. *i2010: Európai információs társadalom a növekedésért és a foglalkoztatásért*. – COM (2005) 229. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0229:FIN:HU:PDF>> (Letöltés: 2012. április 29.)
- EURÓPAI UNIÓ. Bizottság: A Bizottság ajánlása (2006. augusztus 24.) a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006H0585:HU:NOT>>
- EURÓPAI UNIÓ. BIZOTTSÁG: *A Bizottság ajánlása [...] a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről*. 2006. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:236:0028:0030:HU:PDF>> (Letöltés: 2012.02.05.)
- EURÓPAI UNIÓ. Bizottság: *Fifth (EC)Framework Programme – Creating a user-friendly information society (IST)*. <<http://cordis.europa.eu/fp5/src/t-2.htm>> (Letöltés: 2012. márc. 18..)
- EURÓPAI UNIÓ. Parlament. Az Európai Parlament és a Tanács 2011/77/EU irányelve (2011. szeptember 27.) a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről szóló 2006/116/EK irányelv módosításáról. In: *Az Európai Unió hivatalos lapja*. L 265/1. 2011.10.11. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:265:0001:0005:HU:PDF>> (Letöltés: 2012. április 29.)
- EURÓPAI UNIÓ. PARLAMENT: *Az Európai Parlament 2007. szeptember 27-i állásfoglalása az „i2010: egy európai digitális könyvtár létrehozásáról”* <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0416+0+DOC+XML+V0//HU>> (Letöltés: 2012.03.05.)
- FRIBERG, Anette M. 2010: Europeana. National Conference on Library Digitalization. 17-19: URL: <http://pro.europeana.eu/web/guest/presentations> (letöltés: 2012. 04. 18.)

- GYENGE Anikó. „Érted haragszom, nem ellened” : néhány gondolat a védelmi idő meghosszabbításához. In: Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle. 4. = 114. évf. 1. sz. (2009. február). URL: <http://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/200902-pdf/902-szemle.pdf> (Letöltés: 2012. február 2.)
- GYERTYÁNFY Péter. Digitális technika és a szerzői jog. In: Magyar jog ISSN 0025-0147. 40. évf. 9. sz. (1993). p. 513-520.
- HOOGLAND, W. – WEBER, H.. *Declaration*. CERN, s.n. 1993
<http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/pop_ups/08/technology_enl_12_09563881/html/1.stm> (Letöltés: 2012. 04.18.)
- JTSOR. <<http://eklektika.ektf.hu/hu/jstor>>(Letöltés:2012.07.01)
- KISS Zoltán. A Nemzeti Audiovizuális Archívumot megalapozó jogszabályok előkészítése. In: Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle ISSN 1587-5563. 107. évf. 6. sz. (2002.dec.). URL: <http://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/200212/03-NAVA.html?printable=1>
- KOVÁCSNÉ KORENY Ágnes: Az i2010 Digitális Könyvtárak Kezdeményezés.- In: *TMT* 53. évf. 10. sz. (2006)
- LIBRARY OF CONGRESS: *About American Memory*.
<<http://memory.loc.gov/ammem/about/index.html>> Letöltés: 2012. 04.18.)
- LIEDES, Jukka. A szerzői jog időszerű kérdései az Európai Unióban és nemzetközi szinten. In: Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle ISSN 1587-5563. 111. évf. 6. sz. (2006). p. 23 – 38.
- LONTAI Endre. A technikai fejlődés és a szerzői jog. In: Állam- és jogtudomány ISSN 0002-564X. 33. évf. évf. 1/2. sz. (1999). p. 18-31.
- Magyar Elektronikus Tanszerek*
adatbázis [online] [2012.07.01] <<http://www.tanszertar.hu/>> (Letöltés: 2012. 05. 31.)
- Magyar Pedagógusok Háza Portál* [online] <<http://www.ofi.hu/mphp/magyar-pedagogusok-haza>>[Letöltés:2012.07.01]
- MAGYARORSZÁG. Országgyűlés: *1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról*.
Módosításokkal egybeszerkesztett kiadás.
<http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99900076.TV#ljb15param> (Letöltés: 2012. március 5.)
- NEMZETI AUDIOVIZUÁLIS ARCHÍVUM. A művek digitális archiválásának és felhasználásának szerzői jogi szabályai. Tájékoztató. URL: http://www.nava.hu/download/a_nava_szerzoi_joga.pdf (Letöltés: 2012. április 29.)
- SINGH, ANIL – GAUTAM, J. N.: *Electronic databases: the Indian scenario*. – In: *TMT*, 52. évf. (2005) 3. sz.
- SZÁNTÓ PÉTER: Új Gale-adatbázisok. – In: *TMT*, 54. évf. (2007) 5. sz., p.238.

The European Library (TEL) – The Gate to Europe’s knowledge.

<ííhttp://www.europeanlibrary.org/tel_news_pdf.htm> (Letöltés: 2002.
ápr. 10..)